

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחות הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת בראשית תשפ"ז

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

בארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש

בני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

היכל הקודש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

היכל הקודש

בלומינגטון

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

צו הערן די

הערליכע שיעורים

פונעם ראש ישיבה שליט"א
דופט:

קול ברסלב

079.70.400.66

חיזוק פאר די אידישע שטוב

079.70.400.69

גורפס ע"י

לאותוי חלבו - דאסור. ולאיתוי שחטו בחוך דחייב לא אמרין, משום דאם כן איבעי לן לממר בדוקין שבעין, ועוד, סיפא קתני לקמן: דחושטין בחוך פטור. וכללא דרישא לא אצטרך לאיתוי חלבו דשרי, דהשתא לרן דכפון דמי, דעובר ירך אמו הוא, שרי - כל שכן חלבו, דמיא בעלמא הוא. הא בעלי מומין מיפרקין אותם שנתעברו קודם פדיון ונולדו לאחר פדיון. ובגון שתפסן לשום זבח, דאלימא דקדושתיהו למיתפס פדיונן. ושהוא מתפסין לשם זבח אין מתפסין לכל זבח שירצה הא שלם אותו זבח מתפסין, והכי משכחת דא - פירושא הוא, כלומר: היכי משכחת תירוצא דמילתא, דמשמע בעלי מומין נפדן ולשם זבח אחר לא יתפסם, אלא היכי עביד דמתפסין לשם אותו הזבח ונפדן - במומן, כישפול בהן מום. נימא תהוי תיובתא דרב הונא - דאמר לעיל וטב: כונסן לכיפה הון מותין. ואידי דהני רישא נפדון המימים - ודחידוש הוא, דאפילו מתמימים נפדים. והחושטין בחוך פטור - סיפא דבריתא לעיל, אקדשיש שקדם הקדשן את מומן קאי. ואפילו הכי פטור, דאין חייבין על שחטת חוץ אלא על המתקבל בפנים, כדתנן בבוזזים בפרק "פרת טהור" (קרבא, א) בעל מומין, בן כענין בן עוברין, שהקריבן בחוך - פטור. ומפיך טעמא דהאי קרא: "ואל תתן האל מועד לא ביהאי", הא כל שאינו ראוי לבל אלא פתח בראי מועד - אין חייבין עליו, רב הונא מתני חייב - כדקתני מתניתין ובכורות יד, ב. ומוקי לה בדוקין שבעין - ומתקבל בפנים הוא. ואליבא דרבי עקיבא - דאמר בשבטות קדשים בפרק "המזבח מקדש" (פרא, א) אם עלו לא ירדו, דוקין = טילא, כגון (בשטות מ) "הנוטה ברוק שמים", ולהכי לא ירדו - דאין מומן ניכר כל כך. הכי תנן בבוזזים בפרק "המזבח מקדש והאי לר" (פרא, א) רבי עקיבא מכשיר בבעלי מומין, כלומר, דאם עלו לא ירדו. ואמר רבי יוחנן בגמרא: לא הכשיר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, והאיכא בשיריבן בענופות. והוא שקדם הקדשין את מומן. לישנא חריגתא: דוקין - שיש לו מום בעפעפים. ולהכי קרי לעפעפים דוק על העין, דומה, דהכי אמרין בספרי גאודות העין דומה לעולם אשן, העפעפים כגון הדוקים, והתחתון כגון דקין, והלבן שמקוץ את העין כגון ים אוינקטין שסובב את העולם, והשחרור שבו שהוא עגול דומה לגלגל חמה. קדושה דהויה - שכבר נפדו. ואיבאל במומן - ימיתני עד שיומנו ואיבלי לבעלים, כבכור ומעשר שאין נפדון אלא גאבלין במומן, אלא, כיון ולא מצי קרי, כדאמר במסכת תמורה (הב), "אך בכור שור" וגו' - חן קריבין אין תמורתן קריבן - גאבלין במומן לבעלים, האי נמי ליעבד הכי והא בחמה לא אלימא למיתפס פדיונה - הילכך מותה. מנין לתמורת פסולי המוקדשים שמה - כגון דלאחר שפדו הקדשים התפסין בתמורה, דלא מצו למיקרב. ממשעיל הגרה שטא את - דסיפיה הוא כתיב: "טמא הוא לכם", ודרשינן הכי: יש קר דבר שיש בו שימני טהרה ואסור באכילה, ואינו - זו תמורת פסולי המוקדשין. חמש בתמורה (אבא, ב). לתמורת אשם שטהא רועה - דאשם לך נדבה, הילכך תמורתו לא קרבה. וטמא "דקרא הכי קאמר: והנידו עד שיהא טמא, כלומר שיש לו מום. כל שבטאטא מזה - לתמורת חטאת היהו את חמשת חטאות מותה. לא ליבא - דאין עובר בלאו: "לא תאכלו ממעלי הגרה", ואיבעית אימא - להכי אתא "ממפריסי הפרסה" דמשמע בתטאת המתות - להקיש דבר הבא ממעלי הגרה לרבר הבא ממפריסי הפרסה, דמיא דהא ממפריסי הפרסה חטאת המתות. מושנה המקבל צאן ברזל - שיש לו גוי בהמותיו בדמים קצובין, ולתת לו אותן דמים עד עשר שנים, בין מותו בין חולו, ואתון ולדות שיהיו לך עד אותו זמן יהיו בניניהם. ולדותיהן פטורין - מן הבכורות.

בכורות. פרק שני - הלוקח עובר פרטו דף טז עמוד ב - מתוך מהדורות "אבן ישראל" (שטיינזולץ)

תוספות

אין מקבילין צאן ברול מישראל מפני שהוא רבית - בפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא עב) פירש רש"י: רבית - ששם אותם עליו במעות, וכל זמן שאין נותן מעותיו חולקין השכר. ואף על פי דמנשה יתירא היא, דהא תנא ליה אין מושביין חנווני למצותה שבה, וכל שכן בארבעה עשר חלקיו של ישראל, כשישיו לזון ולדות בכורות - (יבמות) שם הנוי. עד כאן לשונו. וסיפא אתא לאשמועינן

היה רבית מן הגוי, בדקתני: לזון מהם ומלוק? להן ברבית. וקשה לפירוש הקונטרס: מאי פריך? הבה וראו דעתך ברשומת דמרי קיימא? אמאי הוי רבית. ברשומת דמרי קמשבח? מאי קשיא? כמל מקום רבית דרבנן היא. דכיון שכל אחריית על המקבל - מלוה היא. ונטול חצי העבד בשכר המלוה, אלא דלא ידא הוי רבית דאורייתא. כיון דאם לא יבא השבח לא יטול כלום. כמו בארכתא שהיא רבית דרבנן. ונראה כמו שפירש שיש תם, שהיא רבית דאורייתא. שפסק דמים על דהאן, ופסק דמי השבח וקבל עליו לתת בכל שנה ושנה, בין היא שם שבח בין לא ידירה. ורבית גמורה היא. דהיינו רבית קצוצה. ויש לומר, דהא תניא, ואף על גב דהבא ברבי חזני דהוינו שהוא רבית דרבנן, והבא קא משמע לן דההיא רבית דאורייתא היא, בדקתני: מפני שהוא רבית. כלומר, רבית דאורייתא ומיהו, דהיינו "מפני שהוא רבית" דרבנן, דרבנן בבבא מציעא (סדב) המלוה לא חבר - לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות. מפני שהוא רבית. דפירש רבינו תם דלא איירי במשכנתא, מדלי קתני "המלוה על צורו". ועוד, דרבנן חזני דהוינו שהוא רבית דרבנן, וזכר דרבנן בבבא מציעא דיימנן לכא שבחא כלל, ובית גמי דיימנן דאיכא חזירא, שנפול או שורק. ופירש רבינו תם שהלוחז הלואה גמורה, על פי חצרו. ואין זה רבית דאורייתא, ולא בחורב רבית משאלי ומשכיר לו בפחות. ומוחל. ולפירוש הקונטרס גמי, נדח דלא ידור בחצרו רבית דרבי דאורייתא, כמו בתי חומה דהוי רבית דאורייתא, מה שמשיכר בפחות מיהא מסתבר דלא רבית דאורייתא. ומיהו, האי "מפני שהוא רבית" דהבא - דאורייתא קאמר. דאי לאו הכי - מאי קא משמע קין? ובפירוש רבינו תם משמע בירושלמי, דקאמר איידו צאן ברול? הוי לו מאה חזרי דהוי רבית קשית עלץ במאה דינרין של זהב, ולדות חלב וגיוות שלף ואם מתו חזיי איתא בחארייתו, ואתה מגעלה לי סלע בכל איתא ואתה משלך באחרונה - אסור. משמע בהדיא ששם עליו השבח והדקן. ואי לא מתניתין דרבית לא חזי קשה ליה מתניתין דהבא, אמאי פטורין מן הבכורה. דפירש חשבי דרבא, כיין דאי לא ידיב וזוי תפס לבהמה, ואם לא משבח בהמה תפס ליה, ושלכא מושכר לו מחמת קרן. אבל למאי דחשבינן רבית דאורייתא - קשה, דאם כן יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה. ורבא מסיק דהא פטוריה מן הבכורה - לא מושכר דקיימא לה ברשות מרה. אלא משום דחשבי ד יצא באמצע מבח שעבוד שיש לו, ודא תאמר: ואם שנת מבחמת אורונא

דחייב בבכורה, ליתשנא קמא דרבא פרק גמא דפסחים (ו.א) דחשבינא מישראל לסלקיה בוזי, והבא גמי, אי ידיב ליה וזוי - לא תפס לולדו ויש לומר: התיב עיקר בהמה של ישראל מתחלה, אלא משמערבדת היא לאורנא. וכיון דאפשר לסלקיה בוזי - לא יצאה מרשות ישראל, ולא חשיב ד יצא באמצע. אבל הבא, דמתחלה של גוי, כל מן שיש לגוי בח וז דאי לא ידיב וזוי תפס לבהמה - לא יצאה מרשות גוי, ומקרי ד יצא באמצע, שלא נסתלקה ידו לגמרי. מעבא דהעמיד את לא העמיד לא תחיבא דרב יהודה - תימיה דלמקני לרב יהודה מתניתין, דקתני בהדיא: המקבל צאן ברול מן הגוי - ולדות פטורין מן הבכורה. ואלו ולדות חייבין. ומשני, אימא: הן וולדותיהן פטורין. פירוש: "דון - ולדות של צאן ברול, ולדותיהן" - הן וולד ולדות - פטורין מלייתן בנם לבתן, שהיו רביעי דצאן ברול. ואף על גל דלא קתני "חן" במתניתין, צריך לומר דרשעתי לא ידור - של צאן ברול חן כצאן ברול עצמן, ולא אצטרף ליה במתניתין וזו למיתני. ואם כן, גם כאן, אמאי לא מפרש כן, כדשמתו האמדות והעמיד הולדות תחת אמנותיהן - נעשו הולדות עצמן צאן ברול, וכי קתני: ולד ולדות פטורין - היינו ולד ולד ולדות. שנפרש: "חן" - היינו ולד ולדות, ולדותיהן (פטורין) - והיינו ולד ולד ולדותיהן פטורין, וזו לא העמיד חייבין? ויש לומר: דכיון שפירש בקונטרס במתניתין: העמיד - לאו ממש שמתו האמדות והעמיד הולדות תחתיהן, אלא שפתח לו פתח לגוי שאם ימיתו האמדות יהיו ולדות תחתיהן, ועוד שיש לומר: דאפילו איירי במוחי בהמה, כדחשבינא, איך הו' העמדה גמורה, שלא עשה לו שום קנין בולדות, אלא המסכיו עילין דביירו בעלמא.

ולדותיהן - של אותן צאן ברול, כשיגדלו ויבכרו - יפטרו מן הבכורה. וטעמא מפרש בגמרא: דכיון דאי לא ידיב ליה וזוי לא תפס בהמה, ואי לא משבח בהמה תפס ולדות - אשתבח דשייכא ד יצא בגמין. וולד ולדות חייבין - ולד ולדות של צאן ברול המגיעות לחלקו של ישראל, כשישיו לזון ולדות בכורות - (יבמות) לזון, דהיינו רביעית לצאן ברול ינתן לבתן.

העמיד ולדות תחת אמנותיהם - שפתח לו פתח לגוי להיות לו כח בולדות, ואמר לו: אם ימיתו הבהמות - תטול הולדות המגיעות לחלקי, והיו תחת ידי באותן דמים עד אותו זמן עצמו. וולדותיהן - השתא אלימא ד יצא ושייכא ברור אחר טפי. הלכך, ולדות של צאן ברול וזוי לא ידור ולדות שכן ולדו, ולדות לצאן הברול - פטורין, דשייכא בהו ד יצא ושייכא להם בכור לא ינתן לבתן. וכשתריות לגוי - דלעולם כל מה דמשבח גוי תפסי. גמרא: כיון דלא קמ - הגוי וזוי, ברשותיה דגוי קיימי. דמקבל קיימא - דמקבל וזוי הוא דאיידיב להו, והאי דשקיל נותן חצי ולדות - בשרת המנתה מעות, קא שקיל להו. אי ברשור מרה קיימא, אמאי רבית הוא? ברשומת דמריה אשבח ולדות. מתניתין דרבקביל עליה - הגוי אונסא וזולא. אי דרביל עליה אונסא וזולא צאן ברול קריה ליה, כבמהיא, וזאן צאן ברול לא הוי אלא מקביל עליה המקבל אונסא דלדבני קריה ליה "בבול" - קשה ואינו נפחת. כך הו' הנותן לא יפחות מדמיו. ועוד מאי פסקא - כבמהיא, כלומר, פסקא למילתא, דיש חילוק בין צאן ברול לצאן ברול. אהתיב סיפא - דהתם: אבל מקביל כר. אלא - הוא דלא רביל עליה מרא אונסא וזולא, אלא על המקבל דלא חבל. והבא גמי בכורה - לא מושום דהוי ברשותו של גוי, אלא משום דמשבח הוי גביה. אמר כר הונא וזולד של צאן ברול פטורין כר. כדפרשית גבי מתניתין, פטורין קא. רב יהודה אמר ולד ולדות גמי פטורין - דודו רביעי לצאן ברול אינו נותן לבתן, אלא דור המשיח, ולקמן פריך ליה ממתניתין. מעבא דהעמיד - שהחזיק בחו של גוי, דהא לא העמיד - לא מיפסיר וליד ולדות של צאן ברול. והא קא משמע לן - למול וליתפסם צאן ברול. וזו דהעמיד, דאורייתא דגוי למול וליתפסם צאן ברול, כלומר, סלקא דעתך אמאי: כיון שהיו כח גוי בולדות - אימא יהיו פטורין לעולם, קא משמע לן: אפילו הכי, ולדות של אותן ולדות, שזון ולדו ולדות צאן ברול - פטורין, וולד ולדות של ולדות - חייבין, כאילו לא העמיד. וכן רבן גמליאל אמר בו' - וקא סלקא דעתין דרבן גמליאל ארישא קא. בשלמא לרב יהודה דאמר נחית תנא קמא - למפטער דרי, דשתי דורות לצאן ברול פטור תנא קמא.

היינו ולדו של צאן ברול - חייבין, ואי ידיב ליה וזוי - לא תפס לולדו ויש לומר: התיב עיקר בהמה של צאן ברול, ולדותיהן - הן וולד ולדות - פטורין מלייתן בנם לבתן, שהיו רביעי דצאן ברול. ואף על גל דלא קתני "חן" במתניתין, צריך לומר דרשעתי לא ידור - של צאן ברול חן כצאן ברול עצמן, ולא אצטרף ליה במתניתין וזו למיתני. ואם כן, גם כאן, אמאי לא מפרש כן, כדשמתו האמדות והעמיד הולדות תחת אמנותיהן - נעשו הולדות עצמן צאן ברול, וכי קתני: ולד ולדות פטורין - היינו ולד ולד ולדות. שנפרש: "חן" - היינו ולד ולדות, ולדותיהן (פטורין) - והיינו ולד ולד ולדותיהן פטורין, וזו לא העמיד חייבין? ויש לומר: דכיון שפירש בקונטרס במתניתין: העמיד - לאו ממש שמתו האמדות והעמיד הולדות תחתיהן, אלא שפתח לו פתח לגוי שאם ימיתו האמדות יהיו ולדות תחתיהן, ועוד שיש לומר: דאפילו איירי במוחי בהמה, כדחשבינא, איך הו' העמדה גמורה, שלא עשה לו שום קנין בולדות, אלא המסכיו עילין דביירו בעלמא.

בְּכֹרֶת. פָּרַק שֵׁנִי – הַלּוּקָה עֹבֵר פֶּרְתוֹ דָּף יֵי עֲמוּדָה – מִתּוֹךְ מַהְרֵרָה "אָבִי יִשְׂרָאֵל – (שְׁטִינְוֶילְדִין)" רִלֵּג
רִשְׁיִי
חֵינִי דְקָאָמֵר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל – אֵת אִמְרַת שְׁתֵּי דִרּוֹת לִמְטָה מִצָּאֵן בְּרוֹל
וְהוּ לֹא, וְאִנּוּ אִמְרֵינָא אִפְּלוּ עַד עֶשְׂרֵה דִרּוֹת נִמְי פִּטְרוּרִין, וְהוּ הָדִין טַפִּי מַעֲשֵׂרָה,
אֵלֶּא כִּי הָאִי מוֹנִינָא נִקְטָה בְּכַמְהָ דּוֹכֵתִי, וְקָרָא נִמְי נִקְטָה לְהוּ, דְּכַתִּיב (דְּבָרִים כג:) "גֵּם
דּוֹר שֶׁבֶר" – וְהָן אִסְטוּרִין אֲעֻלּוֹם. אֲעֻסְטְרִךְ לִמְתַּנִּי דְּכִי, דָּאֵם הוּא תֵּנִי "אִפְּלוּ וְלִדְנִי
וְלִדִּי וְלִדְוֹת פִּטְרוּרִין" הוּא אִמְרֵנָא: הֵינִי הוּא
דְּפִטְר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל, טַפִּי מוֹנִי – אֵלֶּא, כִּי הִכִּי
דְּשַׁמְעִינִן לֵאמָר לִתְנָא קָמָא דְּפִטְר וְלִדִּי וְלִדְוֹת,
אָף עַל גַּב דְּלֵא מִבְּהוֹתֵינִי שֶׁנִּשְׁמַע בִּי גוֹי מִשֶּׁשׁ
נִוְלָד, וּמַחֲבִיב בּוֹלִיד וְלִדְנִי וְלִדְוֹת לִתְנָא וְלִדְנִי
לְכֹחַן – הִכִּי נִמְי לִרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל,
אָף עַל גַּב דְּפִטְר בּוֹלִד וְלִדִּי וְלִדְוֹת – בַּחֲד
דְּרָא טַפִּי מַחֲבִיב, אֵלֶּא לְרַב הוּא דְּאִמְרָא דְּכִי
נָחַת תִּנּוּן קָמָא לְמִפְּטֵר דְּרִי – דְּלֵא פִטְר
אֵלֶּא וְלִדְוֹת שֶׁל צָאֵן בְּרוֹל, הוּאִיל וְיִצְחָק
מִבְּהוֹתֵינִי מִנְשֶׁשׁ שֶׁ גוֹי – לִמְדָה לִישָׁר לִרְבֵּן
שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לִמְיֹמֵר "עַד עֶשְׂרֵה
דִּרּוֹתִי" לִימָא: "אִפְּלוּ וְלִדִּי וְלִדְוֹת פִּטְרוּרִין,"
וְשַׁמְעִינִן מִינָהּ כִּי הִכִּי דְּפִטְר וְלִדִּי וְלִדְוֹת אָף
עַל גַּב דְּלֵא מִבְּהוֹתֵינִי שֶׁ גוֹי מִשֶּׁשׁ יִצְחָק –
וְהוּ הָדִין נִמְי דְּשַׁמְעִינִן דִּרּוֹתוֹ אֲחֵרֵימִיד
קָא – שְׁהַעֲמִיד וְלִדְוֹת תַּחַת אֲמוּתִינִי קָא,
דְּנָחַת תִּנּוּן קָמָא לְמִפְּטֵר דְּרִי, אִימָא הֵן
וְוִלְדוּת – דְּשַׁמְעַת דְּרִי רִי, הֵן – וְלִדְוֹת,
וְלִדְוֹת אַחֲרִים, אִימָא הֵן וְוִלְדוּת – כְּלֹמֶר,
הֵן – וְלִדְוֹת עֲצֻמִּין, וְלֵא תִימָא דְּכִימִיד מִנִּי
בְּכַשִּׁי יִתְחַסֵּם – אֲלֵמָא: בַּת דְּחִסְמוֹן קִרִּי גֵי,
דְּלֵא בַת דְּחִסְמוֹן לֹא קִרִּי גֵי, וְדִין עַד בַּת רַחֵל
צִמְרָה קֶשֶׁה, דְּרַצְמוֹ עֻסֵּם קֶשֶׁה הוּא, וְהוּ שֶׁבֶר
לִזְרַע עַד, כִּי הִכִּי דְּפִלְתִּי תִּנּוּן אֲבִי בְּיוֹם
אֲחֵר, וְהִילְכֵךְ רַבִּי מֵאִיר מַחֲבִיב אִם שַׁחֲטוּ
וְבִתּוֹ חֵיבִי, הוּאִיל וְהוּ דוֹמֵא לֵא אִין חוֹשֵׁשִׁין
– בַּעַז בַּת עֵז, וְשַׁחֲטוּ אֹתָהּ וְאֵת אֲבִיהָ בְּיוֹם
אֲחֵר, כִּי הִכִּי דְּפִלְתִּי תִּנּוּן אֲבִי בְּיוֹם
בְּשַׁחֲטִית חוֹלִין בְּפִרְק "אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ"
(עַוְבָב), דְּרַחֲמֵינִי מַחֲבִיב וְתַבְמִינִי פִּטְרוּרִין, בְּרִחֵל
בַּת רַחֵל – וְגִבִּי בַת רַחֵל – עַד בַּת עֵז בַּת
רַחֵל מִיִּירָה, וְאִיבְעִיתִי אִימָא בְּרִחֵל בַּת עֵז בַּת
רַחֵל – וְחִדָּא קֶתְנָה, בְּרִחֵל בַּת עֵז, וְאוֹתָהּ עַד
הִיתָה בַת רַחֵל, רַבִּי מֵאִיר מַחֲבִיב לִיתֵּנָה
לְכַח דְּחִדָּא שְׂוִית לְמִקְוִינָא אֵל דְּנִמְדָה הוּא
וְדִין רַחֵל בַּת עֵז, לֵא רַחֵל מִנְשֶׁשׁ, דְּרָא
נִקְבָה לֹא קִדְשָׁה בְּבִכּוּרָה, אֵלֶּא מִן רַחֵל
קָאמֵר, מוֹדָה רַבִּי מֵאִיר – אָף עַל גַּב דְּלַעֲנִן
בְּכּוֹרָה סַבֵּר חוֹרֶה שְׂוִית לִמְקָהּ עַד בַּעֲיִין
שְׂוִיתָה מִשְׁפָּחָתָא עֻסֵּם מַעֲשֵׂת יְמֵי בְּרַאשִׁית,
הֵי מִיִּיל דְּלֵא נָחִית לְדִרְ – כְּלֹמֶר, דְּאִינוּ
נִמְדָה לַעֲזָא אִם אִמּוֹ, אֵלֶּא אִמּוֹ לִמְדָה גּוֹפִיָה הִי
נִמְדָה, דְּאִינוּ דוֹמָא לֵאמֹר, אֲבֵל הִיא בְּרַחֵל
לְדִרְ, דְּלִגְבִּי אִם הִי נִמְדָה, דְּדִמִּי דְּרָאמִי,
אֵלֶּא לִגְבִּי אִם אִמּוֹ הִי נִמְדָה – דִּימָא לֵא,
קָא מַעֲשֵׂת לִן "אֲחֵר" דְּבַעֲיִין מִיחֵד מַעֲשֵׂת
יְמֵי בְּרַאשִׁית, וְאִי מַחֲתֵם – דָּא כַּת "אֲחֵר"
וְלֵא כַּת "עֵז", הוּא אִמְרֵנָא: הֵי מִיִּיל דְּנִמְדָה
פִּסּוֹל – לְקֶרְבָן חֻבָּה, חֻבָּה שְׁעִיר מוֹסַף
דְּרָאשׁ חֻשְׁבִּי, דְּחֻבָּה הוּא, אֲבֵל לְקֶרְבָן דְּבִבֵּל לִיתְכַּשֵּׁר, הָאִי דִנְקַט שְׁעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ – וְהוּ אֲחֵר, אֵלֶּא קָמָא דְּבִדְלוֹהִי נִקְטָה עַל גַּבֵּי
שֶׁל שְׁתֵּי מִיחֻד שֶׁ לְדוֹרֹתֵינוּ, מַה זֶכֶת שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנֵּה – אִימָא מַעֲשֵׂה – מַשּׁוּם עֲשֵׂה דְּבִי תִינֵהּ חֲשֵׁבֵת לִיה שְׂוִיתוּ, וְהוּ נִשְׁתַּנֵּה רִירוֹ
זֶי לֵן שֶׁ אֹתוֹ, וְהוּ מִשְׁנֵה הַיּוֹרִים – מַשְׁמַע שֵׁנִי, "אִי אֲפִשֶׁר לְבַצֵּעַם" – שִׁירָצוֹ שֶׁנִּי רֹאשְׁדִּין כְּאֲחֵר, אֵלֶּא הֲאֲחֵר יִצְחָק וְאֵת חֲתָלָהּ, וְרַבִּי מַרְשָׁן –
מִפְּרֵשׁ דְּקָאמֵר: בּוֹרֵר אֵת הַיֶּפֶת, מִפְּרֵשׁ בְּגִמְרָא דְּכֹחַשׁ בְּחוּשׁ, וְהַשְׁנִי – שְׁנִישָׁר לִישְׂרָאֵל, יִרְעָה עַד שִׁסְתָּאֵה וְאַחֵר כִּי יֵאֲבֵל.
דִּסְפֵּק בְּבוֹר הוּא, וְהִלְכֵךְ אִינוּ נִשְׁחַט תַּמִּים, וְכֹאֲתוֹ שֶׁל בָּהֶן לֹא אֲעֻסְטְרִיךְ לְמִימֵר, וְהָאִי אִינוּ נִשְׁחַט עַד שִׁיחָה בִּי מוֹם, דְּבוֹמֵן הוּא מִיִּירָה, אִין יִמְנֵי, בּוֹמֵן תְּבִית מִיִּירָה, וְדִבְכוּן
לֵא חוּי לְהִקְרִבָה, וְדִסְפֵּק בְּבוֹר הוּא, וְאִיכָא לְמִיחֻשׁ מַשּׁוּם חוֹלִין בְּעוֹרָה, לְפִיכֵךְ נִמְי יֵאֲבֵל בְּמוֹמָה, וְהָאִי דִנְקַט שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִרְעָה עַד שִׁסְתָּאֵה – מַשּׁוּם דְּבַעֲיִין לְמִימֵר "וְחִיבִי
מִבְּהוֹתֵינִי, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלֶּא כָּתוּב מִן מוֹתֵנִת לְגִמְרִי כְּדִמְפְּרֵשׁ בְּשַׁחֲטִית חוֹלִין קִרְבֵּן" (קֶלְבָּא), וְהִילְכֵךְ תִּנּוּן כּוֹלֵל מַתְנִיתִין בִּישְׂרָאֵל, מִיחֻד, דְּכֹחַן
נִמְי יִרְעָה עַד שִׁסְתָּאֵה, וְאִיכָאֵל בְּמוֹמָה.

זכר ונקבה אין לכהן כלום - אפילו יוצא שני ראשים באחד קאי, ומודה רבי יוסי הגלילי הכא, דאף על גב דאפילו אי כוליה רחם מיקדשי, מכל מקום מין במינו אינו חוצץ, דכאמר שם (בבורות טז,ה) הכא שהיא נקבה ונקבה פטר רחם כגוה - בטלה בבורות לגמרי, ורמי להאידא פריק (בגוה המקשה" (חולק ע.א.) כרכתו אחותו והוציאהו, ודחת איירי כדנפך הוא דרך ראשו והיא דרך מרגלותיה, ולא היא איירי פטר רחם.

אפשר לדעת דאף על שנים - פירש בקונטרס: כגון דרך לדידה, דאם על גב דאין מקדישין: וכל שכן בידי אדם - במתכוונים לצמצם שום מדה או שום דבר, ודאי אפשר לצמצם, וקשה לריבנו יצחק: כי קא מבטאי לא לרבן, דבידי שמיא אי אפשר לצמצם ביד אדם מאי - היכי פשטי מצמצם מכוון בין שתי עיירות: הא על כרחין נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכוון למודו, מכל מקום לרבנן אי אפשר שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות, דכתיב בידי שמיא הוא, שמעצמו נפל שם מתחלה ולא נתעסק עליו למודו ולהגדו שם מכוון ונראה לרבי: דאפילו למאן דאמר אי אפשר לצמצם ביד שמיא אי אפשר שמיא ששנדרב בו שהוא מצמצם ביד אלא הכי קאמר: אי אפשר לברר צמצום שבידי שמיא - כגון לידה דרובא, שאין פנאי לברר ולקדק אי זה יצא תחלה, ולכן אין שניהן, דאם רבי אדם - שיש שוות לברר, מביטאי לן, ופשטי ליה ממצא מכוון בין שתי עיירות, דאי אמרת אי אפשר לברר אם הוא מצומצם, אף על גב דפרישית דדינן מיקרי שהוא מצומצם, כיון דאי אפשר להבחין - לא יביאו שתי העגלות מספק, דמילתא דלא שכידא והיא ואין לנו תלית מספק שאידע כן, ובמסקנא פשטין ולרבנן אי אפשר לצמצם, ואפילו אדם.

ומתוך דא פליגי מאוראי פירש דקריבין (טז,ה) בפרץ בעמוד, ופרש שני דחולץ (כח,ב) במחצה על מחצה פרוק, היה נראה דהלכה כרבי יוסי הגלילי, דאפשר לצמצם גב הפחות בידי אדם, ואין לומר דקרי פרץ בעמוד - כשדומה עליו שחם שחם דאף על גב דשמיא אינו מן המחצה על מחצה דרשיתא, דאפשר טעמא דלא איז כרוב וכעמוד - משום דאמר רחמנא למשה: שחוט רובא וגודר רובא, ודיחוק לן דבא הכי היה אדם מספק, משום דשמיא רובא, והא דפרץ גטישין בפרץ "הוורק" (עמא), והא אי אפשר לצמצם, גבי מחצה על מחצה מנוגשת וניהי מנוגשת, ומפרשי: כגון דאדנו תריוויה דהדי דרובא איברע אמות, ואפילו לא היה כרבי יוסי הגלילי, מכל מקום דוחק הוא להעמיד המושג בכך, כיון רגילית ליתיה הדבר מצומצם, וסומנא לא כוות שתי אחת לבא, ובפרק "שבעות העדות" (שבעות כז,א) גבי כפר שניהם כאחת, פירש: ודי אחת אי אפשר לצמצם משה, הא מני - רבי יוסי הגלילי, ורבי יוחנן משני: אפילו תימא דאין כו - כי ששמו דאין הלהב כרבי יוסי הגלילי, וכן בפרק "אברעא אחת" (בבמות כח,א) גבי אחותי אני יודע מי שנואן, מריבין: אליאב דרבי יוחנן לא מיסין כל גאנא רבי יוסי הגלילי, לכן נראה, דידי שמיא אין הלהב כמותו, דוך דשבעות וארבע אחין - הו בידי שמיא, אבל בידי אדם הלהב כמותו, כדומכטא היהי דחולץ ועירובין, ואם אמרת: הא דאמרין בפרק קמא דעירובין (ה,ב) דאי תהושך מדורפס על מבי פחות מארבע אמות - אין צריך לה אחר להחיר, וארבע אמות - צריך לה אחר להחיר, וקאמר רב הונא רבי יוחנן: שיש אלא אמוך אלא מבכוי ושמונה, אבל במבוי שבע - נותר בעמוד מרובה על הפרץ, וישתא דאם לא אף חלוץ (עשרה) וארבע אמות, מאי אמרת, דשוי תריוויה כי הדדי - הוה ליה ספק דבריהם, ולהקל, משמע דאי אפשר לברר הדבר ויש לומר: דלעולם אפשר למדור, אלא לא אף חלוץ חכמים למדור שם מספק, שכן דרבן עמרם נפש כן פרץ נפש ליבא חשש אסור, אלא אם כן שווים, ומלאת לא שכידא אף על גב דאכל מקום, אלא היה איסורא אדיראית - הוה אף לחקש על גב אשוי: כי שוי כי הדדי נמי לשטרי, דקיימא לן דפרץ בעמוד מותר! דאף קא על רב הונא היה דרב יודשע דסבירא ליה פרץ בעמוד אסור, ודבר רבי שמעון מיביבאל היה מפרשי: דפרץ בעמוד, ומחצה על מחצה כרוב - כסרי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם, ונאן (דשרי) דאסור כשדומה לו שחפרין בעמוד - משום דאמרין פרץ מרובה, ואם תמצא לומר שחם שחם - רחמנא אמר: גודר רובא, ובענין זה פירש שהוא מדמזה על מחצה כרוב, והשתא ניהא יפי: הדיא דספק דבריהם לחת, כיון דאי אפשר למדור, אבל קשיא לרבי: דמשמע דספקא אף על גב דאי אפשר לכוון ולצמצם - מדור כרוב דמביאות שתי עגלות משום חשש דרשמת דאם שחם ועוד, ומגן דאמר דפרץ בעמוד לא אסר אלא מטעם דאין רחמנא למשה: גודר רובא, שחוט רובא, ואיבא למתלי טפי לאיסור מלחיה, אבל אם היה תלחול להחיר יותר מלאיסור - היה מותר, כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למוש לא תשחיר רובא, ולא אסר מטעם דשמיא הפרץ מרובה, ואם כן, היה פרץ (מעמוד) נפשי, כיון עמוד נפש - מותר, ומותר דפרץ בהדיא שמתנת דפרץ בעמוד, והא אפשר לצמצם, ואם כן, היה לזקק שש דבר, דרבינו תנאל גריס: "הא אי אפשר לצמצם", וכן רבינו שמעון, ולרבינו תם נמי אין ראיה שיהא הלהב כן, אלא רבינו חנני - אף על גב דאפשר לצמצם בשום ענין אלא איז משוין בין הסכך לשפד, כמו שפירש שם, ובהדיא דסוק מביילחן (ס,ה) יצאו שנים בעשירי וקראו "עשירי", משמע דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי אפילו בידי שמיא, דאי כרבנן דאי אפשר לצמצם

והיבב בפתחות, ורבי יוסי פוטר. מות אהרן מכהן - רבי טרפון אומר: יחלוקי, רבי עקיבא אומר: המוציא מחיביו עליו הראיה, ורבי נקבה - אין פאן לכהן כלום. גמרא אמר: דבי רבי נאי: לרבי יוסי הגלילי שמיא ליה דאמר: אפשר לצמצם ביד שמיא, וכל שכן בידי אדם, ורבנן, בידי שמיא אי אפשר לצמצם, בידי אדם מאי? תא שמיא, חוט של סיקרא חוניה באמצע להבדיל בין דמים העליונים ובין דמים התחתונים; ואי אמרת אי אפשר לצמצם ביד אדם, זימנין דקא יתיב עליונים למשה ותחתונים למעלה! דמרווח בה פורתא, תא שמיא מופרת כלים, מופרת מופת, - שאני התם דרחמנא אמר: עבדי, ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה, "הכל בכתב מיד ה' על השביל". אמר רב קטינא, תא שמיא: חלקו לשנים והן שוין - שניהן טמאים, לפי שאי אפשר לצמצם. אמר רב הונא: שאני כלי חרס - הואיל ויש בו גומות, תא שמיא: ממצא מכוון בין שתי עיירות - שתייהן מביאות שתי עגלות, דכרי רבי אליעזר, מאי טעמא? לא מושום דקסבר: ביד אדם אפשר לצמצם, ו"קרובה" - ואפילו קרובה? - לא, רבי אליעזר סבר

תא שמע מדרת כלים - דאמר רחמנא (שמות כה): "ועשית שלחן", אלמא, צמצמו יפה ועשאוהו באמותיו מצומצמות. שאני תא דאמר רחמנא עבדי ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה - לעולם לא צמצמו יפה, הכל בכתב מיד ה' על השביל - תא מלאכת התבנית, דוד אמרו ולפסוק זה, וטא גטיסין ליה הכא, חלקו לשנים - כגון ששנמא, וחלקו לשנים חוין - שמיא, אפשר לצמצם, ובכל חד וחד איבא למימר הכא איבא רובא, וקיימא לן: תנור - שיריו כרוב, ב"השור החרוט" (חולק קד,א), ויש בו גומות - שאני תלחל כשדומה, אלא כששבוין אותו - חתוכות (קרקע) בולטות בו, ועשה בזה גומא וכן במקומות הרבה, וחלקו אי אפשר לשנות אותן בלישות, ונאן - גבא מכוון בין שתי עיירות, שאין זו קרובה לו יותר מזו כלום. אפשר לצמצם - ולמדוד יפה כיוונו, החלל - אפילו ארבע שמע, שאם יש שתיים קרובות לו בשוה - שתייהן ערופות, דאי אי אפשר לצמצם, ואל דאי איבא קרובה מהכירה - אמאי מביאות שתי עגלות? יביאו אחת בשותפות כדאמרין לקמן, ויתנו ויאמרו בני האהות: אם אתם קרובים ממנו - היא חלקנו מחול לכם ותכפר עליכם, ואם אנתנו קרובים ממנו - חלקכם יהא שלנו ותכפר עלינו.

סבר

לצמצם, אותו שקדם חיי עשירי אפילו ישתכן בו. והוא ליה כאלו קרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי, דאין אחד עשר קדוש, שלא נעקר שם עשירי ממנו. וכן בהחיה סוף פרק שני דחולין (לח"ב) ד"חחת אמר פרט ליתום, דאוקמינא בזה פירש למיתא וזה פירש לחיים. וכן בפרק "ביבמה מהמקשה" (חולין קכ"ג) גבי דאבא דכורא אבירם אחד הרוב. ויש לדחות הדיא דלעמן בפרק בתרא (ס"ב), דאפילו סבר אי אפשר לצמצם, כיון דאין יכול לחביר אי זה קדם משוה לחבירו, ונתבאר לקחת שנים עשירי, ובבא דשירי, ובבא דאבירם – לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואחר כך לאחר עשר עשירי, ובסמך, דקאמר התם דכל בבת אחת תריייהו קדשי – לאו ממש בבת אחת בצמצום, אלא כדפרשינן, ומידו קשה, דבעיבויין פרק "מי שהוציאיהו" (ג"א) ובפרק שני דקדושין (כ"א), פריך מתא דיצאו שנים בעשירי, לרבה דאמר: כל שאינו בזה אחד, זה אפילו בבת אחת אינו. ומשמע דקשה ליה דהוא לן לממר כיון דבזה אחד זה אין האחרון קדוש – בבת אחת לא היא קדוש לא זה ולא זה, כמו מקדש אשה ואחותה, והיאך יכול להיות בצמצום, אלא כדפרשינן, ומידו קשה, דאי אפשר לצמצם, וממה נפשך עשירי מאלו קדוש ויש לומר: דמבא א פריך, היאך הוא הקדוש, כיון דאינו קדוש אלא מחמת דבריו. **דאבכלת** בפנייתא בכלל תרייגמא – פירש בקונטרס: בעוד שהייתה אוכל תמרים בכלל ומעין את עצמן שרטנו ליישבה. וכן פירש רבינו שמואל בפרק "בית כור" (בבא בתרא ק"ב), וקשה: ומשום דהא לישן למנצח "תמרים", ד"כפנייתא" הוא לשון גירייתא, כדאמר בריש "בבא מערבין" (עירובין כ"ח), דכפנייתא אין ניקוחין בבסוף מעשהו אלא אמור דהיינו פירושו: מוטב שיהיה לך להיות אוכל ולטרוח בהכלה ולפרשה, מהייתא אוכל בפנייתא בכלל. **עשו** כל שאינו זוכה כזוכה – דא דאמר בסוף "כל העם" (גיטין ק"ב), גבי מילה ומשנה את הבתן ואת הלוי להיות מפרשי עליהם מחלוקת: דא מניח רבי יוסי דאמר עשו את שאינו זוכה כזוכה – ארבי יוסי דחבא קאי. בדולה חד טעמא הוא, דהתם נמי חליפין ביד כוק, שהרי נתן לו המעות, ולא קאי אדרבי יוסי בפרק "שנים אחוזין" (בבא מציעא י"א), גבי השוכר את הפועל לטקט בנו אחריי, דמפרש התם טעמא דרבי יוסי משום דעשו שנים זוכה כזוכה, דהתם טעמא אחריני – משום חתקת עניים, כדמפרשי התם: עניים גופייהו ניהא לזו וכו'. והשתא למאי (דפרקי) (דפרשייתו) לא קשה ידיו בהא דפסיק שמואל כרבי יוסי בהדיא "שנים אחוזין", ובגניטא לא בעי לאוקמי מתניתין דהתם כרבי יוסי, אלא אמרין: לא מוקמינן לה כייחודה, שמא דלא סבר לה כרבי יוסי בגיטין. **הכל**

אמר רבי אלעזר: הכל מודים בספק בכור שאין חליפין ביד כהן – שחייב בפתנות. **"הכל מודים"** מאן, רבי יוסי? פשיטא! עד כאן לא קא פטר רבי יוסי התם – אלא דחליפין ביד כהן, דעשו שאינו זוכה כזוכה, אבל אין חליפין ביד כהן – לא! – מהו דתמא, טעמא דרבי יוסי – דקסבר דא מחייבת ליה בפתנות אחי ליה לדי גיזה ועבודתה, אף על גב דאין חליפין ביד כהן, קא משמע לן. ומוי מצית אמתה הכי? והתני סיפא: שהיה רבי יוסי אמור:

סבר לה כרבי יוסי בגיטין. **הכל**

סבר לה כרבי יוסי הגלילי – וקא מביעא לן לרבנן, אי אפשר לצמצם – הילכך לא היו עורפין, דכל אחת אומרת: אני איני קרובה. **אפשר לצמצם** – ו"קרובה" אפילו קרובה. ויתנו – כדפרשינן לעיל, דבולי **עלמא אפשר לצמצם** – דכרבי יוסי הגלילי סבירא להו. **מאי** חוי עלה – אליבא דרבנן, שתי ענולות – דאפשר לצמצם, ו"קרובה" – אפילו קרובה. לייית תרתי – דהא לא מצי לאתנוי, דהא שתיקן שווא. **אי אפשר לצמצם** – הילכך מצו לאתנוי, הווא **דבריא נפק ברישא** – דמרוו בריאותו קדם את אחיו. הכהן נוטל בחוש – לרבי עקיבא. והא משפטים נתן – דמשמע – מה שיפה השור מחבירו, ואותן דמים יחולקו. **דאבכלת בפנייתא בבבל** – בעוד שהייתה אוכל תמרים בבבל ומעין עצמן, **תרייגמא** – להאי מילתא דרבי עקיבא, ודייקנא לה מסיפא, דכי חרדי פליגי – דהוהויהויה חזק בשנים. הכי נמי – יחולקו את החי. שומן יהא ביניהן – מה שאחד שמן ופה מחבירו יהא מוטל ביניהם, ועליו יבאו לדין, ויטעון ישראל לכהן: אייתי ראיה בזה. כי היכי דסבר רבי עקיבא סייפא המוציא מחבירו עליו הראיה. **מאי טעמא דרבי מאיר** – דקתני סתמא דמתניתין: חייב במתנות? **אי בכור** הוא כוליה דדי – והאי דשקל אגא ליה חולין, והנהרג לך ניהלך, ושקילנא מתנות מיניה. **עשו שאינו זוכה כזוכה** – אף על פי שלא זכה כהן בהאיק, דהא לא מטא לידיה מעולם – עשאוהו כזוכה בזה. והואיל מועיקרא הוה שייבא ביה יד כהן, דשמא ידיה גינהו – שויה רבנן כמאן דמטא לידיה לשום בבורה. ויבין ליה לישראל במומיה – וחדר שקליה לייאדן חולופיה, ובכור שמכרו כהן לישראל פטור מהמתנות, ואיתקש לצבי ואיל כספקא קמא (בבורות י"א), **בספק בכור שאין חליפין ביד כהן** – שלא נטל כלום תחתיו, כלן דקתני תאניתיה. וכן נקבה אין כלא לכהן כלום. והאי זכר ספק בכור, ואין שמו יצאה נקבה תחלה, וידעה ויאכל במומו דבעלים. שחייב במתנות – דחבא ליכא לממירי: עשאוהו כמי שמכרו כהן לישראל, דהא לא בא בחליפין ליד כהן כלום, אי מחייבת ליה – לספק בכור במתנות, ואין לחליפין גמור הוא. ואתי למשיירי גיזיה ועבודתה. ופי מצית אמרת – דטעמא דרבי יוסי משום גיזה ועבודתה? ומכאן שייך לעמוד בהאן **בספק מעשר** – כון שפק אחר מן המתנות לתוכם, דאמרין בפרק תרומה (בבורות נ"ח), כולם ירעו עד שיתכבאו, ויאכלו במומו דבעלים. ספק מעשר אין כהן בא עליו משני צדדי, דאם מעשר הוא – אין לכהן חלק בו. דמערער קרב טעמים ונאכל דבעלים. ופי מצית אמרת הכי – עשאוהו כמי שאיר

משום שלא תשתכח תורת מתנות? **כל**

דעשו שאינו זוכה כזוכה, אבל אין חליפין ביד כהן – אף על גב דאין חליפין ביד כהן, קא משמע לן. ומוי מצית אמתה הכי? והתני סיפא: שהיה רבי יוסי אמור:

הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה כו' — בפרק "המפקיד" (בבא מציעא ד.ל.ה) פריך דרבא אדרבא, אחא דאמר רבא דבשתי כריכות הוה ליה למידק כו'.
שמני רועה ביניהם ומסתלק — אין זה כי הואו דגול אחד מחמשה בני אדם, דאמרין: מניח גזילה ביניהם ומסתלק, ופריך בפרק "המפקיד" (בבא מציעא ד.ל.א.) ושקלי ליה כולוה ואוליי והאמר רבי אבא

בר זבדא: ספק הנוח לכתחלה לא ישול, ואם נטל לא יחזורו רבנן: דמיניח? דקאמר גבי גול — היינו שניה בידו או ביד בית דין עד שיתברר של מי הוא. אבל הכא לא חיישין אי שקלי לה כולוה ואוליי, דמיירי בשתפקידו לא שלא מדעתו, ואינו מוטל עליו לשמור, ולא הוי בטעם הניחה. ואי "מסתלק" דהכא בעי למימר שיהלוקו ביניהם — הוי ממש כמו דרבי טרפון. ואם רוצה לומר: מסתלק, וכל דאגיס לא — צריך לומר דהא דמדמי להא דרבי טרפון לשנים שהפקידו אצל רועה, הכי קאמר: דכיון דחתם כל דאליס גבר, ולא אמרינן ביה המוציא מחבירו עליו הראיה — סברא הוא לתקן כמו כן גבי חזק (שחילוק).

אקניו קא מקני לה מקום בחצרו — ואפילו בלא קנין קא קני, דגמור ומשעבד נפשתי. אי נמי, במה פעמים הורעה פותח ונועל, כדאמר: תייל אידי ותחד ותפתח, וברשות בעל הבית קא מחזיק.

דדך

כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן התמנות, ורבי מאיר מתייב; חליפין ביד כהן - אין, אין חליפין ביד כהן - לא! - מהו דתימא, רבי יוסי לדרביו דרבי מאיר קאמר ליה: לרבי - אפילו אין חליפין ביד כהן, דאי מתייבית ליה בפתנות - אחי ליה לדי גיזה ועבודה. לרבי - אודי לו מהא חיבא דחליפין ביד כהן, דעשו שמיני זוכה בזוכה! ואמר ליה רבי מאיר: לא. ואמר רב פפא: הכל מודים בספק מעשר ששטור מן התמנות. "הכל מודים" מאן, רבי מאיר? פשיטא: עד כאן לא מתייב רבי מאיר הנהם אלא בספק בכור, הואיל ובא עליו כהן משני צדדיו, אבל ספק מעשר - לא! - מהו דתימא: שטמא דרבי מאיר דלא תשתבח תורת מתנות - אפילו ספק מעשר נמי, קא משמע לן. - וימי מצית אמרת הכי? והקתני סיפא, שהיה רבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן התמנות, ורבי מאיר מתייב! - מהו דתימא: רבי מאיר אפילו ספק מעשר מתייב, והא

דמיפליג בחליפין - להודיעך כחו דרבי יוסי, דפטור אפילו חיבא דכהן בא עליו משני צדדיו, קא משמע לן. "מת אחד מהן רבי טרפון אומר תחלוץ". אמאי תחלוץ? ניחוי, אי שמן מית - דכהן הוא, והאי דאיבא - דבעל הבית, ואי פחיש מית - דבעל הבית מית, והאי דאיבא - דכהן הוא! אמר אמי: חזר בו רבי טרפון. "רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה". אמר רבי חייא: מושל דרבי טרפון למה תדבר דומה - לשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ביניהם ומסתלק. ומשל דרבי עקיבא למה תדבר דומה - לאחר שהפקיד אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. - אלא במאי פליגי? רבי עקיבא פליג בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ומסתלק, ורבי טרפון פליג באחד שהפקיד אצל בעל הבית? אמר רבא ואיתמא רב פפא: הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה - שמניח רועה ביניהם ומסתלק, ובאחד שהפקיד אצל בעל הבית - שהמוציא מחבירו עליו הראיה. לא נחלקו אלא בחצר בעל הבית ורועה כהן; רבי טרפון סבר: אקניו קא מקני ליה בחצרו, וניהא ליה דליתעביד מוצוה, והנה ליה בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ביניהם ומסתלק. ורבי עקיבא סבר: כיון דאית ליה פסידא - לא מקני ליה מידעם, והנה ליה פאחד שהפקיד אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. משנה שתי רחיליו שלא ביפרו וילדו שני זכרים - שניהם לפנה, וקר ונקבה - הוקר לפנה, שני זכרים ונקבה - אחד לו ואחד לפנה. רבי טרפון אומר: תבהן בורר לו את הנה. רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן. והשני ויגעה עד שיתפא. ותייב בפתנות. רבי יוסי פוטר. מת אחד מהן - רבי טרפון אומר: תחלוץ, רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות - אין כאן לפנה כלום. אחת ביפרה ואחת לא ביפרה וילדה שני זכרים - אחד לו ואחד לפנה. רבי טרפון אומר: תבהן בורר את הנה. רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן. והשני ויגעה עד שיתפא. ותייב בפתנות. רבי יוסי פוטר, שרבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן - פטור מן התמנות, ורבי מאיר מתייב. מת אחד מהן - רבי טרפון אומר: תחלוץ, רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. וקר ונקבה - אין כאן לפנה כלום. גמרא צריבא, דאי אשמועינן קמייתא - בההיא קאמר רבי עקיבא, דתרי מחרא, אבל רחיליו שלא ביפרה, דתרי מחרא וחד מתחדא - אימא מודי ליה לרבי טרפון דהך דילידא חד שביח טפי. ואי אשמועינן הא - בהא קאמר רבי עקיבא דתרייהו לא ביפרו, אבל אחת ביפרה ואחת שלא ביפרה וילדו שני זכרים - אימא מודי ליה לרבי טרפון, דדך

כל שחליפיו כו' - אי אמרת בשלמא טעמא דרבי מאיר גבי בכור משום דבא עליו משני צדדיו - היינו דקנסיב רבי יוסי תלמודא הדואיל וחליפיו ביד כהן פטור, דאינו יכול לומר: אי בכור הוא - כולו ידי הוא, דהוי כמאן דבניה לישראל. אלא אי אמרת טעמא דרבי מאיר משום שלא תשתבח תורת

מתנות - אמאי נקט רבי יוסי טעמא משום דחליפיו ביד כהן? הא לרבי מאיר נמי מהאי טעמא לפטור אלא דאי טעמא לאו משום שלא תשתבח תורת מתנות הוא. אי שפן מית דכהן הוא - האי דמית, דהא רבי טרפון אמר: כהן בורר לו את הנה. חזר בו רבי טרפון - מקמייתא. דאמר: כהן בורר לו את הנה. וסבר דלשניהם יש חלק בשניהם. לשנים שהפקידו אצל רועה - שתי בהמות, ומתה האחת ואין ידוע של מי מתה. שמניח רועה בין שניהם - לחלקה, ומסתלק, והכא ליבא למימר המוציא מחבירו. ומתניתין נמי דקאמר רבי טרפון וחלוץ - כגון שאותו ספק בכור החי נמסר לרועה, ואתי בעל הבית וכן גבי רועה. לדיכא מוציא מחבירו. דהא לא קאי ברשותא דחד מנייהו. ומשל דרבי עקיבא לאחד שהפקיד אצל בעל הבית - והניחה בערה, ומתה בהמה אחת בערה, ואומר: שלך מתה, והלה אומר: אחת מאותן שלך מתה - המוציא מחבירו עליו הראיה. ומתניתין נמי דמרע ליה רבי עקיבא לכוח של כהן - כשישן ברשות בעל הבית, דהוי כהן מוציא מחבירו. אלא במאי פליגי - הואיל ולא חד גונא קמיתרצא מתניתין. רבי עקיבא פליג בשנים שהפקידו אצל רועה - בתמייה, הא דהאי ליה למימר המוציא מחבירו עליו הראיה! לא נחלקו - אלא כגון שהבכור חי עומד בחצר בעל הבית, וכן רועה לא בחמתו של בעל הבית. אקניו אקני ליה - בעל הבית לכוון מקום בחצרו כדי שזוכה כהן בבכורות כשיוולדו מיד, דתקני ליה חצרו. דניחא ליה לאינש דתתעביד מוצוה כממנייה - שיגדלו בבכורותיו של כהן בחצרו, והוה ליה חצר של שניהם, והוי האי חצר כי רועה, וכאילו שנים הפקידו אצלו - הילכך חולקין. דברשות שניהם עומד. פסידא - היבא דאיבא פסיקא - מופסד דכל הבית, אי קיימא חצר ברשות כהן. משנה אחד לו - שחרי היתה נקבה עמו, ואיבא למימר: נקבה יצאת תחלה. משמנין ביניהם - כהן נוטל כחשו. תחלוץ - דחזר בו רבי טרפון מקמייתא. שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום - דאיבא למימר: כל דהא וחדא ילידא וזכר ונקבה, ויצאת נקבת תחלה. שחליפיו ביד כהן - שהכזב נוטל אחת מן הספקות - פטור האתור מן המתנות, דערש את שאניו וזכה כווכה. וזכר ונקבה אין כאן לכהן כלום - דשמא אותה שלא ביפרה ילידה ונקבה, ואותה שכבר ביפרה ילידה זכר. גמרא קמייתא - רחל שלחה שני זכרים - התיס קאמר רבי עקיבא כהן נוטל כחשו. משום דתרי מחרא - רחל נפוק, ומספקא מילתא, והמוציא מחבירו עליו הראיה. אבל שתי רחלים - שילדו שני זכרים ונקבה, דתרי נפוק מחרא וחד מחרא. אימא מודי ל[רבי טרפון - דכהן בורר לו את הנה. דלפניו הוא יפה - שיצא יחד ולא היתה הנקבה עמו, וזהו דאי בכור גמור. ודך דילידא חד שביח טפי - שביח מעלה.

בברכות פרק שני - הלוקח עובר פרתו דף ע"ט ע"ב ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" תוספות

פרה והמור בנות שלש ודאי לכהן - אין לפרש יודלות תוך שתי שנים. אלא דאם
אימא שילדה בשנה שניה - לא היתה חזרת יולדת בשלישית, אף על גב
דגדולה יולדת בכל שנה. כענין שפירש רש"י בגמרא גבי גרייה, דאמר: יולדת אינה חזרת
ויולדת תוך שנשנה. ופירש בקונטרס: אף על גב שהגדולות חזרות ויולדות בתוך שנתן,
הקטנות היולדות אין חזרות ויולדות בתוך
שנתן. אין לפרש כן, דבדמיא אמרינן בירש"י אין
במבידיך" (עבודה זרה כ"ב). גבי ואת בניהם כלו
גבייתו אי פנאש. וכן שילש מי קלדה? והתנן:
פרה והמור בנות שלש ודאי לכהן! שמע מינה:
תוך שתיים לא ילדה כלל. ו**בבבשה** שליא
ובאשה שפיר ושלאי - בפרק "בהמה המקשה"
(חולין ע"א). הנהן: שליא שיעתה בבהמה אסורה
באבילה, כסימן ולד באשה - כן סימן ולד
בבהמה. משמע שפשוט באשה יותר מבהמה.
ותימה: דהכי תנא הכא בהמה כמו אשה! ואת
ספירם (ע"ג) ומהם לילפנין תשע נתיבות. בפרק
באשה סימן וולד בבהמה. ורבי אמר שיש
ליישב הגירסא. דמשום דשפיר אינו סימן ולד
בבהמה כמו באשה - נקט כי האי לישנא,
דכלל מקום שליא ודאי סימן לן בבהמה כמו
באשה. **ברובא** דאיתיה קמן כמו תשע
נתיבות - הוי מצוי למימה: וליטעמך מי פליג
רבי מאיר התם? "אחרי רבים להטות" כתיב
(שמות כג) ומהם לילפנין תשע נתיבות. בפרק
קמא דחולין (י"א,א).

איש כתב רהבנא ומקשינן אשה לאיש -
משמע הכא דחליצת קטנה פסולה
דאורייתא כמו קטן. ותימה: דבמתנות כתר
מצות חליצה" (ביבמות ק"ב). בירושלמי גרסינן:
החולצת מן הקטן פסולה. פסולה. קטנה
שחלצה תחלוץ משתגרדי, ואם לא חלצה
תחלוץ כשרה. וכן ש' במקצת ספירם שלט.
וקאמר בגמרא: זו דברי רבי מאיר דקאמר "איש"
כתב בפרשה, ומקשינן אשה לאיש. משמע
דמודה רבי מאיר דחליצת כשרה דיעבר, אלא
כשתחלה אינו חולצת. ורובא חולצת אפילו
לכתחלה, וביירושלמי נמי מוקים לה כרבי מאיר.
וברוב ספירם שלט גרסינן: "חליצתה פסולה".
אבל קשה דאם כן, למהנה ביהדי אינך דקתני
בבבשה לדליל. חרש וחרשת וקטן, וליתני בה:
החרש שנחלץ והחרשת שחלצה והחולצת מן
הקטן וקטנה שחלצה - אין חליצתן פסולה ועד:
דמאי שניא דגבי קטנה קתני: תחלוץ משתגרדי,
וגבי קטן לא תני הכי? ועוד: משעתא כיון
דחליצתה פסולה דתחלוץ משתגרדי לכן נראה
דגרסינן "כשרה" כמו בירושלמי. ורצין לומר:
דררשא דהבא, דמקשינן אשה לאיש -
אסכתא בעלמא דהא. ועמאנא - משום גורדין
אשה את איש. אי נמי גורדין חליצה אטו יבום.
וכן משמע בירושלמי. דקאמר בגמרא דהדיא
משנה דגרסינן התם "חליצתה כשרה", רבי
שמוען ברבי יוסי בעא קמי' רבי מזה בן קטן מה
בין קטנה אמר ליה: איש כתב בפרשה. בריס הבא -
מאיר היא. דאמר: אין חולצין ואין מבימין את הקטנה. שמא תמצא איילונית. משמע דכולהו חד טעמא היא. ומיהו אין נראה. דהא רבנא אמרי ליה: יפה אמרת שאין חולצין כן ואין
מבימין את הקטנה שמא תמצא איילונית, וביירושלמי אין מוכיז כי אם טעם יבום. אבל טעמא דאין חולצין אף הוא מדרבנן הוי גזירה אשה אטו איש. ולמאי דגרסינן בספירם שלט
פסולה", כ' לפרש דלא עריב ליה ביהדי חרש וחרשת וקטן, משום דהנהו כבולי עולמא. ובקטנה איכא פלוגתא. והא דתנא: תחלוץ משתגרדי - לא משמע דלמאן דאמר פסולה
תחלוץ משתגרדי. אבל למאן דאמר כשרה - אפילו לכתחלה לא תחלוץ ותחלוץ. ועוד ש' לומר: דלמאן דאמר בירש"י "כד הוה" (גיטין כ"ה,א). קטן ואפילו איש פסולין ואין פסולין, איצטריך
לאשמועינן גבי קטנה תחלוץ, לאשמועינן דחליצה פסולה ופוסלת על האדם. ושמע מינה איתא מתיבבמת. **קמן** שמא ימצא סריס - ואם תאמר: למאן דאמר בפרק "הערל" (ביבמות
פ"ב) סימני סריס עד שהא בכולן, נחזי א משתין עושה כיפה? ויש לומר: דהדיא דלא הביא סימני עד רוב שנתיו חשיב סריס בלא סימני סריס. כדאמרין בפרק "הערל" (שם,ב)
ובבבדא (מ"ב). וכי לא עלו סימני סריס עד כמה - עד רוב שנתיו.

דאי למעושי יצתה נקבה לפניו - דרך רחם - מיפטר רחם! נפקא אלא למעוטי
יוצא אחר יוצא דרך דופן. בין אביי (לרבא) ולרבנאן ליבא מידה, אלא
במשמעותיה דקרא פליגי. **אי** סלקא דעתך כבור לדבר אחר - משמע כבור,
ויצא אחר יוצא דופן לא ממשמעותא אימעיט, אלא מריבא. "תינח כבור דייצא
זכר תחלה דרך דופן והדר נפק זכר אחרינא
דרך רחם. דההוא אימעיט מריבא דקרא.
מסתברא דקרא אתא למעוטי, דהא דבבור
לרחמיא הוה אריבא. לבבור ולזכרים ולידה
ליבא. **אלא** היבא דיצתה נקבה דרך דופן
- והדר נפק זכר דרך רחם - ליקדוש. דהא
הוי כבור לתרי מילי, לרחמיים ולזכרים
ומריבא דקרא לא מצית למעוטי אלא חד,
מסתברא דייצא אחר יוצא דופן זכר קממעט
ולא יוצא אחר יוצא דופן נקבה. ואמאי קתני
בברייתא סתם "אפילו יוצא אחר יוצא דופן",
ולא פליגי בין זכר לנקבה? **אלא** מחזורתא
בדאבאי - דמשמעותיה הוי כבור לכל מילי
משום הכי מימעט כולהו.

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

משנה הלוקח - בהמה. עו בת שנתה -
שילדה בתוך שנתה. ודאי אותו הוולד לכהן
- קדוש כל ילדה. ספק - יריעה
ויאכל במומו לבעלים. ספק של פטר חמור
מפירש טלה והוא לעצמו. טיגוף - מפירש
בגמרא: שמא טנפה בתוך שנתה והוי סימן
ולד, ונראה כן הבהרה. הלכך, אפילו עו
בת שנתה ספק היא. שפיר = עור צורת
הזול. **גמרא** רבי מאיר חייש למיעוטא -
דקתני לקמן קטן וקטנה. תשע נתיבות -
כולן ומכרתו בשר שחלצה ואתו מכרת
בשר נבילה, ונמצאת חתיכת בשר לשם
בקרע - כשרה, דכל פריש מרובא פריש,
היינו רובא דאיתיה קמן, שהרי החנונית
לפנינו. **ומהדרין** - כגון שנים עשר מביין
ואחד עשר מחייבין. ובאי. רובא דליתיה
קמן - כגון הבא. דאמרת: הלך אחר רוב
בהמות שבכל העולם. פוגעין בעורה -
דכיון דאיתא ראיה לכהוליד - לא קרינן בה
"והיה הבכור אשרי תלד", ופקעה מתן תורת
יבום, וקימו באיסור (ביבום) אשת את.
רובא

דאי למעושי יצתה נקבה לפניו - דרך רחם - מיפטר רחם! נפקא אלא למעוטי
יוצא אחר יוצא דרך דופן. בין אביי (לרבא) ולרבנאן ליבא מידה, אלא
במשמעותיה דקרא פליגי. **אי** סלקא דעתך כבור לדבר אחר - משמע כבור,
ויצא אחר יוצא דופן לא ממשמעותא אימעיט, אלא מריבא. "תינח כבור דייצא
זכר תחלה דרך דופן והדר נפק זכר אחרינא
דרך רחם. דההוא אימעיט מריבא דקרא.
מסתברא דקרא אתא למעוטי, דהא דבבור
לרחמיא הוה אריבא. לבבור ולזכרים ולידה
ליבא. **אלא** היבא דיצתה נקבה דרך דופן
- והדר נפק זכר דרך רחם - ליקדוש. דהא
הוי כבור לתרי מילי, לרחמיים ולזכרים
ומריבא דקרא לא מצית למעוטי אלא חד,
מסתברא דייצא אחר יוצא דופן זכר קממעט
ולא יוצא אחר יוצא דופן נקבה. ואמאי קתני
בברייתא סתם "אפילו יוצא אחר יוצא דופן",
ולא פליגי בין זכר לנקבה? **אלא** מחזורתא
בדאבאי - דמשמעותיה הוי כבור לכל מילי
משום הכי מימעט כולהו.

הלוקח בהמה מן הגוי, ואינו יודע אם ביפרה
אם לא ביפרה, רבי ישמעאל אומר: עו
בת שנתה - ודאי לכהן, מכאן ואילך - ספק. רחל
בת שתיים - ודאי לכהן, מכאן ואילך - ספק. פרה
והמור בנות שלש - ודאי לכהן, מכאן ואילך -
ספק. אמר לו רבי עקיבא: אילו הוולד בלבר בהמה
נפטרת - בדבריה, אלא אמרו: סימן הוולד בבהמה
דקה - טיגוף, ובבבשה - שיליא. ובאשה - שפיר
ושיליא. זה הפלל: כל שידוע שביפרה - אין כאן
לכהן כלום, וכל שליא ביפרה - הרי זה לכהן,
ואם ספק - יאכל במומו לבעלים. **גמרא** מיכן
ואילך אפוא ספק? הלך אחר רוב בהמות, ורוב
בהמות מתעברות ויולדות בתוך שנתן נינהו, והא
ודאי מילד אוליד! לימא רבי ישמעאל פרבי מאיר
בבירא ליה, דתייש למיעוטא? - אפילו תימא רבנן,
כי אולי בתר רובא - ברובא דאיתיה קמן, כגון
תשע נתיבות, וסנהדרין, אכל רובא דליתיה קמן -
לא אולי רבנן בתר רובא. - והא קמן וקטנה, דרובא
דליתיה קמן, ואקאלי רבנן בתר רובא. דתנן: קטן וקטנה -
דברי רבי מאיר. אמר לו: יפה אמרת שאין חולצין - "איש" כתוב בפירשה, ומקשינן
אשה לאיש; מה פועם אין מייבבמין? אמר להם: קמן - שפא ימצא סריס, קטנה -
שפא תמצא איילונית, ונמצאו פוגעין בעורה. ורבנן - זיל בתר רובא קטנים, ורוב קטנים
לאו סריסים נינהו; זיל בתר קטנות, ורוב קטנות לאו איילונית נינהו! **אלא** אמר רבא:
מחזורתא

מחזורתא

רובא דתלי במעשה – כגון עיבור בהמה דתלי בהרבעה, ואיכא למיחש שמא לא עלה עליה זכר, הילכך ספק, ואני איני אומר כן – אינו חולק עליך בלשון שמועת, אלא בלשון אחר. ולקמן מפרש מאי איכא בין סבירה לגמריה. במאי קמיפלגי – רבי ישמעאל וגמריה דרבי יהושע, דקתני "אבל אמר'א במינוף פוטר פליגי – דרבי ישמעאל דמשי ליה דרבי

בבזר, כבר דאי נמי טניף בתוך שנתה לא מיפטרטא, לחומרא – כגון גבי רישא דמעטתא, לא היה אוליין בתר רובא דהא משינן ליה פשוט דרבי (דהא) מכאן ואילך (דהא). הילכך חישי למיעוט לחומרא ומשי ליה ספק. אבל הכא, אי חישי למיעוט – קולא הוא, דאפילו בת שנתה משי ליה ספק. גמריה – "אבל אמר'א" (אית ליה דיעורי). סבירה – "ואני איני אומר כן" כו'. דמינוף בסוף ששה – שראינוה שהתחילו לטנוף בתחלת חשב שביעי, אין מינוף פחות משלשים יום – דאינה מקבלת זכר עד שלשים יום. לגמריה – דלא ידענן שטיפנה בת ששה, אדרבי ישמעאל פליג, דאמר: בת שנתה דרבי לבזר, וקאמר ליה איהו: אפילו ילדה בתוך שנתה ספק, דלמא טניף בתוך שלשה חדשים או ארבעה משולז, וחזרה וילדה בתוך שנתה. והכא דחזינון דלא טניף עד סוף ששה וטיפנה בסוף ששה כדאמר רבי יהושע בסבירה – ההוא כבור מעליא הוא. ודההוא טניף לאו טניף גמור הוא. דאם טניף היה – לא היה ילדה בתוך שנתה עד יום אחד בשנה שניה. דטינוף הוי כל חדש שביעי, כועזרי, ודמשחא חדשים ימי העיבור – הרי כלתה שנתה, ולא תלד עד לאחר דכל חדש עיבור בעינן שלשים. ואחר כן יולדת למחר. כדאמרין במסכת נדה (לח.ב.) "ותן ה' לה היריון" בגימטריא מאתיים שבעים ואחד. ותשעתה חדשים של שלשים יום ויום מאתיים ושבעים ימים, ויובים מאתיים שבעים ואחד כשר קרא דיולדת, לכסריה – ואף על גב דחזינא דלא טניף עד סוף ששה – נמי ספקיא הוא, דלית ליה דועזרי. לגמריה

מתוורקא, רבי ישמעאל דרבי מאיר סבירא ליה דחישי למיעוטא. רבינא אמר: אפילו תימא רבנן, כי אולי רבנן בתר רובא – ברובא דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי במעשה – לא. תנו רבנן: עז בת שנתה – ודאי לכהן, מיכן ולהלן – ספק. רחל בת שתיים – ודאי לכהן, מיכן ולהלן – ספק. פרה בת שלש – ודאי לכהן, מיכן ולהלן – ספק. חמורה – כפרה. רבי יוסי דרבי יהודה אמר: חמורה בת ארבע שנים, עד פאן דרבי רבי ישמעאל, כשאנא דברים לפני רבי יוחנן, אמר להן, צאו אמרו לו לרבי ישמעאל: מעות! אילו בוולד כלכל הבהמה נפטר – היה דברך. אלא: סימן הולד בבהמה דקה – מינוף, ובגסה – שליא, ובאשה – שפיר ושליא. ואני אין אני אומר כן, אלא: עז שמינפה בת ששה – יולדת בתוך שנתה, רחל שמינפה בת שנתה – יולדת בתוך שתיים. אמר רבי עקיבא: אני לא באתי לידי מדה זו, אלא: כל שידוע שביכרה – אין פאן לכהן כלום, וכל שלא ביכרה – הרי זו לכהן, ספק – ואכל במומו לבעלים. במאי קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי יהושע? לימא במינוף פוטר קמיפלגי, רבי ישמעאל סבר: מינוף אינו פוטר, ורבי יהושע סבר: מינוף פוטר? אי דחזינון דמינוף – דכולי עלמא לא פליגי דמינוף פוטר. והכא בחיזשין למינוף קא מיפלגי, רבי ישמעאל סבר: אין חיזשין למינוף, ורבי יהושע סבר: חיזשין למינוף. – ולא חיזש? והאמר רבא: מתוורקא רבי ישמעאל דרבי מאיר סבירא ליה, דחישי למיעוט! – כי חישי – לחומרא, לקולא – לא חישי. ואיבעית אימא: בין לקולא בין לחומרא חישי, והכא בממנפת וחזרת ויולדת בתוך שנתה קמיפלגי, חזרת ויולדת בתוך שנתה, והא מדאליד – ודאי לא מיני, ורבי יהושע סבר: ממנפת – חזרת ויולדת בתוך שנתה. "ואני איני אומר כן, אלא עז שמינפה בת ששה – יולדת תוך שנתה, רחל שמינפה בת שנתה – יולדת בתוך שתיים." מאי איכא בין גמריה לסבירה – שמינפה בסוף ששה. ואיכא ביניהו דועזרי, דאמר ועזרי. אין מינוף פחות משלשים יום; לגמריה – אית ליה דועזרי, לכסריה – לית ליה דועזרי. ואיבעית אימא: דכולי עלמא אית להו דועזרי, והכא ביולדת למקופטעין קמיפלגי. לגמריה

מתוורקא רבי ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה דחישי למיעוטא – ומטעם סמוך מיעוטא דאין מתעברות, לחוקה דבוחקת שלא לידה, ואיתער ליה רובא – אין לחושבו דאי בבזר, דלא הוי אלא פלגא ופלגא כדאמר בריש פרק בתרא דיבמות (קט.א.) ושם הארכתי. והא דמסדרין בספק טומאה בפרק "כסוי הדם" (תולד' פ.א.) היינו משום דילפינן מסוטה לטירה דברר שאין בו דעת לישאל. ולהכי קאמר התם: אם אמרו ספק טומאה לטרה, אימרו ספק אסור להיתרי רבינא. אמר אפילו חזק רבנן – תימא דלא משינן הכי בריש פרק בתרא דיבמות (קט.א.) אמנותינן דלא הנשא ולא תתייבם עד שרדע שמא (ומעברות) וצא וצרתה לוי לומר: דתשמיש דארס לא חשיב עלי במעשה כמו שרדע דבהמה. דפעמים דבהמה צריך להרביע, כדאמר ב"רשב"א את הפעלים" (בבא מציעא זא.א.) מותר להכניס במכחול בשפופרת. ורבי יוחנן סבר דחושש לטנוף – ואם תאמר: הא קא מסקנן לקמן דרבי יהושע לא חישי למיעוטא, בדיק ממתניין דיצתה מלאת: רבי יהושע אומר אינה חוששת, ואם כן היכי חישי? והא למיעוטא דחוששת, ועוד, רבי האי גונא דהכא אפילו רבי מאיר לא חישי, כדאמר בריש פרק בתרא דיבמות (קט.ב.) דהכא דאיכא רובא וחזקה הוי המיעוט מעוט דמיעוטא. אמר רבי רובא דאין לא מלמדי, וחזקה שהיא בחוקת שלא ילדה ויש לומר: דמכל מקום לא הוי דאי בבזר שניחן לבזר, דאיכא חזקה ממונא דעדיפא, דחומריא מחבירו חזקת הראיה. ואפילו לרב דאבול בממונא אחר הרוב בהחיא דהמוכר שור לתבירו ומצאא גנחן (בבא קמא מו.א.) היינו משום דאמר רבי: לא נפגשי שאני מן הרוב. אי נמי, יש לחלק בין ממונן שאין לו תובעין לממונן שיש לו תובעין, ומדוי היא קצת תימא דלענן לקלות גבוה ועבדה ולענן ליקרב למזבח – חשיב דאורי דכור, חזקת רובא וחזקה, חשיב תנינו לבזר, חזקת פסוק ורעה לתרי: דלחייב חיישין למיעוטא דמטנפת – משום הרוב בהמות מתעברות שמינועית לזמן שראיותה תתעברו בו (מתעברות).

לקולא לא חישי – ואפילו איתן ינתן, כיון דקרב למזבח. ומדוי היא בהחמה קשה. דהוה לן להעמיד ממונן ביד בעלים ולא נזיל בתר רבנא. דאפילו בר מרדח הכא דאין להלכין בממונא אחר הרוב כדפרישית לעילו שוה לומר: דגזר תמורה אטו תמאה טוהרה. ואיבעיתא אמא בין לקולא בין לחומרא חישי – מעיקרא נמי, דהוה בעי למימר לקולא לא חישי, משמע דחינו לרבי ישמעאל, אבל לרבי מאיר בכל מקום חישי.

ומכל מקום אין לדקדק מכאן דהא דרבי מאיר חישי למיעוטא – היינו מדאורייתא, מרחיש הכא אפילו להקל, דחינו שלא נתנו לבזר, דלא אולינן בממונן אחר הרוב. אי נמי, משום דאיכא רוב מתעברות שמינועית לזמן הראיות להתעבר, שמיסיע למיעוט. ובפרק "אין מעמידין" (עבדה דה ל.ד.) גבי גביית תיבא אנוניק, אמר רבי מאיר חישי למיעוטא, וגזר רבא אטו מיעוטא, ולא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום. משמע דבאותו מקום נמי לאו מדאורייתא אלא מדרבנן, מטעם גזירה אטו מיעוטא. ובפרק קמא דחולין (יב.א.) רבי מרדכי לרבי מאיר: פסח וקדשים מאי איכא למימר דשרי רחמנא? ולא קאמר: בשר תאוו מאי איכא למימר דשרי רחמנא. מיעוטא מדרבנן גזירה אטו מיעוטא. ואפילו גזר בבשר תאוו – בפסח וקדשים לא גזר, דלא אפשר. ואף על פי שלא יכלו להעמיד שם גזירתם, העמידה היכא דאפשר. הכי נמי בדאורייתא, היכא דאפשר – אפשר. היכא דלא אפשר לבדוק – לא אפשר. דאם איתא דבדאורייתא אין חילוק בין אפשר ללא אפשר – לא היה לחכמים לחוש ולגזור היכא דאפשר, כיון שראוי שום מקום שלא חשו, כגון היכא דלא אפשר. ומיהו, היכא דחזקת מסייעת למיעוט, נראה דחישי רבי מאיר למיעוט דמיעוטא, מדרש גזר תיבא. ועוד רוצה להתיב בפרק "כסוי הדם" (תולד' פ.א.) לשחוט אותו ואת בנו אחר שחטת חרש שטות וקטן, דאף על גב דאין רוב מעשינן מקולקלין, ואם תאמר: בפרק "העובר" (בבא מציעא לח.ב.) היה מועד חומשין הן, משמע דדמאי הוי מדרבנן אפילו לרבי מאיר, דקאמר: עשו חזוק לדבריהם. ולמה אינו טבל דאורייתא? דסמך מיעוט דאין מעשרים לחוקת טבלו ויש לומר: דאין זה חזקה, דלמא רבי אושעיא עבדה, שרבוניה במוין (בכרות ל.א.) ועוד, דאין לחזוקי שום אדם ברשע בשביל מיעוט שאין מעשרין.

חלב פוטר איבא בניינה — פסק רבינו תם דחלב אינו פטור. דלעמן בפירוק (כדא) מסקין ברכן ששעמן בן גמליאל, אדמוי בלוקח בהמה מניקה מגוי פטורוה מן הבכורה, דלא מרחמא אלא אם כן ילדה. אבל מטעם חלב לחוד לא מפיטרא אי לאו דאיבא ולד בהדה, דלמיטא דרחמנא לידא ומניקתו. ומותר כן מרקדק רבינו תם דהכי הלכתא. ויחישונו חשמיטא איבא דאיבא

לְמַרְיָה - לֹא אֶמְרִין וְיִלְדָּת לְמִקְוֵשְׁעִין, לְסִבְרִיָּה
אֶמְרִין וְיִלְדָּת לְמִקְוֵשְׁעִין. וְאִבְעֵית אִימָא: לֹא
אֶמְרִין וְיִלְדָּת. וְהָכָא בְּמִקְצַת הַיּוֹם כְּבוֹלוֹ קָמְפִּילָנָה,
לְסִבְרִיָּה - אֶמְרִין מִקְצַת הַיּוֹם כְּבוֹלוֹ, לְמַרְיָה -
לֹא אֶמְרִין מִקְצַת הַיּוֹם כְּבוֹלוֹ. "אִמְרָה רַבִּי עֲקִיבָא:
יֵשֵׁנִי לֹא בָּאתִי לְיַד מִדָּה זֶה אֵלָּא כֵּל שְׂדִידֵעַ" כו'.
אִמָּא אִיכָּא בֵּין רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? אִמְרָה
רַבִּי חִנְיָא מְסוּרָא: חֵלֶב פּוֹטֵר אִיכָּא בֵּינֵיהוּ. רַבִּי
עֲקִיבָא סָבַר: חֵלֶב פּוֹטֵר; הֵלֵךְ אַחֵר רֹב בְּהִמּוּת,
רֹב בְּהִמּוּת אֵין חֻלְבוֹת אֵלָּא אִם כֵּן וְיִלְדוּת. וְרַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: הָא אִיכָּא מֵיעוּטָא דְחֻלְבוֹת אִף עַל
יְדֵי שְׂאֵין וְיִלְדוּת. - וְגַם חֵישׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְמֵיעוּט?
הֵתָנִן: הִיתָה לָּהּ כְּמוֹתָה - אִתָּה חוֹשֶׁשֶׁת; יֵצֵא
לְמֵלָא - חוֹשֶׁשֶׁת, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר אִתָּה חוֹשֶׁשֶׁת.
אֶמְרִין: מָא מַעְטָא דְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? קָסְבַּר: רֹב
מֵיעוּבוֹת וְיִלְדוּת, וּמֵיעוּט מַפְלוֹת, וְכֵן הִילְכוּת -
מִחֲצֵת דְּנִקְבוֹת וּמִחֲצֵת נִקְבוֹת; וְהוּוּ לְהוּ דְּנִקְבוֹת מֵיעוּטָא, וְלְמֵיעוּטָא
לְמִחֲצֵת דְּנִקְבוֹת - וְהוּוּ לְהוּ דְּנִקְבוֹת מֵיעוּטָא, וְלְמֵיעוּטָא
לְמִחֲצֵת דְּנִקְבוֹת! אֵלָּא אִפּוּד. וְהִתְנַיָּא: חֵלֶב פּוֹטֵר, דְּבִרִּי
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר: חֵלֶב אֵינוֹ פּוֹטֵר.
מִגּוֹ רַבֵּן: גְּרִידָה שְׁלֹשׁ בְּנוֹת, וְכֵן בְּנוֹתֶיהָ

לגמריה לא אמרין וילדת למקומען — הלכך לא נקט סוף ששה. למברייה אמרין
— דלא גמר בהמה מאשה. מקצת יום חורין, שחש תמישי לעבורה ככולה,
וילדת בו ביום. הלכך, אפילו אית לן דאורי, ונתערב במרשען — וילדת ביום
אחרון של אדר, דהוי שנתו. מקצת היום — שגמר חדש תמישי, ואו של שנתו. דכי
גרסינן: לגמריה לא אמרין לא אמרין, מקצת היום
ככולו. מאי איבא בין רבי עקיבא לרבי
יוהנע — דרבביש מהכי מי ילדת? חלב
פוטרי — אם חולבת, אפילו ביום שנתה. או
שנולדה בבית ישראל לא ראינה וילדת עד
לאחר שנתה. ודריה היא חולבת. רבי יוחנע
כסר טינוף פוטרי — ולא חלב. היתה לה
חמותה — אשה שהלכה בית ובעלה
למדינת דום, ומת בעלה בלא בנים ואח אץ
לו, ויש לה חמותה במקומה שיצאת משם.
אינה חוששת — שמא נולד בן לחמה והוא
זקוקה ליבם. צאת מציאה — שהיתה
חמותה מעוברת שיצאתה זו משם —
חוששת. ומחצה נקיבות — שאינה זוקקת
ליבום. אלא איפוך — תרצתא, דרבי
יוהנע סבר טינוף פוטרי, והוא הדין לרבי
ואתא רבי עקיבא למימר: על שידוע
שביכרה, ואפילו על ידי טינוף — אין כאן
לכתן כו', ספק — ואפילו חולבת. והנביא —
במיתותא. גרייה — עקב שמום דורכה לילד
ווילדת הרבה בניסור אחד. אני ראיית
גרייה שעישרה בתוך שנתה — כלומר,
בתוך אותה שנה שילדה השלש בנות —
חורר הבנות וילדו, עד שנסבכו כולן ליד
להתעשר באותה שנה חן ובנותיהם. וכלמן
בעי מאי נפקא מיניה לתורה. ומאן
למריה לא אמרין וילדת למקומען —

לימא

בְּנֵסוֹת לְדֹר לְהַתְעִשׂוֹ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּעוֹן: אֲנִי רֹאֲתִי שְׁעִינִישָׁה תּוֹלִיד "שֶׁשׁ שֶׁשׁ"? תּוֹלִיד חֵד מִיְּמֵיהָ תִּלְתָּ, וְאֵיךְ תִּרְפִּי דָא דִּלָּא סָגִיא בְּלֵא שֶׁשׁ, תִּנָּא בּוֹרְחָה דִּילְדוֹ שֶׁשׁ שֶׁשׁ. וְתִהְדֵּר אִיהִי וְתוֹלִיד בְּהִרְדִּיהָ!

לימא

ומאי קשה? בהודיא ד'כימות ליבא חזקה בהדי מיעוטא, אבל בהדי מיעוטא וחולכות וחשאל ולא תתייבם בר' מרפיש הלם מטעם ממוך מיעוט לחוקא, אבל פליג עליה רבי ישעיה ואף על גב דאיבא חזקה, הלא שכן בספרא? ור' זמרנן ר' דמשבח ברייתא איבא כישא וכל כוטר — אלמא לא וישל למעטא ואף על גב דאיבא חזקה בהדיה, ובהודיא ו'חשיב מיעוט, דאיבא חזקה בהדמה מ'שדיא בחוקת שלא ילדה. שאדריבה, העמד ולד ומר "איפרך", אבל קשה, דאם כן רבן שמעון ק' מגילאל דסבר חלב איז פוטור — אלמא מיעד דלא הייש למיעוט, הלא גזר שאר מקומות אטו אורח מקום כדגור רב מאיר מיעוט, וכן בבביות בהדי אנטיק, דסתמא כרבי מאיר. וטעמא דרבן מאיר משום דהייש למיעוט, לשמיעט החשודים, כדקאמר רבי מאיר הלם גבי יינם, אף על גב דאיבא חזקה בהדיה כר' כחלוקת, בריש "כל הצלמים" פלוגתא דרבי מאיר ורבנן, אבל עד קשה: דלקמן חזיר כרוך אחר רחל! ויש לתרץ: דאין לחזוקי כל היתכיים וישעאם כמו הישע לבדו. וכן סבר ברבנן, דקדגני? ויש דברים אין בהם דעת לישאל ועשאום כמכנים כמו הישע וכן רוחן סתרי חתומה, דמשמע דמפרט מטעם דלא מרחמא לזניג אלא אם כן ילדה. לא מפיטרא מטעם חלב, אלא יטעמא דלא מרחמא. ולפי זה אפשר דהוי רבן שמעון יה מאה פוסקין הלכה כרבן שמעון ק' מגילאל. ומיהו קשה, דרבן שמעון ק' מגילאל לא כולמא) — אפילו פל מן הגג או אכלו ארי, ומיהו הייש למיעוט נפלים. ובריש "כל נתא, ולא היישין למיעוט, כדמשמע בחולין קד' פריך "הדיכ כישא?/בשרא", ובהודיא ו'נא לפסוק ברבנן, ואדרבנן סומכין בשעת הדחק, כדמוכא ב"החולין" (יבמות לזא), אלא י'שתקע הדבר ויאמרו העולם שפיקח ומת, ויבא לידו לעו מקילאל, ולכן שוארוהו כספק ובלא שוהה שמונה ימים בבחמה העמידו כרבן שמעון ק' מגילאל, דאי לא — לא קיימא

עליו להשיא את אשתו. וגם בארזא דרובא
מסבלי ודור מבזא. ומיעוט מקדשי שיש
מסבלי, היזר מרבא ודוקא להחזירא - וחישינן
למיעוטא להחמיר, לפי גירסת רבינו הנגלא
בקדושין פפרק שני (מ.ב.), ויש להמנהג אהא
ופריך האה לרבי יהושע דיבמה: חלב אינו פותר,
מהא דמורב רבי יוחנן (ק.ט.א.) יצתה
מליאה אינה חוששת בדמפורש, דלא חייש
איבא חוקה, ולפריך פשיגו! ועל כירוזן מנהיגין
יהושע. דאין לומר דרביא בספא ודורן ברישא.
דארברא בהא ליה לאשמעינן דפליג
לא שח מלרין, מדור תימה: דלמא דמפץ - ש
לכן דחקת, שן כל דבאן אמר רבי
דיבמות משמע דלא פליג רבי יהושע אלא
בספא, אבל ברישא מדרזא וזא היזר אמרין
בחזקת אשתא קדוש בבכורה. שהיא חולין
בבעי אמו - אז דהא חזי שפיר, וגם הא
דריש למיעוטא. ואף על גב דליבא חזקה
בהמה. ובריש "כל הצמחם דרבי" (עבודה
זרה מ.ב.)
דחייש למיעוטא ועוד קשיא: בדסוף (ק.ט.א.)
דחייש למיעוטא. ובפריק דורזין (מ.ה.)
דריש חזי איהא אבא משיחוס חזי. כן
דלא נשחט! ויש לומר: דאיבא סתמי טובא
דלא חיישין למיעוטא. ועוד, דהתם סתם
(בכרות כ.ב.) משמע דריש יוחנן אית
ליה הלכה ברב שמעון כן גמליאל.
דביהא דהא דריש (דפריק ק.ט.א.)
גבי ריבוי תיעוקת מוספים, משמע
דריש למיעוטא. ומהו מיעוט למימר
לעולם דבמורב דמילתין דרבן שמעון
כן גמליאל סב
ונפקא מינה, היבא דחזיון דהוא
לה חלב קודם לידה ואם אחר כך
ראינוה מניקה: דהא
כן גמליאל סב חלב פטור. ואין
איהא חשבת לרבינו תם למיעוט
היבא דאיבא חזקה
דאמר: כל ששהה שלושים
יום בארזא איה נפל, חלא
הוא שח. ומופרש (א) "הצלמין"
כל היזר למיעוט ובאלא
קשיא דרבן שמעון כן גמליאל
קשיא נמי להלכתא א
דשבת (ק.לזא.) קיימא לן
ברבן שמעון כן גמליאל,
בדמוכא ותיסא ויש לומר:
דמן דורן היזר מרבא
ביבמה היזאל ומת חורן
שלושים, ואף על פי שנפל
מן הגג או אכלו ארי,
גם לעצן אבילות, שלא
יבא להלקל בעדות. ועוד,
שבכל מקום הלכה כדברי
המיקל א

בבורות. פרק שלישי – חלוקת הבמה דף כא עמוד א – "אבן ישראל" (שטיינזליץ)
רש"י

לימא קסבר מנפנת כ' בתוך שנתה – כלומר, בתוך שנתה לטעופה. אבל
האי "בתוך שנתה" דלעיל גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי יוחנן, לא הוי
אלא בתוך שנתה לילדה שהיא עצמה נולדה, כדפרשיה בריה הלכתא. איכא
בנייהו הא דועירי – וקמריי רבן שטינפו הבנות ביום אחרון של ששה חדשים
ללידתן, ולא ביום תחלת חדש שביעי.
דהשתא, כי ריבת שלשים דסינפו וחמשה
חדשים דעיבור, נמצא ילדו ביום אחרון
של שנתו, ונבנסות הן ובנסות לירי
לחתעשר, דבשנה אחת נולדו. ורבי שמעון
לית ליה דועירי – ולהכי קאמר:
שעשירה בתוך שנתה, כלומר, יום או
יומים או עשרה ימים בתוך שנה שנולדה.
שלא עיכבו לילד עד יום אחרון של שנתו,
אף על פי שטינפו לסוף ששה. פירוש אחר:
אני ראיתי גדייה שעשירה שנתה –
כלומר, גדייה אותה שנה שדא עצמה
נולדה. כיצד? דלאחר שהיה לה חדש
נתעברה, וילדה לסוף חמשה חדשים
שלשה הבנות, וחזרו הבנות ונתעברו וילדו
חדש, וילדה לסוף חמשה חדשים – הוי
שנה. לימא קסבר מנפנת וכו' בתוך
שנתה – כלומר, בתוך השנה שהיא
עצמה נולדה. דמה שילדה לסוף ששה חדש
כטינפו, ולהכי אינה יולדת עוד עד חדש
או עד חדשים בשנה שניה. ותנא קמא
מירי כגון שעשירה בתוך שנתה שנולדה. כרבי שמעון, ולקמן מפרש במאי
פליגי. והאי "בתוך שנתה" מפרשיה כההוא דלעיל, גבי פלוגתא דרבי ישמעאל
ורבי יוחנן דהושע דאמרין בריש הלכתא: במנפנת וכו' קמפלינן. תנא קמא אי
ליה דועירי – אין קן טינוף גדול מלידה, ולהכי לא מציא היא למיהדר
סביר דמשכחת לה דהדרתא וילדה בתוך שנתה, דלית ליה דועירי. והשתא
מצינן למימר דתנא קמא סבר דאפילו יולדת חזרות וילדת בתוך שנתה. דהוי
"בתוך" מפרשיה לעיל בריש פירקין דלאו תוך ממש דוקא, אלא בסוף יום או
יומים. לשון ה' אינו עיקר, דאיכא פירכא למנאן דדיק ביה: דבנות דאין משכחת
לדא ילדו בתוך שנתן – כגון שעשירה ביום שלשים לילדתן וילדו לאחר חמשה
חדשים ביום אחרון, אי הכי, נמי משכחת לה דתיהדר וילדה בתוך שנתה! ושיין
לדא כבן, וחתניא – בניחותא. גדייה שלש גנות – כבסר אחר, וכל
ילדו שלש שלש. להכי נקט "שלש" לשון נקבה – דאי הוּו זכרים לא הוּו
מתעשרי, דאיכא שלשה בבורות. ותו לא פיישי עשר. כולן נכנסים לירי
לחתעשר יחד – דכולן יכולי חלוקה נולדו מתחת גנות. בשלש גנות ותשע
בנותיהן, דאי לא הוּו נולדים בשנה אחת – לא הוּו מיעשרי אהדרי, דבאחד
באלול רמשה להמעשה, ואין מצטרפין אותן שנולדו באלול, כדמפרש
בפרק "מעשר הבמה" (בבורות נ"ב). והנן יכולין לזהות גנות שלש בשנה אחת,
כגון שנולדו הבנות באחד באלול ותנעברו לירי ששה חדשים וילדו קודם
אלול. ולמה לי למיתנא שלש גנות – ילדו כולוהו השלש גנות. כר' לימא
קסבר מנפנת אינה חזרות ויולדת בתוך שנתה – משעת טינוף עד סוף שנה.
האי נמי אינה יכולה לילד, והואיל וילדה שלש גנות בתחלת השנה. ולהכי
דוקא נפנת – דסלקא דעתך אמינא דמנפנת נמי שווא לאיך כילדת. ובעי
למיעשת נמי מינה סתמא אי כחנא קמא אי כרבי יוחנן דעשר דפליג לעיל בימנפנת.
ומשני: אפילו אם תימצי לומר מנפנת חזרות ויולדת – שילדה דאי אינה חזרות.
דברי הכל היא. איכא בנייהו דועירי – ובגן שטינפו הבנות סוף ששה ללידתן,
בתחלת חדש שביעי. תנא קמא דלא נקט לישאנא דתוך" – אית ליה דועירי, דתו
לא מקבלי זכר עד ראש שנינו. וימי עיבורן חמשה חדשים שלמינן. אשתכח
דלא ילדו עד יום אחד בשנה שניה. ומשכחת לה אפילו הכי נכנסות יחד לירי
אימחות ובנות חוץ מן הוקיעה – כגון שהיתה שנה מעוברת. דיום אחד בשנה
שניה שלחן ערוך ראש חדש אב. ורבי שמעון דנקט "תוך שנתן" ביום אחרון של
שנה נולדו ומחוסרי זמן קד עד שבעת ימים. ורבי שמעון סבר: מחוסר זמן קד עד
דמתעשרי.

והתניא

מימות הלבנה, המוספת – אינה מוספת על ימות החמה. ואחר כך אמר שם: וכל מילתיה דרבי יוחנן פליגי, דאמר רבי יוחנן על לוי בקרות של בית ברא, ורש"י

בבורות, פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

ויש ממנו שילדו עבשיו, פירוש: שילדו למקוטעין, ויש מהן שילדו לאחר זמן. ואחר כך אומרים: כאן בהמה טמאה כאן בהמה טהורה. כלומר, לא פליגי. ופריך. זה חתיב 'הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשומר תספור ירדום תמלאנה ידעת עת לנתני', ופירוש 'תספור ירדום תמלאנה' – ר' דאיה יולדת למקוטעין ומשני: היה טהורה כבהמה טמאה. כלומר, דאינה יולדת למקוטעין.

אבל בהמה טהורה יולדת למקוטעין, ובשמתן פלוגתא בהמה טהורה. **אף** מחוסר זמן קדש לפני זמנו – וזה דאמר במתורה פרק קדשים' (ט"ב). הרי מחוסר זמן דלא חזי, ואמר רבי שמעון: קדוש – היינו במעשר בהמה כדמוכח הכא, דפליגי רבי שמעון ורבנן. אבל בשאר קדשים מודה אפילו רבי שמעון.

שכן גואל מום כו' – הא דלא קאמר נמי ואין באים מחוצה לארץ כשאר קדשים – משום דפלוגתא איהו היתם בגמרא תמורה (כ"א). **אבילה** – פירש גונדו: שגאבלין במומן בלא פדיון. וקצת קשה: הא מכלל "גואל" הוא גורא לאפרו: במשנה אבילות משאר פסולי המוקדשין, דאין נשחטין באיטילין ונמכרים באיטילין ונתקלים בלשאל.

ומדאורייתא הוא, כדמשמע בפרק קמא תמורה (ח"א). ובסוף "חלק" (סנהדרין ק"ב). גבי עיר הנדחת, דממעט בבור ומעשר מדכתיב "בהמה" – מה שגאבלין בהנחתה במקדש, יצאו בבור ומעשר שאין נאכלין בתורת בהמתה, דתנן: כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטילין חוץ מן הבכור ומעשר.

העברה העברה גמירי – וכן גבי אבילה מילין נמי "תחת" "תחת" מקדשים, כדאמר בפרק קמא (י"ב). בהמה שיש בה מקצת סימנין, הכא לענין קדוש שייך למילין טפי מהעברה, דמשמע "כל אשר יעבור תחת השבט" לשון קידוש.

אשתבוחי משתבח ליה – פירש בקונטרס: שכבר ביכרה, ולא תסתכן בלידה עוד. אבל גוי, אי נמי אמר ליה הכי – אין בדבריו אמת. וזה ללמוד מפירושו, דגוי אפילו מסתי' לפי תומא אינו נאמן, דלחשביה מקחו אמר כן. ועוד יש לפרש: ד"אישבוחי" דהאב היינו נפטרם מן הבכורה.

רבי אמר חילקי דאב – בהבולות גדולות פסק כרבי יוחנן. ובביצה (ד"ב). אמרין: רב ורבי יוחנן – הלכה כרבי יוחנן. ובפרק "מי שהוציאוד" (עירובין מ"ב). אמרין: שמואל ורבי יוחנן – הלכה כרבי יוחנן. **היתם** נמכור תלמי מילתא – שירע המוכר בלוקח שקונה לשטתו, ועובר בלאו דאורייתא עור' אם אינו מודיע. ללוקח לא איבעי ליה לאסוקיה לדעתיה שומרי אבא דבתא. **הכא** בלוקח תליא מילתא – שעליו לחקור בבדמותו אם היא חייבת בבכורה.

בהמה גסה ששעפה חררת דם הרי זו תקבר – אף על פי דתנא בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"א). למחברת שהחליפה שלא ישליכנה לכלבים. כדמפרש היתם: משום דנסמך מילתא דגדמה להבכורה דגדומת – הכא שאני, כדמפרש בגמרא: כדי לפרסמיה שנפטרמן מן הבכורה. ומה שאינו דוחק בגמרא לומר כן אלא משום דרבי חיאי. דקאמר יכי מתאר דאינה מטמאה לא במגזל ולא במשא אמאי תקבר? ומשני: כדי לפרסמיה כו' – הלא הכי צריך היה טעם דפרסום. אלא דאמרי רבי חיאי לא נזיל ליה כל כך שהקבר טעמם פריסום, כיון דאפילו יודע שילדה לא הקדוש לא בעיא קבורה. משום דבטלי.

רבי

דאסורה בהנאה, דשמא ולד זכר היה שנימוק, וקדוש בבכורה ביציאתו. **גמרא** אינה מטמאה כמגע ובמשא – כגבילה. השתא טלמא דתקן – משום דלא דיישנין שמא ולד ניומוק. אמאי תקבר?

והתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון:

מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר. והרי הן בכבור, מה בכבור – קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו, אף מחוסר זמן – קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו. ואדיליף מבכבור, גיליף מקדשים? – מסתבירא, מבכבור הוה ליה למילך, שכן: גואל, מום, תמורה, אכילה – אדרבה, מקדשים הוה ליה למילך, שכן: זכר, קדוש, פסולות, פשוטו אף רבי שמעון העברה העברה גמירי. הכי דמי טוהרי? אמר רבא, כדאמרי רעתא דעלמא אצרי חיותא. ושמואל אמר: פעבועי דקמא. וצריך לתרואתו לחכם. חכם מנא ידע? אמר רב פפא: רועה חכם.

אמר רב חסדא, הרי אמרו: יצירת הוולד באשה – ארבעים יום. געוי רב חסדא: בבהמה בכמה? אמר ליה רב פפא לאבוי: לאו היינו דועירי, דאמר יעירי: אין טיגוף פחות משלשים יום? – ההוא לקבל אימתר. מצינו לוקח מגוי, לוקח מישראל מאי? אמר רב: בכור ודא, דאם איתא דבכרה – אישתבוחי הוה מישתבח ליה. ושמואל אמר: בכור ספק, סבר לשיחיה קא געוי ליה. ורבי יוחנן אמר: חולין ודאין. מאי טעמא? אם איתא דלא בכרה, כיון דאיכא איסורא – אודועי הוה מודיע ליה. תניא כוותיה דרבי יוחנן דאמר חולין: אם לא הודיעו – הולך ושוחט ואינו נקנע. לימא תיהי תיובתא דרב ושמואל? – היתם – במוכר תליא מילתא, הכא – בלוקח תליא מילתא. **משנה רבי אליעזר בן עקיבא אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם – הרי זו תקבר, ופטורה מן הבכורה. **גמרא** תני רבי חיאי: אינה מטמאה לא כמגע ולא כמשא. וימאחר דאינה מטמאה לא כמגע ולא כמשא, אמאי תקבר?**

כדי

דתקן אמינא דהבי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביוש שלשים ואחד ניומוק וירצא. (והכי קאמר יעירי: אין טיגוף מעכב בלידה, שאינה מתעברה ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל אימתר – משפחילתא עובד ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדתינא מתניתין, אישתבוחי משתבח ליה – המוכר אומר: קנהו, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכותן. **ספק** – והאי דלא אשבוה מוכר בהכי – דסבר: לשיחיה בעי לה, אם בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכור פרה לשחוט, ולד ביום מוכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעה אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיע – הולך לוקח ושוחט לבן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם. היתם נמכר תלא **חרמנא** – שצריך להודיעה כדאמרין בשחטת חולין (פ"ג). "יום אחד" – יום המיוחד טעון כרוז, דהיינו יום המיוחד – ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שישען מוכר להצריכו: אמה מכרתי לשחוט. **הכא** בלוקח תליא מילתא – דכתיב (דברים טו): "בכרך ובצאנך", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה** הרי זו תקבר – החררה.

דעתך

דעתך

דעתך

דעתך

דעתך

דעתך

דעתך

דעתך

דעתך

והתניא – כלומר, ובדבר זה יש לו דין בכור. מה בכור קדוש לפני זמנו – שהרי קדושתו מרחם. אף מעשר קדוש לפני זמנו – מדחוסר זמן נכנס לדיר. לילף מקדשים – משלמים, שאין יכול להקדש מחוסר זמן. שאין קדושה חלה עליהן, כדאמרין בתורת כהנים: "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" – אין לי אלא לאשה, מניין אף להקדיש? תלמוד לומר "לקרבן". שכן גואל מום תמורה אכילה – בכור ומעשר אף נפדין, דבבכור נאמר (במדבר יז): "לא תפדה" ובמעשר (ויקרא כז): "לא יגאל", אבל קדשים נפדין במומן. וקדושין במומן קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדש כו' חוץ מבכור ומעשר, ובכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב: "לא תפדה קדש חם את דמם תורוק" וגו', ואמרין: הן קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (כ"א). אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). רק קדשים – אלו תמורתן. **אבילה** – בכור ומעשר נאכלין במומן, זה לישראל וזה לכוהן. אבל קדשים שנפל בזמן מום – נפדין. **פשוט** בכר קדוש כמנתות – מעשר וזכרים, נהנין פשוט, ואינו צריכין ליהוי זכרים, וצריכים להקדישם בידיהם, ואינו ממתנות כהונה, ומעשר ושלמים נאכלין לבעלים, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בכורות ג"א). ומעשר הוי שלמים. אבל בכור לא פשוט הוא, ואינו נהוג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו, מדרם קדוש, וממתנות כהונה הוא. **העברה העברה** – "והעברת כל פטר חורין וזכרים", כל אשר תחת השבט. **אצרי חיותא** – נעצר רחמה ונימוק העובר. **כעבועי דמא** – פרולט אבעבועות של דם. **הרחאותי להם** – ידוע אם עובר היה ותיפטר מן הבכורה. **אריבעים יום** – דהמפלת יום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה וטהור. **בציר מהכא** – מאי בעלמא הוא. **בהמה כממה** – שהיתה משקבלה זכר עד השטוף, דנימא: ולד ואינו מופטרא מן הבכורה? **לאו היינו דועירי** – דסלקא דתקן אמינא דהבי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביוש שלשים ואחד ניומוק וירצא. (והכי קאמר יעירי: אין טיגוף מעכב בלידה, שאינה מתעברה ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל אימתר – משפחילתא עובד ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדתינא מתניתין, אישתבוחי משתבח ליה – המוכר אומר: קנהו, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכותן. **ספק** – והאי דלא אשבוה מוכר בהכי – דסבר: לשיחיה בעי לה, אם בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכור פרה לשחוט, ולד ביום מוכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעה אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיע – הולך לוקח ושוחט לבן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם. היתם נמכר תלא **חרמנא** – שצריך להודיעה כדאמרין בשחטת חולין (פ"ג). "יום אחד" – יום המיוחד טעון כרוז, דהיינו יום המיוחד – ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שישען מוכר להצריכו: אמה מכרתי לשחוט. **הכא** בלוקח תליא מילתא – דכתיב (דברים טו): "בכרך ובצאנך", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה** הרי זו תקבר – החררה.

והתניא – כלומר, ובדבר זה יש לו דין בכור. מה בכור קדוש לפני זמנו – שהרי קדושתו מרחם. אף מעשר קדוש לפני זמנו – מדחוסר זמן נכנס לדיר. לילף מקדשים – משלמים, שאין יכול להקדש מחוסר זמן. שאין קדושה חלה עליהן, כדאמרין בתורת כהנים: "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" – אין לי אלא לאשה, מניין אף להקדיש? תלמוד לומר "לקרבן". שכן גואל מום תמורה אכילה – בכור ומעשר אף נפדין, דבבכור נאמר (במדבר יז): "לא תפדה" ובמעשר (ויקרא כז): "לא יגאל", אבל קדשים נפדין במומן. וקדושין במומן קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדש כו' חוץ מבכור ומעשר, ובכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב: "לא תפדה קדש חם את דמם תורוק" וגו', ואמרין: הן קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (כ"א). אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). רק קדשים – אלו תמורתן. **אבילה** – בכור ומעשר נאכלין במומן, זה לישראל וזה לכוהן. אבל קדשים שנפל בזמן מום – נפדין. **פשוט** בכר קדוש כמנתות – מעשר וזכרים, נהנין פשוט, ואינו צריכין ליהוי זכרים, וצריכים להקדישם בידיהם, ואינו ממתנות כהונה, ומעשר ושלמים נאכלין לבעלים, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בכורות ג"א). ומעשר הוי שלמים. אבל בכור לא פשוט הוא, ואינו נהוג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו, מדרם קדוש, וממתנות כהונה הוא. **העברה העברה** – "והעברת כל פטר חורין וזכרים", כל אשר תחת השבט. **אצרי חיותא** – נעצר רחמה ונימוק העובר. **כעבועי דמא** – פרולט אבעבועות של דם. **הרחאותי להם** – ידוע אם עובר היה ותיפטר מן הבכורה. **אריבעים יום** – דהמפלת יום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה וטהור. **בציר מהכא** – מאי בעלמא הוא. **בהמה כממה** – שהיתה משקבלה זכר עד השטוף, דנימא: ולד ואינו מופטרא מן הבכורה? **לאו היינו דועירי** – דסלקא דתקן אמינא דהבי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביוש שלשים ואחד ניומוק וירצא. (והכי קאמר יעירי: אין טיגוף מעכב בלידה, שאינה מתעברה ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל אימתר – משפחילתא עובד ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדתינא מתניתין, אישתבוחי משתבח ליה – המוכר אומר: קנהו, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכותן. **ספק** – והאי דלא אשבוה מוכר בהכי – דסבר: לשיחיה בעי לה, אם בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכור פרה לשחוט, ולד ביום מוכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעה אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיע – הולך לוקח ושוחט לבן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם. היתם נמכר תלא **חרמנא** – שצריך להודיעה כדאמרין בשחטת חולין (פ"ג). "יום אחד" – יום המיוחד טעון כרוז, דהיינו יום המיוחד – ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שישען מוכר להצריכו: אמה מכרתי לשחוט. **הכא** בלוקח תליא מילתא – דכתיב (דברים טו): "בכרך ובצאנך", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה** הרי זו תקבר – החררה.

והתניא – כלומר, ובדבר זה יש לו דין בכור. מה בכור קדוש לפני זמנו – שהרי קדושתו מרחם. אף מעשר קדוש לפני זמנו – מדחוסר זמן נכנס לדיר. לילף מקדשים – משלמים, שאין יכול להקדש מחוסר זמן. שאין קדושה חלה עליהן, כדאמרין בתורת כהנים: "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" – אין לי אלא לאשה, מניין אף להקדיש? תלמוד לומר "לקרבן". שכן גואל מום תמורה אכילה – בכור ומעשר אף נפדין, דבבכור נאמר (במדבר יז): "לא תפדה" ובמעשר (ויקרא כז): "לא יגאל", אבל קדשים נפדין במומן. וקדושין במומן קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדש כו' חוץ מבכור ומעשר, ובכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב: "לא תפדה קדש חם את דמם תורוק" וגו', ואמרין: הן קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (כ"א). אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). רק קדשים – אלו תמורתן. **אבילה** – בכור ומעשר נאכלין במומן, זה לישראל וזה לכוהן. אבל קדשים שנפל בזמן מום – נפדין. **פשוט** בכר קדוש כמנתות – מעשר וזכרים, נהנין פשוט, ואינו צריכין ליהוי זכרים, וצריכים להקדישם בידיהם, ואינו ממתנות כהונה, ומעשר ושלמים נאכלין לבעלים, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בכורות ג"א). ומעשר הוי שלמים. אבל בכור לא פשוט הוא, ואינו נהוג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו, מדרם קדוש, וממתנות כהונה הוא. **העברה העברה** – "והעברת כל פטר חורין וזכרים", כל אשר תחת השבט. **אצרי חיותא** – נעצר רחמה ונימוק העובר. **כעבועי דמא** – פרולט אבעבועות של דם. **הרחאותי להם** – ידוע אם עובר היה ותיפטר מן הבכורה. **אריבעים יום** – דהמפלת יום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה וטהור. **בציר מהכא** – מאי בעלמא הוא. **בהמה כממה** – שהיתה משקבלה זכר עד השטוף, דנימא: ולד ואינו מופטרא מן הבכורה? **לאו היינו דועירי** – דסלקא דתקן אמינא דהבי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביוש שלשים ואחד ניומוק וירצא. (והכי קאמר יעירי: אין טיגוף מעכב בלידה, שאינה מתעברה ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל אימתר – משפחילתא עובד ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדתינא מתניתין, אישתבוחי משתבח ליה – המוכר אומר: קנהו, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכותן. **ספק** – והאי דלא אשבוה מוכר בהכי – דסבר: לשיחיה בעי לה, אם בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכור פרה לשחוט, ולד ביום מוכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעה אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיע – הולך לוקח ושוחט לבן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם. היתם נמכר תלא **חרמנא** – שצריך להודיעה כדאמרין בשחטת חולין (פ"ג). "יום אחד" – יום המיוחד טעון כרוז, דהיינו יום המיוחד – ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שישען מוכר להצריכו: אמה מכרתי לשחוט. **הכא** בלוקח תליא מילתא – דכתיב (דברים טו): "בכרך ובצאנך", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה** הרי זו תקבר – החררה.

והתניא – כלומר, ובדבר זה יש לו דין בכור. מה בכור קדוש לפני זמנו – שהרי קדושתו מרחם. אף מעשר קדוש לפני זמנו – מדחוסר זמן נכנס לדיר. לילף מקדשים – משלמים, שאין יכול להקדש מחוסר זמן. שאין קדושה חלה עליהן, כדאמרין בתורת כהנים: "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" – אין לי אלא לאשה, מניין אף להקדיש? תלמוד לומר "לקרבן". שכן גואל מום תמורה אכילה – בכור ומעשר אף נפדין, דבבכור נאמר (במדבר יז): "לא תפדה" ובמעשר (ויקרא כז): "לא יגאל", אבל קדשים נפדין במומן. וקדושין במומן קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדש כו' חוץ מבכור ומעשר, ובכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב: "לא תפדה קדש חם את דמם תורוק" וגו', ואמרין: הן קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (כ"א). אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). רק קדשים – אלו תמורתן. **אבילה** – בכור ומעשר נאכלין במומן, זה לישראל וזה לכוהן. אבל קדשים שנפל בזמן מום – נפדין. **פשוט** בכר קדוש כמנתות – מעשר וזכרים, נהנין פשוט, ואינו צריכין ליהוי זכרים, וצריכים להקדישם בידיהם, ואינו ממתנות כהונה, ומעשר ושלמים נאכלין לבעלים, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בכורות ג"א). ומעשר הוי שלמים. אבל בכור לא פשוט הוא, ואינו נהוג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו, מדרם קדוש, וממתנות כהונה הוא. **העברה העברה** – "והעברת כל פטר חורין וזכרים", כל אשר תחת השבט. **אצרי חיותא** – נעצר רחמה ונימוק העובר. **כעבועי דמא** – פרולט אבעבועות של דם. **הרחאותי להם** – ידוע אם עובר היה ותיפטר מן הבכורה. **אריבעים יום** – דהמפלת יום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה וטהור. **בציר מהכא** – מאי בעלמא הוא. **בהמה כממה** – שהיתה משקבלה זכר עד השטוף, דנימא: ולד ואינו מופטרא מן הבכורה? **לאו היינו דועירי** – דסלקא דתקן אמינא דהבי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביוש שלשים ואחד ניומוק וירצא. (והכי קאמר יעירי: אין טיגוף מעכב בלידה, שאינה מתעברה ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל אימתר – משפחילתא עובד ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדתינא מתניתין, אישתבוחי משתבח ליה – המוכר אומר: קנהו, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכותן. **ספק** – והאי דלא אשבוה מוכר בהכי – דסבר: לשיחיה בעי לה, אם בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכור פרה לשחוט, ולד ביום מוכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעה אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיע – הולך לוקח ושוחט לבן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם. היתם נמכר תלא **חרמנא** – שצריך להודיעה כדאמרין בשחטת חולין (פ"ג). "יום אחד" – יום המיוחד טעון כרוז, דהיינו יום המיוחד – ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שישען מוכר להצריכו: אמה מכרתי לשחוט. **הכא** בלוקח תליא מילתא – דכתיב (דברים טו): "בכרך ובצאנך", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה** הרי זו תקבר – החררה.

והתניא – כלומר, ובדבר זה יש לו דין בכור. מה בכור קדוש לפני זמנו – שהרי קדושתו מרחם. אף מעשר קדוש לפני זמנו – מדחוסר זמן נכנס לדיר. לילף מקדשים – משלמים, שאין יכול להקדש מחוסר זמן. שאין קדושה חלה עליהן, כדאמרין בתורת כהנים: "ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה" – אין לי אלא לאשה, מניין אף להקדיש? תלמוד לומר "לקרבן". שכן גואל מום תמורה אכילה – בכור ומעשר אף נפדין, דבבכור נאמר (במדבר יז): "לא תפדה" ובמעשר (ויקרא כז): "לא יגאל", אבל קדשים נפדין במומן. וקדושין במומן קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדש כו' חוץ מבכור ומעשר, ובכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב: "לא תפדה קדש חם את דמם תורוק" וגו', ואמרין: הן קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (כ"א). אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפרקין לדעיל (יד"ב). רק קדשים – אלו תמורתן. **אבילה** – בכור ומעשר נאכלין במומן, זה לישראל וזה לכוהן. אבל קדשים שנפל בזמן מום – נפדין. **פשוט** בכר קדוש כמנתות – מעשר וזכרים, נהנין פשוט, ואינו צריכין ליהוי זכרים, וצריכים להקדישם בידיהם, ואינו ממתנות כהונה, ומעשר ושלמים נאכלין לבעלים, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בכורות ג"א). ומעשר הוי שלמים. אבל בכור לא פשוט הוא, ואינו נהוג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו, מדרם קדוש, וממתנות כהונה הוא. **העברה העברה** – "והעברת כל פטר חורין וזכרים", כל אשר תחת השבט. **אצרי חיותא** – נעצר רחמה ונימוק העובר. **כעבועי דמא** – פרולט אבעבועות של דם. **הרחאותי להם** – ידוע אם עובר היה ותיפטר מן הבכורה. **אריבעים יום** – דהמפלת יום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה וטהור. **בציר מהכא** – מאי בעלמא הוא. **בהמה כממה** – שהיתה משקבלה זכר עד השטוף, דנימא: ולד ואינו מופטרא מן הבכורה? **לאו היינו דועירי** – דסלקא דתקן אמינא דהבי אמר: דשלשים יום שהוה הולד להבראות, וביוש שלשים ואחד ניומוק וירצא. (והכי קאמר יעירי: אין טיגוף מעכב בלידה, שאינה מתעברה ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל אימתר – משפחילתא עובד ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. מצינו לוקח מן הגוי – מה דינו, כדתינא מתניתין, אישתבוחי משתבח ליה – המוכר אומר: קנהו, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכותן. **ספק** – והאי דלא אשבוה מוכר בהכי – דסבר: לשיחיה בעי לה, אם בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכור פרה לשחוט, ולד ביום מוכר בנה לאחר לשחוט – צריך להודיעה אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיע – הולך לוקח ושוחט לבן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם.

1 וְנִסְּךְ מִתְּחִבַּת לְבוֹר אֶפְרַיִם כֹּל הַיּוֹם כֹּל־וְרָאוּן רָאוּן בְּטוֹלָה וְלִי לִמּוּד: דְּהִבָּה מִשְׁמִיחַ
2 דְּרִישׁ לְקִישׁ, וְהָתָם מִשְׁמִיחַ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. וּמִיּוֹד קֶשֶׁת לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאִפְרַיִם בְּטוֹמָה דְּחוּלִין
3 דְּקֵילָא, דְּרִידִיקִין בְּסִמְךָ מִמְּנוּחִין וּבְרִיתָא טוֹמָה עֲדִירַת טוֹמָה, דְּקִאֲמֹר: שְׂמַח יִבְיָא
4 כָּךְ חוּלִין טַמְאִין רַב־וְכָל כֵּן רָאוּן יִסְרוּ לְעוֹרֵר אִיסוּר מִילְתָּא דְּפִשְׁטָא הִיא בְּכוֹלֵיהּ
5 הַתְּלִמּוּד דְּאִיסוּר מְעֵרֵר אִיסוּר. וּבִפְרָק "הֶעֱרַל"
6 (בִּימֹת צַבָּה), נָמִי מִירְתָּן נִתְּתָן אִסָּה וְטַל אִסָּה 1
7 כֶּשֶׁר עַד רֹבוֹ, אֲבָל יִתֵּן מִמֶּנּוּ - וְכֵן 2
8 אִמְרִין רָאוּן רָאוּן רָאוּן, וּבִפְרָק "טַל" - שְׂבַת 3
9 קִמְצָה, אִסָּה שֶׁל חֲרוֹמָה שְׁנֶפֶלָה לְחוּץ מֵאֵה שֶׁל 4
10 חוּלִין, וְלֹא הִסְפִּיק לְעֲלֹמֶתָה עַד שְׁנֶפֶלָה אֲחֵרֶת 5
11 אִסָּה מִיּוֹד, אֵין מִשָּׁם רֵילָא כִּי כָךְ, דְּהָתָם 6
12 מִשּׁוֹם אִיסוּר רָאוּן יִסְרוּ יְדֵיל אִסָּר, מִכָּל מִקּוֹם 7

לא תחבטל, דאָרצן להרים, ועוד אשכחון בפרק 'הגורד מן היקק' (גרים ג.) דרבי יוחנן
אין ליה אפילו גידולו היתיר מעלין את האיסור, ומיהו, אין משם קשיא, לפי מה שרגיל
רבינו מן הלחץ בן היתר דרגל בלל הפסק להבא דאיכא נפסק, ומעמיד היתר דעבודה
ודה במיפסך פסוק, כדאשכחון בפרק בתרא דעדה (גב ג.) את תבוסה, דמחלץ בן פסל
הוא איירי בפסק, והוא דשמו רב הונעפון על הוחלץ — היינו שמו ירב בלא הפסק, ומו
אמרין לו "גורד" את זמני, דאם שי תוספת מאתיים בן שי תפעמיים — אין מצטרפין לאיסור
דחור ונעורו ונרא לרבי, דבבל וכתא שי בן לוחט ניעור, אפילו בחפסין, ובגב דר תבוסה
אצל קדשים, דכיון שנדחת כל טיפה וטיפה כשנפתלת — שוב אינה חזרת ונורית, וההיא ד
על האיסור דליכא תנית טעם, ואיסורא משהו תומנתיך דהוה קאי, והו לשון "ראשון בלל
חזיריו וניעוריו", ונראה דאין ליה בין נסך החומר באיסור או היתרא ראשון בלל
דבשאר איסורי חור וניער כשרבה היתר בלל כן שאר בהירי ששים, ועוד נראה, שגם י
היכא דנפיש עמודיה טפי מחבית כמו שאפרש, אן בהיתרא לגו איסורא, פירוש: שבתחלת
עולם — אסור, ובשאר איסורין כחלה כשרבה בלל כן שיהא ששים על היתר, ושמוא אפילו
דמפרש תחובה בעצמה נעשית בלל איסורין כן כחלה בששים בלל, לא אמריין תחובה
ותיעל, ואם תמארי: כלל דלמפסן נמי שאר ששים על היתר, לכך בלל הוין נסך — מאי אין
נפיש עמודיה כולי האי, ואף על גב דנפיש טפי ממצרצור, אבל היכא דנפיש עמודיה טובא —
אינו בטל, אף על פי שיש ששים ין סך היתרו, ושמא דקדשי אין נסך, אבל בטל אינו בטל בן
ונראה ליה עיקר "ראשון ראשון בטל", דרוקא עז גשמי דפרשייתא, באיסורא לו היתרא: לא
גזירה היתרה כשזאת רבה על שיהא בן ששים, וזי פירות מבוקש שנועלי, בנות סאה היתר
פירות פעמים מעלין פעמים אין מעלין, וכהאי גזוזא דמעלין — הרי הם כמים לחלעול, וכ
שרי אלע עד ששים, ולב נפקא לן מדיי אן חלהב כן אן לא, לאותן שנוהגין עשבי היתר
שזוהי בטל שהוא, ודבר שמוא, ונראה ליה דבריו, שלא לחלמינן בן חומרא דין אין נסך
לא "ראשון ראשון בטל", ולא שרי אלא בפלס סם קיתון על שמים, ונראי דבריה במה שמוא
דס.) בסופו: אבין בר סמבא, יצחק סומקא לאו בר סמבא, אבין שי לו בחורה, אבל זה אין
חל על ימי דמו — דוקא היתר מחבית לבור (ראו ר' יצחק), ולרב דמי — בדנפיש עמודיה
עליו על ר' יצחק, ומוכרעה מחבית דרב (ראו ר' אבהו), ולמאן דמנתי היתר דרב שמואל רב
בהיתרא לגו איסורא, ולחכי אל בטל כל זמן שאין סם שמים, ונפישתיי סימבור בר שמוא
בעי תחלה — היינו שמיש לחוביב מלחיה דרב תחלה דבעי תחלה, אבל נקט מקום אמור
דמוזן וערבסו זה הוה, דמשמע דבעי מוזן תחלה ואחר כך ערבן, אמרש כן שוה לו נוכח
באיסורא לוגו היתרא, אן כן לית ליה אל דרב מיהו ולא דרב יצחק, מיהו אין צריך לר
וערבן, אי נמי, אל פליגי, וסבירא ליה דהוא הדין ערבן תחלה, ולא נקט מויהה ברישא דוק
וערבן", וכל הני ביטולי הוהא שמוא, דמוזן וערבן, המעירה מחבית לבור, וההיא דשמעתי
לא האיסורא או לטעה את הטעמא, שאם לא כן לאו שמי תחלה אן

[illegible]

לְמַעַן חוֹלִין כְּחוֹדוֹתָיו, רַבִּי אֶלְעִיָּזֶר אָמַר: תִּירוֹם וְתִרְכֹּב,
שְׂמֵי אִמֹר: הֵיא סָהָ שְׁנַפְלָה – הִיא סָהָ שְׁעָלָתָהּ.
וְהַכְמִים אִמֹרִים: תַּעֲלָה וְתִאֲכַל נִיגְדִים אוֹ קִלּוֹת,
אוֹ תִילָשׁ כְּמִי פִירוֹת, אוֹ תַתְּחַלֵּק לַעֲפֹסוֹת, וּבִלְבָד
שְׁלֵא יְהֵא בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּבִירָה. וְתֵנִי עֲלֶיהָ: אֲתָן חוֹלִין
רַבִּי

מאז הירק" (גדרים נז,ב) דרבי יוחנן
אין משם קושיא, לפי מה שרגיל
בא הפסק, ומעמיד והוא דעבודה

אס, ובפרק 'התערבות' (ובמים עה"א, דקמ"ג, עד לתוך המים ראשון ראשון בטל כן מפרש שרשם הם ב'הגזל' קמא (בבא קמא א', ובריש בבא בתרא (ב"א, דנ"ט; נפרצה כ"ן שיש הפסק, אבל קשה מאד דשמעתין, ובפרק 'הערבלי', דאפילו לא הפסק, אמרין פרק בתרא נדדה (ע"א), עד בדברנן הקילו, והחייא דתערובת עד - שאני חסם, דרשי דחיי יתן דעבודה וזה (ע"א); דקמרי: ראשון ראשון בטל - היינו כל זמן שיש בהירה ששים וסך נקרא - עד דרוב לשל היורה, אבל אם רבה איסור - אסור, שאסורין המתבטלין בטל - כל של בשאר איסורין, או שרוב מהן, וזה הקילו ב"ן סוף יורה משבא איסורין, כסך אינו בטל ראשון ראשון עד דרוב, אלא עד ששים, וכן שאר איסורין. ואינן חלוקין אלא דתערובת איסורין היורה אין ששים היורה לגבי איסור. וב"ן סוף אם יסיף היורה לחבו עד פסקא אבל ראשון ראשון בטל. כמו בחתיכת בשר שובלעת טעם בנילה, אפילו אלא פסקא געשית בנילה אלא לענף של תורעל לו מליטת, מלשום דאפשר לסתוק, אבל רביה למשום ראשון בטל, כ"ן שגם לבסוף יש ששים; יש מלשום דרוקא נקטא בחבית לבזר, דלא בטל, אפילו יש ששים דיוח. ורביה אקמרי 'ראשון ראשון בטל' - שאם נפל בבית אחת ענין במינו. או ששם יורה, ומינה שמעתי דכל שכן (וטבל), ולרבותא נקטיה. חור היורה לו איסורא - בכל שהוא. אבל בשאר איסורין, אפילו היורה איסורא - חור יורה עד דרוב - אין לתמוה למע בטל'ן מי פירות ותחשבין במים. דרבי גמירי לה, דתנן; מי איכא רוב - חורין ונעורין, ולמאי דפרשית, מאן דשרי על ידי 'ראשון ראשון בטל' לא נהנה בשכשכו ויב ונסתם ינם, שיהי קרב רבנו את שתיין המותר בדיקא, אין עליו לומר חור במשנה, כ"ן מיותר בהנא איסורין קלילין, ורבינו עם פסקי לשון; כ"ן רבינו לילי הלכה ברבין, אם אב לחלוק על רב דימי רבי יצחק, כדאמרינן; היבא על יבמת' (ובמות היבתיח, אם רבין אב לחלוק אם לא. כי יש לומר שיהי אב לחלוק, ומה שהוציך ביטול רב מחבית, ואפילו לרבינו שמה לא מפרש לו שיהי אב לחלוק, ונבל מפרש שאין רבין יודעה דנפל שם קותן של מים אמתניתין, - מיז סבר כרבי דימי, ועדימי משנה כרבי דימי, כרבי דימי, יכול להיות אם נפרש דרבי שמואל רבי יודעה למאן דמתני אלא אמתניתא לא הוא אדירו נמי ע"י תחלה, כדי שלא נצטרך לומר שהולך על אותה דרבי יוחנן דלמקה, דרבי שמואל רבי שמואל 'ראשון ראשון בטל'. רבי דבעי מים תחלה סבירא ליה יוחנן דמגוון כן, אבל כדמעתיה פשוט דשמעתין, דלא ע"י תחלה, ופליגי אחיה רבי יוחנן בשרשן דהא לא גרסינן בפסחים 'מגו ואחר כן דרבי', דלחיי משמע לגמרי דוקא. אלא: 'מגו' דשמא אינו אב ממש אלא רק ועד מגו' וזה - כ"ן יבולי העמדי בשלא בתוכו לטעל ולתהדי שולקין ב"ן נתנן במתכוין לחלוק, אבל לבסוף אמרין דלא ע"י תחלה - רבי דלא מתכוין קאמרי. ורבי מינו רבי רבא ויב ומטבלי - כל לומר דהואו אמרור ליה ליה.

[illegible]

ושלא מצינו שטר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. תעיד רבי יוחנן בן ברוקה, שאפילו נולד
הבן לאחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונוטל. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם יש עדים שאמר האב
בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע, נוטל שלא בשבועה.

[דף ל"ח ע"א]

גמרא אומר רבי זירא בולחון בעין שביעית תורה ירדו להן. וכתובת אשה לא הוהזקה בידו להנכות!
אלא? במי שגבת מיכן ואילף והוא בתובעה שטר של מאתים פרוע. אומרת אינה אלא מנה הלך
אינה נפרעת אלא בשבועה. תמן תנינן, הפונקמת בתובתה לא תיפרע אלא בשבועה. ביצד? היתה
בתובתה אלה וזו ואמר לה התקבלת בתובתיה, והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה. לא תיפרע
אלא בשבועה. תני הפונקמת אבל לא הפונקתת. רב הסדא בעו בגין דהלך תרתין פסיעתא הוא מפני
שפגמו בבית דין את מר אינו גובה? רבי יוחנן בשם רבי ינאי אין נפרעין מניכסי יתומין קטנים אלא
בשריבית אוכלת בו. רבי נתן אומר, אף לכתובת אשה, אומר רבי מנא, מפני מוזנות. אומר רבי
מתניה, מאן חייש למזונות? רבי שמעון, דרבי שמעון, אומר בנסיקה דדבר תלוי. מאי בדון? משם
חינה כדי שיהיו קופצין עליה לישאנה. רבי נתן אומר אף לגזילה, ולנזקין. אומר רבי יוסי אף בן תנינן
תרתיהון. לגזילה מהבא, אם היה דבר שיש בו אחריות, חייב לשלם. לנזקין מהבא, אין נפרעין מניכסי
יתומין קטנים אלא מזהבירות. ביני מתניתא אין נפרעין מניכסי יתומין קטנים לנזקין אלא מזהבירות.

[דף ל"ח ע"ב]

והתני יעמוד הבן תחת האב הנזקין שמין להן בעידית, ובעל חוב בבינונית, וכתובת אשה בזהבירות?
אמר רבי יוסי בי רבי בון תיפטר באן ביתום גדול באן ביתום קטן. הבא את מר, אין נשבעין על
טענת חרש שוטה וקטן, והבא את מר אבל נשבעין לקטן ולהקדש! בנפרעין מניכסי קטן. ונפרעין
מאדם שלא בפניו? אומר רבי ירמיה, תיפטר בשריבית אוכלת בו. ובית דין גובין רבית? תיפטר
בערב לו מגוי. ליפסא אומר קומי רבי מנא, אנו עבדין טבות סגין מינכון אנו משלחין דיאטינגמתין
אין אתא הא, טבות, ואין לא אתא אנו מחלטינן נכסוי. אומר ליה אף אנו עבדין בן מכרוינן שלשים
יומין אין אתא טבות, ואי לא, מחלטינן נכסוי. אומר ליה הגע עצמך, דתוה בנזוי רחיקי? אומר ליה,
אנו משלחין שלשה איגרות. חדא גו שלשים יומין וחדא גו שלשים יומין וחדא גו שלשים יומין. אין
אתא הא טבות, ואי לא מחלטינן נכסוי. אומר רבי חנינה, ושעמד בדין וברח אבל אם לא עמד בדין,
לא מחלטינן ולא מכרוינן. אשכח תימר, חנן ורבי שמעון, שניהן אמרו דבר אחד. הוה מה דתימר
הלכה בחנן. ודכוותה. הלכה בראבי שמעון. רב אומר, מת חלוות, הפלוגה נשבע ליורשיו, ואפילו מת

המלוג, יורשי מלוג נשבעין ללוגה. אבל אם מת לוגה תחילה, ואחר כך המלוגה. כבר נתחייב המלוג לבני לוגה שבועה ואין אדם מוריש שבועתו לבניו. שמע רבי יוחנן ואמר, יאכל הלח וחדה? רב חיה בר אשי בשם רב,

[דף ל"ט ע"א]

שטר היוצא מתחת ידי המלוגה בכתב ידו, פסול אני אומר מתעסק היית בשטרותיד. הא מתחת ידי אחר פשר? רבי אבינא בשם שמואל, לעולם פסול עד שיצא מידי המלוגה בכתב ידי לוגה. מאי כדון? אמר רבי יוסי בי רבי בון, תיפתר, דברי הכל בדייתקי.

הלכה ח' מתני' ואילו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין, והאפטרופין והאשה הנזושת ונותנת בתוך חבית וכן חבית. אמר לו, מה אתה טועניני? רצוני שתשבע לי חייב. חלקו השותפין והאריסין, אינו יכול להשביען. נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מוגלגליו עליו את הכל והשביעית משמטת את השבועה.

גמרא אמר רבי יוסי הדיא אמרה בנושא ונותן שלא בחשבון, אבל בחשבון לא בדיא. ואהן בן בית עוד הוא בנושא ונותן שלא בחשבון. רבי זעירא בדיא דרבי יוסי, חד בר גש אזל למידן קמי רבי זעירא, וחייבו שבועה על תרין דינרין אמר ליה לאו תרין דינרין אני חייב לך, הא טריפין לך! אמר ליה ומילת פלן ופלן אמר רבי זירא, או הב ליה כל דתבע לך או אישתבע ליה כל דמגלגל עלך. עד כמה מגלגליו עליו? אמר רבי יוחנן עד כדי שיאמר לו עבדי אתה. הבע עצמך, שהיה כהן ועבד עברי. וכי יש עבד בזמן הזה? אמר רבי שמואל בר רב זצחק, שמרה. דלא בן, מה בן אמרין שמרה לא במליה,

[דף ל"ט ע"ב]

היא בעל בעל מה בעל שנאמר להלן משמיט אף באן, משמיט! דברים שהן משה ידו שביעית משמטתו ומשמטת שבועתו, ושאינ משה ידו אין שביעית משמטתו, לא אותו ולא שבועתו. כל ששביעית משמטתו משמטת שבועתו. וכל שאין שביעית משמטתו, אינה משמטת שבועתו.

הדרן עלך פירק כל הנשבעין

פרק ח

הלכה א' מתני' ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל, והשואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעים על השכר ועל השבועה ועל חמיתה ומשלמין את האבידה ואת הנגיבה.

גמרא אמר רבי יוחנן ארבעה שומרין הן, ואין חייבין אלא דרך קניין רבי יעקב בר אחא בשם רבי לעזר אף לענין גזלה אין חייבין אלא דרך קניין. אמר רבי יוסי בי רבי בון, ומתניתא אמרה בן המקבל שדה מחבירו וכו'. רבי חנניה אמר רבי בון אף בנגיבה אין חייבין אלא דרך קניין. רבי חנניה בשם רבי פינחס, ומתניתא אמרה בן היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים, פטור. הנגיבה או הוציא מרשות הבעלים ומת, חייב. הנגיבה ברשות הבעלים כמי שיצא כל רשות הבעלים. היה מושכו ויוצא עד שיצא כל רשות הבעלים, רבי אבהו בשם רבי יוחנן בעומדת באבוסו. רבי בון בר חייא בעי, אם בעומדת באבוסו אפילו לא משד? אלא פי נן קיימין בעומדת ברשות הרבים. מה? רבי בון בר חייא בבית שמאי? בבית שמאי אומרים, ילקח בחרס ויתר. מה נן קיימין?

[דף מ' ע"א]

אם בעומדת ברשות הרבים וחשב לגזלה ומתה באותה המחשבה, דברי הכל חייב. אם עד שלא משד, דברי הכל פטור. אלא פי נן קיימין בעומדת באבוסו. בדאמר רבי בון בר חייא בבית שמאי! אמר רבי בון, תמן, בקונה שלא מדעת הבעלים ברם הכא בקונה מדעת הבעלים. כתיב כי יתן איש אל רעהו וגו'. לשמור ולא לקרוע. לשמור ולא להשליך. לשמור ולא ליתן במתנה. אמר רבי יוסי והוא שאמר ליתן מתנה לכל מי שירצה, אבל אמר לפלוני, מבין ששמירתו עליו כמי שהוא עליו. תני, וגזב מבית האיש, לא מראש גזל. אמר רבי לעזר, הדין דתימר בגג שאינו מבוצר, אבל בגג מבוצר בבית היא. תני, וגזב מבית האיש, לא מבית השואל. וזר וגזב מבית האיש, לא מבית נושא שכר והשוכר! מבין ששמירתו עליו כמי שהוא עליו. שתימצא אומר, שלש פרשיות הן התחתונה בשואל, והאמצעית בנושא שכר והשוכר, והעליונה בשומר חנם. שואל, לפי שנהנה את הכל משלם את הכל נושא שכר והשוכר, לפי שנהנה מקצת ומהנה מקצת נשבע מקצת ומשלם מקצת שומר חנם שאין לו הנגיבה נשבע ויוצא. מהו נשבע? לא פשעתי. היו אחרים יודעין שלא פשע מאי?

[דף מ' ע"ב]

נישמענה מהדא הרי שנמצא הגנב ואין לו לשלם מהו שיאמר לו בוא והשבע לי שלא נתת עיניך בה לגזולתה? נישמענה מהדא (שמות כב) ואם לא ימצא הגנב, הא אם נמצא פטור. כתיב (שם) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וגו' שביעת ה' תהיה בין שניהם גניבה אם גנב וגנב מעמו. אבדה, ואם לרבות האבדה. עד פדון, ברבי עקיבא. ברבי ישמעאל תני רבי ישמעאל, מה אם גניבה שקרובה לאונסין את אמר משלם, אבדה שאינה קרובה לאונסין לא כל שכן. אין כתיב בשואל אלא שבורה, אבדה וגניבה מניין? ודין הוא, מה אם נושא שכן והשוכר שאין משלמין שבורה ומתה, משלמין גניבה ואבדה. שואל שמשלם שבורה ומתה, אינו דין שישלם אבדה וגניבה! ותני עלה הרי זה קל וחומר שאין עליו תשובה. שבויה מניין? נאמר כאן ונשפר או מת, ונאמר להלן ומת או נשפר, מה להלן שבויה עמהן אף כאן שבויה עמהן. עד פדון ברבי עקיבא ברבי ישמעאל? רבי ישמעאל ברבי נתן. רבי נתן אומר, או, לרבות את השבויה. וברבי מאיר, דאמר ג"ש במקום שבא, מה להלן נשבעין על האונסין, אף כאן נשבעין על האונסין! עוד דרבי נתן דרבי אומר, או מת לרבות את השבויה. רבי יודן בעי טענו טענת גנב של אונסין אמר לו בא ליסמים מזויין ונמלה מהו שישלם תשלומי כפל של אונסין? אמר רבי יוסי, אין ביני. ניתני שומר שכן והשוכר דתני, לא מצינו בנושא שכן והשוכר שמשלם תשלומי כפל של אונסין? ותני עלה, זהו קל וחומר שיש עליו תשובה. אמר רבי חנינה, אם אומר אתה בן נמצאת אומר הרי זה קל וחומר שיש עליו תשובה, דו יכיל מימר ליה מצינו בנושא שכן והשוכר שמשלם תשלומי כפל, תאמר בשואל שאינו משלם תשלומי כפל בכל מקום! ותני עלה הרי זה קל וחומר שאין עליו תשובה? אתה מר אם בעליו עמו לא ישלם. מהו שישבע?

[דף מ"א ע"א]

רבי זירא אמר נשבע, רבי חנינה ורבי לא תריהון אמרין אינו נשבע. מתניתא מסייעה לרבי חנינה ולרבי לא. שכן שבויה ומתה שהן פטורין בנושא שכן והשואל בבבלין. שלא בבבלין חייב אבדה וגניבה שהן חייבין בנושא שכן והשוכר לא כל שכן בשואל! שלא בבבלין חייב, בבבלין פטור! מאן דמר פשיטא שהוא נשבע, צריכא ליה שישלם! רבי חנינה בשם רבי יודן מתניתא מסייעה לרבי זירא. שואל שהחמירה התורה עליו בבבלין פטור שלא בבבלין חייב, נושא שכן שהחמירה התורה עליו לא כל שכן בבבלין פטור שלא בבבלין חייב. אין תימר לשבועה איצטרקת ליה, ניתני בנושא שכן והשוכר, הוי לא צורכה אלא לתשלומין. וקשיא על הדא דרבי זירא שואל, אם בעליו עמו נשבע, אין בעליו עמו ישלם. נושא שכן, אם בעליו עמו נשבע. אין בעליו עמו ישלם. שומר חנם, בין שהבעליו

עמו בין שאין תבעלים עמו נשבע. אמרת דברים שהשואל משלם נושא שכן נשבע. דברים שנושא שכן נשבע שומר חנם יהא פטור דברים שנושא שכן משלם שומר חנם נשבע.

[דף מ"א ע"ב]

מה את מתני בשומר חנם בשהבעלים עמו? ואית דבגי מתני מה את מתני בשומר חנם ונושא שכן, בין שהבעלים עמו בין שאין תבעלים עמו? אמר רבי אבין (שמות כב) על כל דבר פשע. אמר רבי מנא, לא מצינו שהשנות התורה בגניבה ואבידה בשואל. לכן נשנה שומר חנם ונושא שכן שבר שבויה ומתה? ומה טעמא דבית שמאי על כל דבר פשע, ומה מקיימין דבית הלל? טעמא דבית שמאי פשע, על כל דבר פשע. תיפתר ששלח בו יד על ידי שליח. רבי יוסי בר חנינה בעי. מה אמר יטול. נטל. והתני רבי הושעיה, נשברה, התמיצה, נותן לו דמי כולם הותמיצה אלא מחמת קילקולה. רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי לעזר, שליחות שצאמר בשומר חנם אינו חייב עד שיחסר. רבי שמואל בעא קומי רבי אבהו מה איתאמרת יסב חיסר, או אפילו לא חיסר? אמר ליה לית הדיא שאילתא דרבי יוסי בר חנינה וטול נטל? אין תימר ליטול, אפילו לא חיסר אין תימר נטל, עד שעשה שיחסור. אין תימר ליטול, החזירה בין למקומו בין למקום אחר, פטור. אין תימר נטל, החזירה למקומו פטור, למקום אחר חייב.

רבי אבהו בשם רבי יוחנן, נאמרה שמירה בשומר חנם ונאמר שמירה בשומר שכן,

[דף מ"ב ע"א]

ולא דמיא שמירה שצאמר בשומר חנם לשמירה שצאמר בנושא שכן. שמירה שצאמר בשומר חנם, כיון ששימר כל צורכו – פטור. שמירה שצאמר בשומר שכן – אין משערין אותו אלא בגופו. לפיכך רואין אותו, אם היה ראוי לשמירה – פטור, ואי לא – חייב. אין אומרינן: אילו היה אחר שם יכול להציל, הציל פטור, שלא הציל חייב.

רבי לעזר בשם רבי הושעיה: נאמר שליחות יד בשומר חנם, ונאמר שליחות יד בשומר שכן. ולא דמיא שליחות יד שצאמר בשומר חנם, לשליחות יד שצאמר בשומר שכן. שליחות יד שצאמר בשומר חנם – אינו חייב עד שימשוך. שליחות יד שצאמר בשומר שכן, כיון שהניח מקלו ותרמילו עליה – חייב.

שמע רבי יוסי בר גהוראי, ואמר: אני איני מקבל עלי את הדבר הזה, אלא אחד זה ואחד זה – אינו חייב עד שימשוך.

רבי אמי בשם רבי לעזר, ותני רבי הושעיה בן: אילו לא נאמר שליחות יד בשומר חנם שאינו צריך, הייתי למד מנושא שָכר, מה אם נושא שָכר שהחמירה התורה עליו – אינו חייב עד שימשוך, שומר חנם שהחמירה בו התורה – אינו דין שלא יהא חייב אלא עד שימשוך! לאי זה דבר נאמר שליחות יד בשומר חנם? שאינו צריך להחמיר על נושא שָכר, כיון שהנחית מקלו ותרמילו עליה – חייב.

רבי יוסי אומר: אם אומר את בן, נמצאת למד על המלמד להחמיר עליו! דו יכיל מימר ליה: מה אם נושא שָכר שהחמירה בו התורה – אינו חייב עד שימשוך, שומר חנם שהחמירה בו התורה, אפילו מושך יהא פטור! אלא ביני: לא יאמר שליחות יד שנאמר בשומר שָכר, שאינו צריך, הייתי למד משומר חנם, מה אם שומר חנם שהחמירה בו התורה – אינו חייב עד שימשוך, נושא שָכר שהחמירה בו התורה, כיון שמשוך – חייב! לאי זה דבר נאמר שליחות יד בנושא שָכר? שאינו צריך להחמיר עליה, כיון שהנחית מקלו ותרמילו עליה – חייב.

הלכה ב' מתני' אומר לשומר חנם: "איכן שורי?" אמר לו: מת. והוא שנשפר או נשבה או נגנב או אבד. נשפר, והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד. וכן אם אומר שהשור נשבה, והוא שמת או נשפר או נגנב או אבד. נגנב, והוא שמת או נשפר או נשבה או אבד. וכן אם השומר אומר: שהשור אבד, והוא שמת או נשפר או נשבה או נגנב. משפיעה אני, ואמר אמן – פטור.

גמרא רב אומר: פטור משבועת פיקדון, וחייב משום שבועת ביטוי.

אמר רבי יוחנן: מאחר שמצוה להפיסו – אינו חייב משום שבועת ביטוי.

על דעתיה דרב אינו מצוה להפיסו? מפייסו על האמת, אינו מפייסו על השקר.

רבי יוחנן בעי: שבועת סוטה מהו שיהו חייבין משום שבועת ביטוי? מה נן קיימין? אם בשונגת בעבירה ובשבועה, אין כאן סוטה!

[דף מ"ב ע"ב]

אם במקזיזה בעבירה ובשבועה – אין כאן קרבן!

אתיא דרב ברבי עקיבה.

ואין יסבור רבי ישמעאל ברבי מאיר, אתיא היא, דרב מאיר אומר: אמן שלא נטמאתי, אמן שלא אטמא, ואת משבח מקשיא!

הִלְכָה ג' מתני' איכן שורִי? אָמַר לוֹ אִינִי יוֹדֵעַ מַה אַתָּה שָׁח. וְהוּא שָׁמַת אוֹ נִשְׁכָּר אוֹ נִשְׁכָּה אוֹ נִגְנָב אוֹ אָבֵד. מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן – פָּמֹר.

איכן שורִי? אָמַר לוֹ אָבֵד. מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן. וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שְׂאֵכְלוּ – מִשְׁלֵם אֶת הַקָּרָן. הוֹדָה מַעֲצָמוֹ – מִשְׁלֵם קָרָן וְחוֹמֶשׁ וְאַשֶּׁם.

איכן שורִי? אָמַר לוֹ נִגְנָב. מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן. וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ – מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוֹמֵי כָּפֶל. הוֹדָה מַעֲצָמוֹ – מִשְׁלֵם קָרָן וְחוֹמֶשׁ וְאַשֶּׁם.

אָמַר לְאַהֲד בִּישׁוֹק: איכן שורִי שֶׁנִּגְנַבְתָּהּ? וְהוּא אָמַר: לֹא גִנַּבְתִּי. מִשְׁבִּיעֶךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן. וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ – מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וְחֻמְשָׁה. רָאָה עֵדִים מִמִּשְׁמֹשִׁין וּבִאֵין וְאָמַר גִּנַּבְתִּי אָבֵל לֹא טִבַּחְתִּי וְלֹא מִכַּרְתִּי – אִינִי מִשְׁלֵם אֶלָּא קָרָן.

גַּמְרָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְתַנִּי בֶן, טַעֲנֵנוּ טַעֲנַת אֲבוֹד וְנִשְׁבַּע לוֹ וְהוֹדָה, בֵּין עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ הָעֵדִים בֵּין מִשְׁבָּאוּ הָעֵדִים – מִשְׁלֵם קָרָן וְחוֹמֶשׁ וְאַשֶּׁם.

טַעֲנֵנוּ טַעֲנַת גִּנָּב וְנִשְׁבַּע לוֹ וְהוֹדָה, עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים – מִשְׁלֵם קָרָן וְחוֹמֶשׁ וְאַשֶּׁם. וְאִם מִשְׁבָּאוּ עֵדִים – מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוֹמֵי כָּפֶל וְאַשֶּׁם. וְחוֹמֶשׁוֹ עוֹלָה לוֹ מִתּוֹךְ כְּפִילוֹ; דְּבָרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יַעֲקֹב: איכן מְצִינֵנוּ אֶשֶׁם בְּלֹא חוֹמֶשׁ?

[דף מ"ג ע"א]

אָמַר לְהֵן: אִם נִשְׁבַּע וְנִשְׁבַּע וְנִשְׁבַּע, הֲרִי מְצִינֵנוּ אֶשֶׁם בְּלֹא חוֹמֶשׁ. וְרַבִּנּוּן אָמְרִין: לְקָרָן חוֹמֶשִׁין, אִין לְשִׁבְעוֹת חוֹמֶשִׁין? דְּכָר אַחֵר: וְשֵׁלֶם אוֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחֻמִּישִׁיתוֹ יוֹסֵף עָלָיו (ויקרא ה, כד).

אָמַר רַבִּי זִירָא: וְתַנִּי בֶן, טַעֲנֵנוּ טַעֲנַת אֲבוֹד וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְהִפְרִישׁ קֶרֶבֶן, מֵאִילֵּי הוֹדָה מִשְׁבָּאוּ עֵדִים – קִידֵּשׁ, אֵף בָּאֵן – קִידֵּשׁ. טַעֲנֵנוּ טַעֲנַת גִּנָּב וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְהִפְרִישׁ קֶרֶבֶן, מֵאַחֵר שְׂאִילֵי הוֹדָה מִשְׁבָּאוּ עֵדִים – לֹא קִידֵּשׁ, אֵף בָּאֵן – לֹא קִידֵּשׁ. וּבְרַבִּי יַעֲקֹב – קִידֵּשׁ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַטּוֹעֵן אֶת הַבִּירוֹ טַעֲנַת גִּנָּב – מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוֹמֵי כָּפֶל. טִבַּח וּמִכָּר – מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וְחֻמְשָׁה. תַּמּוֹן אָמְרִין: מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוֹמֵי אַרְבָּעָה וְחֻמְשָׁה.

רבי פדת בשם רבי הושעיה: תנני תמן ומסייעין לרבי יוחנן. "איכּן שורי?" אומר לו: "אבד". "משביעך אני". ואמר: "אמן". והעדים מעידין אותו שאכלו – משלם את הקרן. הודה מעצמו – משלם קרן וחומש ואשם. ויש אכילה בלא טביחה?

אמר רבי חזני: תיפתר, בששחטו אחר.

ויידא אמרה דא? אומר לאחד בשוק: "איכּן שורי שנגנבתי?" והוא אומר: "לא גנבתי". "משביעך אני". ואמר: "אמן" – חייב. מפני שאמר לאחד מן השוק, אבל אם אמר לאחד מן השומרין – (חייב) פטור!

[דף מ"ג ע"ב]

מתניתא – בשאכלו ואחר כך נשבע לו. מן מה דמר רבי יוחנן – בשנשבע לו ואחר כך אכלו.

אמר רבי יוחנן: הפועל להכיר טענת גנב באכילה – חייב. "איכּן אבידתי?" אומר לו: "נגנבה".

אמר רבי יוחנן: הפועל להכיר טענת גנב – אינו חייב אלא לאחר שבועה.

ומה טעמא? נאמר פאן שליחות יד, ונאמר להלן שליחות יד. מה שליחות יד שנאמר להלן – אינו אלא לאחר השבועה, אף שליחות יד שנאמר פאן – אינו חייב אלא לאחר השבועה.

אמר רבי יוחנן: טענו טענת אבוד ונשבע לו, ואחר כך טענו טענת גנב – פטור.

רבי יוחנן בעי: שבועת טענת גנב, מהו שיהו חייבין בה משום שבועת ביהו?

מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן! תמן אומר: טענו טענת אבוד ונשבע לו, ואחר כך טענו טענת גנב – פטור. וכא אומר אכין! תמן – פשיטא ליה, וכא – צריכה ליה? מה איצטריכת ליה, חזי ופשיטה.

רבי תייה בר יוסף אומר: הפועל להכיר טענת גנב – אינו חייב עד שיכפור בבית דין. מה נן קיימין? אם בהוא דקאים וחייב להכריה שבועה, אפילו נשבע חוץ לבית דין – חייב!

[דף מ"ד ע"א]

אלא פי נן קיימין: בהוא דחמי לון אזלין, בעון מישבעניה והוא קפין ומשתבע.

רבי תייה בשם רבי יוחנן: בעומדת על אבוס.

רבי זירא בעי: מה איתאמרת? בעומדת. או אפילו עומדת! ואין תימר אפילו עומדת היא, תדא היא תדא. אין תימר בעומדת, מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן! תמן אמר: טענו טענת אבוד ונשבע לו, והפריש קרבן, ואחר כך טענו טענת אונם – פטור. והכא את מר חכין! אמר רבי לא: שגייא היא, שהיא פיוצא וידויי בשבועה.

מקשייא על דעתיה דרבי זירא. אמר לו: "איכן שורי"? אמר לו: "נגנב". "משביעך אני". ואמר: "אמן". והעדים מעידין אותו שנגבו – משלם תשלומי כפל. הודה מעצמו – משלם קרן וחומש ואשם. והכא, כיון שמשך – במוענו טענת אבוד, מיכן ואילך – במוענו טענת גנב, ופטור! תיפתר: בשנשבע לו ואחר כך טבח.

תלמידוי דרבי חיה בר לולייני אמרי: תיפתר, בששחטו רבוין. ויש טביחה בלא מכירה [גניבה]? בסומכוס דאמר: אף על פי שאין גניבה – יש טביחה ומכירה.

שמואל אמר: בשלא באו עידי גניבה. אבל אם באו עידי טביחה – חייב.

ריש לקיש אמר: ראה עידי גניבה באין, ואמר: "גנבתי". מאחר שאין בהודייתו ממש – פטור.

[דף מ"ד ע"ב]

ראה עידי טביחה באין, ואמר: "טבחתי". מאחר שאין (שגיש) בדיעתן ממש – פטור (חייב).

רבי זירא בעי: ראה עדי אונסין באין, ואמר: "אנסתי"? אמר רבי חנינה: מתניתא – דרבי שמעון דאמר: עיקר תביעה קנס – כמי שאין בהודייתו ממש ופטור [וחייב]. ורבנן אמרין: אין עיקר תביעה קנס – כמי שיש בהודייתו ממש וחייב [ופטור].

הלכה ד' מתני' אמר לשואל: "איכן שורי"? אמר לו: "מת" והוא שנשבר, או נשבה, או נגנב, או אבד. "נשבה" והוא שמת, או נשבר, או נגנב, או אבד. "נגנב" והוא שמת, או נשבר, או נשבה, או אבד. "אבד" והוא שמת, או נשבר, או נשבה, או נגנב. "משביעך אני". ואמר: "אמן" – פטור.

אמר לו: "איכן שורי"? אמר לו: "אני יודע מה אתה שח" והוא שמת, או נשבר, או נשבה, או נגנב, או אבד. "משביעך אני". ואמר: "אמן" – חייב.

אמר לנושא שבר והשוכר: איכן שוריי? אמר לו: "מת" והוא שנשבר, או נשבה. "נשבה" והוא שמת, או נשבר. "נשבר" והוא שמת או נשבה. "נגנב" והוא שאבד. "אבד" והוא שנגנב. "משביעך אני". ואמר: "אמן" – פטור.

מת, או נשבר, או נשבה, והוא שנגנב או שאבד. "משביעך אני" ואמר: "אמן" – חייב. אבד או שנגנב, והוא שמת או נשבר או נשבה – פטור.

זה הכלל: כל המשבע להקל על עצמו – חייב. להחמיר על עצמו – פטור.

גמרא תני: לא להקל ולא להחמיר – חייב.

אמר רבי: מתניתא אמרה בן. אמר לשומר חנם, אמר לשומר שבר והשוכר: "איכן שוריי"? אמר לו: "מת".

מהו שיאמר לו: "בוא והשבע לי שלא נתת עיניך בזה לגזילה"? מפל מקום אינו משלים! מהו דיימר ליה: "אפילו דאת יחב לי כמות, ידיי אנא בעי גבד".

הדרן עלך ארבעה שומרים הן וסליקא לה מסכת שביעות

הדרן עלך מסכת שביעות והדרה עלן, דעתן עלך מסכת שביעות ודעתה עלן, לא נתנשי מנה מסכת שביעות ולא תתנשי מנה, לא בעלמא הדיו ולא בעלמא דאתי: (ג' פעמים)

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתהא תורתך אמונתנו בעולם הזה, ויתהא עמנו לעולם הבא:

חנינא בר פפא, רמי בר פפא, נחמן בר פפא, אחאי בר פפא, אבא מרי בר פפא, רפרם בר פפא, רביש בר פפא, סורחב בר פפא, אדא בר פפא, דרו בר פפא:

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפניו ובפסיות עמך בית ישראל, ונהיה פלנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל פלנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאיבי תחכמני מצותך, מי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחסיד, למען לא אבוש: לעולם לא אשבח פסודיך, מי כס חיותי: ברוך אתה יי, למדני חסיד: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות. שאנו משפמים והם משפמים. אנו משפמים לדברי תורה, והם משפמים לדברים בטלים. אנו עמלים והם עמלים. אנו מקבילים שבר, והם עמלים ואינם מקבילים שבר. אנו רצים והם רצים. אנו רצים לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת, שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך יי אלהי, פשם שעזרתני לסיים מסכת שביעות, בן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסייםם, ללמוד וללמוד לשמור ולעשות ולקום את כל דברי תלמוד תורתך באהבה:

וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לי ולזרעי, שלא תמוש התורה מפני ימפי ורעי וזרע ורעי עד עולם.

ותתקנים בי, בהתהלךך תנהא אותך, בשבבך תשמור עליך, וחקיצות היא תשיחך:

מי בי ירבו ימיה, ויוסיפו לה שנות חיים: אורך ימים בימינה, בשמאלה עשר וקבד: יי עז לעמו ותן, יי יברך את עמו בשלום:

מסכת קרבנות פרק שני

א. השוחט הזבח לזרק דמו בחוץ, או מקצת דמו בחוץ, להקטיר ממוריו בחוץ, או כזית ממוריו בחוץ, לאכל בשרו בחוץ, או כזית מבשרו בחוץ - פסול ואין בו פרת. וכן אתה אומר בערלים וטמאים. כיצד? השוחט את הזבח על מנת שיזרקו ערלים וטמאים בחוץ, או מקצת דמו בחוץ, על מנת שיקטירו ערלים וטמאים את אמוריו בחוץ, או כזית ממוריו בחוץ - פסול ואין בו פרת. לזרק דמו למחר, או מקצת דמו למחר, להקטיר את אמוריו למחר, או כזית ממוריו למחר, לאכל בשרו למחר, או כזית מבשרו למחר - פגול וחיבין עליו פרת. וכן אתה אומר בערלים ובטמאים, כיצד? השוחט את הזבח, על מנת שיזרקו ערלים וטמאים את דמו למחר, או מקצת דמו למחר, על מנת שיקטירו ערלים וטמאים את אמוריו למחר, או כזית ממוריו למחר, על מנת שיאכלו ערלים וטמאים את בשרו למחר, או כזית מבשרו למחר - פגול וחיבין עליו פרת.

ב. השוחט את העולה לזרק את דמה בחוץ, או מקצת דמה בחוץ, לאכול בשרו בחוץ, או כזית מבשרו בחוץ - פסולה, ואין בה פרת. וכן אתה אומר בערלים ובטמאים. השוחט את הזבח לאכול כזית מעור האליה חוץ למקומה - פסול, ואין בה פרת. חוץ לזמנה - פגול וחיבין עליו פרת. רבי אלעזר בן יהודה איש אוכלים אמר משום רבי יעקב, וכן היה רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכוס אומר משום רבי שמעון: אחד עור שתחת האליה, ואחד עור הראש של העגל הרך, ועור פרסות בהמה דקה, וכל הנאכלין בעור הבשר חוץ למקומו - פסול, ואין בו פרת. חוץ לזמנו - פגול, וחיבין עליו פרת. כל הזבחים

¹ הינו להקטיר.

ששחטן שלא לשמן, קבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחטן חוץ לזמנו, קבל והלך וזרק שלא לשמן - פגול וחיבין עליו פרת, ובלבד שיקרב המתיר כמצותו. כיצד קרב המתיר כמצותו? שחט בשתיקה וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו, וקבל והלך וזרק בשתיקה, או ששחט וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו - זה הוא שקרב המתיר כמצותו. כיצד לא קרב המתיר כמצותו? שחט חוץ למקומו, וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו, וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו, וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו, בין שהקדים מחשבת זמן למחשבת מקום, ובין שהקדים מחשבת מקום למחשבת זמן - פסול ואין בו פרת. רבי יהודה אומר: אף בזה הקדים מחשבת זמן למחשבת מקום - פגול וחיבין עליו פרת. הקדים מחשבת מקום למחשבת זמן - פסול ואין בו פרת. כיצד קדמה מחשבת זמן למחשבת מקום? שחטו חוץ לזמנו, קבל והלך וזרק חוץ למקומו. כיצד קדמה מחשבת מקום למחשבת זמן? שחט חוץ למקומו וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו. הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, [וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו] - פסול ואין בו פרת, מפני שלא קרב המתיר כמצותו. השוחט את הזבח, לאכל בשרו לחוץ, להקטיר ממוריו למחר, לאכל בשרו למחר, להקטיר ממוריו לחוץ, בין שהקדים מחשבת זמן למחשבת מקום, ובין שהקדים מחשבת מקום למחשבת זמן - פסול ואין בו פרת. רבי יהודה אומר: אף בזה הקדים מחשבת זמן למחשבת מקום - פגול וחיבין עליו פרת. הקדים מחשבת מקום למחשבת זמן - פסול ואין בו פרת.

ג. כל הזבחים ששחטן חוץ לזמנו, או שקבלו פסולין את הדם, וזרקוהו בשתיקה, או שלן הדם וזרקוהו בשתיקה, או שיצא הדם חוץ לקלעים, וזרקוהו בשתיקה, או חוץ לזמנו - פסול ואין בו פרת. השוחט

כָּשֶׁר, שְׂאִין פָּחוֹת מִכֹּזֵית, מִפְּגַל וּפּוֹסֵל בְּכָל מָקוֹם.

ד. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ, לֵאכֹל אֲמֹרְיוֹ, וְלִהְיֵת בְּשָׂרוֹ, לֵאכֹל דָּבָר שְׂאִין דָּרְכוֹ לֵאכֹל, וְלִהְיֵת הַדָּבָר שְׂאִין דָּרְכוֹ לִהְיֵת בְּשָׂרוֹ. וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל, לְהַנִּיחַ אֶת דָּמוֹ, וְאֶת אֲמֹרְיוֹ לְמַחֵר, אוֹ לְהוֹצִיא לְחוּץ – כָּשֶׁר. וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְכַשֵּׁר. אָמַר לֵהֵן רַבִּי יְהוּדָה: מַה אִם הֵנִיחַ אֶת הַדָּם לְמַחֵר – אֵינוֹ פּוֹסֵל. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: זֶה זֶה כָּשֶׁר, אֵין לָהּ שְׁפוֹסֵל אֲלֵא מִחֻשְׁבֶּת אֲכִילָה וְהַקְטָרָה, וְזִרְיָקָת דָּמִים. אָמַר רַבִּי: כְּשֶׁהִלְכְּתִי לְמִצְוֹת מִדּוֹתַי אֶצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ מִצְאֵתִי יוֹסֵף הַבְּבִלִי יוֹשֵׁב לִפְנֵי וְהָיָה חָבִיב לּוֹ בְּיוֹתֵר עַד לְאַחַת. אָמַר לּוֹ: רַבִּי! הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ לְהַנִּיחַ מִדָּמוֹ לְמַחֵר מַהוּ. אָמַר לּוֹ: כָּשֶׁר. עֲרֵבִית? אָמַר לּוֹ: כָּשֶׁר. שְׁחִירָת? אָמַר לּוֹ: כָּשֶׁר. צִהְרִים? אָמַר לּוֹ: כָּשֶׁר. מִנְחָה? אָמַר לּוֹ: כָּשֶׁר, אֲלֵא שְׂרָבִי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. צִהְבוּ פָּנָיו שֶׁל יוֹסֵף הַבְּבִלִי. אָמַר לּוֹ: יוֹסֵף! כַּמְדָּה אֵנִי שְׁלֵא כּוֹנְנִי שְׁמוּעָתָנוּ עַד עֵתָה. אָמַר לּוֹ: רַבִּי! הֵן, אֲלֵא שְׂרָבִי יְהוּדָה פּוֹסֵל שָׁנָה לִי וְהַחֲזוֹתִי עַל כָּל תַּלְמִידָיו וּבִקְשָׁתִי לִי חֵבֶר וְלֵא מִצְאֵתִי, עֲכָשׁוּ שְׁשֻׁנִּית לִי פְסוֹל הַחֲזוֹתָ לִי אֲבֹדְתִי, זָלְגוּ עֵינָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן שְׁמוּעַ דְּמַעֲוֹת. אָמַר: אֲשֶׁרִיכֶם תַּלְמִידִי חֻכְמִים שְׂדֵבְרֵי תוֹרָה חֲבִיבִים עֲלֵיכֶם בְּיוֹתֵר, קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה (תְּהִלִּים קיט, צ): "מִה אֶהְבֵּתִי תוֹרָתְךָ כָּל הַיּוֹם שִׁיחֲתִי" וְגו', מִפְּנֵי שְׂרָבִי יְהוּדָה בָּנוּ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לְפִיכָךְ שָׁנָה לּוֹ מִשְׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

מִסְכַּת קָרְבָּנוֹת פָּרָק שְׁלִישִׁי

א. כָּל הַזִּבְחִים שֶׁשָּׁחָטָן שְׁלֵא לְשִׁמּוֹן – הָרִי אֵלָיו כְּשֶׁרִין, לְפִיכָךְ אִם חָשַׁב עָלָיו חוּץ לְמִקְוָמוֹ – פְּסוֹל, וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת חוּץ לְזִמְנוֹ – פְּגוּל, וְחֵיבִין עָלָיו כֶּרֶת. כָּל הַזִּבְחִים שֶׁשָּׁחָטָן אַחֵד מִן הַפְּסוּלִין – הָרִי אֵלָיו

אֶת הַזֶּבֶחַ לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כֹּזֵית בַּחוּץ, וְכֵן כֹּזֵית בְּפָנִים לְהַקְטִיר כֹּזֵית מֵאֲמֹרְיוֹ בְּפָנִים, וְכֹזֵית בַּחוּץ – פְּסוֹל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כֹּזֵית בַּחוּץ, וְכֹזֵית לְמַחֵר, לְהַקְטִיר מֵאֲמֹרְיוֹ כֹּזֵית הַיּוֹם, וְכֹזֵית לְמַחֵר – פְּגוּל וְחֵיבִין עָלָיו כֶּרֶת. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כַּחֲצִי זֵית בַּחוּץ, וְכַחֲצִי זֵית בְּפָנִים, לְהַקְטִיר מֵאֲמֹרְיוֹ כַּחֲצִי זֵית בַּחוּץ, וְכַחֲצִי זֵית בְּפָנִים – כָּשֶׁר. וְכֵן לְמַחֵר – כָּשֶׁר. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ, לֵאכֹל חֲצִי זֵית מִבְּשָׂרוֹ בַּחוּץ, וְחֲצִי זֵית לְמַחֵר, לְהַקְטִיר מֵאֲמֹרְיוֹ כַּחֲצִי זֵית הַיּוֹם וְכַחֲצִי זֵית לְמַחֵר, בֵּין שֶׁהָקִידִים מִחֻשְׁבֶּת מָקוֹם לְמַחֻשְׁבֶּת זְמַן, בֵּין שֶׁהָקִידִים מִחֻשְׁבֶּת זְמַן לְמַחֻשְׁבֶּת מָקוֹם – פְּסוֹל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִף בְּזֶה אִם הָקִידִים מִחֻשְׁבֶּת זְמַן לְמַחֻשְׁבֶּת מָקוֹם – פְּגוּל וְחֵיבִין עָלָיו כֶּרֶת. הָקִידִים מִחֻשְׁבֶּת מָקוֹם לְמַחֻשְׁבֶּת זְמַן – פְּסוֹל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ, לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כַּחֲצִי זֵית בַּחוּץ, לְהַקְטִיר מֵאֲמֹרְיוֹ כַּחֲצִי זֵית בַּחוּץ, לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כַּחֲצִי זֵית לְמַחֵר, לְהַקְטִיר מֵאֲמֹרְיוֹ כַּחֲצִי זֵית בַּחוּץ, לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כַּחֲצִי זֵית לְמַחֵר, וְכַחֲצִי זֵית אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. אֲבָל אֲכִילָה וְהַקְטָרָה, הַקְטָרָה וְהַקְטָרָה – מִצְטָרְפוֹת זו עִם זוּ. כִּיצַד? הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כֹּזֵית בַּחוּץ, כֹּזֵית לְמַחֵר, לְהַקְטִיר מֵאֲמֹרְיוֹ כֹּזֵית בַּחוּץ, כֹּזֵית לְמַחֵר – פְּסוֹל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָה וְהַקְטָרָה וְהַקְטָרָה – מִצְטָרְפוֹת זו עִם זוּ.² הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ, לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ כַּחֲצִי זֵית לְמַחֵר, וּבִשְׁעַת זִרְיָקָה חָשַׁב עוֹד לְהַקְטִיר מֵאֲמֹרְיוֹ כַּחֲצִי זֵית לְמַחֵר – פְּגוּל וְחֵיבִין עָלָיו כֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁשְׁחִיטָה וְזִרְיָקָה מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לְפָגַל. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבֶחַ, לֵאכֹל מִבְּשָׂרוֹ פָּחוֹת מִכֹּזֵית, לְמַחֵר –

² פְּרוּשׁ: שֶׁאִם לֹא הָיוּ מִצְטָרְפִין הָיָה כָּשֶׁר

וְאֵת הַנֶּתְנִין בַּפְּנִים בַּחוּץ - פְּסוּל. לְפִיכָף
אִם חָשַׁב עָלָיו בֵּין חוּץ לְזִמְנוּ וּבֵין חוּץ
לְמָקוֹמוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם פְּגוּל. זֶה הַכֶּלֶל,
אֵין הַזִּבְחָה נִפְסַל אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים -
בְּשָׁחִיטָה, וּבִמְתֵּן כָּלִי, וּבְהַלּוּף, וּבְזִרְיָקָה,
מוֹסַף עֲלֵיהֶן הַפֶּסֶח וְהַחֲטָאת שְׁשַׁחֲטֹן שְׁלֹא
לְשֹׁמֵן, וּמוֹסַף עֲלֵיהֶן הַזִּבְחָה שֶׁהוּא נִפְסַל
בְּמַחֲשָׁבָה בְּעֶרְלִים וּבִטְמָאִים.

ד. כָּל הַזִּבְחִים שְׁשַׁחֲטֹן הָרָאוּשׁוֹן בְּשִׁתִּיקָה
וְהַשְׁנִי חוּץ לְזִמְנוּ, אִף עַל פִּי שְׁזָה שָׁחַט
בְּשִׁתִּיקָה וְזָרַק אֶת הָדָם - פְּסוּל. הַפֶּסֶח
וְהַחֲטָאת שְׁשַׁחֲטֹן הָרָאוּשׁוֹן לְשֹׁמֵן וְהַשְׁנִי
שְׁלֹא לְשֹׁמֵן, אִף עַל פִּי שְׁזָה שָׁחַט לְשֹׁמֵן
וְזָרַק אֶת הָדָם - פְּסוּל. זֶה הוּא כֶּלְלוֹ שֶׁל
דָּבָר: כָּל הַנִּפְסָל בְּמַחֲשָׁבָה, בֵּין שֶׁעַל
הָרָאוּשׁוֹן חָשַׁב, וּבֵין שֶׁעַל הָאַחֲרוֹן חָשַׁב -
פְּסוּל, אִף עַל פִּי שֵׁישׁ דָּם הַנֶּפֶשׁ בְּכּוּס אַחֵר
- פְּסוּל. כָּל הַנִּפְסָל בְּמַעֲשֶׂה, בֵּין שֶׁעַל
הָרָאוּשׁוֹן חָשַׁב, וּבֵין שֶׁעַל הָאַחֲרוֹן חָשַׁב -
פְּסוּל, אִם יֵשׁ דָּם הַנֶּפֶשׁ בְּכּוּס אַחֵר, יִחְזֹר
וְיִקְבַּל - כְּשֹׁר. קִבְּל הָזֵר, קִבְּל הַפְּסוּל, קִבְּל
בְּשִׁמְאָלוֹ, קִבְּל בְּכָלִי חוּל - פְּסוּל. אִם יֵשׁ
דָּם הַנֶּפֶשׁ בְּכּוּס אַחֵר, יִחְזֹר וְיִקְבַּל - כְּשֹׁר.
קִבְּל בְּכָלִי קֹדֶשׁ וְנִתֵּן בְּכָלִי חוּל - יִחְזֹר
וְיִקְבַּל בְּכָלִי קֹדֶשׁ. נִתֵּן אֶת הַנֶּתֶן לְמִטָּה
לְמַעֲלָן, וְאֶת הַנֶּתֶן לְמַעֲלָן לְמִטָּה, אֶת הַנֶּתֶן
בַּפְּנִים בַּחוּץ, וְאֶת הַנֶּתֶן בַּחוּץ בַּפְּנִים -
פְּסוּל. אִם יֵשׁ דָּם הַנֶּפֶשׁ בְּכּוּס אַחֵר, יִחְזֹר
וְיִקְבַּל - כְּשֹׁר.

ה. יֵשׁ מִהֶן מִפְּגָלִין וְלֹא מִתְּפָגְלִין, מִתְּפָגְלִין
וְלֹא מִפְּגָלִין, מִפְּגָלִין וּמִתְּפָגְלִין, לֹא מִפְּגָלִין
וְלֹא מִתְּפָגְלִין. אֵלּוּ שֶׁהֵן מִפְּגָלִין וְלֹא
מִתְּפָגְלִין: שְׁחִיטָה, קִבּוּל וְהַלּוּף. כִּיצַד?
שָׁחַט קִבְּל וְהַלּוּף עַל מִנֵּת לְהַקְטִיר אֱמוּרִין
לְמַחֵר - הָרִי אֵלּוֹ מִפְּגָלִין. כִּיצַד אֵין
מִתְּפָגְלִין? שָׁחַט עַל מִנֵּת לְקַבֵּל, וְקִבְּל עַל
מִנֵּת לְהַלּוּף לְמַחֵר - הָרִי אֵלּוֹ אֵין מִתְּפָגְלִין.
וְאֵלּוֹ שֶׁהֵן מִתְּפָגְלִין וְלֹא מִפְּגָלִין: שִׁירֵי
הָדָם וְהַקְטֵר אֱמוּרִין וְאַכִּילַת בָּשָׂר. כִּיצַד?
שָׁחַט לְשֹׁפּוֹף שִׁירֵי הָדָם, עַל מִנֵּת לְהַקְטִיר
אֱמוּרִין וְלֹאכֹל מִן הַבָּשָׂר לְמַחֵר - הָרִי אֵלּוֹ

כְּשָׂרִים, לְפִיכָף אִם חָשַׁב עָלָיו חוּץ לְמָקוֹמוֹ
- פְּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת, חוּץ לְזִמְנוּ - פְּגוּל
וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת. כִּיצַד? הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזִּבְחָה
עַל מִנֵּת שִׁיזְרָקוּ עֶרְלִים וּטְמָאִים אֶת דָּמוֹ,
עַל מִנֵּת שִׁיקְטִירוּ עֶרְלִים וּטְמָאִים אֶת
אֱמוּרֵיוֹ, עַל מִנֵּת שִׁיאָכְלוּ עֶרְלִים וּטְמָאִים
אֶת בָּשָׂרוֹ - כְּשֹׁר, לְפִיכָף אִם חָשַׁב עָלָיו
חוּץ לְמָקוֹמוֹ - פְּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. חוּץ
לְזִמְנוּ - פְּגוּל וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת.

ב. קִבְּל הַכֶּהֵן, קִבְּל הַכָּשֵׁר, קִבְּל בִּימִינוֹ,
קִבְּל בְּכָלִי הַקֹּדֶשׁ - כְּשֹׁר, לְפִיכָף אִם חָשַׁב
עָלָיו חוּץ לְמָקוֹמוֹ - פְּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת,
חוּץ לְזִמְנוּ - פְּגוּל וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת. חָשַׁב
לְתֵּן אֶת הַנֶּתְנִין לְמִטָּה לְמַעֲלָה, וְאֶת הַנֶּתְנִין
לְמַעֲלָה לְמִטָּה, אֶת הַנֶּתְנִין בַּפְּנִים בַּחוּץ
וְאֶת הַנֶּתְנִין בַּחוּץ בַּפְּנִים - כְּשֹׁר, לְפִיכָף אִם
חָשַׁב עָלָיו חוּץ לְמָקוֹמוֹ - פְּסוּל וְאֵין בּוֹ
כֶּרֶת, חוּץ לְזִמְנוּ - פְּגוּל וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת.
כָּל הַזִּבְחִים שֶׁקִּבְּל דָּמָן אַחַד מִן הַפְּסוּלִין -
הָרִי הוּא פְּסוּל, לְפִיכָף אִם חָשַׁב עָלָיו, בֵּין
חוּץ לְמָקוֹמוֹ בֵּין חוּץ לְזִמְנוּ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם
פְּגוּל.

ג. הַפֶּסֶח וְהַחֲטָאת שְׁשַׁחֲטֹן שְׁלֹא לְשֹׁמֵן -
הָרִי הֵן פְּסוּלִין, לְפִיכָף אִם חָשַׁב עֲלֵיהֶן בֵּין
חוּץ לְזִמְנוּ וּבֵין חוּץ לְמָקוֹמוֹ - אֵין בִּהֶן
מִשּׁוּם פְּגוּל. אַחַד הַפֶּסֶח וְהַחֲטָאת, וְאַחַד כָּל
הַזִּבְחִים, שֶׁקִּבְּל דָּמָן זֶר וְאוֹנֵן וּטְבוּל יוֹם,
מִחֲסֵר בְּגָדִים וּמִחֲסֵר כְּפוּרִים, וְשִׁלָּא רְחוּץ
זָדִים וְרִגְלִים, עֶרְל, טְמֵא, יוֹשֵׁב וְעוֹמֵד עַל
גִּבֵּי כָּלִי, עַל גִּבֵּי בִּהֶמָּה, עַל גִּבֵּי רִגְלֵי חֲבֵרוֹ
- פְּסוּל, לְפִיכָף אִם חָשַׁב עָלָיו, בֵּין חוּץ
לְזִמְנוּ בֵּין חוּץ לְמָקוֹמוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם
פְּגוּל. ³קִבְּל זֶר קִבְּל פְּסוּל קִבְּל בְּשִׁמְאָל
קִבְּל בְּכָלִי חוּל פְּסוּל לְפִיכָף אִם חָשַׁב עָלָיו
בֵּין חוּץ לְזִמְנוּ וּבֵין חוּץ לְמָקוֹמוֹ - אֵין בּוֹ
מִשּׁוּם פְּגוּל]. נִתֵּן אֶת הַנֶּתְנִין בַּחוּץ בַּפְּנִים

³ הגר"א מוחק את כל מה שבסוגריים

מתפגלין. כיצד אין מפגלין? שפך שירי הדם על מנת להקטיר אמורין, והקטיר אמורין על מנת לאכל מן הבשר למחר - הרי אלו אין מפגלין. וריקה מפגלת ומתפגלת, כיצד היא מפגלת? שחט קבל והילך על מנת לזרק את הדם למחר - הרי זו מפגלת. כיצד מתפגלת? זרק את הדם על מנת לשפך שירי הדם, להקטיר אמורין לאכל מן הבשר למחר - הרי זו מתפגלת. אלו לא מפגלין ולא מתפגלין: העצמות, והגידים, והקרנים, והטלפים, וצמר שבראשי כבשים, ושער שבזקן התישים, ביצי תורין ומוראת העוף, והנוצה, והעור, האבר, והאֵל, והשליל, והשלֵא - כל אלו אין מפגלין את הזבח, לא חוץ לזמנו ולא חוץ למקומו, ואין מחשבה פוסלת בהן משום פגול. והמעלה אותן בחוץ - פטור.

מסכת קרבנות פרק רביעי

א. רבי יהושע אומר: אם אין דם - אין בשר, אם אין בשר - אין דם. רבי אליעזר אומר: דם אף על פי שאין בשר. כיצד? נטמא הדם או שנשפך, או שיצא חוץ לקלעים - הבשר תעבר צורתו ויצא לבית השרפה. נטמא בשר או שנפסל, או שיצא חוץ לקלעים. רבי אליעזר אומר: זרק את הדם. רבי יהושע אומר: לא זרק, אם זרק את הדם, בין בשוגג בין במזיד - מודה רבי יהושע שהרצה. רבי יהושע אומר: הרי הוא אומר (דברים יב, כז): "ועשית עלתיך הבשר והדם". אם אין דם - אין בשר, אם אין בשר - אין דם. אמר לו רבי אליעזר: הרי הוא אומר (שם): "ודם זבחיך ישפך", אף על פי שאין הבשר. מה אני מקים "הבשר והדם"? מקיש בשר לדם, מה הדם בזריקה - אף הבשר בזריקה. יכול יהא זורק ודובק? תלמוד לומר (ויקרא א, יב): "וערף הכהן אתם" - זורק ועורף ולא זורק ודובק.

ב. רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתיר מהן כזית בשר וכזית חלב - זורק

את הדם. כחצי זית בשר כחצי זית חלב - אין זורק את הדם. ובעולה, אם נשתיר ממנו כחצי זית בשר, כחצי זית חלב - זורק את הדם, מפני שבעולה כלה כליל. ובמנחה - אפלו כל המנחה קימת - לא זורק. ובפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד - זורק. ואם לאו - לא זורק. רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה, נטל הבשר והחלבים קימים - זורק את הדם על החלבים. נטל החלב והבשר קים - זורק את הדם על הבשר. אבל בפסח אינו כן, אף על פי שנטל בשר וחלב קים - אין זורק את הדם על החלב, שלא בא מתחלתו אלא לאכילה. נטמא בשר והחלב קים, אם יש כזית לכל אחד ואחד - זורק, ואם לאו - לא זורק. שחט בשתיקה ויצא הדם חוץ לקלעים וזרקו בשתיקה - הרי זה כמות שהיה, מועלין בבשר קדשי קדשים ואין מועלין באמורי קדשים קלים, ואין חייבין עליהן משום נותר ומשום טמא. נטמא הדם וזרקו בשתיקה - אין מועלין בבשר קדשי קדשים ומועלין באמורי קדשים קלים, וחיבין עליהן משום נותר ומשום טמא, שהציץ מרצה על הטמא, ואין מרצה לא על הלך ולא על היוצא. שחט בשתיקה ויצא הבשר חוץ לקלעים, וזרק את הדם בשתיקה. רבי אליעזר אומר: הרי זה כמות שהיה - מועלין בבשר קדשי קדשים ואין מועלין באמורי קדשים קלים, ואין חייבין עליהן משום נותר וטמא. רבי עקיבה אומר: הרצה הציץ על היוצא - אין מועלין בבשר קדשי קדשים אבל מועלין באמורי קדשים קלים, וחיבין עליהן משום נותר ומשום טמא. נטמא בשר וזרק את הדם בשתיקה - הכל מודים שאין מועלין בבשר קדשי קדשים, אבל מועלין באמורי קדשים קלים, וחיבין עליהן משום נותר ומשום טמא, שהציץ מרצה על הטמאים ואינו מרצה, לא על הלך ולא על היוצא.

ג. שחט בשתיקה ויצא הדם חוץ לקלעים וזרקו חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו

וַיֵּצֵא הַדָּם חוּץ לַקִּלְעִים וַיִּזְרְקוּ חוּץ לְזִמְנוֹ - הָרִי הוּא כְּמוֹת שְׁהִיָּה. מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים וְאֵין מוֹעֲלִין בְּאַמּוּרֵי קִדְּשִׁים קָלִים, וְאֵין חִיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פָּגוּל. נִטְמָא הַדָּם וַיִּזְרְקוּ חוּץ לְזִמְנוֹ - עֲדִין מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים וְאֵין מוֹעֲלִין בְּאַמּוּרֵי קִדְּשִׁים קָלִים, אָבֵל חִיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פָּגוּל, שְׁהֵצִין מְרָצָה עַל הַטָּמֵא וְאֵין מְרָצָה לֹא עַל הַלֵּן וְלֹא עַל הַיּוֹצֵא. שָׁחַט בִּשְׁתִּיקָה וַיֵּצֵא בֶּשֶׂר חוּץ לַקִּלְעִים, וַיִּזְרַק אֶת הַדָּם חוּץ לְזִמְנוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לְזִמְנוֹ, וַיֵּצֵא בֶּשֶׂר חוּץ לַקִּלְעִים, וַיִּזְרַק אֶת הַדָּם בִּשְׁתִּיקָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לְזִמְנוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָרִי זֶה כְּמוֹת שְׁהִיָּה, מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים וְאֵין מוֹעֲלִין בְּאַמּוּרֵי קִדְּשִׁים קָלִים, וְאֵין חִיבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פָּגוּל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הַרְצָה הֵצִין עַל הַיּוֹצֵא, וְעֲדִין מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּאַמּוּרֵי קִדְּשִׁים קָלִים וַיִּזְרַק אֶת הַדָּם חוּץ לְזִמְנוֹ - הַכֹּל מוֹדִים שֶׁעֲדִין מוֹעֲלִין בְּבֶשֶׂר קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים, וְאֵין מוֹעֲלִין בְּאַמּוּרֵי קִדְּשִׁים קָלִים, אָבֵל חִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פָּגוּל, שְׁהֵצִין מְרָצָה עַל הַטָּמֵאִים, וְאֵינוּ מְרָצָה לֹא עַל הַלֵּן וְלֹא עַל הַיּוֹצֵא.

ד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אוֹמֵר דְּבַר אֶחָד מִקּוּלֵי בֵּית שְׁמַאי וּמַחֲמוּרֵי בֵּית הַלֵּל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי מִתְּנוֹת מִכְשִׁירוֹת וּמִפְגָּלוֹת בַּחֲטָאֵת, וּמִתְּנָה אַחַת בְּכָל הַזִּבְחִים. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: אֶחָד חֲטָאֵת וְאֶחָד כָּל הַזִּבְחִים מִתְּנָה אַחַת מִכְשִׁירָת וּמִפְגָּלוֹת. כִּיצַד? נִתֵּן אַחַת בִּשְׁתִּיקָה וְנִשְׁפָּף הַדָּם, בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין וּבֵית הַלֵּל מִכְשִׁירִין. שְׁתֵּים בִּשְׁתִּיקָה וְנִשְׁפָּף הַדָּם, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהוּא כֶּשֶׁר. אַחַת חוּץ לְזִמְנוֹ וְנִשְׁפָּף הַדָּם, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: פָּגוּל וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת. שְׁתֵּים חוּץ לְזִמְנוֹ וְנִשְׁפָּף הַדָּם - הַכֹּל מוֹדִים שֶׁפָּגוּל. אַחַת חוּץ לְזִמְנוֹ וְאֶחָד חוּץ לְמִקְוָמוֹ. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים: פָּגוּל

וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בַּחֲטָאֵת אָבֵל בְּשֹׁאֵר כָּל הַזִּבְחִים, נִתֵּן אַחַת בִּשְׁתִּיקָה וְנִשְׁפָּף הַדָּם, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהוּא כֶּשֶׁר, אַחַת חוּץ לְזִמְנוֹ, וְנִשְׁפָּף הַדָּם, הַכֹּל מוֹדִים שֶׁהוּא פָּגוּל, אַחַת חוּץ לְזִמְנוֹ וְאֶחָד חוּץ לְמִקְוָמוֹ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּזִרְיָקָה, אָבֵל בִּשְׁחִיטָה בְּקַבּוּל וּבִהְלוּף, בֵּין שֶׁחֲשַׁב עַל הָרָאוּשׁוֹנָה בֵּין שֶׁחֲשַׁב עַל הָאֲחֵרוֹנָה, אָפְלוֹ עַל שִׁירֵי הַדָּם, חוּץ לְמִקְוָמוֹ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת, חוּץ לְזִמְנוֹ - פָּגוּל וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּדָמִים הִנְתִּינִן בַּחוּץ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אָבֵל דָּמִים הִנְתִּינִן בְּפָנִים עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, כְּגוֹן אֲרֻבַּעַם וְשִׁלְשׁ שָׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְאַחַת עֲשָׂרָה שָׁל פֶּר הַעֲדָה, וְאַחַת עֲשָׂרָה שָׁל פֶּר כֹּהֵן מְשִׁיחַ, בֵּין בִּשְׁחִיטָה, בֵּין בְּקַבּוּל, בֵּין בִּהְלוּף, בֵּין שֶׁהוּא חֲשַׁב עַל הָרָאוּשׁוֹנָה, בֵּין שֶׁחֲשַׁב עַל הָאֲחֵרוֹנָה, אָפְלוֹ עַל אַחַת מֵהֶן, חוּץ לְמִקְוָמוֹ - פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת, חוּץ לְזִמְנוֹ - פָּגוּל וְחִיבִין עָלָיו כֶּרֶת; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחִכְמִים אוֹמְרִים: אֵין פָּגוּל בְּפָנִים.

מִסְכֵּת קָרְבָּנוֹת פָּרָק חֲמִישִׁי

א. נִסְכֵּי בִּהְמָה - חִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פָּגוּל, מִפְּנֵי שֶׁדָּם הַזִּבְחַת מִתֵּינִן לְקָרֵב; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחִכְמִים אוֹמְרִים: אֵין חִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פָּגוּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵדָם מִבִּיא זִבְחִים הַיּוֹם וְנִסְכִּים לְאַחַר עֲשָׂרִים יוֹם. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא בְּבָאִים עִם הַזִּבְחַת. אָמְרוּ לוֹ: אֲפָשֶׁר לְשַׁנוּתוֹ לְזִבְחַת אַחֵר. לּוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מִצּוֹרֵעַ חִיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פָּגוּל, מִפְּנֵי שֶׁדָּם הָאֵשֶׁם מִתֵּירוֹ לְבִהּוֹנוֹת; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחִכְמִים אוֹמְרִים: אֵין חִיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פָּגוּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵדָם מִבִּיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלִגְנוֹ לְאַחַר עֲשָׂרִים יוֹם. אָמַר לָהֶן: אַף אֲנִי לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא בְּבָאִין עִם הָאֵשֶׁם, אָמְרוּ לוֹ: אֲפָשֶׁר לְשַׁנוּתוֹ לְאֵשֶׁם מִצּוֹרֵעַ אַחֵר.

ב. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: הַקֶּטֶרֶת וְהַלְבוּנָה אֵינָם רְאוּיִין לְאֲכִילָה, וְאֵין חִיבִין עֲלֵיהֶם

שמעון שמועלין בהן, ודברים שאין חיבין עליהן משום פגול - חיבין עליהן משום נותר ומשום טמא. אי אפשר לומר בפגול ובנותר ובטמא בקדשי מזבח אלא אחר זריקה, שאין חיבין עליהן משום פגול ונותר וטמא, אלא לאחר זריקת דמים.

ה. חמר בפגול שאין בנותר ובטמא, ובנותר ובטמא שאין בפגול, שהפגול נוהג במחשבה ונוהג לפני זריקת דמים, ואם נתפגל מקצת הזבח - נתפגל כלו, מה שאין כן בנותר וטמא. חמר בנותר ובטמא, שהדברים שאין חיבין עליהן משום פגול - חיבין עליהן משום נותר ומשום טמא. נותר - חיבין עליהן משום נותר ומשום טמא, מה שאין כן בפגול. חמר בפגול ובנותר שאין בטמא, חמר בטמא שאין בפגול ובנותר: שהפגול והנותר בידיעה אחת, והטמא בשתי ידיעות; פגול ונותר בקבוצה וטמא בעולה ויורד; פגול ונותר לא התרו מכללן והטמא התר מכללו. חמר בטמא, שהטמא נוהג בתרומה ונוהג לאחר זריקת דמים, ואם נטמא מקצת האבר - נטמא כלו, מה שאין כן בפגול ובנותר.

ו. חמר בטמא שאין ביוצא וביוצא שאין בטמא; שהטמא נוהג בקדשי קדשים ובקדשים קלים, ונוהג בקדשי הגבול מה שאין כן ביוצא. חמר ביוצא שהיוצא לא התר מכללו ואין הציץ מרצה עליו, מה שאין כן בטמא. באיזה טמא אמרו? בטמא שאכל בשר טהור ובשר טמא, אבל טהור שאכל בשר טמא, והאוכל מן הקדשים לפני זריקת דמן, ומן העולה, ומן האמורין, בין לפני זריקת דמן ובין לאחר זריקת דמן - הרי זה לוקה את הארבעים. כללו של דבר: אין חיבין קרבן אלא על פגול ונותר וטמא.

ז. לשם ששה דברים הזבח נזבח: לשם זבח, לשם זובח, לשם השם, לשם אישים, לשם ריח, לשם ניחוח, וחטאת ואשם לשם החטא. אמר רבי יוסי: אף מי שלא היה

משום פגול ונותר וטמא. היה רבי שמעון אומר: יפה כח המזבח מכח הכהנים, וכח הכהנים מכח המזבח. יפה כח המזבח בקטרת ולבונה, ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים ובעולת העוף, שאין לכהנים בהן כלום. יפה כח הכהנים בשתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות וחסאת, שאין למזבח בהן כלום. ויפה כח כהנים מכח ישראל וכח ישראל מכח כהנים. יפה כח הכהנים בקדשי קדשים ובבכור שאין לישראל בהן כלום. יפה כח ישראל במעשר בהמה ובפסח שאין לכהנים בהן כלום.

ג. פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים כיון ששחטן וזרק דמן - מועלין בהן וחיבין עליהן משום פגול; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין חיבין משום פגול אלא על דבר שהוא כשלמים ודמו נתן על מזבח החיצון. אמר רבי שמעון: הלכה זו אמר לי רבי עקיבה, אין חיבין משום פגול אלא על דבר שהוא כשלמים ודמו נתן על מזבח החיצון. רבי אלעזר אומר משום רבי יוסי: פגל בדבר הנעשה מהן בחוץ - פגל. בדבר הנעשה מהן בפנים - לא פגל, כיצד? היתה עומד בחוץ, ואמר: 'הריני שוחט על מנת להזות מדמו למחר' - לא פגל, שמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בפנים. היתה עומד בפנים ואמר: 'הריני מזה על מנת להקטיר אמורין למחר ולשפך שירים למחר' - לא פגל, שמחשבה בפנים בדבר הנעשה בחוץ. היתה עומד בחוץ ואמר: 'הריני שוחט על מנת לשפך שירים למחר ולהקטיר אמורין למחר' - פגל, שהמחשבה בחוץ בדבר הנעשה בחוץ.

ד. קדשי עכו"ם - לא נהגין ולא מועלין, ואין חיבין עליהן משום פגול נותר וטמא. ואין עושין תמורה, ואין מביאין נסכים, אבל קרבנן טעונים נסכים; דברי רבי שמעון. אמר רבי יוסי: בכלן אני רואה להחמיר. במה דברים אמורים? בקדשי מזבח, אבל בקדשי בִּדְק הבית - מודה רבי

טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים, על כל הזיה טבילה, נתן על הקרן מכאן ומכאן - כשרה, מן הקרן ולפנים - פסול. שנה מתן קרנות - פסול, חסר מן המתנות אפילו אחת - פסול. יצא והזה שופך שירי הדם ליסוד מערבי של מזבח החיצון, ושל מזבח החיצון היה שופך ליסוד דרומי. רבי שמעון אומר: אלו ואלו ליסוד מערבי. אלו ואלו מתערכין באמה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלים בהן; דברי רבי שמעון. ורבי מאיר. וחכמים אומרים: אין מעילה בדמים.

ד. חטאות הצבור והיחיד, כיצד סדר מתן דמים שלהם? היה עולה בכבש ופנה לסובב, ובא לו לקרן דרומית מזרחית, טובל אצבעו המימנית שבימין, נותן בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה ומחטא ויורד כנגד חדה של קרן, עד שהדם שבאצבעו כלה. נתן על הקרן מכאן ומכאן - כשר. מן הקרן ולפנים - פסול. שנה מתן קרנות - פסול. חסר מן המתנות אפילו אחת - פסולה. שירי הדם היה שופך ויורד ליסוד דרומי. רבי יוסי בן יהודה ורבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: במקומו היה עומד ושופך ליסוד דרומי.

ה. היסוד היה מקיף פני כל המזבח מן הצפון למערב אמה על אמה טפח כלפי מזבח, אוכל בדרום אחת ובמזרח אמה, ובקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד, אלא חוט של סיקרא היה באמצע המזבח, ממנו ולמטה חמש אמות, ממנו ולמעלה חמש אמות, שכל הנתנין למטן - כשרין מחוט הסקרא ולמטן, וכל הנתנין למעלה - כשרין מחוט הסקרא ולמעלה; דברי רבי. רבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: במה דברים אמורים? בעולת העוף, אבל בחטאת בהמה לא היו נותנין אלא על גופה של קרן. היסוד היה מנקב כמין שני חוטין דקין, שבהן היו דמים יורדין

בלבו לשם אחד בכל אלה כשר, שהן תנאי בית דין, שאין מחשבה הולכת אלא לאחר העובד. לעולם אין הכל הולך אלא לאחר השוחט, שהשוחט מתכוון לשם חטאת, והבועלים מתכוונים לשם עולה, או השוחט מתכוון לשם עולה והבועלים מתכוונים לשם חטאת, לעולם אין הכל הולך אלא לאחר השוחט.

מסכת קרבנות פרק שישי

א. איזהו צפון המזבח שפשר לשחיטת קדשי קדשים? מקום המזבח הצפוני ועד כתל העזרה הצפוני על פני כל המזבח הצפוני. וישנן שלשים אמה; דברי רבי יוסי בר יהודה. רבי אלעזר בן רבי שמעון מוסיף מכנגד בין האולם למזבח, ועד כנגד בית החליפות, וישנן עשרים ושתים אמה. ורבי מוסיף מקום דריסת רגלי הכהנים אחד עשר אמה. ומקום דריסת רגלי ישראל אחד עשר אמה, מקום הכתל הצפוני ועד כתל העזרה המזרחי. וכשם שהשחיטה בצפון כך קבול הדם בצפון.

ב. היה עומד בדרום ופשט ידו לצפון, ושחט - שחטתו כשרה. ואם קבל הדם - פסול. הכניס ראשו ורבו בצפון ושחט - כאלו נכנס בלו. פרקסה היוצאת לדרום והחזירה לצפון - כשרה. קדשים קלים - שחיטתן בפנים וקבול דמן בפנים. שחט בפנים וקבל בחוץ, בחוץ וקבל בפנים - פסול, עד שישחט בפנים ויקבל בפנים. היה עומד בחוץ ופשט ידו לפנים, ושחט - כשרה, ואם קבל הדם - פסול. הכניס ראשו ורבו לפנים ושחט - פסול, כאלו לא נכנס בלו. פרקסה ויצאת לחוץ והחזירה לפנים - פסולה. וכשם שהשחיטה ביום, כך קבול הדם ביום. שחט ביום וקבל בלילה. שחט בלילה וקבל ביום - פסול, עד שישחט ביום ויקבל ביום.

ג. פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שחטן וזרק דמן, נכנס ועמד בין מזבח והזה למנורה, מזבח היה לפנים ממנו,

משום נותר, ומחשבה פוסלת בהן משום פגול, ואין שרפתן אלא ביום, ובכל מקום היום הולך אחר הלילה, ולאכילת קדשים הלילה הולך אחר היום.

מסכת קרבנות פרק שביעי

א. רבי יוסי אומר: מזבח כלו צפון שנאמר (ויקרא א, יא): "ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'". רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: מחצי המזבח ולצפון - בצפון מחצי המזבח ולדרום - בדרום. וכן היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שני פספסין היו בבית החליפות, פתוחין למערב, גבוהין מן הארץ שמונה אמות שתהא עזרה כשרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים, אפלו אחורי בית הכפרת שנאמר (שם ב, א): "ושחטו פתח אהל מועד" וגו'.

ב. מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה, אפלו בראש של מזבח. אחת חטאת העוף ואחת עולת העוף באות מן החלין, ביום, וביד הימנית: כיצד מולק בחטאת העוף? נותן שני גפיה בין שתי אצבעותיו, ושתי רגליה בין שתי אצבעותיו, והיה מותח צוארה על רחב שתי אצבעותיו וזה עבודה קשה שבמקדש. היה מולק בצפון ממול ערפה, ואין מבדיל, ומזה מדמה על קיר המזבח, וכשם שהשחיטה אחד או רב אחד - בן מליקה אחד או רב אחד. רבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: חטאת העוף שמלקה פתקנה והבדיל בה - כשרה. מלקה בכל מקום במזבח - כשרה. מזה דמה בכל מקום במזבח - כשרה. הנה ולא מזה - כשרה, ובלבד שיתן מדם הנפש למטה מחוט הסקרא. ואם היתה כשרה - נאכלת לכהנים, ואם לאו - זורקה על גבי הדשן. רבי ישמעאל בן רבי יוחנן בן ברוקא אומר: חלון היתה שם למערבו של כבש, ורבוכה היתה נקראת, ששם זורקים פסולי חטאת העוף - שתעבר צורתה ותצא לבית השרפה.

ומתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין ולזבל ומועלין בהן.

ו. עולה ותמורת עולה וזבחי שלמי צבור, ואשמות, ותודה, ואיל נזיר ושלמים, והשלמים הבאין מחמת פסח, ואחד עשר שבמעשר פסח שעבר זמנו, כיצד סדר מתן דמים שלהן? בא לו לקרן מזרחית צפונית - נותן מזרחה צפונה. מערבית דרומית - נותן מערבה דרומה. רבי נתנמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומר: בא לו לקרן מזרחית צפונית - נותן מזרחה צפונה. צפונית מערבית - נותן מערבה. רבי שמעון איש המצפה היה משנה בתמיד, בא לו לקרן מזרחית צפונית - נותן מזרחה צפונה, צפונית מערבית - נותן מערבה. דרומית - נותן דרומה. נתן על הקרן מכאן ומכאן - כשר. מן הקרן ולפנים - פסולה. שנה מתן קרנות - כשר. חסר מן המתנות או שלא נתן אלא אחת - כשר. שירי הדם - היה שופכו למטה. הבכור והמעשר והפסח - שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד - הרי אלו פסולין.

ז. היכן היא אכילתן של כלן? חטאת ואשם, וזבחי שלמי צבור, וחטאת העוף, ואשם תלוי, ולוג שמן של מצורע, ושתי הלחם, ולחם הפנים, ושירי מנחות והעמר - כלן קדשי קדשים, ונאכלין לפנים מן הקלעים, ונאכלין לזכרי כהונה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות, ואין חביין עליהן משום נותר, ואין מחשבה פסול בהן משום פגול, עד שיעלה עמוד השחר. אחד תמימים ואחד בעלי מומים למחלקת.

ח. הבכור, והמורס מן התודה, ואיל הנזיר - נאכלין לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות. זה הפלל, כל שהוא אוכל בתרומה - אוכל באלו, וכל שאינו אוכל בתרומה - אינו אוכל באלו. השלמים והמעשר ואחד עשר שבמעשר - נאכלין לשני ימים ולילה אחד, ליום ולילו, וליום של אחריו. וכיון שחשבה - חביין עליה

מקום למחשבת זמן - פסול ואין בו כרת. רבי יהודה אומר: אם קדמה מחשבת זמן למחשבת מקום - פגול וחיבין עליו כרת; אם קדמה מחשבת מקום למחשבת זמן - פסול ואין בו כרת. כיצד קדמה מחשבת זמן למחשבת מקום? מלך חוץ לזמנו ומצה הדם חוץ למקומו. כיצד קדמה מחשבת מקום למחשבת זמן? מלך חוץ למקומו ומצה הדם חוץ לזמנו.

ה. חטאת העוף שמלקה שלא לשמה - פסול, ואין בו כרת, מפני שלא קרב המתיר כמצותו. זה הוא כללו של דבר: כל הפגולין שנוהגין בחטאת בהמה - נוהגין בחטאת העוף. וכל הפגולין שנוהגין בעולת בהמה - נוהגין בעולת העוף. עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשום חטאת, רבי אליעזר אומר: מועלין בה. רבי יהושע אומר: אין מועלין בה. אומר רבי אליעזר: ומה אם חטאת שאין מועלין בה לשמה, כששנה את שמה מועלין בה, עולה שמועלין בה לשמה כששנה את שמה אינו דין שימעלו בה? ! אומר לו רבי יהושע: לא! אם אמרת בחטאת ששנה את שמה לשום עולה, שכן שנה את שמה לדבר שיש בו מעילה, תאמר בעולה ששנה את שמה לשום חטאת - שכן שנה את שמה לדבר שאין בו מעילה. אומר לו רבי אליעזר: אשם ששחטו בצפון לשום שלמים יוכיח, ששנה את שמו ומועלין בו, ואף אתה אל תתמה על העולה, שאף על פי ששנה את שמה לדבר שאין בו מעילה שימעלו בה. אומר לו רבי יהושע: לא! אם אמרת באשם שאם שנה את שמו לא שנה את מקומו, תאמר בעולה ששנה את שמה ושנה את מקומה? ! אומר לו רבי אליעזר: הרי אשם ששחטו בדרום לשם שלמים יוכיח, ששנה את שמו ושנה את מקומו ומועלין בו, אף אתה אל תתמה על העולה, שאף על פי ששנה את שמה ושנה את מקומה - מועלין בה. אומר לו רבי יהושע: לא! אם אמרת

ג. כל העולין למזבח עולין למזרח ויורדין במערב, בימין ויורדין בשמאל, חוץ מנסוף המים והיין, ועולת העוף, שעולין במערב ויורדין במערב בימין. כשם שמולק בחטאת העוף כך מולק בעולת העוף, אלא שבעולת העוף היה מבדיל וממזה מדמה על קיר המזבח. מזה מן הראש - פסול. מן הגוף - כשר. מזה על הכבש ועל היסוד - פסול. עשאה ממקום שעומד למעלה אמה - כשרה. ממקום שעומד למטה אמה - כשרה. רבי שמעון ורבי יוחנן בן ברוקה אומרים: בראשו של מזבח היתה נעשית. אבא יוסי בן דוסתאי אומר: קרקבנין היה זורקן על גבי הדשן. בא לו לגוף, היה משסעו ביד, אבל לא בסכין, בין שסע ביד ובין שסע בסכין, שסע ולא הבדיל - כאלו לא שסע. מלח ולא סג, סג ולא מלח - כשרה. זה הכלל, כל שנויין ששנה בה לפני מצוי דמה - פסולה, לאחר מצוי דמה - כשרה.

ז. חטאת העוף שמלקה להזות דמה בחוץ, או מקצת דמה בחוץ, לאכול בשרה בחוץ, או כזית מבשרה בחוץ - פסול ואין בו כרת. עולת העוף שמלקה להזות דמה בחוץ, או מקצת דמה בחוץ, לאכול בשרה בחוץ, או כזית מבשרה בחוץ - פגול וחיבין עליו כרת. זה הכלל: כל המולק והמזה בחטאת העוף, כל המולק והממזה בעולת העוף, לאכל דבר שדרכו לאכל ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר, חוץ למקומו - פסול, ואין בו כרת. חוץ לזמנו - פגול, וחיבין עליו כרת, ובלבד שיקרב מתיר כמצותו. כיצד קרב המתיר כמצותו? מלך בשתיקה ומצה הדם חוץ לזמנו, או שמלך ומצה הדם בשתיקה - זה הוא שקרב המתיר כמצותו. כיצד לא קרב מתיר כמצותו? מלך חוץ למקומו ומצה הדם חוץ לזמנו, או שמלך חוץ למקומו, או שמלך חוץ למקומו ומצה הדם חוץ למקומו, בין שהקדים מחשבת זמן למחשבת מקום ובין שהקדים מחשבת

אם כָּבֵר קָרַב זָבַחוּ - יָבִיא בְּדַמְיוֹ זָבַח אַחֵר, קָרְבָּה עוֹלָתוֹ - יָבִיא בְּדַמְיוֹ עוֹלָה אַחֶרֶת. חֲטָאת שֶׁנִּתְעַרְבָּה בְּאַחַת מִכָּל הַזִּבְחִים - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיא בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן זָבַח וּבְדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן חֲטָאת. אם כָּבֵר קָרַב זָבַח - יָבִיא בְּדַמְיוֹ זָבַח אַחֵר, כָּבֵר קָרְבָּה חֲטָאתוֹ - שְׁנִיָּהֵן יָמוּתוּ. אֲשֶׁם שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּאַחַד מִכָּל הַזִּבְחִים - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיא בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן זָבַח, וּבְדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן אֲשֶׁם. כָּבֵר קָרַב זָבַחוּ - יָבִיא בְּדַמּוֹ זָבַח אַחֵר. כָּבֵר קָרַב אֲשָׁמוֹ - שְׁנִיָּהֵן יָפְלוּ לַנִּדְבָּה: מַעוֹת חֲטָאת וּמַעוֹת אֲשֶׁם שֶׁנִּתְעַרְבוּ אֵלָיו בָּאלוּ - לֹקַח בָּהֶן שְׁתֵּי בַּהֲמוֹת, בֵּין מִמָּקוֹם אֶחָד וּבֵין מִשְׁנֵי מִקְוֹמוֹת, וּמַחֲלִל דָּמִי חֲטָאת עַל חֲטָאת וּדְמִי אֲשֶׁם עַל אֲשֶׁם. כָּבֵר קָרְבָּה חֲטָאתוֹ - יוֹלִיד לֵים הַמִּלַּח. כָּבֵר קָרַב אֲשָׁמוֹ - יָפּוֹל לַנִּדְבָּה. תּוֹדָה שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּתַמּוּרָתוֹ - שְׁנִיָּהֵן יִקָּרְבוּ, וַיִּנִּיף הַלֶּחֶם עִמָּהֶן.

ג. תּוֹדָה שֶׁנִּתְעַרְבָּה בְּאַחַד מִכָּל הַזִּבְחִים - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיא בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵם זָבַח וּבְדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן תּוֹדָה. כָּבֵר קָרְבָּה זָבַחוּ - יָבִיא בְּדַמְיוֹ זָבַח אַחֵר. כָּבֵר קָרְבָּה תּוֹדָה - יָבִיא בְּדַמִּיָּהּ תּוֹדָה אַחֶרֶת. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּאַחַד מִכָּל הַזִּבְחִים - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיא בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן זָבַח וּבְדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן שְׁלָמִים. כָּבֵר קָרְבוּ שְׁלָמִים - יָבִיא בְּדַמְיוֹ שְׁלָמִים אַחֲרֵים. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ בְּשְׁלָמִים הִבָּאִין מִחֻמַּת הַפֶּסַח - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיאוּ בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן שְׁלָמִים, וַיֹּאכְלוּ לַיּוֹם וּלְלֵילָה עַד חֲצוֹת, וּבְדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן שְׁלָמִים אַחֲרֵים, וַיֹּאכְלוּ לַשְּׁנֵי יָמִים וּלְלֵילָה אַחַת. בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר: שְׁלָמִים הִבָּאִין מִחֻמַּת הַפֶּסַח הָרִי הֵן כֶּפֶסֶח לְכָל דָּבָר, אֲלֹא שֶׁהֵן נֹאכְלִין לַיּוֹם וּלְלֵילָה.

ד. כָּבוֹר שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּפֶסַח - שְׁנִיָּהֵן יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיֹּאכְלוּ כִּכְבוֹר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: זֶה יִשְׁחַט לְשׁוֹם מֵה שֶׁהוּא וְזֶה יִשְׁחַט לְשׁוֹם מֵה שֶׁהוּא, וּשְׁנֵיהֶם יֹאכְלוּ כֶּפֶסֶח וּכְמִנְיֵן שֶׁל פֶּסַח. מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעַרְבַּ

בְּאֲשֶׁם שֶׁשֶׁנָּה שָׁמוּ וְשֶׁנָּה אֶת מְקוֹמוֹ - לֹא שֶׁנָּה אֶת מַעֲשָׂיו, וְשֶׁנָּה לְדָבָר שֶׁמְקַצְתּוֹ מַעֲלִילָה, תֹּאמַר בַּעֲוִלָּה שֶׁשֶׁנָּה אֶת שְׁמָהּ, וְאֶת מַעֲשֵׂיהָ וְאֶת מְקוֹמָהּ, וְשֶׁנָּה לְדָבָר שֶׁאֵין מְקַצְתּוֹ מַעֲלִילָה. חֲטָאת הַעוֹף הִבָּאָה עַל הַסֶּפֶק - מִטְּמֵא בְּסֶפֶק וּמִטְּמֵא אֲבִית הַבְּלִיעָה.

ו. הַנֶּרְבַּע, הַמוֹקָצָה, וְהַנֶּעֱבָד, אֶתְנֵן, וּמַחִיר, טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - מִטְּמֵאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵין מִטְּמֵאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "זָכָר" מוֹצִיא טוֹמְטוֹם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס מִן הַכֶּלֶל. מֶלֶךְ הַזֶּזֶר וּמֶלֶךְ הַפֶּסוֹל - מִטְּמֵאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה. הַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר - אֵין מִטְּמֵא בְּבֵית הַבְּלִיעָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִיָּה פְּסוּלֵן בַּקֹּדֶשׁ. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל שֶׁהִיָּה פְּסוּלֵן בַּקֹּדֶשׁ - אֵין מִטְּמֵאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה, לֹא הִיָּה פְּסוּלֵן בַּקֹּדֶשׁ - אֵין מִטְּמֵאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה.

מִסְכַּת קָרְבָּנוֹת פָּרָק שְׁמִינִי

א. כָּל הַזִּבְחִים שֶׁנִּתְעַרְבוּ, הֵן וּלְדוֹתֵיהֶן וּתְמוּרוֹתֵיהֶן - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיא בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן מִמֵּין זֶה - וּבְדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן מִמֵּין זֶה, וַיִּפְסִיד הַמוֹתֵר מִבֵּיתוֹ. נִתְעַרְבוּ כְּרוֹבַע וּבְנֶרְבַּע, בְּמִקְצָה וּבְנֶעֱבָד, בְּאֶתְנֵן וּמַחִיר, וּבְכִלְאִים, וּבִטְרָפָה, וּבִיּוֹצָא דָפֶן - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיא בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן מֵאוֹתוֹ הַמֵּין, וְהַשָּׂאֵר חָלִין. נִתְעַרְבוּ בְּחָלִין - תְּמִימִים יְקִדִּישׁוּם לְשׁוֹם אוֹתוֹ הַזָּבַח. נִתְעַרְבוּ בִּזְבָּחִים - מֵת אֶחָד מֵהֶן, יָבִיא כִּנְגֻדוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר, וַיִּתְּנָה עָלָיו. נִתְעַרְבוּ הַדָּמִים - הָרִי זֶה לֹקַח בָּהֶן שְׁלֹשׁ בַּהֲמוֹת, בֵּין מִמָּקוֹם אֶחָד וּבֵין מִשְׁלֹשָׁה מִקְוֹמוֹת, וּמַחֲלִל דָּמִי חֲטָאת עַל חֲטָאת וּדְמִי עוֹלָה עַל עוֹלָה, וּדְמִי שְׁלָמִים עַל שְׁלָמִים וְנוֹתְנִין לְבַעֲלִים. וְלֹא יִתְּנִם לְבַעֲלִים עַד שִׁיחַלְלֵם עַל כָּלֶן.

ב. עוֹלָה שֶׁנִּתְעַרְבָּה בְּאַחַד מִכָּל הַזִּבְחִים - יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ, וַיָּבִיא בְּדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן זָבַח וּבְדַמִּי יָפָה שִׁבְהֵן עוֹלָה.

כאלו הוא במים, אם בטלו מראיו – פסול, ואם לאו – כשר; רבי אליעזר מכשיר בדם התמצית.

ז. נתערב ברובע ובנרבע, במקצה ובנעבד, באֶתְנָן, במחיר, ובכלאים, ובטרפה, ויוצא דפן, בין כוס כוס ובין בכלול שנתערבו – ישפך לאמה. כוס אחד במאה כוסות, רבי אליעזר אומר: אם קרב כוס אחד – יקרבו כל הכוסות, וחכמים אומרים: אפילו קרבו בלן, חוץ מאחד מהן – ישפך לאמה. אמר רבי יהודה: לא נחלק רבי אליעזר על דם עולה שנתערב בדם זבחים – שיקרבו; על שנתערב ברובע ובנרבע, במקצה ובנעבד, באֶתְנָן ובמחיר, בין כוס כוסות, ובין בכלול⁴ – ישפך לאמה. על מה נחלקו? על שנתערב דם בעל מום בתמים, שרבי אליעזר אומר: יקרבו, ורואה אני את דם בעל מום בתמים כאלו הן מים. וחכמים אומרים: ישפך לאמה.

ח. הנתנין למטה שנתערבו בנתנין למעלה. רבי אליעזר אומר: ינתנו למעלה. וחכמים אומרים: ישפכו לאמה. נתן למטה ולא נמלך. רבי אליעזר אומר: יתן למעלה. וחכמים אומרים: ישפך לאמה והתחתונים עלו לו. נתן למעלה ולא נמלך, אלו ואלו מודים שיחזור ויתן למטה, אלו ואלו עלו לו.

ט. חטאת יחיד שנתערבה זו בזו, חטאת צבור שנתערבה זו בזו, חטאת יחיד וצבור שנתערבו זו בזו, וכן בתודות, וכן בעולות, וכן בשלמים – נתן ארבע מתנות מכל אחת ואחת. ואם נתן ארבע מתנות מכלן – יצא. במה דברים אמורים? בזמן שנתערבו חייין, אבל בזמן שנתערבו שחוטין – נתן ארבע מתנות מכלן. ואם נתן מתנה אחת מכלן – יצא. רבי אומר: רואין את המתנה,

כפסח – שניהם ירעו עד שיתאבדו, וימכרו כמעשר. רבי שמעון אומר: זה ישחט לשום מה שהוא, וזה ישחט לשום מה שהוא, ושניהם יאכלו כפסח וכמנויו של פסח. הבכור והמעשר, רבי שמעון אומר: זה לשום מה שהוא וזה ישחט לשום מה שהוא, ושניהם יאכלו כאחד, מפני שמתן דמם שוה; ולא הודו חכמים לרבי שמעון, שמביא קדשים לבית הפסול. במה דברים אמורים? בזמן שנתערבו חייין, אבל בזמן שנתערבו שחוטין – יאכלו כחמור שבהן. נתערבו בפסולי המקדשין, או בחליין שנשחטו בעזרה – תעבר צורתן ויצאו לבית הטרפה.

ה. תודה שנתערבה באיל נזיר – שניהם יקרבו ויניף הלחם עמהן. אמר רבי יהודה: מודים חכמים לרבי אליעזר, באברי הזבחים שנתערבו באברי עולה – שיקרבו. מודה רבי אליעזר לחכמים, שנתערבו ברובע ובנרבע, במקצה ובנעבד, באֶתְנָן ובמחיר, ובכלאים, ובטרפה ויוצא דפן – שתעבר צורתן ויצאו לבית הטרפה; על מה נחלקו? על שנתערבו אברי בעל מום בתמימים, שרבי אליעזר אומר: יקרבו, ורואה אני אברי בעל מום בתמימים, כאלו הן עצים; וחכמים אומרים: תעבר צורתן ויצאו לבית הטרפה.

ו. דם שנתערב במים – רואין אותו כאלו הן יין, נתערב ביין – רואין אותו כאלו הם מים, נתערב בדם הבהמה, או בדם החיה – רואין אותו כאלו הן יין, ובמים – אם בטלו מראיו – פסול, ואם לאו – כשר. רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל: אין דם מבטל דם. אין לך שמכפר – אלא דם הנפש בלבד, שנאמר (ויקרא יז, יא): "כי הדם הוא הנפש יכפר", אי זה הוא דם הנפש? כל זמן שמקלח, ודם התמצית? כל שאינו מקלח. חתף את הראש בכת אחת, קבל מן הראש – פסול, מן הגוף – כשר. נתערב בדם פסולין – ישפך לאמה או בדם התמצית. אומר לו – שלא יתן, ואם נתן – רואין אותו

⁴ מקף בסוגרים: 'או שנתערב דם בעל מום

בכלול או כוס אחד במאה כוסות'.

ש"אם תחלק, ויש בה מתנה לכל אחת ואחת.

י. הנתנין במתנה אחת שנתערכה בנתנין במתנה אחת - ינתנו במתנה אחת. מתן ארבע במתן ארבע - ינתנו במתן ארבע. מתן ארבע במתנה אחת - רבי אליעזר אומר: ינתנו מתן ארבע. רבי יהושע אומר: ינתנו מתנה אחת. אמר רבי אליעזר: הרי הוא עובר על "בל תגרע"! אמר רבי יהושע: הרי הוא עובר על "בל תוסיף"! אמר רבי אליעזר: לא נאמר "בל תוסיף" אלא כשהוא בעצמו, ומוסיף אתה עליו כשהוא עם אחרים. אמר רבי יהושע: לא נאמר "בל תגרע" אלא כשהוא בעצמו, וגורע אתה הימנו כשהוא עם אחרים. אמר לו רבי אליעזר: עדין דבר שקול, מי מכריע? אמר לו רבי יהושע: אני אכריע! כשאני עושה ביד - נמצאתי עובר על "לא תעשה", והרי הוא ביד! כשאני מניחה כמות שהיא - נמצאתי עובר "לא תעשה" ואינה ביד.

יא. הנתנין בפנים שנתערכו בנתנין בחוץ - ישפך לאמה. נתן בחוץ ולא נמלך - יחזר ויתן בפנים, והחיצונים עלו לו. בחוץ בפנים ולא נמלך - אלו ואלו עלו לו. בפנים בחוץ ולא נמלך - אלו ואלו עלו לו, חוץ משנתערכו בחטאת, מפני שחטאת שנכנס דמה לפנים פסולה. רבי אליעזר אומר: אף האשם, שנאמר (ויקרא ז, ט): "כחטאת כאשם".

יב. חטאת שקבל דמה בשני כוסות - נטמא אחד מהן, או שנשפך, או שיצא חוץ לקלעים, או שנתנו למטה - הרי חברו כשר. קל וחמר לחיצונים, שאם נכנס אחד מהם לפנים - לא יהא חברו פסול. והדין נותן: ומה אם במקום שמחשבה פוסלת בחוץ, לא פסל הדם שבחוץ את הדם שבפנים. מקום שאין מחשבה פוסלת בפנים, אינו דין שלא יפסל הדם שבפנים את הדם בחוץ? הרי הוא אומר (ויקרא ו, כג):

"אשר יובא מדמה" - אפלו מקצת דמה". נכנס לפנים - כשר. יצא לחוץ - פסול. כשר הקדש שנכנס לפנים - כשר. והדין נותן שיהא פסול: ומה אם במקום שלא פסל דם שבחוץ את הדם שבפנים, נפסל כשר היוצא לשם. מקום שפסל דם שבפנים את הדם שבחוץ אינו דין שנפסל כשר שנכנס לשם, תלמוד לומר (שמות כב, ל): "ובכשר בשדה טרפה לא תאכלו" וגו'.

יג. נכנס לפנים - חברו פגול, יצא לחוץ - חברו כשר. קבל הכהן, קבל הכשר, קבל בימין, קבל בכלי קדש - חברו כשר, שזה ראוי לקרב בפנים. קבל הזר, קבל הפסול, קבל בשמאלו, קבל בכלי חול - חברו פסול, שאין זה ראוי לקרב בפנים. פרקסה לקרב בפנים והחזירה - כשרה. חטאת העוף שפרקסה לפנים והחזירה - כשרה.

יד. חטאת שקבל דמה בארבעה כוסות, אם נתן מכלן על ארבע קרנות - כלן נשפכין ליסוד, ואם לא נתן אלא מאחד מהן מתן ארבע - הוא נשפך ליסוד, והן נשפכין לאמה. רבי אליעזר ברבי שמעון אומר: אפלו לא נתן אלא מאחד מהן מתן ארבע - כלן נשפכין ליסוד. זה הוא כללו של דבר: כל הנשפך ליסוד - דמו טעון כבוס, ומחשבה פוסלת בו משום פגול, והמעלה אותו בחוץ - חייב. כל הנשפך לאמה - אין דמו טעון כבוס, ואין מחשבה פוסלת בו משום פגול, והמעלה אותו בחוץ - פטור.

בְּרִיאַת בְּרָא אֶ-לֵהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:**בְּקִדְמִין בְּרָא יי ית שְׁמִיָּא וְיֵת אֲרַעָא:**

בְּרִיאַת – אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא מִ"הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם", שֶׁהִיא מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטָו בָּהּ יִשְׂרָאֵל, וּמֵה טַעַם פֶּתַח בְּבְרִיאַתָּהּ? מִשּׁוּם: "כַּח מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לַעֲמּוֹ לָמַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם". שָׁאֵם יֹאמְרוּ אֲמֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתָּם, שֶׁכִּבְשָׁתֶם אֲרָצוֹת שְׁבַעָה גּוֹיִם! הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרָיִךְ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו. בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ. **בְּרִיאַת בְּרָא** – אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֲלָא דְרִשְׁנִי, כִּמּוֹ שֶׁדִּרְשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ: בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת "רִאשִׁית דִּרְכּוֹ", וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ "רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ". וְאֵם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ כַּפְּשׁוּטוֹ, כִּד פְּרִשְׁהוּ: "בְּרִיאַת בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְנָהוּ וְחֹשֶׁךְ, וַיֹּאמֶר אֶ-לֵהִים יְהִי אוֹר". וְלֹא כֹּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סִדָּר הַבְּרִיאָה לֹמַר שֶׁאֵלּוֹ קִדְמוֹ, שָׁאֵם כֹּא לְהוֹרוֹת כִּד הָיָה לוֹ לְכַתּוֹב: "בְּרִיאַת בְּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם..." שֶׁאֵין לָהּ "רִאשִׁית" בַּמִּקְרָא שֶׁאֵינוֹ דְּבוּק לְתִיבָה שֶׁל אַחֲרָיו, כִּמּוֹ: "בְּרִיאַת מַמְלַכַת יְהוּדִים", "רִאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ", "רִאשִׁית דְּגָנָהּ". אִף כֹּאֵן אַתָּה אוֹמֵר: "בְּרִיאַת בְּרָא אֶ-לֵהִים..." כִּמּוֹ "בְּרִיאַת בְּרֹא". וְדוּמָה לוֹ: "תַּחֲלַת דְּבַר ה' בְּהוֹשֶׁעַ", כְּלוֹמַר: תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּהוֹשֶׁעַ, "וַיֹּאמֶר ה' אֵל הוֹשֶׁעַ...". וְאֵם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת כֹּא שֶׁאֵלּוֹ תַּחֲלָה נִבְרָאוּ, וּפְרוּשׁוֹ "בְּרִיאַת הַכָּל בְּרָא אֵלּוֹ", וַיֵּשׁ לָהּ מִקְרָאוֹת שֶׁמִּקְצָרִים לְשׁוֹנָם וּמִמַּעֲטִים תִּיבָה אַחַת, כִּמּוֹ "כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בִטְנִי" וְלֹא פִרַשׁ מִי הַסּוֹגֵר, וּכְמוֹ "יֵשׁ אֶת חֵיל דְּמִשְׁקִי" וְלֹא פִרַשׁ מִי יִשְׁאַנּוּ, וּכְמוֹ "אֵם יַחְרוּשׁ בְּבִקְרִים" וְלֹא פִרַשׁ "אֵם יַחְרוּשׁ אֲדָם בְּבִקְרִים", וּכְמוֹ "מַגִּיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית" וְלֹא פִרַשׁ "מַגִּיד מִרְאשִׁית דְּבַר אַחֲרִית דְּבַר" – אֵם כֹּן תִּמָּה עַל עֲצָמָה שֶׁהִרִי הַמַּיִם קִדְמוֹ, שֶׁהִרִי כְּתִיב "וְרוּחַ אֶ-לֵהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם", וְעַדִּין לֹא גִלָּה הַמִּקְרָא בְּרִיאַת הַמַּיִם מִמִּי הִיְתָה. הֵא לְמַדְתָּ שֶׁקִּדְמוֹ הַמַּיִם לְאָרֶץ, וְעוֹד שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמִיִּם נִבְרָאוּ. עַל פְּרָחָה לֹא לְמַד הַמִּקְרָא סִדָּר הַמוִּקְדָּמִים וְהַמְאוּחָרִים כְּלוּם. **בְּרָא אֶ-לֵהִים** – וְלֹא נֹאמַר "בְּרָא ה'", שֶׁבְּתַחֲלָה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְבְרִיאַתוֹ בְּמַדַּת הַדִּין. רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, וְהַקְדִּים מַדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְפָּה לְמַדַּת הַדִּין. וְהִינֵנוּ דְּכַתִּיב: "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֶ-לֵהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם".

וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְנָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֶ-לֵהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:

וְאֲרַעָא הָיָה צְדִיָּא וְרִיקְנָא וְחֹשׁוֹכָא עַל אִפִּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קִדָּם יי מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מִיָּא:

תְּהוֹ וְנָהוּ – "תְּהוֹ" לְשׁוֹן תִּמָּה וְשִׁמְמוֹן, שֶׁאֲדָם תּוֹקָה וּמִשְׁתַּמֵּם עַל "בְּהוֹ" שֶׁבָּהּ. תְּהוֹ – אִישְׁטוּרִישׁוֹן בְּלַע"ז. **בְּהוֹ** – לְשׁוֹן רִקּוּת וְצָדוּ. עַל פְּנֵי תְהוֹם – עַל פְּנֵי הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. **וְרוּחַ אֶ-לֵהִים מְרַחֶפֶת** – כִּסָּא הַכְּבוֹד עוֹמֵד בְּאֹוִיר וּמְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם בְּרוּחַ פִּיו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבְמִאֲמָרוֹ, כִּינּוּהַ מְרַחֶפֶת עַל הַקֵּן. אֲקוּבִיטִי"ר בְּלַע"ז.

וַיֹּאמֶר אֶ-לֵהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי-אוֹר:

וַיֹּאמֶר יי יְהִי נְהוֹרָא וְנִהְיָ נְהוֹרָא:

וַיִּבְרָא אֶ-לֵהִים אֶת-הָאוֹר פִּי-טוֹב וַיַּבְדֵּל אֶ-לֵהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַחֲזָא יי ית נְהוֹרָא אֲרִי טַב וְאַפְרִישׁ יי בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֹשׁוֹכָא:

וַיִּבְרָא אֶ-לֵהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל – אִף בְּזָה אֲנוּ צָרִיכִין לְדַבְּרֵי אַגְדָּה: רָאָהוּ שֶׁאֵינוֹ כִּדְאִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים, וְהַבְדִּילוֹ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבֹא. וּלְפִי פְשׁוּטוֹ כִּד פְּרִשְׁהוּ: רָאָהוּ כִּי טוֹב, וְאֵין נֹאָה לוֹ לְחֹשֶׁךְ שֶׁיְהִי מִשְׁתַּמֵּשִׁים בְּעַרְבוּבָא, וְקַבַּע לָזָה תַּחֲמוּמוֹ בְּיוֹם וּלָזָה תַּחֲמוּמוֹ בְּלִילָה.

וַיִּקְרָא אֶ-לֵהִים לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קֶרָא לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

וַיִּקְרָא יי לְנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֹשׁוֹכָא קֶרָא לַיְלָא וְנִהְיָ רַמְשׁ וְנִהְיָ צֶפֶר יוֹם חָד:

יוֹם אֶחָד – לְפִי סִדָּר לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה הָיָה לוֹ לְכַתּוֹב "יוֹם רִאשׁוֹן", כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּשָׁאֵר הַיָּמִים "שְׁנִי", "שְׁלִישִׁי", "רְבִיעִי". לָמָּה כְּתַב "אֶחָד"? לְפִי שֶׁהִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁלֹּא נִבְרָאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שְׁנִי. כִּד מְפֹרָשׁ בְּבְרִיאַת רַבָּה.

וַיֹּאמֶר אֶ-לֵהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

וַיֹּאמֶר יי יְהִי רָקִיעָא בְּמַצִּיעוֹת מִיָּא וַיְהִי מְפָרִישׁ בֵּין מִיָּא לְמִיָּא:

יְהִי רָקִיעַ – יִחְזַק הָרָקִיעַ. שָׁאֵף עַל פִּי שֶׁנִּבְרָאוּ שָׁמַיִם בְּיוֹם רִאשׁוֹן עַדִּין לַחֲיִים הֵיוּ, וְקִרְשׁוּ בְּשְׁנֵי מַגְעֶרַת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאֲמָרוֹ "יְהִי רָקִיעַ". וְזֶהוּ שֶׁכְּתַב: "עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יְרוּפּוּ" – כָּל יוֹם רִאשׁוֹן; וּבְשְׁנֵי "וַיִּתְמָהוּ מַגְעֶרְתּוֹ", כְּאֲדָם שֶׁמִּשְׁתַּמֵּם וְעוֹמֵד מַגְעֶרַת הַמַּיִם עָלָיו. **בְּתוֹךְ הַמַּיִם** – בְּאֲמָצַע הַמַּיִם. שֶׁיֵּשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַיִם הָעֲלִיוֹנִים לְרָקִיעַ כִּמּוֹ בֵּין הָרָקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ, הֵא לְמַדְתָּ שֶׁהֵם תְּלוּיִם בְּמִאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ.

וַיַּעַשׂ אֶ-לֵהִים אֶת-הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרָקִיעַ וַיְהִי-כֵן:

וַעֲבַד יי ית רָקִיעָא וְאַפְרִישׁ בֵּין מִיָּא דְּמַלְרַע לְרָקִיעָא וּבֵין מִיָּא דְּמַעַל לְרָקִיעָא וְנִהְיָ כֵן:

וַיַּעַשׂ אֶ-לֵהִים אֶת הָרָקִיעַ – תִּקְנוֹ עַל עֲמֻדוֹ וְהִיא עֲשִׂיתָהּ, כִּמּוֹ "וַעֲשֵׂתָהּ אֶת צִפְרָנֶיהָ". **מַעַל לְרָקִיעַ** – "עַל הָרָקִיעַ" לֹא נֹאמַר אֲלָא "מַעַל לְרָקִיעַ", לְפִי שֶׁהוּא תְלוּיִן בְּאֹוִיר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֹאמַר "כִּי טוֹב" בְּיוֹם שְׁנִי? לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמַר מְלָאכַת הַמַּיִם עַד יוֹם שְׁלִישִׁי וְהִרִי הַתְחִיל בָּהּ בְּשְׁנֵי, וְדָבַר שֶׁלֹּא נִגְמַר אֵינוֹ בְּמִלּוּאוֹ וְטוֹבוֹ. וּבִשְׁלִישִׁי שֶׁנִּגְמְרָה מְלָאכַת הַמַּיִם וְהַתְחִיל וּנְגַמַר מְלָאכָה אַחֲרָת, כִּפֵּל בּוֹ "כִּי טוֹב" שְׁתֵּי פַעַמִּים, אַחַת לְגַמַר מְלָאכַת יוֹם שְׁנִי וְאַחַת לְגַמַר מְלָאכַת הַיּוֹם.

וַיִּקְרָא אֶל־לְהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיִּהְיֶ־עָרֵב וַיִּהְיֶ־בָקֵר יוֹם שְׁנִי:	וַיִּקְרָא יי לְרָקִיעָא שְׁמַיָא וְהָהּ רַמְשׁ וְהָהּ צֶפֶר יוֹם תַּנְיָן:
---	---

וַיִּקְרָא אֶל־לְהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם – שָׁא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם, שְׁעָרָבֹן זֶה בְּזֶה וְעָשָׂה מִהֶם שְׁמַיִם.

וַיֵּאמֶר אֶל־לְהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיִּבְשָׁה וַיִּהְיֶ־כֵן:	וַאֲמַר יי יִתְפַּנְשׁוּן מִיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָא לְאַתֵּר חַד וְתִתְחַזִּי יִבְשָׁתָא וְהָהּ כֵּן:
--	--

יִקְווּ הַמַּיִם – שִׁהְיוּ שְׁטוּחִין עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ, וְהִקְנֵם בְּאוֹקְנוֹס, הוּא הַיָּם הַגָּדוֹל שֶׁבְּכָל הַיָּמִים.

וַיִּקְרָא אֶל־לְהִים לַיִבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְנֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרָא אֶל־לְהִים כִּי־טוֹב:	וַיִּקְרָא יי לַיִבְשָׁתָא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישָׁת מִיָּא קָרָא יַמְמִי וַחֲזָא יי אֲרִי טָב:
--	---

קָרָא יַמִּים – וְהִלָּא גַם אֶחָד הוּא? אֵלָּא אֵינוֹ דּוֹמָה טַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הַיָּם בְּעַכּוֹ לְטַעַם דָּג הָעוֹלָה מִן הַיָּם בְּאַסְפִּמְיָא.

וַיֵּאמֶר אֶל־לְהִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשָׂה פְּרִי לְמִינּוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיִּהְיֶ־כֵן:	וַאֲמַר יי תְּדַאִית אֶרְעָא דְתָאָה עֶסְבָּא דְּבֵר זֶרְעִיה מִזְרַעֵי אֵילָן פִּירִין עֶבִיד פִּירִין לְזַנְיָה דְּבֵר זֶרְעִיה בֵּיה עַל־אֶרְעָא וְהָהּ כֵּן:
--	--

תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב – לֹא "דָּשָׂא" לְשׁוֹן "עֵשֶׂב", וְלֹא "עֵשֶׂב" לְשׁוֹן "דָּשָׂא". וְלֹא הָיָה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא לומר "תַּעֲשִׂיב הָאָרֶץ", שְׁמִינִי דָשָׂאיוֹ מִחֲלָקִין, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ נִקְרָא "עֵשֶׂב פְּלוּנִי". וְאֵין לְשׁוֹן לְמַדְבָּר לומר "דָּשָׂא פְּלוּנִי", שֶׁלְשׁוֹן "דָּשָׂא" הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בְּעֵשְׂבִים כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בְּדָשָׂאִים. תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ – תִּתְמַלֵּא וְתִתְכַּסֶּה לְבוּשׁ עֵשְׂבִים. בְּלִשׁוֹן לַע"ז נִקְרָא דָּשָׂא אִירֵבִידִי"ץ בְּלֹן בְּעֶרְבוּכָיָא, וְכָל שְׂרֵשׁ לְעַצְמוֹ נִקְרָא "עֵשֶׂב". מִזְרִיעַ זֶרַע – שֶׁיַּגְדֵּל בּוֹ זֶרְעוֹ, לְזֶרְעַת מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר. עֵץ פְּרִי – שֶׁיְהִיָּה טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי. וְהִיא לֹא עֲשָׂתָה כֵּן, אֵלָּא "וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ... עֵץ עוֹשֶׂה פְּרִי" וְלֹא הָעֵץ פְּרִי: לְפִיכָּה כְּשֶׁנִּתְקַלַּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ נִקְדָּה גַם הִיא עַל עֲוֹנָהּ וְנִתְקַלְלָה. אֲשֶׁר זֶרְעוֹ בּוֹ – הֵן גִּרְעִינִי כָּל פְּרִי, שֶׁמֶהֱן הָאֵילָן צוֹמֵחַ כְּשֶׁנוֹטְעִין אוֹתוֹ.

וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֵשָׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיִּרָא אֶל־לְהִים כִּי־טוֹב:	וַאֲפִיקַת אֶרְעָא דְתָאָה עֶסְבָּא דְּבֵר זֶרְעִיה מִזְרַעֵי לְזַנְיָה וַאֲיָלָן עֶבִיד פִּירִין דְּבֵר זֶרְעִיה בֵּיה לְזַנְיָה וַחֲזָא יי אֲרִי טָב:
---	---

וּתּוֹצֵא הָאָרֶץ... – אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נֵאמַר "לְמִינֵהוּ" בְּדָשָׂאִין בְּצוּנִיָּהֶן, שְׁמַעוּ שְׁנַצְטוּי הָאֵילָנוֹת עַל כֵּה, וְנִשְׂאוּ קַל וַחֲמֵר בְּעַצְמָן, כְּדִמְפוֹרָשׁ בְּאַגְדָּה בְּשַׁחֲסִיטַת חֲלִין.

וַיִּהְיֶ־עָרֵב וַיִּהְיֶ־בָקֵר יוֹם שְׁלִישִׁי:	וְהָהּ רַמְשׁ וְהָהּ צֶפֶר יוֹם תַּלִּיתִי:
--	---

וַיֵּאמֶר אֶל־לְהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:	וַאֲמַר יי יְהִיוּ נְהוֹרִין בְּרָקִיעָא דְשְׁמַיָא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יַמְמָא וּבֵין לַיְלָא וַיְהִיוּ לְאֹתִין וּלְזַמְנִין וּלְמַמְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנָיִן:
---	---

יְהִי מְאֹרֶת... – מִיּוֹם רֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ, וּבִרְבִּיעִי צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהִתְלֹת בְּרָקִיעַ. וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שְׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרָאוּ מִיּוֹם רֵאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע בְּיוֹם שְׁנִגְזַר עֲלָיו. הוּא שְׁכָתוֹב: "אֵת הַשָּׁמַיִם" – לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, "וְאֵת הָאָרֶץ" – לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ. יְהִי מְאֹרֶת – חֶסֶר נִי"ו כְּתִיב, עַל שֶׁהוּא יוֹם מְאֹרֶת לְפֹל אֶסְכֶּרֶה בְּתִינוּקוֹת. הוּא שְׁשִׁנְיוֹ: בְּרַבִּיעִי הָיוּ מִתְעַנִּים עַל אֶסְכֶּרֶה שְׁלֹא תִפּוֹל בְּתִינוּקוֹת. לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה – מִשְׁנִגְזַז הָאֹרֶת הָרֵאשׁוֹן. אֲבָל בְּשִׁבְעַת יָמֵי בְּרֵאשִׁית שִׁמְשׁוֹ הָאֹרֶת וְהַחֲשֶׁךְ הָרֵאשׁוֹנִים יַחַד, בֵּין בְּיוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְהָיוּ לְאֹתוֹת – כְּשֶׁהַמְּאֹרֹת לֹקִין סִימָן רַע הוּא לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר: "וּמֵאֲוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תִּסְתֹּר" – בְּעֲשׂוֹתְכֶם רְצוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵין אִתָּם צָרִיכִין לְדַאוּג מִן הַפְּרָעָנוֹת. וּלְמוֹעֲדִים – עַל שֶׁם הָעֵתִיד, שְׁעֵתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהַצְטוּת עַל הַמוֹעֲדוֹת, וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלֵד הַלְכָּנָה. וּלְיָמִים – שְׁמוֹשׁ הַחֲמָה חֲצִי יוֹם וְשְׁמוֹשׁ הַלְכָּנָה חֲצִי, הָרִי יוֹם שְׁלָם. וּשְׁנָיִם – לְסוֹף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה יָמִים יִגְמְרוּ מִהֲלַכְתָּם בְּשָׁנִים עֶשְׂרֵה מֵזֹלֹת הַמְּשֻׁרָתִים אוֹתָם, וְהִיא שְׁנָה. וְחוֹזְרִים וּמִתְחִילִים פַּעַם שְׁנִיָּה לְסַבֵּב בְּגִלְגָּל כְּמִהֲלָכוֹ הָרֵאשׁוֹן.

וְהָיוּ לְמְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיִּהְיֶ־כֵן:	וַיְהִיוּ לְנְהוֹרִין בְּרָקִיעָא דְשְׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֶרְעָא וְהָהּ כֵּן:
--	---

וְהָיוּ לְמְאֹרֹת – עוֹד זֹאת יִשְׁמָשׁוּ: שְׁאִירוֹ לְעוֹלָם.

וַיַּעַשׂ אֱ-לֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמְּאֹר הַגָּדֹל לַמִּמְשָׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת-הַמְּאֹר הַקָּטָן לַמִּמְשָׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:	וַעֲבַד יְיָ יֵת תַּרְיֵן נְהוֹרִיָּא רַבְרַבִּיא יֵת נְהוֹרָא רַבָּא לַמִּשְׁלַט בִּימָמָא וְיֵת נְהוֹרָא זַעִירָא לַמִּשְׁלַט בְּלַיְלָא וְיֵת כּוֹכְבֵּיא:
הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים – שְׁנֵים וּבָרָאוּ, וְנִתְמַעֲטָה הַלְכָנָה עַל שְׁקִטְרָגָה וְאָמְרָה: אֵי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מַלְכִּים שִׁישְׁתַּמְשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד. וְאֵת הַכּוֹכָבִים – עַל יְדֵי שְׁמַעֲט אֶת הַלְכָנָה, הִרְבָּה צְבָאִיהָ לְהַפִּיס דַּעְתָּה.	עַל יֵתוּן אַתְּמָא אֱ-לֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאִיר עַל-הָאָרֶץ:
וְלַמִּשְׁלָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱ-לֹהִים כִּי-טוֹב:	וְלַמִּשְׁלַט בִּימָמָא וּבְלַיְלָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֹשׁוֹכָא וַחֲזָא יְיָ אַרִי טָב:
וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם רִבְעִיעִי:	וַהֲוָה רַמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם רִבְעִיעִי:
וַיֵּאמֶר אֱ-לֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ גֹּפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יַעֲוֹף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רִקִּיעַ הַשָּׁמַיִם:	וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מִיָּא רַחֲיִישׁ נַפְשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא יִפְרַח עַל-אַרְעָא עַל אֶפִי רִקִּיעַ שְׁמַיָּא:
גֹּפֶשׁ חַיָּה – שְׂיָהָא בֵּה חַיּוֹת. שָׂרָץ – כָּל דְּבַר חַי שְׂאִינוּ גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ קְרוּי "שָׂרָץ". בְּעוֹף כָּגוֹן זְבוּבִים, בְּשָׂקָצִים כָּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים וְתוֹלְעִים, וּבִבְרִיּוֹת כָּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחוּמָט וְכוּיֹצֵא בֵּהֶם, וְכָל הַדְּגִים.	נַפְשָׁא חַיָּה – שְׂיָהָא בֵּה חַיּוֹת. שָׂרָץ – כָּל דְּבַר חַי שְׂאִינוּ גְבוּהָ מִן הָאָרֶץ קְרוּי "שָׂרָץ". בְּעוֹף כָּגוֹן זְבוּבִים, בְּשָׂקָצִים כָּגוֹן נְמָלִים וְחַפּוּשִׁים וְתוֹלְעִים, וּבִבְרִיּוֹת כָּגוֹן חֹלֵד וְעַכְבָּר וְחוּמָט וְכוּיֹצֵא בֵּהֶם, וְכָל הַדְּגִים.
וַיִּבְרָא אֱ-לֹהִים אֶת-הַתַּיִמָּנִים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל-גֹּפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרָצוּ הַמַּיִם לַמַּיִנָּהּ וְאֵת כָּל-עוֹף כָּנָף לַמַּיִנָּה וַיֵּרָא אֱ-לֹהִים כִּי-טוֹב:	וַיִּבְרָא יְיָ יֵת תַּיִמָּנִיא רַבְרַבִּיא וְיֵת כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּרַחֲשָׁא דְאַרְחִישׁוּ מִיָּא לְזַנְיָהוֹן וְיֵת כָּל עוֹפָא דְפִרַח לְזַנְיָהִי וַחֲזָא יְיָ אַרִי טָב:
הַתַּיִמָּנִים – דְּגִים גְּדֹלִים שְׂבִיִּים. וּבִדְבַרִי אֲגִידָה הוּא לִוְיָתָן וְכֵן זִגְוֹ שְׂבִירָאָם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָרַג אֶת הַנְּקֵבָה וּמְלָחָה לְצַדִּיקִים לַעֲתִיד לְבָא, שְׂאֵם יִפְרוּ וַיִּרְבּוּ לֹא יִתְקַנְיִם הָעוֹלָם בְּפִגְיָהֶם. גֹּפֶשׁ הַחַיָּה – נַפְשָׁא שְׂיָשׁ בֵּה חַיּוֹת.	יִפְרוּ וַיִּרְבּוּ לֹא יִתְקַנְיִם הָעוֹלָם בְּפִגְיָהֶם. גֹּפֶשׁ הַחַיָּה – נַפְשָׁא שְׂיָשׁ בֵּה חַיּוֹת.
וַיִּבְרָךְ אַתְּמָא אֱ-לֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבּוּ וּמִלְּאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יֵרֵב בָּאָרֶץ:	וּבְרִידָא יֵתְהוֹן יְיָ לַמַּיִמַר פּוּשׁוּ וּסְגּוּ וּמְלִאוּ יֵת מִיָּא בְּיַמְמַיָּא וְעוֹפָא יִסְגִּי בָּאַרְעָא:
וַיִּבְרָךְ אוֹתָם – לִפִּי שְׁמַחֲסָרִים אוֹתָם וְצַדִּיק מֵהֶם וְאוֹכְלִין אוֹתָם, הוֹצֵרְכּוּ לְבִרְכָּה. וְאַף הַחַיּוֹת הוֹצֵרְכּוּ לְבִרְכָּה, אֲלֹא מִפְּנֵי הַנֶּחֱשׁ שֶׁעֲתִיד לִמְלֹךְ – לְקַד לֹא בִרְכוֹ, שְׂלֵא יָהּא הוּא בְּכָלֵל. פְּרוּ – לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוּמַר: "עֲשׂוּ פְרוֹת". וּרְבּוּ – אִם לֹא אָמַר אֲלֹא "פְּרוּ" הָיָה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹמֵר, וּבֹא "וּרְבּוּ" שְׂאֶחָד מוֹלִיד הִרְבָּה.	וַיִּבְרָךְ אוֹתָם – לִפִּי שְׁמַחֲסָרִים אוֹתָם וְצַדִּיק מֵהֶם וְאוֹכְלִין אוֹתָם, הוֹצֵרְכּוּ לְבִרְכָּה. וְאַף הַחַיּוֹת הוֹצֵרְכּוּ לְבִרְכָּה, אֲלֹא מִפְּנֵי הַנֶּחֱשׁ שֶׁעֲתִיד לִמְלֹךְ – לְקַד לֹא בִרְכוֹ, שְׂלֵא יָהּא הוּא בְּכָלֵל. פְּרוּ – לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוּמַר: "עֲשׂוּ פְרוֹת". וּרְבּוּ – אִם לֹא אָמַר אֲלֹא "פְּרוּ" הָיָה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹמֵר, וּבֹא "וּרְבּוּ" שְׂאֶחָד מוֹלִיד הִרְבָּה.
וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי:	וַהֲוָה רַמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם חַמִּישִׁי:
וַיֵּאמֶר אֱ-לֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ גֹּפֶשׁ חַיָּה לַמַּיִנָּה בַּהֲמָה וּרְמֵשׁ וְחַיִּתוֹ-אָרֶץ לַמַּיִנָּה וַיְהִי-כֵן:	וַאֲמַר יְיָ תַּפְּיֵק אַרְעָא נַפְשָׁא חַיָּתָא לְזַנְיָה בְּעִיר וּרְחִישׁ וְחַיִּת אַרְעָא לְזַנְיָה וַהֲוָה כֵּן:
תּוֹצֵא הָאָרֶץ – הוּא שְׁפִרְשֵׁתִי שֶׁהִפֵּל נִבְרָא מִיּוֹם רֵאשׁוֹן, וְלֹא הוֹצֵרְכּוּ אֲלֹא לְהוֹצִיאָם. גֹּפֶשׁ חַיָּה – שְׂיָשׁ בֵּה חַיּוֹת. וּרְמֵשׁ – הֵם שְׂרָצִים שֶׁהֵם נִמְכֹּכִים וְרוֹמְשִׁים עַל הָאָרֶץ, וְנִרְאִים כְּאִלוּ נִגְרָרִים שְׂאִין הַלּוֹכֵן נִפֵּר. כָּל לְשׁוֹן "רְמֵשׁ" וְ"שָׂרָץ" בְּלִשְׁוֹנָא קוֹנְמוּבְרִי"שׁ בְּלַע"ז.	תּוֹצֵא הָאָרֶץ – הוּא שְׁפִרְשֵׁתִי שֶׁהִפֵּל נִבְרָא מִיּוֹם רֵאשׁוֹן, וְלֹא הוֹצֵרְכּוּ אֲלֹא לְהוֹצִיאָם. גֹּפֶשׁ חַיָּה – שְׂיָשׁ בֵּה חַיּוֹת. וּרְמֵשׁ – הֵם שְׂרָצִים שֶׁהֵם נִמְכֹּכִים וְרוֹמְשִׁים עַל הָאָרֶץ, וְנִרְאִים כְּאִלוּ נִגְרָרִים שְׂאִין הַלּוֹכֵן נִפֵּר. כָּל לְשׁוֹן "רְמֵשׁ" וְ"שָׂרָץ" בְּלִשְׁוֹנָא קוֹנְמוּבְרִי"שׁ בְּלַע"ז.
וַיַּעַשׂ אֱ-לֹהִים אֶת-חַיִּת הָאָרֶץ לַמַּיִנָּה וְאֶת-הַבְּהֵמָה לַמַּיִנָּה וְאֵת כָּל-רְמֵשׁ הָאֲדָמָה לַמַּיִנָּה וַיֵּרָא אֱ-לֹהִים כִּי-טוֹב:	וַעֲבַד יְיָ יֵת חַיִּת אַרְעָא לְזַנְיָה וְיֵת בְּעִירָא לְזַנְיָה וְיֵת כָּל רַחֲשָׁא דְאַרְעָא לְזַנְיָהִי וַחֲזָא יְיָ אַרִי טָב:
וַיַּעַשׂ – תַּקְנָם בְּצִבְיוֹנָם וּבְקוּמָתוֹ.	
וַיֵּאמֶר אֱ-לֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוּתֵנוּ וַיִּרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָרֶמֶשׁ עַל-הָאָרֶץ:	וַאֲמַר יְיָ נַעֲבִיד אֲנָשָׁא בְּצַלְמֵנָא כְּדִמוּתֵנָא וַיִּשְׁלֹטוּן בְּנוֹנְיָיִמָא וּבְעוֹפָא דְשְׁמַיָּא וּבַבְּעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רַחֲשָׁא דְרַחֲיִישׁ עַל אַרְעָא:
נַעֲשֶׂה אָדָם – עֲנוּתוֹתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַדְּנוּ מִכָּאן: לִפִּי שְׂאָדָם בְּדִמוּת הַמַּלְאָכִים וַיִּתְקַנְאוּ בּוֹ, לִפְיָכָה נִמְלָךְ בֵּהֶם. וּכְשֶׁהוּא דֵּן אֶת הַמַּלְכִּים הוּא נִמְלָךְ בְּפִמְלִיא שְׁלוֹ, שְׁכֵן מְצִינוּ בְּאַחְזָב שְׂאֵמַר לוֹ מִיכָּה: "רְאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כְּסֹאוֹ, וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ". וְכִי יֵשׁ יָמִין וּשְׁמָאל לְפָנָיו? אֲלֹא אֵלּוּ מִיַּמִּינִים לְזִכּוֹת, וְאֵלּוּ מִשְׁמָאִילִים לְחוֹבָה. וְכֵן: "בְּגִזְרַת עִירִין פְּתַגְמָא, וּמֵאמַר קַדִּישִׁין	נַעֲשֶׂה אָדָם – עֲנוּתוֹתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַדְּנוּ מִכָּאן: לִפִּי שְׂאָדָם בְּדִמוּת הַמַּלְאָכִים וַיִּתְקַנְאוּ בּוֹ, לִפְיָכָה נִמְלָךְ בֵּהֶם. וּכְשֶׁהוּא דֵּן אֶת הַמַּלְכִּים הוּא נִמְלָךְ בְּפִמְלִיא שְׁלוֹ, שְׁכֵן מְצִינוּ בְּאַחְזָב שְׂאֵמַר לוֹ מִיכָּה: "רְאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כְּסֹאוֹ, וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ". וְכִי יֵשׁ יָמִין וּשְׁמָאל לְפָנָיו? אֲלֹא אֵלּוּ מִיַּמִּינִים לְזִכּוֹת, וְאֵלּוּ מִשְׁמָאִילִים לְחוֹבָה. וְכֵן: "בְּגִזְרַת עִירִין פְּתַגְמָא, וּמֵאמַר קַדִּישִׁין

שאלתא", אף כאן בפמליא ש'לו נטל רשות. אמר להם: יש בעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית. **נעשה אדם** – אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למנים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. ואם כתב: "אעשה אדם" – לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו. ותשובת המינים כתב בצדו: "ויברא א-להים את האדם", ולא כתב "ויבראו". **בצלמנו** – בדפוס ש'לנו. **כדמותנו** – להבין ולהשכיל. **וירדו בדגת הים** – יש בלשון הזה לשון "רדיו" ולשון "ירידה": זכה – רודה בחיות ובבהמות, לא זכה – נעשה ירוד לפניהם והסיה מושלת בו.

ויברא א-להים | את האדם בצלמו בצלם א-להים
ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם:
ויברא יי ית אדם בצלמיה בצלם א-להים ברא יתיה זכר
ונוקבא ברא יתהון:

ויברא א-להים את האדם בצלמו – בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר: "ותשת עלי פפכה". נעשה בחותם כמטבע העשויה על ידי רושם, שקורין קו"ן בלע"ז, וכן הוא אומר: "תתהפך כחומר חותם". **בצלם א-להים ברא אותו** – פרש לה שאותו צלם המתקן לו, צלם דיוקן יוצרו הוא. **זכר ונקבה ברא אתם** – ולהלן הוא אומר: "ויקח אחת מצלעותיו..." מדרש אנדה שבראו שני פרצופים בבריא ראשונה, ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא: כאן הודיעה שנבראו שניהם בשש, ולא פירש לה כיצד ברייתו, ופירש לה במקום אחר.

ויברך אתם א-להים ויאמר להם א-להים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ:
ויברך יתהון יי ואמר להון יי פושו וסגו ומלו ית ארעא
ותקופו עלה ושלוטו בנוני נמא ובעופא דשמיא ובכל חיתא דרחשא על ארעא:

וכבשה – חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא נצאנית. ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה, ולא האשה.

ויאמר א-להים הנה נתתי לכם את כל-עשב | זרע זרע אשר על-פני כל-הארץ ואת-כל-העץ אשר-בו פרי-עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה:
ואמר יי הא יתבית לכון ית כל עסבא דבר זרעיה
מזדרע דעל אפי כל ארעא וית כל אילנא דביה פירי
אילנא דבר זרעיה מזדרע לכון יהי למיכל:

לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ – השנה להם בהמות וסיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אף כל ירק עשב יאכלו יחד כלם. וכשבאו בני נח התיר להם בשר, שנאמר: "כל רמש אשר הוא חי..." , "פירק עשב" שהתירתי לאדם הראשון "נתתי לכם את כל".

ולכל חית הארץ ולכל-עוף השמים ולכל | רומש על-הארץ אשר-בו נפש חיה את-כל-ירק עשב לאכלה ויהי-כן:
ולכל חית ארעא ולכל עופא דשמיא ולכל דרחיש על ארעא דביה נפשא חיתא ית כל ירוק עסבא למיכל והנה כן:

ויברא א-להים את-כל-אשר עשה והנה-טוב מאד ויהי-ערב ויהי-בקר יום הששי:
ותזא יי ית כל דעבד והא תקין לתדא והנה רמש והנה צפר יום שתייתי:

יום הששי – הוסיף ה"א בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמם על מנת שיקבלו עליהם ישראל תמשה חומשי תורה. דבר אחר: "יום הששי" – כלם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה.

ויכלו השמים והארץ וכל-צבאם:
ואשתכללו שמיא וארעא וכל חיליהון:

ויכל א-להים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מפל-מלאכתו אשר עשה:
וישיצי יי ביומא שביעאה עבידתיה דעבד ונח ביומא שביעאה מפל עבידתיה דעבד:

ויכל א-להים ביום השביעי – רבי שמעון אומר: בשר נדם שאינו יודע עתיו ורגעיו – צריך להוסיף מחול על הקדש. הקדוש ברוך הוא שיודע עתיו ורגעיו – נכנס בו כחוט השערה, ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר אחר: מה היה העולם חסר? מנוחה. באת שבת באת מנוחה, פלגה ונגמרה המלאכה.

ויברך א-להים את-יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מפל-מלאכתו אשר-ברא א-להים לעשות:
ויברך יי ית יומא שביעאה וקדיש יתיה ארי ביה נח מפל עבידתיה דברא יי למעבד:

ויברך ויקדש – ברכו במן, שפל ימות השבוע היה יורד להם עמר לגלגלת, ובששי לחם משנה. וקדשו במן, שלא ירד כלל בשבת. והמקרא כתוב על העתיד. **אשר ברא א-להים לעשות** – המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה.

**אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום
עשות י-הוה א-להים ארץ ושמים:**

**אלין תולדת שמיא וארעא כד אתבריא ביומא דעבד
י-א-להים ארעא ושמיא:**

אלה – האמורים למעלה. תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' – למדך שכלם נבראו ביום ראשון. דבר אחר: "בהבראם" – ב"א ברעם, שנאמר: "בנה ה' צור עולמים", בשמי אותיות הללו של השם יצר שני עולמים. ולמדך כאן שהעולם הזה נברא ב"א, רמז שיצרו הרשעים למטה לראות שמת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדים ופתוחה למטה לרדת דרך שם.

**וכל ושיית השדה טרם יהיה בארץ וכל-עשב
השדה טרם יצמח כי לא המטיר י-הוה א-להים
על-הארץ ואדם אין לעבד את-האדמה:**

**וכל אילני חקלא עד לא הוו בארעא וכל עסבא דחקלא
עד לא צמח ארי לא אחית י-א-להים מטרא על ארעא
ואנש לית למפלח ית אדמתא:**

טרם יהיה בארץ – כל "טרם" שבמקרא לשון "עד לא" הוא. ואינו לשון "קודם", ואינו נפעל לומר "הטרים" כאשר נאמר "הקדים". וזה מוכיח, ועוד אחר: "כי טרם תיראון" – עדיין לא תיראון. ואף זה תפרש: עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בשמי קודם שנברא אדם. "וכל עשב השדה טרם יצמח" – עדין לא צמח. ובשלישי שכתוב: "ותוצא הארץ" – לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום שמי. **כי לא המטיר** – ומאי טעמא "לא המטיר"? לפי ש"אדם אין לעבד את האדמה", ואין מכיר בטובתם של גשמים. וכשבא אדם ונדע שהם צורך לעולם, התפלל עליהן וירדו, וצמחו האילנות והדשאים. ה' א-להים – ה' הוא שמו, א-להים שהוא שליט ושופט על כל. וכן פרוש זה בכל מקום לפי פשוטו: ה' שהוא א-להים.

ואד יעלה מן-הארץ והשקה את-כל-פני האדמה:

ועננא הוה סליק מן ארעא ומשקי ית כל אפי אדמתא:

ואד יעלה – לענין בריתו של אדם העלה התהום והשקה העננים לשרות העפר ונברא אדם. כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העסה, אף כאן "והשקה" ואחר כך "וייצר".

**וייצר י-הוה א-להים את-האדם עפר מן-האדמה
וניפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה:**

**ויברא י-א-להים ית אדם עפרא מן ארעא ונפח באפויה
נשמתא דחיי ויהוה באדם לרוח ממללא:**

וייצר – שמי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים. אבל בבהמה שאינה עומדת לדיון לא נכתב ביצירתה שני יודי"ן. **עפר מן האדמה** – צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שכל מקום שימות – שם תהא קולטתו לקבורה. דבר אחר: נטל עפרו ממקום שנאמר בו: "מזבח אדמה תעשה לי" – הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד. **וניפח באפיו** – עשאו מן התחתונים ומן העליונים: גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ, בשני ברא רקיע לעליונים, בשלישי "תראה היבשה" לתחתונים, ברביעי ברא מאורות לעליונים, בחמישי "וישצו המים" לתחתונים – הןקק בשמי לבראות בו בעליונים ובתחתונים, ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד. **לנפש חיה** – אף בהמה וסיה נקראו "נפש חיה", אף זו של אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור.

**ויטע י-הוה א-להים גן-בעדן מקדם ונישם שם
את-האדם אשר יצר:**

**וניצב י-א-להים גנתא בעדן מלקדמין ואשרי תמן ית
אדם דברא:**

מקדם – במזרחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר: הרי כבר כתב "ויברא א-להים את האדם..." ? ראיתי בפרייתא של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי משלשים ושתים מדות שהתורה נדרשת, וזו אחת מהן: כלל שלא תכריז מעשה – הוא פרטו של ראשון. "ויברא א-להים את האדם" זהו כלל: סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו. חזר ופירש "וייצר ה' א-להים...", ויצמח לו גן עדן, וניסח בו בגן עדן, וניפל עליו תרדמה – השומע סביר שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב: "ויצר ה' א-להים מן האדמה כל חית השדה", כדי לפרש "ויבא אל האדם" לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק.

**ויצמח י-הוה א-להים מן-האדמה כל-עץ נחמד
למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ
הדעת טוב ורע:**

**ואצמח י-א-להים מן ארעא כל אילן דמרגג למחזי וטב
למיכל ואילן חייא במציעות גנתא ואילן דאכלי פירוהי
חכמין בין טב לבייש:**

ויצמח – לענין הגן הכתוב מדבר. בתוך הגן – באמצע הגן.

**ונהר יצא מעדן להשקות את-הגן ומשם יפרד
והנה לארבעה ראשים:**

**ונהרא הוה נפיק מעדן לאשקאה ית גנתא ומתמן
מתפרש והני לארבעה רישי נהרין:**

**שם האחד פישון הוא הסבב את כל-ארץ החוילה
אשר-שם הזיב:**

**שום חד פישון הוא מקיף ית כל ארע חוילה דתמן
דהבא:**

פִּישוֹן – הוא גילוס נהר מצרים, ועל שם שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא "פישון", כמו: "ופשו פְּרָשִׁיו". דָּבָר אַחֵר: "פִּישוֹן" – שהוא מגדל פִּשְׁתָּן, שְׁנָאֵמַר אֶצֶל מִצְרַיִם: "ובשו עבְדֵי פִשְׁתִּים".

וַיָּהֲבָה הָאֲרֶץ הַטּוֹב וְשֵׁם הַבְּדֵלֶת וְאָבֹן הַשָּׂהִם:
וַיִּדְהָבָא דְאַרְעָא הֵהִיא טַב תַּמָּן בְּדוּלְחָא וְאַבְנֵי בּוּרְלָא:

וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשְּׁנַי גִּיתוֹן הוּא הַסּוֹכֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ:
וְשׁוּם נִהְרָא תַנְיָנָא גִיתוֹן הוּא מַקִּיף יַת כָּל אֶרֶע כּוּשׁ:

גִּיתוֹן – שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ וְהוֹמָה. וְהַמִּיתוֹ גְּדוֹלָה מְאֹד, כְּמוֹ: "וכי יגח" – שְׁמַנְגַם וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה.

וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקֵל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת
וְשׁוּם נִהְרָא תְּלִיתָאָה דְּגֵלַת הוּא מְהֵלֵךְ לְמִדְנַחַת דְּאַתּוּר

אֲשׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרַת:
וְנִהְרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרַת:

חֲדָקֵל – שְׁמִימִיו חֲדִין וְקִלִּין. **פָּרַת** – שְׁמִימִיו פְּרִין וְרַבִּין וּמִבְרִין אֶת הָאָדָם. **כוּשׁ וְאַשׁוּר** – עֲדִינִין לֹא הָיוּ, וְכַתֵּב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. **קִדְמַת אֲשׁוּר** – לְמִזְרְחָהּ שֶׁל אֲשׁוּר. **הוּא פָּרַת** – הִתְשׁוּב עַל כָּלָם, הַנּוֹכַח עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

וַיִּקַּח יְ-הוָה אֶ-לֵהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגוֹ־עֵדֶן
לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

ויבן – כבגנו, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה לקבל הנלד, כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה שלא יכביד משאו על קירותיו. ויבן את הצלע לאשה – להיות אשה, כמו: "ניעש אותו גדעון לאפוד" – להיות אפוד.

וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עָצַם מַעְצָמִי וּבִשָּׁר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת: וַיֹּאמֶר אָדָם הִזָּא זִמְנָא גְרָמָא מִגְרָמִי וּבִסְרָא מִבְּסָרִי לְזֹא יִתְקַרֵּי אֶתְתָּא אָרִי מִבְּעִלָּה נְסִיבָא דָּא:

זאת הפעם – מלמד שבא אדם על כל בהמה וסיה, ולא נתקררה דעתו בהם. לזאת יקרא אשה כי מאיש... – לשון נופל על לשון. מכאן שנברא העולם בלשון הקדש.

עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: עַל כֵּן יִשְׁבּוּק גָּבֵר בֵּית מִשְׁכְּבִי אָבוּהִי וְאִמִּיה וְיִדְבּוּק בְּאֶתְתִּיה וְיִהְיוּ לְבָשָׂר חָד:

על כן יעזב איש – רום הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח עריות. לבשר אחד – הנלד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד.

וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׂשׁוּ: וַהֲיוּ תְרוּיָהוֹן עֲרֻטְלָאִין אָדָם וְאֶתְתִּיה וְלֹא מִתְפַּלְמִין:

ולא יתבוששו – שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע. ואף על פי שנתנה בו דעה לקרות שמות, לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ, ונקנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע.

וַהֲנַחֲשׁ הָיָה עֲרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה י-הוָה א-לֹהִים וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי-הָאֲשָׁה אָף כִּי-אָמַר א-לֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגֶן:

והנחש היה ערום – מה ענין זה לכאן? הנה לו לסמוך "ניעש לאדם ולאשתו פתנות עור וילבישם". אלא למדך מאיזו עצה קפץ הנחש עליהם: ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין כל ונתאנה לה. ערום מכל – לפי ערמתו וגדלתו היתה מפלתו: "ערום מכל", "אדור מכל". אף כי אמר... – שמא אמר לכם "לא תאכלו מכל..."? ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פרות, הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו, ויבא לדבר באותו העץ.

וַתֹּאמֶר הָאֲשָׁה אֶל-הַנַּחֲשׁ מִפְּרִי עֵץ-הָגֶן נֹאכָל: וַתֹּאמֶר אֶתְתָּא לְחַוְיָא מִפִּירִי אֵילָן גִּנְתָּא נִיכּוּל:

וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הָגֶן אָמַר א-לֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶן-תָּמָתוּן: וּמִפִּירִי אֵילָנָא דְבִמְצִיעוֹת גִּנְתָּא אָמַר יי לֹא תִיכְלוּן מִנִּיה וְלֹא תִקְרְבוּן בִּיה דְלִמָּא תָּמוּתוּן:

ולא תגעו בו – הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון. הוא שנאמר: "אל תוסף על דבריו".

וַיֹּאמֶר הַנַּחֲשׁ אֶל-הָאֲשָׁה לֹא-תָמוּת: וַיֹּאמֶר חַוְיָא לְאֶתְתָּא לֹא מָמַת תָּמוּתוּן:

לא מות תמותון – דחפה עד שנגעה בו, אמר לה: כשם שאין מיתה בנגיעה, כך אין מיתה באכילה.

כִּי יֵדַע א-לֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כָּא-לֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: אָרִי גָלִי גָדָם יי אָרִי בְיוֹמָא דְתִיכְלוּן מִנִּיה יִתְפַּתְחוּ עֵינֵיכוֹן וְתִהְיוּן כְּרַבְרָבִין חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ:

כי יודע – כל אמן שונא את בני אמותיו: מן העץ אכל וברא את העולם. והייתם כא-לֹהִים – יוצרי עולמות.

וַתֹּרָא הָאֲשָׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֵאֵוָה-הִוא לְעֵינִים וְנָחַמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל: וַחֲזַת אֶתְתָּא אָרִי טָב אֵילָנָא לְמִיכָל וְאָרִי אָסוּ הִוא לְעֵינִין וּמִרְגַּג אֵילָנָא לְאַסְתְּפָלָא בִּיה וְנְסִיבַת מֵאֲבִיה וַאֲכַלַת וַיִּהְבַת אָף לְבַעֲלָה עִמָּה וַאֲכַל:

ותרא האשה – ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו. כי טוב העץ – להיות כא-לֹהִים. וכי תאנה הוא לעינים – כמו שאמר לה: "ונפקחו עיניכם". ונחמד העץ להשכיל – כמו שאמר לה: "יודעי טוב ורע". ותתן גם לאישה – שלא תמות היא, ויחיה הוא וישא אחרת. גם – לרבות בהמה וסיה.

וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִרְמָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תֵּאֵוָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת: וַתִּפְתַּחַתָּא עֵינֵי תְרוּיָהוֹן וַיֵּדְעוּ אָרִי עֲרֻטְלָאִין אָנוּן וַחֲטִיטּוֹ לַהּוֹן טְרָפִי תִינִין וַעֲבָדוּ לַהּוֹן זָרִין:

ותפקחנה... – לענין הסקמה דבר הכתוב, ולא לענין ראייה ממש, וסוף המקרא מוכיח. וידעו כי עירמם הם – אף הסומא יודע כשהוא ערום? אלא מהו "יודעו כי עירמם הם"? מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה. עלה תאנה – הוא העץ שאכלו ממנו: בדבר שנתקלקלו

בו נתקנו, אבל שאר העצים מנעום מלטול עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ? שאין הקדוש ברוך הוא חפץ להונות בריה, שלא יכלימוהו ויאמרו: זהו שלקה העולם על ידו. מדרש רבי תנחומא.

וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל י-הוָה א-לֵהִים מִתְהַלֵּךְ בִּגְגֹן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי י-הוָה א-לֵהִים בְּתוֹךְ עֵץ הָגֹן:

וַיִּשְׁמְעוּ ית קל מימרא דיי א-להים מהלך בגגותא למנח יומא ואטמר אדם ואתתיה מן קדם יי א-להים בגו אילן גגותא:

וַיִּשְׁמְעוּ – יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרים רבותינו על מכונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות. ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו. וַיִּשְׁמְעוּ – מה שמעו? את קול הקדוש ברוך הוא שהיה מתהלך בגן. לרוח היום – לאותו רוח שהשמש באה לשם, וזו היא מערכת, שלפנות ערב חמה במערב, והם סרחו בעשירות.

וַיִּקְרָא י-הוָה א-לֵהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה: וַיִּקְרָא יי א-להים לאדם ואמר ליה אן את:

אֵיכָּה – יודע היה היכן הוא, אלא לפני עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישוהו פתאום. וכן בקטן אמר לו "אי הכל אחיד", וכן בבלעם "מי האנשים האלה עמך", לפני עמם בדברים. וכן בחזקיהו בשלושי מרודך בלאדן.

וַיֹּאמֶר אֶת-קִלְךָ שְׁמַעְתִּי בִּגְגֹן וַאֲיֵרָא פִּי-עֵינֶיךָ אֲנִכִּי וְאַחֲבָא:

ואמר ית קל מימרך שמעית בגגותא ודחילית ארי ערטלאי אנא ואטמרית:

וַיֹּאמֶר מִי הֵגִיד לְךָ פִּי עֵינֶיךָ אֵתָּה הַמֹּדֵהֶעַץ אֲשֶׁר צוִיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכַל-מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ:

ואמר מאן חוי לך ארי ערטלאי את המן אילנא דפקידתך בדיל דלא למיכל מגיה אכלתא:

מִי הֵגִיד לְךָ – מאין לך לדעת מה בושתי יש בעומד ערום? המן העץ – בתמיה.

וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא נִתְּנָה-לִּי מִן-הָעֵץ וְאָכַל:

ואמר אדם אתתא דיהבת עמי היא יהבת לי מן אילנא ואכלית:

אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי – כאן כפר בטובה.

וַיֹּאמֶר י-הוָה א-לֵהִים לָאִשָּׁה מַה-זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנֵּחֵשׁ הַשִּׁיאֲנִי וְאָכַל: הַשִּׁיאֲנִי – הטעני, כמו: "אל ישיא לכם חזקיהו".

וַיֹּאמֶר יי א-להים לאתתא מא דא עבדת ואמרת אתתא חוּיָא אטעיני ואכלית:

וַיֹּאמֶר י-הוָה א-לֵהִים אֶל-הַנֶּחֱשׁ פִּי עָשִׂית זֹאת אֲרוּר אַתָּה מִכָּל-הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל-גִּחְוֹנֶךָ תֵּלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל-יְמֵי חַיֶּיךָ:

ואמר יי א-להים לחוּיָא ארי עבדת דא ליט את מכל בעירא ומכל חית ברא על מעך תיניל ועפרא תיכול כל יומי חיך:

פִּי עָשִׂית זֹאת – מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית. שאלו שאלו למע עשית זאת, היה לו להשיב: "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין?". מכל הבהמה ומכל חית השדה – אם מבהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן? העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות: ללמד שימי עבורו של נחש שבע שנים. על גחונך תלך – רגלים היו לו ונקצצו.

וְאֵיכָּה | אִשִּׁית בִּינֶךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זָרַעַךָ וּבִין זָרַעָהּ הוּא יְשׁוּפֶךָ רָאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב:

ידבבו אשוי בינך ובין אתתא ובין בנך ובין בנהא הוא יהי דכיר מא דעבדת ליה מלקדמין ואת תהי נטר ליה לסופא:

וְאֵיכָּה אִשִּׁית – אתה לא נתפונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חנה, ולא באת לדבר אל חנה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך "ואיכה אשית". יְשׁוּפֶךָ – יכתתך, כמו: "ואכזות אותו", ומתגומו "ושפית ימיה". וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב – לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון "תשופנו" כמו "נשף בהם", כשהנחש בא לנשוף הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון כתב לשון "נשיפה" בשניהם.

אֶל-הָאִשָּׁה אָמַר הָרְבָּה אֲרָבָה עֲצָבוֹנָךְ וְהָרַגְךָ בְּעָצֵב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל-אִישׁךָ תִּשְׁוֹקְתֶךָ וְהוּא יִמְשָׁל-בְּךָ:

לאתתא אמר אסגא אסגי צערכי ועדוייכי בצער תלידין בנין ולות בעליך תהי תיאובתך והוא ישלוט במשול-בך:

עֲצָבוֹנָךְ – זה צער גדול בנים. וְהָרַגְךָ – זה צער העבור. בְּעָצֵב תִּלְדִּי בָנִים – זה צער הלדה. וְאֶל אִישׁךָ תִּשְׁוֹקְתֶךָ – למשמיש. ואף על פי כן אין לך מצח לתובעו בפה, אלא "הוא ימשול בך" – הפל ממנו ולא ממך. תִּשְׁוֹקְתֶךָ – תאמתך, כמו: "ונפשו שוקקה".

וּלְאָדָם אָמַר כִּי־שִׁמְעָתָהּ לִקְוֹל אֲשֶׁתְּךָ וּתֹאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאָדָמָה בַּעֲבוּרְךָ בַּעֲצָבוֹן תֵּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:	וּלְאָדָם אָמַר אָרִי קִבֵּילְתָּא לְמִימַר אַתְתָּךְ וְאַכְלַת מִן אֵילָנָא דְּפִקִּידְתָּךְ לְמִימַר לֹא תִיכּוֹל מִנִּיהּ לִישָׂא אַרְעָא בְּדִילָךְ בַּעֲמַל תִּיכְלֶנָּה כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:
אֲרוּרָה הָאָדָמָה בַּעֲבוּרְךָ – מַעֲלָה לָךְ דְּכָרִים אֲרוּרִים, כְּגוֹן: זְבוּבִים, פִּרְעוּשִׁים וְנִמְלִים. מָשַׁל לִיּוֹצֵא לְמַרְבוֹת רָעָה וְהַבְּרִיּוֹת מְקַלְלוֹת שְׂדֵים שְׂנֵינָם מֵהֶם.	וְקוֹיֵז וְדִרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאַכְלַתְּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:
וְקוֹיֵז וְדִרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ – הָאֶרֶץ. כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה מִיְּדֵי זָרְעִים – תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדִרְדַּר, קוֹנֵדָס וְעִפְבִּיּוֹת, וְהֵן נִאֲכָלִים עַל יְדֵי תַקְנוֹן. וְאַכְלַתְּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה – וְמָה קִלְלָהּ הִיא זֹז? וְהִלָּא בִּבְרָכָה נֵאמַר לוֹ: "הִנֵּה נִתְּתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ וְזֹרֵעַ...?" אֵלֶּיךָ אָמַר כָּאֵן בְּרֹאשׁ הָעֵנָן: "אֲרוּרָה הָאָדָמָה בַּעֲבוּרְךָ בַּעֲצָבוֹן תֵּאכְלֶנָּה", וְאַחֵר הָעֵצָבוֹן "וְקוֹיֵז וְדִרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ" – כְּשֶׁתִּזְרַעְנָה קִטְנִית אוֹ יִרְקוֹת גִּנָּה, הִיא תַצְמִיחַ לָךְ קוֹצִים וְדִרְדָּרִים וְשָׂאֵר עֲשָׂבֵי שָׂדֶה, וְעַל כִּרְחֹק תֵּאכְלֶם.	וְכוֹבִיץ וְאַטְדִּין תַּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת עֵסְבָא דְחַקְלָא:
בִּזְעַת אִפְיֶךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבְךָ אֶל־הָאָדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לִקְחָתָּ כִּי־עֶפֶר אֶתָּה וְאֶל־עֶפֶר תָּשׁוּב:	בְּזִיעָתָא דְאַפְךָ תִּיכּוֹל לְחֵמָא עַד דְתַתְּתַב לְאַרְעָא דְמִנָּה אַתְבְּרִיתָא אָרִי עֶפְרָא אַתָּה וְלַעֲפָרָא תַתּוּב:
בִּזְעַת אִפְיֶךָ – לְאַחֵר שֶׁתִּטְרַח בּוֹ הַרְבֵּה.	
וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁם אֲשֶׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אִם כָּל־חַי:	וַיִּקְרָא אָדָם שׁוֹם אֶתְתִּיה חַוָּה אָרִי הִיא הָיְתָה אִמָּא דְכָל בְּנֵי אָנָּשָׁא:
וַיִּקְרָא הָאָדָם – חַוָּה הַכְּתוּב לַעֲנִיבּוּ הָרֵאשׁוֹן: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת". וְלֹא הִפְסִיק אֶלָּא לְלַמֶּדךָ שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדוּגָה לּוֹ חַוָּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֶזֶר כְּגִדּוֹ", לְפִיכָךְ "וַיִּפֹּל תִּרְדָּמָה". וְעַל יְדֵי שֶׁכְּתַב "וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֶרְמִים" סִמָּךְ לּוֹ פִּרְשַׁת הַנֶּחֱשׁ, לְהוֹדִיעַךָ שֶׁמִּתּוֹךְ שְׂרָאָה עָרְוֹתָהּ וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ נִתְאַוָּה לָהּ, וּבֹא עֲלֵיהֶם בְּמַחְשָׁבָה וּבְמַרְמָה. חַוָּה – נּוֹפֵל עַל לִשׁוֹן "חַוָּה" שֶׁמִּסְתַּיֵּה אֶת וְלְדוֹתֶיהָ. כְּאֲשֶׁר תֹּאמַר: "מָה הָיְתָה לָאָדָם" בְּלִשׁוֹן "הִיָּה".	
וַיַּעַשׂ יְ-הוָה אֶ-לֹהִים לָאָדָם וּלְאֲשֶׁתּוֹ כְּתָנוֹת עֹז וַיַּלְבִּשֵׁם:	וַעֲבַד יְיָ אֶ-לֹהִים לָאָדָם וּלְאַתְתִּיה לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל מְשֻׁךְ בִּסְרָהוֹן וְאַלְבִּישִׁנוֹן:
כְּתָנוֹת עֹז – יֵשׁ דְּכָרֵי אֲגָדָה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפּוֹרֵן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים: דְּכָר הֵבֵא מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲרָנְבִים שֶׁהוּא רֹךְ וְחֹם, וְעָשָׂה לָהֶם כְּתָנוֹת מִמֶּנּוּ.	
רְבִיעִי	
וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֶ-לֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה יִדּוּ וְלִקַּח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחַי לְעֹלָם:	וַאֲמַר יְיָ אֶ-לֹהִים הָאָדָם הָיָה יְחִידָאִי בַּעֲלָמָא מִנִּיהּ לְמַדְעָ טַב וּבִישׁ וּכְעַן דְלָמָּא יוֹשִׁיט יְדֵיהּ וַיִּסַּב אַף מֵאֵילָן חַיָּיָא וַיִּיכּוֹל וַיַּחַי לְעֹלָם:
הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ – הָרִי הוּא יְחִיד בַּתְּחִלָּתוֹנִים כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יְחִיד בַּעֲלִיּוֹנִים. וְמָה הִיא יְחִידוּתָהּ? "לְדַעַת טוֹב וָרָע", מָה שָׂאִין כֹּן בִּבְהֶמָה וְחַיָּה. וְעַתָּה כֹּן יִשְׁלַח יְדוֹ – וּמִשְׁחִיחָהּ לְעוֹלָם הָרִי הוּא קְרוֹב לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו וְלֹאֹמַר אֵף הוּא אֶ-לֹהִים. וַיֵּשׁ מְדַרְשֵׁי אֲגָדָה, אֲבָל אֵין מְשֻׁבִּין עַל פְּשׁוּטוֹ.	
וַיִּשְׁלַחְהוּ יְ-הוָה אֶ-לֹהִים מִגִּן־עֶדֶן לְעַבְדְּךָ אֶת־הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:	וַיִּשְׁלַחְהּ יְיָ אֶ-לֹהִים מִגִּנְתָּא דְעֶדֶן לְמַפְלַח בְּאַרְעָא דְאַתְבְּרִי מִתְמָן:
וַיִּגְרֹשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכְּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֶדֶן אֶת־הַכְּרָבִים וְאֶת לֶהֱט הַחֲרָב הַמַּתְהַפֵּכֶת לִשְׂמֹר אֶת־דָּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:	וְתַרְיָךְ יֵת אָדָם וְאַשְׁרֵי מְלַקְדָּמִין לְגִנְתָּא דְעֶדֶן יֵת כְּרוּבִיאָ וְיֵת שְׁנֵן תַּרְבָּא דְּמַתְהַפֵּכָא לְמַטַּר יֵת אוֹרַח אֵילָן חַיָּיָא:
מִקֶּדֶם לְגִן עֶדֶן – בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל גֵּן עֶדֶן, חוּץ לְגֵן. אֶת הַכְּרוּבִיִּים – מְלָאכֵי חֲבִלָּה. הַחֲרָב הַמַּתְהַפֵּכֶת – נִלְהָה לְהַט לְאִיִּם עָלָיו מְלַכְנָס עוֹד לְגֵן. תַּרְגוּם "לְהַט", "שָׁנָן". וְהוּא כְּמוֹ "שִׁלַּף שְׁנָנָא" בְּסִנְהֶדְרִין, וּבְלִשׁוֹן לַעֲזָ"ל מִ"א". וּמְדַרְשֵׁי אֲגָדָה יֵשׁ, וְאַנִּי אֵינִי כָּא אֶלָּא לְפִשְׁוּטוֹ.	
וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אֲשֶׁתּוֹ וַתִּהְרֶה וַתֵּלֶד אֶת־לָקִין וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְ-הוָה:	וְאַדָּם יָדַע יֵת חַוָּה אַתְתִּיה וַעֲדִיאַת וַיִּלְיַדַת יֵת קִין וַתֹּאמַר קָנִיתִי גְבָרָא מִן קָדָם יְיָ:

והָאָדָם יָדַע – כָּבֶד קוֹדֶם הָעֵינָן שֶׁל מַעֲלָה, קוֹדֶם שְׁחָטָא וְנִטְרַד מִזֶּן, וְכֵן הַהֲרִיז וְהַלִּידָה. שָׁאם כְּתֹב: "וַיָּדַע אָדָם" – נִשְׁמַע שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁנִּטְרַד הָיָה לוֹ בָּנִים. קִיָּן – עַל שֵׁם "קִנְיָתִי". **אֵת ה'** – כִּמּוֹ: עִם ה'. כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, הוּא לְבַדּוֹ בְּרָאָנוּ, אֲבָל בְּזֶה שְׁתֵּפִים אָנוּ עִמּוֹ. **אֵת קִיָּן... אֵת אַחִיו אֵת הָבֶל** – שְׁלֹשׁ "אֲתִים" רַבּוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה נולְדָה עִם קִיָּן, וְעִם הָבֶל נולְדוּ שְׁתֵּי־מֵם. לְכֹד נֶאֱמַר "וַתִּסָּף".

וַתִּסָּף לְלֶדֶת אֶת־אֶחָיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־הָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקִיָּן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:
וְאִוְסִיפֶת לְמִילֵד יֵת אַחִוְהִי יֵת הָבֶל וַהֲיָה הָבֶל רֹעֵי עֲנָא וְקִיָּן הָיָה פֹלֵחַ בְּאַרְעָא:

רֹעֵה צֹאן – לְפִי שְׁנַתְקַלְלָה הָאֲדָמָה, פִּרְשׁ לוֹ מַעֲבֹדָתָהּ.

וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קִיָּן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיְיָ הָיָה:
וַהֲיָה מִסּוּף יוֹמָיו וְאִתִּי קִיָּן מֵאֲבָא דְאַרְעָא קוֹרְבָנָא קָדָם יְיָ:

מִפְּרִי הָאֲדָמָה – מִזֶּן הַגְּרוּעַ. וַיֵּשׁ אֲגָדָה שְׂאוֹמֶרֶת: זָרַע פֶּשֶׁתָן הָיָה.

וְהָבֶל הָבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאָנוֹ וּמִחֲלִבְהֶן וַיִּשְׁעַ וַיְהִי אֶל־הָבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:
וְהָבֶל אִתִּי אָף הוּא מִבְּפִירֵי עֲגִיָה וּמִשְׁמִינֵיהוֹן וַהֲיָה רֹעֵנָא מִן קָדָם יְיָ בְּהָבֶל וּבְקוֹרְבָנֵיהָ:

וַיִּשְׁע – וַיִּפֹּן. וְכֵן: "וְאֵל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה" – לֹא פָנָה. וְכֵן: "וְאֵל יִשְׁעוֹ" – אֵל יִפְנוֹ. וְכֵן: "שָׁעָה מַעֲלִיו" – פָּנָה מַעֲלִיו. **וַיִּשְׁע** – נִרְדָּה אֵשׁ וְלַחֲכָה מִנְחָתוֹ.

וְאֶל־קִיָּן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקִיָּן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָגְיוֹ:
וּבְקִיָּן וּבְקוֹרְבָנֵיהָ לֹא הָיָה רֹעֵנָא וַתְּקִיף לְקִיָּן לַחֲדָא וְאֶתְכַבִּישׁוּ אִפּוּהִי:

וַיִּנְאֶמֶר יְיָ־הוָה אֶל־קִיָּן לָמָּה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָגְיָיִךְ:
וַיֹּאמֶר יְיָ לְקִיָּן לָמָּה תְּקִיף לְךָ וּלְמָא אֶתְכַבִּישׁוּ אִפּוּךָ:

הָלֹא אִם־תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חֲטָאֵת רַבִּיץ וְאֶלִיָּה תִשְׁוֹקְתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:
הָלֹא אִם תִּיטִיב וְאִם תִּתּוּב וְאִם תִּשְׁתַּבִּיחַ לְךָ:
הָלֹא אִם תִּיטִיב – כְּתַרְגֻּמוֹ פֶּרוּשׁוֹ. לִפְתַּח חֲטָאֵת רַבִּיץ – לִפְתַּח קַבְרָךְ חֲטָאָךְ שְׁמוּר. וְאֶלִיָּה תִשְׁוֹקְתוֹ – שֶׁל חֲטָאֵת, הוּא יִצָּר הָרַע, תִּמְיִד שׁוֹקֵן וּמִתְאַנֶּה לְהַכְשִׁילֶךָ. וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ – אִם תִּרְצֶה תִּתְּגַבֵּר עָלָיו.

וַיִּנְאֶמֶר קִיָּן אֶל־הָבֶל אַחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קִיָּן אֶל־הָבֶל אַחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:
וַיֹּאמֶר קִיָּן לְהָבֶל אַחִוְהִי וַהֲיָה בְּמַהְוִיָּהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קִיָּן עַל הָבֶל אַחִוְהִי וַקְטִלֵּיהָ:

וַיִּנְאֶמֶר קִיָּן אֶל הָבֶל – נִכְנַס עִמּוֹ בְּדַבְּרֵי רִיב וּמִצָּחָה לְהַתְעוּלֵל עָלָיו לְהַרְגּוֹ. וַיֵּשׁ בְּזֶה מִדְּרָשִׁי אֲגָדָה, אֵף זֶה יִשׁוּבוּ שֶׁל מִקְרָא.
וַיִּנְאֶמֶר יְיָ־הוָה אֶל־קִיָּן אִי הָבֶל אַתָּיָה וַיִּנְאֶמֶר לֹא יָדַעְתִּי הַשְׁמֵר אַחִי אֲנִכִּי:
אִי הָבֶל אַתָּיָה – לְהַכְנִס עִמּוֹ בְּדַבְּרֵי נַחַת, אוֹלֵי יָשׁוּב וַיֹּאמֶר: אֲנִי הִרְגָתִיו וְחֲטָאֵתִי לְךָ. לֹא יָדַעְתִּי – נִעְשָׂה כְּגֹנֵב דַּעַת הָעֲלִיוֹנָה. הַשְׁמוּר אַחִי – לְשׁוֹן תִּימָה הוּא. וְכֵן כָּל הַ"א הַנִּקְוָה בַּחֲטָף פֶּתַח.

וַיִּנְאֶמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אַתָּיָה צַעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה:
וַיֹּאמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:

דְּמִי אַתָּיָה – דְּמוֹ וְדָם זָרַעִיוֹתָיו. דְּבַר אַחֵר: שְׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מִהֵיכָן נִפְשׁוּ יוֹצֵאָה.
וַיִּנְאֶמֶר יְיָ־הוָה אֶתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצַתָּה אֶת־פִּיָּה לְקַחַת אֶת־דְּמִי אַתָּיָה מִיָּדָה:
וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:

וַיִּנְאֶמֶר יְיָ־הוָה אֶתָּה מִן הָאֲדָמָה – יוֹתֵר מִמָּה שְׁנַתְקַלְלָה הִיא כָּבֶד בַּעֲוֹנָה, וְגַם בְּזֹו הוֹסִיפָה לְחַטּוֹא: "אֲשֶׁר פָּצַתָּה אֶת פִּיָּה לְקַחַת אֶת דְּמִי אַתָּיָה..."
וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:

וַיִּנְאֶמֶר יְיָ־הוָה אֶתָּה מִן הָאֲדָמָה – יוֹתֵר מִמָּה שְׁנַתְקַלְלָה הִיא כָּבֶד בַּעֲוֹנָה, וְגַם בְּזֹו הוֹסִיפָה לְחַטּוֹא: "אֲשֶׁר פָּצַתָּה אֶת פִּיָּה לְקַחַת אֶת דְּמִי אַתָּיָה..."
וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:

וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:
וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:

וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:
וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:

וַיִּנְאֶמֶר מָה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זָרַעְיָן דַּעַתִּידִין לְמַפְקָ מִן אַחִוְהִי קַבְלֹן קָדָמִי מִן אַרְעָא:

וַיֹּאמֶר קִינוּ אֵלַי-הִנֵּה גָדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא:

וַאֲמַר קִינוּ קָדָם יְיָ סָגִי חֹבִי מִלְּמַשְׁבָּק:

גָדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא – בַּתְּמִיזָה: אֵתָה טוֹעֵן עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וְעֲוֹנִי אֵי אֶפְשָׁר לְטַעוֹן?.

הֵן גְּרִשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵי אֶסְתֵּר וְהִלִּיתִי גָע וְנָד בָּאָרֶץ וְהִנֵּה כָל-מִצְאֵי יַהֲרֹגִנִי:

הָא תִּרְיָכְתָּא יְתִי יוֹמָא דִּין מֵעַל אִפִּי אַרְעָא וּמִן קִדְמָךְ לִית אֶפְשָׁר לֵאשְׁמָרָא וְאִיהִי מְטַלְטַל וְגַלִּי בְּאַרְעָא וִיהִי כָּל דִּישְׁכַּחְנִי יִקְטַלְנִי:

וַיֹּאמֶר לוֹ י-הִנֵּה לָכֵן כָּל-הֶרֶג קִינוּ שְׂבָעִתִּים יָקָם וַיֵּשֶׁם י-הִנֵּה לְקִינְךָ אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מִצְאוֹ:

וַאֲמַר לִיהִ יְיָ לָכֵן כָּל קְטוּלִיָּא קִינוּ לְשִׁבְעָה דְרִין יִתְפָּרַע מִנִּיה וְשׁוּי יְיָ לְקִינוּ אֵתָא בְּדִיל דְּלֵא לְמַקְטַל יְתִיה כָּל דִּישְׁכַּחְנִיה:

לָכֵן כָּל הוֹרֵג קִינוּ – זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקִּצְרוּ דְּבָרֵיהֶם וְרָמְזוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ. "לָכֵן כָּל הוֹרֵג קִינוּ" לְשׁוֹן גְּעָרָה: כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כֹּךְ וְכֹךְ עֲנִשׁוֹ, וְלֹא פָּרַשׁ עֲנִשׁוֹ. **שְׂבָעִתִּים יָקָם** – אֵינִי רוֹצֶה לְהַנָּקֵם מִשֵּׁן עֲכָשׁוֹ, לְסוּף שְׂבָעָה דּוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נִקְמָתִי מִמֶּנּוּ, שְׂנֵיעֲמוּד לְמָךְ מִבְּנֵי בְּנֵי וַיַּהֲרֹגְהוּ. וְסוּף הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר "שְׂבָעִתִּים יָקָם", וְהִיא נִקְמַת הַכָּל מִשֵּׁן, לְמַדְנֵה שֶׁתַּחֲלַת מִקְרָא לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא, שְׁלֹא תִּהְיֶה בְּרִיָּה מְזִיקָתוֹ. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ: "וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מַכָּה יְבוּסִי וַיִּגַּע בְּצַנּוֹר" – וְלֹא פָּרַשׁ מַה יַּעֲשֶׂה לוֹ. אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרָמָז: "כָּל מַכָּה יְבוּסִי וַיִּגַּע בְּצַנּוֹר", וְיִקְרַב אֶל הַשַּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ, "וְאֵת הָעוֹרִים..." וְגַם אוֹתָם יָכָה עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ "הַעֲזֹר וְהַפָּסֵס לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת" – הַמַּכָּה אֶת אֱלוֹ אֲנִי אֶעֱשֶׂנוּ רֹאשׁ וְשָׂר. כֹּאן קִצְרָה דְּבָרָיו, וּבְדִבְרֵי הַזֵּמִים פָּרַשׁ: "הִנֵּה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר". **וַיֵּשֶׁם ה'** לְקִינוּ אוֹת – חֲסֵק לוֹ אוֹת מִשְׁמוֹ בְּמִצְחוֹ.

וַיֵּצֵא קִינוּ מִלְּפָנֵי י-הִנֵּה וַיֵּשֶׁב בְּאַרְץ-נֹד קִדְמַת-עַדָּן:

וַיִּפְּק קִינוּ מִן קָדָם יְיָ וַיִּתִּיב בְּאַרְעַ גְּלִי וּמְטַלְטַל דַּהֲוָת עֲבִידָא עֲלוֹהֵי מִלְּקִדְמִין כַּגְּנָתָא דְעַדָּן:

וַיֵּצֵא קִינוּ – יָצָא בְּהַכְנָעָה כְּגוֹבֵב דַּעַת הָעֲלִיוֹנָה. **בְּאַרְץ נֹד** – בְּאַרְץ שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. **קִדְמַת עַדָּן** – שָׁם גְּלָה אֲבִיו כְּשֶׁגּוֹרֵשׁ מִגֵּן עַדָּן. שְׁנָאֵמַר: "וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לְגֵן עַדָּן" אֶת שְׁמִירַת דְּרָךְ מְבֹא הֶגֶן, שֵׁשׁ לְלִמּוּד שֶׁהִנֵּה אֲדָם שָׁם. וּמִצִּינוּ רֹחַס מְזִיקָתוֹ קוֹלָטַת בְּכָל מְקוֹם אֶת הָרוֹצְחִים, שְׁנָאֵמַר: "אֲזַי בְּדִיל מִשָּׁה... מְזִרְחָה שְׁמִשׁ". דְּבַר אַחֵר: "בְּאַרְץ נֹד" – כָּל מְקוֹם שֶׁהוּלָךְ הִנֵּתָה הָאָרֶץ מְזַדְּעָזְעָה תַּחְתּוֹ, וְהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים: "סוּרוּ מֵעֲלִיו, זֶהוּ שֶׁהִרָג אֶת אֲחִיו".

וַיַּדַּע קִינוּ אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בְּנָה לְעִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:

וַיַּדַּע קִינוּ יְת אֶתְמִיה וַעֲדִיאַת וַיִּלְיַדַת יְת חֲנוּךְ וַהֲנָה בְּנִי קִרְתָּא וַיִּקְרָא שְׁמָהּ דְּקִרְתָּא כְּשׁוֹם בְּרִיָּה חֲנוּךְ:

וַיְהִי קִינוּ בּוֹנֵה עִיר, וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר לְזִכָּר בְּנוֹ חֲנוּךְ.

וַיִּנָּלַד לְחֲנוּךְ אֶת-עֵירָד וַעֲיָרָד יָלַד אֶת-מַחֲוִיָּאל וּמַחֲוִיָּאל יָלַד אֶת-מִתְוַשָּׁאֵל וּמִתְוַשָּׁאֵל יָלַד אֶת-לָמָךְ:

וְאֶתְיָלִיד לְחֲנוּךְ יְת עֵירָד וַעֲיָרָד אוֹלִיד יְת מַחֲוִיָּאל וּמַחֲוִיָּאל אוֹלִיד יְת מִתְוַשָּׁאֵל וּמִתְוַשָּׁאֵל אוֹלִיד יְת לָמָךְ:

וַעֲיָרָד יָלַד – יֵשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמַר בְּזִכָּר "הוֹלִיד", וַיֵּשׁ מְקוֹם שֶׁהוּא אוֹמַר "יָלַד". שֶׁהִלְדָּה מִשְׁמִשְׁתָּ שְׁמִי לְשׁוֹנוֹת: לִידַת הָאִשָּׁה נִיַּשְׁטַר"א בְּלַע", וְזִרְיַעַת תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ אֵינִי נִדְרִי"ר בְּלַע"ז. כְּשֶׁהוּא אוֹמַר "הוֹלִיד" בְּלִשׁוֹן הַפְּעִיל, מְדַבֵּר בְּלִידַת הָאִשָּׁה: "פְּלוּנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ בֶּן אוֹ בֵּת". כְּשֶׁהוּא אוֹמַר "יָלַד" מְדַבֵּר בְּזִרְיַעַת הָאִישׁ.

חֲמִישִׁי

וַיִּקַּח-לוֹ לְמָךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צֵלָה:

וַיָּסִיב לִיהִ לְמָךְ תְּרִמִּין נָשִׁין שׁוֹם חֲדָא עֵדָה וְשׁוֹם תְּנִיָּתָא צֵלָה:

וַיִּקַּח לוֹ לְמָךְ – לֹא הָיָה לוֹ לְפָרַשׁ כָּל זֶה, אֲלֵא לְלַמְּדֵנוּ מִסּוּף הָעֲנָן, שֶׁקָּיָם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְּטָחָתוֹ שֶׁאָמַר: "שְׂבָעִתִּים יָקָם קִינוּ". עֲמַד לְמָךְ לְאַחֵר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וַעֲשֶׂה דוֹר שְׂבִיעִי, וְהִרָג אֶת קִינוּ, זֶהוּ שֶׁאָמַר: "כִּי אִישׁ הִרְגִּיתִי לְפָצְעִי...". **שְׁתֵּי נָשִׁים** – כֹּךְ הָיָה דְרָכָן שֶׁל דוֹר הַמִּבּוּל: אַחַת לְפָרִיָּה וְרַבִּיָּה וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ. זֶה שֶׁהִיא לְתַשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוֹס שֶׁל עֲקָרִין כְּדֵי שֶׁתַּעֲקֹר, וּמִקְשָׁשׁת כִּכְלָה וּמִאֲכִילָה מַעֲדָנִים, וְחִבְרָתָהּ נְזוּפָה וְאַבְלָה כְּאַלְמָנָה. וְזֶהוּ שֶׁפָּרַשׁ אִיּוֹב: "רוּעָה עֲקָרָה לֹא תֵלַד, וְאַלְמָנָה לֹא יִטִּיב", כִּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בְּאַגְדַּת "חֵלֶק". **עֵדָה** – הִיא שֶׁל פָּרִיָּה וְרַבִּיָּה, וְעַל שֵׁם שֶׁמְגַנָּה עָלָיו וּמוֹסְרַת מֵאֲצִלוֹ: "עֵדָה" תַּרְגוּם שֶׁל "סוּרָה". **צֵלָה** – הִיא שֶׁל תַּשְׁמִישׁ, עַל שֵׁם שִׁיוּשְׁבַת תְּמִיד בְּצִלוֹ. דְּבָרֵי אַגְדָּה הֵם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה.

וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת-יִבְל הוּא הָיָה אָבִי יֵשֶׁב אֹהֶל וּמִקְנָה:

וַיִּלְיַדַת עֵדָה יְת יִבְל הוּא רַבְּהוֹן דִּיתְבִּי מִשְׁכַּנִּין וּמָרִי בַּעִיר:

אָבִי יֵשֵׁב אֶהָל וּמִקְנָה – הוּא הָיָה הָרָאוּשׁוֹן לְרוּעֵי בְּהֵמוֹת בַּמִּדְבָּרוֹת, יוֹשֵׁב אֶהָלִים חָדָשׁ כָּאֵן וְחָדָשׁ כָּאֵן בְּשִׁבִּיל מִרְעָה צֹאנֹו. וּכְשִׁכְּלָה הַמִּרְעָה בְּמָקוֹם זֶה, הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ אֶהָלוֹ בְּמָקוֹם אֲחֵר. וּמִדְּרָשׁ אֲגָדָה: בּוֹנֵה בָתִּים לַעֲבוּדָה זָרָה, כָּמָה דָּאֵת אָמַר: "סָמָל הַקִּנְיָאָה הַמִּקְנָה". וְכֵן אָחִיו תוֹפֵשׁ כְּנֹר וְעוֹגֵב – לְזַמֵּר לַעֲבוּדַת כּוֹכָבִים.

וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָל־תַּפְּשׁ כְּנֹר וְעוֹגֵב:
וְשׁוֹם אָחוּהִי יוֹבֵל הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּכָל דְּמִנְגֵן עַל פּוֹם נִבְלָא יָדָעִי זָמַר כְּנָרָא וְאַבּוּבָא:

וְצִלָּה גַם־הוּא יִלְדָּה אֶת־תּוֹבֵל לָיו לְטָשׁ כָּל־חֲרָשׁ נְחָשֶׁת וּבִרְזֵל וְאַתּוֹת תּוֹבֵל־הָיוּ נַעֲמָה:
וְצִלָּה אִף הִיא יָלִידַת יֵת תּוֹבֵל כִּין הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּכָל דִּידָעִי עֲבִידַת נְחָשָׁא וּבִרְזֵלָא וְאַתְתִּיָּה דְתּוֹבֵל כִּין נַעֲמָה:

תּוֹבֵל כִּין – תּוֹבֵל אֲמָנוֹתוֹ שֶׁל כִּין, "תּוֹבֵל" לְשׁוֹן "תַּבְּלִין": תַּבֵּל וְהִתְקִין אֲמָנוֹתוֹ שֶׁל כִּין לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זִיין לְרוֹצְחִים. לְטָשׁ כָּל חֲרָשׁ נְחָשֶׁת וּבִרְזֵל – מִסְדָּד אֲמָנוֹת נְחָשֶׁת וּבִרְזֵל, כְּמוֹ: "יִלְטוּשׁ עֵינָיו לִי". "חֹרֶשׁ" אֵינוֹ לְשׁוֹן פֶּעַל, אֲלָא לְשׁוֹן פּוֹעֵל, שֶׁהָרִי נָקוּד קִמֵּץ קֶטֶן וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה, כְּלוֹמֵר: מִסְדָּד וּמִצְחָצֶחַ כָּל כְּלֵי אֲמָנוֹת נְחָשֶׁת וּבִרְזֵל. **נַעֲמָה** – הִיא אִשְׁתּוֹ שֶׁל נָח.

וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַפְשׁוֹ עָדָה וְצִלָּה שָׁמַעַן קָלִי נָשִׁי לְמֹד אֲצִיתָא לְמֹד הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַצְעִי וְיִלְד לְחִבְרָתִי:
וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנַפְשׁוֹ עָדָה וְצִלָּה שָׁמַעַן קָלִי נָשִׁי לְמֹד אֲצִיתָא לְמִימָרִי לֹא גּוֹבְרָא קְטִילִית דְּבִדִּילִיָּה אֲנָא סָבִיל חוּבִין לְמַמַּת וְאִף לֹא עוֹלִימָא חֲבִילִית דְּבִדִּילִיָּה יִשְׁתִּיבִי זָרַעִי:

שָׁמַעַן קוֹלִי – שָׁהִיו נָפְשׁוֹ פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתְשַׁמֵּשׁ, לְפִי שֶׁהָרַג אֶת כִּין וְאֶת תּוֹבֵל כִּין בְּנוֹ. שֶׁהָיָה לְמֹד סוּמָא וְתּוֹבֵל כִּין מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת כִּין וְנִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה, וַיֹּאמֶר לְאָבִיו לְמַשׁוֹךְ בַּקֶּשֶׁת, וְהָרְגוֹ. וְכִינּוֹ שִׁידַע שֶׁהוּא כִין זָקֵנוֹ, הִפָּה כֹף אֶל כֹּף וְסָפַק אֶת בְּנוֹ בִּינְיָהֻם וְהָרְגוֹ. וְהָיוּ נָפְשׁוֹ פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ, וְהוּא מְפִיֶסוֹ: "שָׁמַעַן קוֹלִי" – לְהִשְׁמָע לִי לְתַשְׁמִישׁ. וְכִי "אִישׁ" אֲשֶׁר "הִרְגָתִי", "לְפַצְעִי" הוּא נִהְרָג? וְכִי אֲנִי פָצַעְתִּיו מִזִּיד, שִׁיָּהָא הַפָּצַע קָרוֹי עַל שְׁמִי? "וְיִלְד" אֲשֶׁר הִרְגָתִי, "לְחִבְרָתִי" נִהְרָג? כְּלוֹמֵר: עַל יְדֵי חִבְרָתִי? בְּתַמִּיָּה, וְהִלָּא שׁוֹגֵג אֲנִי וְלֹא מִזִּיד! לֹא זָהוּ פָצַעִי וְלֹא זָהוּ חִבְרָתִי. "פָּצַע" – מַכַּת חֶרֶב אוֹ חֵץ, נִבְרִידוֹר "אֵל בָּלַע"ו.

כִּי שְׁבַעַתִּים יָגַם־הָיוּ וְלְמֹד שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:
אַרִי שְׁבַעָה דָרִין אֶתְלִיאוּ לָקִין הָלֹא לְלֹמֵד בְּרִיָּה שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה:

כִּי שְׁבַעַתִּים יָגַם כִּין – כִּין שֶׁהָרַג מִזִּיד נִתְּלָה לוֹ עַד שְׁבַעָה דוֹרוֹת, אֲנִי שֶׁהִרְגָתִי שׁוֹגֵג לֹא כָּל שָׂכָן שִׁיתְּלָה לִי שְׁבִיעִיּוֹת הִרְבָּה? **שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה** – לְשׁוֹן רַבּוּי שְׁבִיעִיּוֹת אֲחִזּוֹ לוֹ, כֹּךְ דְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא. וּמִדְּרָשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה: לֹא הָרַג לְמֹד כְּלוּם, וְנָפְשׁוֹ פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִשְׁקִימוֹ פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה לְכָלוֹת זָרַעוֹ שֶׁל כִּין לְאַחַר שְׁבַעָה דוֹרוֹת. אָמַרוּ: מָה אֲנוּ יוֹלְדוֹת לְבִהְלָה? לְמַחֵר הַמִּבּוֹל בָּא וְשׁוֹטֵף אֶת הַכָּל! וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן: "וְכִי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַצְעִי"? וְכִי אֲנִי הִרְגָתִי אֶת הָבֵל, שֶׁהָיָה אִישׁ בְּקוֹמָה וְיִלְד בְּשָׁנִים, שִׁיָּהָא זָרַעִי כָּלָה בְּאוֹתוֹ עוֹן? וְמָה כִין שֶׁהָרַג נִתְּלָה לוֹ שְׁבַעָה דוֹרוֹת, אֲנִי שֶׁלֹּא הִרְגָתִי לֹא כָּל שָׂכָן שִׁיתְּלוּ לִי שְׁבִיעִיּוֹת הִרְבָּה? וְזֶה קַל וְחֹמֶר שֶׁל שְׁטוּת, אִם כֵּן אֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹבֵה אֶת חוּבוֹ וּמִקְנֵם אֶת דְּבָרוֹ.

וַיַּדַּע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֹת־ שְׁמוֹ נֹחַת כִּי שֵׁת־לִי אֶ־לְהִימִי זָרַע אַחֵר תַּחַת הָבֵל כִּי הִרְגֹוּ הָיוּ:
וַיַּדַּע אָדָם עוֹד אָדָם עוֹד יֵת אֶתְתִּיָּה וַיִּלְיֵד בֶּר וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיָּה שֵׁת אַרִי אָמַרְתָּ יֵהָב לִי יֵי בֶר אֶתְרֹן תֵּלָף הָבֵל דְּקַטְלִיָּה קִין:

וַיַּדַּע אָדָם... – בָּא לוֹ לְמֹד אֲצֵל אָדָם הָרָאוּשׁוֹן וְקַבֵּל עַל נַפְשׁוֹ, אָמַר לָהֶם: וְכִי עֲלִיכֶם לְדַקְדָּק עַל גְּזִירָתוֹ שֶׁל מָקוֹם? אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוַתְכֶם וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ! אָמְרוּ לוֹ: קִשּׁוּט עֲצָמָה תַּחֲלָה, וְהִלָּא פְּרִשְׁתָּ מֵאִשְׁתְּךָ זֶה מֵאָה וְשְׁלֹשִׁים שָׁנָה מִשְׁנַקְנָסָה מִיתָה עַל יָדְךָ. מִיָּד "וַיַּדַּע אָדָם...". וְמָה "עוֹד"? לְלַמֵּד שְׁתּוֹסָפָה לוֹ תַּאֲנָה עַל תַּאֲנוֹתוֹ.

וַיִּלְשֹׁת גַּם־הוּא יִלְד־בֵּן וַיִּקְרָא אֹת־שְׁמוֹ אֲנֹוֹשׁ אֲזַז הוֹתֵל לְקָרָא בְּשֵׁם י־הוֹה:
וַיִּלְשֹׁת אִף הוּא אֶתְלִיד בֶּר וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיָּה אֲנֹוֹשׁ בְּכִין בְּיוֹמוֹהִי תָלוּ בְּנִי אֲנִישָׁא מְלַצְלָאָה בְּשֵׁמָא דִּינִי:

אֲזַז הוֹתֵל – לְשׁוֹן תַּלְיָן: לְקָרָא אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֶת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לַעֲשׂוֹתָן אֱלִילִים וְלִקְרוֹתָן אֱלֹהוֹת.

שִׁישִׁי
פְּרִשְׁתָּ תוֹלְדַת בְּנֵי אָדָם

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדַת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֶ־לְהִימִי דִּין סֵפֶר תּוֹלְדַת אָדָם בְּיוֹמָא דְּבְרָא יֵי אָדָם בְּדָמוֹת אֶ־אָדָם בְּדָמוֹת אֶ־לְהִימִי עֲשֶׂה אֹתוֹ:
זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם – זֶה הִיא סְפִירַת תּוֹלְדוֹת אָדָם, וּמִדְּרָשׁ אֲגָדָה יֵשׁ רַבִּים. **בְּיוֹם בְּרָא...** – מִגִּיד שְׁבִימִם שֶׁנִּבְרָא הוֹלִיד.

זָכַר וּנְקָבָה בְּרָאָם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם זָכַר וּנְיָקָבָא בְּרֵאנֹוֹן וּבְרִיךְ יִתְהוֹן וַיִּקְרָא יֵת שׁוֹמְהוֹן אָדָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם:
זָכַר וּנְיָקָבָא בְּרֵאנֹוֹן וּבְרִיךְ יִתְהוֹן וַיִּקְרָא יֵת שׁוֹמְהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא דְּאֶתְבְּרִיאוֹ:

וַיְהִי אָדָם מְאֵה וַתֵּלֶתֶיךָ שָׁנִים וְאוֹלִיד בְּדַמּוֹתֶיהָ דְּדָמִי לִיהּ וַיִּקְרָא יָת שְׁמִיהּ נִשְׁת:

וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיָּוֹלֶד בְּדָמוֹתָו
בְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹשֶׁת׃

שְׁלֵשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה – עַד כָּאן פָּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה.

וַיְהִי יוֹמִי אָדָם בְּמֶרְדְּאוֹ לֵיד יֵת תַּמְגִּי מְאָה שְׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין:

וַיִּקְהֵנוּ וַיְמַיְאֲלֵם אַחֲרַי הוֹלִידוּ אֶת-שְׁמוּנָה מֵאֵת
שָׁנָה וַיּוֹלִד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְהִי כָּל יְוֹמֵי אָדָם דִּחְיָא תִּשְׁעָה מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וּמִיָּת:

וַיִּהְיֶה כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תִּשְׁעָה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּשָׁלְשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

וַתָּאָה אֵשֶׁת מֶלֶךְ וַתִּמְשַׁל בְּיָדָהּ וְאֶלֶּלֶיךָ יִתְּ אֲנֹכִי:

וַיְהִי-נָשֶׁת חֲמִשָּׁה שָׁנִים וּמָאתַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-אַנּוֹשׁ:

וַיְהִי אִשֶּׁת בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת אֲנוּשׁ תַּמְנֵי מֵאָה וּשְׁבַע שָׁנִין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

וַיִּחַי-שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-אָנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים
וַיִּשְׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְהִי כָּל יְמֵי שֵׁשׁ מֵאוֹת וְתֵשַׁע מֵאוֹת וְתֵשַׁע עָשָׂר וּשְׁנַיִם וּמֵאוֹת:

וַיְהִי כִּלְיָמִי-לְשָׁת עֲשָׂרָה שָׁנָה וַתֵּשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

וַתָּאָה אֲנוּשׁ תַּשְׁעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יָת קִינָן:

וַיְהִי אֲנֹכִי תַשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-קַיִן:

וַיְהִי אֲבוֹשׁ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יָת קִינָן תַּמְנֵי מָאָה וַחֲמִישׁ עָסְרִי שְׁנֵין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

וַיְהִי אַחֲרָיִם הַיּוֹלִידִים אֶת־קִיּוֹן חֲמֵשׁ עָשָׂרָה
שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַהֲוּ כָּל יְוֹמֵי אֲנוּשׁ תִּשְׁעַ מִזָּה וַתִּמְיֹשׁ שְׁנֵי וּמִית:

וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֲנוֹשׁ חֲמִשָּׁה שָׁנִים וַתֵּשֶׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמָת:

וַתָּיָא קִינָן שְׁבַעֵין שָׁנִין וְאוֹלִיד יָת מְהֻלָּלָא:

וַיְהִי קִיּוֹנוֹ שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-מֶלֶךְלְאֵל:

וַיְהִיָּא קֵינָן בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מִהֶלְלָאֵל תַּמְנִי מָאָה וְאַרְבַּעִין וְשָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

וַיְהִי קֵינֹן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-מְהַלְלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי קִיּוֹן תַּשְׁעַת מֵאָה וּשְׁסָר שָׁנִין וּמִיתָ:

וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קַיִן עָשָׂר שָׁנִים וַתֵּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

וַתֵּצֵא מִהָלֵלָאֵל שְׁתֵּי בָנִים וְחַמִּישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת יֶרֶד:

וַיְתִי מִהֶלְלָאֵל תְּמִשׁ שָׁנִים וְשִׁנְיִים שְׁנָה וְיֻלָּד אֶת־יִרְדָּ:

וְנִחָא מְהֵלְלָא בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת יֶרֶד תַּמְנֵי מֵאָה וּתְלָתִין
שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּגִין וּבָנָן:

וַיְחִי מִהֲלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֵרֵד עֲשָׂיִם שָׁנָה
וַיִּשְׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְהִי כֹל יְמֵי מֶלֶךְ לָאֵל תִּמְנֵי מָאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמִישׁ עָשָׂר וַיָּמָּוֶת:
וְיָמָיו:

וַיִּהְיוּ כָּל־יָמַי מִהֲלָאֵל חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

וַתֵּאָרֶךְ יָרֵד מֵאָה וּשְׁתַּיִן וּתְרַמִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד יַת תַּנּוּךְ:

וַיְחִי־לְרַד שְׁתַּיִם וְשָׁנָיִם שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־חֲנוּךְ:

וַיִּהְיֶה יוֹדֵד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תַּמְנֵי מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבָנִין:

וַיְחִי-יֵרֵד אַחֲרָי הוֹלִידוֹ אֶת-חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַהֲוּוּ כָּל יְוֹמֵי יֵרֵד תַּשְׁעַ מִזָּאָה וּשְׁתֵּי יוֹמֵי וַתִּרְתֵּינּוּ שְׁנֵי יוֹמֵי:

וַיִּהְיֶה כָּל־יְמֵי־יֵרֵד שָׁתַיִם וְשָׁנַיִם שָׁנָה וּתְשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

וַיְהִי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מִתְוַשְׁלַח:	וַחֲיָא חֲנוּךְ שְׁתֵּין וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת מִתְוַשְׁלַח:
וַיִּתְּהֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מִתְוַשְׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַהֲלִיךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי בֵּתֵר דְּאֹוֹלִיד יֵת מִתְוַשְׁלַח תְּלַת מָאָה שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן:
וַיִּתְּהֶלֶךְ חֲנוּךְ – צָדִיק הָיָה וְקָל בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב לְהַרְשִׁיעַ, לְפִיכָךְ מֵהֵר הִקְדֹּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְסָלְקוּ וְהִמִּיתוּ קוֹדֶם זְמָנֹו. וְזֶהוּ שְׁשָׁנָה הַפְּתוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתּוּב "וַאֲיָנֹו" – בְּעוֹלָם לְמֵלֶאכֶת שְׁנוּתִיו.	
וַיְהִי כָּל־יָמֵי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:	וַהֲוֹ כָּל יוֹמֵי חֲנוּךְ תְּלַת מָאָה וְשְׁתֵּין וַחֲמִישׁ שָׁנִין:
וַיִּתְּהֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹו כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:	וַהֲלִיךְ חֲנוּךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי וְלִיתְוֵהִי אָרִי אָמִית יֵתִיה יִי:
כִּי לָקַח אוֹתוֹ – לִפְנֵי זְמָנֹו, כְּמוֹ "הִנְנִי לוֹקֶחַ מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ".	

שביעי

וַיְהִי מִתְוַשְׁלַח שִׁבְעַ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָתָּה שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לִמְךָ:	וַחֲיָא מִתְוַשְׁלַח מָאָה וּתְמָנָן וּשְׁבַע שָׁנִין וַאֲוֹלִיד יֵת לִמְךָ:
וַיְהִי מִתְוַשְׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לִמְךָ שְׁתֵּים וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲיָא מִתְוַשְׁלַח בֵּתֵר דְּאֹוֹלִיד יֵת לִמְךָ שְׁבַע מָאָה וּתְמָנָן וְשְׁתֵּין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן:
וַיְהִי כָּל־יָמֵי מִתְוַשְׁלַח תְּשַׁע וְשָׁשִׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:	וַהֲוֹ כָּל יוֹמֵי מִתְוַשְׁלַח תְּשַׁע מָאָה וְשְׁתֵּין וּתְשַׁע שָׁנִין וַיָּמִית:
וַיְהִי־לִמְךָ שְׁתֵּים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאָתָּה שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּן:	וַחֲיָא לִמְךָ מָאָה וּתְמָנָן וְשְׁתֵּין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּר:
וַיּוֹלֶד בֶּן – שְׁמֹנְסוּ נִבְנָה הַעוֹלָם.	
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוֹ וּמִעֲצָבוֹן יִדְּיָנוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרָרָה יְהוָה:	וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיָּה נֹחַ לְמִימַר דִּין יִנְחַמְנָנָא מַעוּבְדָּנָא וּמִלִּיאוֹת יִדְנָא מִן אַרְעָא דְלָטָה יִי:
זֶה יִנְחַמְנוּ – יִנַּח מִמֶּנּוּ אֶת עֲצָבוֹן יִדְּיָנוּ. עַד שְׁלֹא בָּא נֹחַ לֹא הָיָה לָהֶם כְּלִי מַחְרִישָׁה, וְהוּא הֵכִין לָהֶם. וְהִיְתָה הָאֲרִץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְנִרְדָּרִים כְּשׁוֹרְעִים חֲטִים מְקַלְלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן, וּבִימֵי נֹחַ. וְזֶהוּ "יִנְחַמְנוּ". וְאִם לֹא תִפְרָשֶׁהוּ כִּךְ אֵין טַעַם הַלְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל הַשֵּׁם, וְאִתָּה צָרִיךְ לְקֻרוֹת שְׁמוֹ "מִנְחָם".	
וַיְהִי־לִמְךָ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמִשׁ וּתְשַׁעִים שָׁנָה וַחֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַחֲיָא לִמְךָ בֵּתֵר דְּאֹוֹלִיד יֵת נֹחַ חֲמִישׁ מָאָה וּתְשַׁעִין וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן:
וַיְהִי כָּל־יָמֵי־לִמְךָ שִׁבְעַ וּשְׁבַעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:	וַהֲוֹ כָּל יוֹמֵי לִמְךָ שְׁבַע מָאָה וְשְׁבַעִין וּשְׁבַע שָׁנִין וַיָּמִית:
וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־יֶתֶם וְאֶת־יֶפֶת:	וַהֲוֹ נֹחַ בֶּר חֲמִישׁ מָאָה שָׁנִין וַאֲוֹלִיד נֹחַ יֵת שֵׁם יֵת חָם וַיֵּת יֶפֶת:
בֶּן חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה – אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: מַה טַּעַם כָּל הַדּוֹרוֹת הוֹלִידוּ לְמָאָה שָׁנָה וְזֶה לְחֲמִשׁ מֵאוֹת? אָמַר הִקְדֹּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אִם רְשָׁעִים הֵם יֵאָבְדוּ בְּמִים וְרַע לְצָדִיק זֶה, וְאִם צָדִיקִים הֵם אֶסְרִים עָלָיו לַעֲשׂוֹת תִּיבּוֹת הַרְבֵּה. כִּבְשׁ אֶת מַעְיָנֹו וְלֹא הוֹלִיד עַד חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה יֶפֶת הַגָּדוֹל שֶׁבְּבָנָיו רָאוּי לַעֲנֹשִׁין לִפְנֵי הַמַּבּוּל. דְּכַתִּיב: "כִּי הִנֵּעַר בֶּן מָאָה שָׁנָה יָמוּת" – רָאוּי לַעֲנֹשׁ לַעֲתִיד; וְכֵן לִפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה. אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יֶפֶת – וְהֵלֵא יֶפֶת הַגָּדוֹל הוּא? אֵלֶּא בַּתְּחִלָּה אִתָּה דּוֹרֵשׁ אֶת שְׁהוּא צָדִיק, וְנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מְהוּל, וְשֶׁאֲבָרְהֶם יֵצֵא מִמֶּנּוּ וְכו'.	
וַיְהִי כִּי־הִתְחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יִלְדוּ לָהֶם:	וַהֲוֹ כֵּד שְׁרִיאוּ בְּנֵי אֲנָשָׁא לְמַסְגִּי עַל אִפִּי אַרְעָא וּבִנְתָא אֲתִילִידָא לַהוֹן:

וַיֵּרָאוּ בְנֵי-הָאֱלֹהִים אֶת-בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחֻהוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

וַחֲזוּ בְנֵי רִבְרִבְיָא יֵת בְּנַת אֲנָשָׁא אַרִי שְׁפִירָן אֲנִין וְנָסִיבּוּ לַהֲוֹן נָשִׁין מִכָּל דְּאֶתְרֵיאוּ:

בְּנֵי-הָאֱלֹהִים – בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשּׁוֹפְטִים. דְּבָר אַחֵר: "בְּנֵי הָאֱלֹהִים" הֵם הַשָּׁרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם, אֲפֹרָה הֵיוּ מִתְעַרְבִּים בָּהֶם. כָּל "אֱלֹהִים" שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוּת, וְזֶה יוֹכִיחַ: "וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לֹא-לֵהִים", "רְאֵה נִתְמַיֵּד אֱלֹהִים". **כִּי טֹבֹת הֵנָּה** – אָמַר רַבִּי יוֹדָן: "טֹבֹת" כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מְטִיבִין אוֹתָהּ מְקַשְׁטֶת לְכָנֶס לַחֶפֶז, הִנֵּה גְדוֹל נִכְנָס וּבוֹעֵלָה תַּחֲלָה. **מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ** – אֲפֹרָה בְּעוֹלַת בַּעַל, אֲפֹרָה הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה.

וַיֵּאמֶר יְיָ-הוֹהֵא לֹא-יִלְדוּן רוּחִי בְּאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגֹּם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

וַאֲמַר יְיָ לֹא יִתְקַיִּים דְּרָא בִּישָׁא הָדִין קְדָמִי לְעֹלָם בְּדִיל דְּאֲנִין בְּסָרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין אַרְפָּא יְהִיב לַהֲוֹן מֵאָה וְעֶסְרִין שָׁנִין אִם יִתּוּבּוּן:

לֹא יִדּוּן רוּחִי בְּאָדָם – לֹא יִתְרַעַם וְיָרִיב עָלַי בְּשִׁבִּיל הָאָדָם. **לְעֹלָם** – לְאֻרְחָךְ יָמִים. הֵנָּה רוּחִי נִדּוּן בְּקַרְבִּי אִם לְהִשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מִדּוּן זֶה בְּרוּחִי "לְעוֹלָם", כְּלוּמַר לְאֻרְחָךְ יָמִים. **בְּשַׁגֹּם הוּא בָּשָׂר** – כְּמוֹ "בְּשַׁגֹּם", כְּלוּמַר: בְּשִׁבִּיל שֶׁגָּם זֹאת בּוֹ, שֶׁהוּא בָּשָׂר וְאֵפֶי עַל פִּי כֹחַ אֵינוֹ נִכְנָע לְפָנָי, וְיָמָה אִם יִהְיֶה אִשׁ אוֹ דְּבָר קָשֶׁה? כִּי־זֶה בּוֹ: "עַד שְׁמַמְתִּי דְּבוּרָה", כְּמוֹ "שְׁמַמְתִּי". וְכֵן: "שְׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי", כְּמוֹ "שְׁאַתָּה". אֲפֹרָה "בְּשַׁגֹּם" כְּמוֹ "בְּשַׁגֹּם". וְהָיוּ יָמָיו... – עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲצִירָה לָהֶם אִפִּי, וְאִם לֹא יִשׁוּבוּ אֲבִיָּא עֲלֵיהֶם מִבּוֹל. וְאִם תֹּאמַר: מִשְׁנֹלַד נִפְתַּח עַד הַמִּבּוֹל אֵינוֹ אֵלָּא מֵאָה שָׁנָה? אֵין מִקְדָּם וּמֵאַחֵר בְּתוּרָה, כְּכָר הִנֵּתָה הַגְּזִירָה גְּזוּרָה עֲשָׂרִים שָׁנָה קוֹדֵם שֶׁהוּלִיד נָח תּוֹלְדוֹת, וְכֵן מְצִינוּ **בְּסִדְרָא עוֹלָם**. לֹא מְדַרְשִׁי אֲגָדָה רַבִּים בְּ"לֹא יִדּוּן", אֲבָל זֶה הוּא צִחְצִחוֹת פְּשׁוּטוֹ.

הַנִּפְלִיִּים הָיוּ בְּאַרְצָא בִּימֵי הָהֵם וְגַם אַחֲרֵיהֶם אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי-הָאֱלֹהִים אֶל-בְּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם:

גְּבִרָא הוּוּ בְּאַרְעָא בִּיוֹמֵיָא הָאֲנִין וְאַחַר כֵּן דְּעֲאֲלִין בְּנֵי רִבְרִבְיָא לְוֹת בְּנַת אֲנָשָׁא וַיִּלְדוּ לַהֲוֹן אֲנִין גְּבִרָא דְּמַעֲלָמָא אֲנָשִׁין דְּשָׁמָא:

הַנִּפְלִיִּים – עַל שֵׁם שֶׁנִּפְלְאוּ וְהִפְלִיאוּ אֶת הָעוֹלָם. וּבְלִשׁוֹן עִבְרִית לְשׁוֹן "עֲנָקִים" הוּא. **בִּימֵי הָהֵם** – בִּימֵי דוֹר אָנוּשׁ וּבְנֵי קִיָּן. וְגַם אַחֲרֵיהֶם – אֲפֹרָה עַל פִּי שְׂרָאוֹ בְּאֶבְדֵּן שֶׁל דוֹר אָנוּשׁ, שֶׁעָלָה אוֹקֵינּוֹס וְהִצִּיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, לֹא נִכְנָע דוֹר הַמִּבּוֹל לְלִמּוּד מִהֶם. **אֲשֶׁר יָבֹאוּ** – הָיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתָם. **הַגִּבּוֹרִים** – לְמִרּוֹד בְּמָקוֹם. **אֲנָשֵׁי הַשָּׁם** – אוֹתָן שֶׁנִּקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת: עִירַד, מְחוֹיָאֵל, מְתוּשָׁאֵל, שֶׁנִּקְבּוּ עַל שֵׁם אֲבִדֵּן שֶׁנִּמְחוּ וְהִתְשׁוּ. דְּבָר אַחֵר: אֲנָשֵׁי שְׁמָמוֹן, שֶׁשְׁמָמוֹ אֶת הָעוֹלָם.

וַיֵּרָא יְיָ-הוֹהֵא כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בְּאַרְצָא וְכָל-יִצְרָא מִחֻשְׁבֶּת לְבָבוֹ רַק רַע כָּל-הַיּוֹם:

וַחֲזָא יְיָ אַרִי סְגִיאת בִּישָׁת אֲנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל יִצְרָא מִחֻשְׁבֶּת לְבִיָּה לְחֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא:

וַיִּנָּחֶם יְיָ-הוֹהֵא כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בְּאַרְצָא וַיִּתְּעַצֵּב אֶל-לְבָבוֹ:

וְתַב יְיָ בְּמִימְרֵיהָ אַרִי עֲבַד יֵת אֲנָשָׁא בְּאַרְעָא וַאֲמַר בְּמִימְרֵיהָ לְמַתְבַּר תּוֹקְפָהוֹן כְּרַעוּתִיָּה:

וַיִּנָּחֶם ה' כִּי עָשָׂה – נִחָמָה הִנֵּתָה לְפָנָיו שֶׁבְּרָאוֹ בְּתַחֲתוֹנִים, שֶׁאֵלּוֹ הִנֵּה מִן הָעֲלִיּוֹנִים הִנֵּה מְמַרִּידָן. **וַיִּתְּעַצֵּב** – הָאָדָם "אֵל לְבָבוֹ" שֶׁל מְקוֹם: עָלָה בְּמִחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל מְקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, וְזֶהוּ תַּרְגוּם אוֹנְקִלוֹס. דְּבָר אַחֵר: "וַיִּנָּחֶם" – נִהְפָּכָה מִחֻשְׁבִּתּוֹ שֶׁל מְקוֹם מִמַּדַּת רַחֲמִים לְמַדַּת הַדִּין, עָלָה בְּמִחְשַׁבָּה לְפָנָיו מֵהַלְעָשׂוֹת בְּאָדָם שֶׁעָשָׂה בְּאַרְצָא. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן "נִחָם" שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן "נִמְלָךְ מֵהַלְעָשׂוֹת": "וְכֵן אָדָם וַיִּתְּנָחֶם", "וְעַל עֲבָדָיו יִתְּנָחֶם", "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה", "נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי" – כָּלֵם לְשׁוֹן מִחְשַׁבָּה אַחֲרֵת הֵם. **וַיִּתְּעַצֵּב אֵל לְבָבוֹ** – נִתְאַבֵּל עַל אֲבִדֵּן מַעֲשֵׂה יָדָיו, כְּמוֹ: "וַיִּתְּעַצֵּב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ". וְזֶה כְּתִיבִי לְתִשְׁבּוּת הַמִּינִים: גּוֹי אֶחָד שֶׁשָּׂאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְתָּה, אָמַר לוֹ: אֵין אֲתָם מוֹדִים שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רּוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: וְהָא פְתִיב "וַיִּתְּעַצֵּב אֵל לְבָבוֹ"? אָמַר לוֹ: הוּלֵךְ לֵךְ בֶּן זָכָר מִמֵּיָדָה? אָמַר לוֹ: הֵן. אָמַר לוֹ: וְיָמָה עֲשִׂיתָ? אָמַר לוֹ: שְׁמַחְתִּי וְשְׁמַחְתִּי אֶת הַכָּל. אָמַר לוֹ: וְלֹא הִיִּית יוֹדַע שְׁסוּפּוֹ לְמוֹתָה? אָמַר לוֹ: בְּשַׁעַת הַקְדוּתָא – הַקְדוּתָא, בְּשַׁעַת אֲבִלָא – אֲבִלָא. אָמַר לוֹ: כִּךְ מַעֲשֵׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֲפֹרָה עַל פִּי שְׁגָלוֹי לְפָנָיו שְׁסוּפֵן לְחַטּוֹא וּלְאַבְדֵּן, לֹא נִמְנָע מִלְּכַרְאָן בְּשִׁבִּיל הַצְדִּיקִים הַעֲתִידִים לְעֲמוּד מִהֶם.

וַיֵּאמֶר יְיָ-הוֹהֵא אֲמַתָּה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתָם:

וַאֲמַר יְיָ אֲמַחֲתִי יֵת אֲנָשָׁא דְּבִרִּיתִי מֵעַל אֲפִי אַרְעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רַחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דְּשָׁמֵיָא אַרִי תַבִּית בְּמִימְרֵי אַרִי עֲבַדְתָּנוּן:

וַיֹּאמֶר ה' אֲמַתָּה אֶת הָאָדָם – הוּא עֶפֶר, וְאֲבִיָּא עָלָיו מִים וְאִמְתָּה אוֹתוֹ. לְכָךְ נֹאמַר לְשׁוֹן "מְחוּי". **מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה** – אֲפֹרָה הֵם הַנִּשְׁחִיתִי דְּרַכָּם. דְּבָר אַחֵר: הַכָּל נִבְרָא בְּשִׁבִּיל הָאָדָם, וְכִינּוֹן שֶׁהוּא כָּלָה מֵהַ צֶרֶךְ בְּאֵלּוֹ? **כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתָם** – חֻשְׁבִּיתִי מֵהַלְעָשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עָשִׂיתִים.

וְנָח מֵצָא חֹן בְּעֵינֵי יְיָ-הוֹהֵא:

וְנָח אֲשַׁכַּח רַחֲמִין קְדָם יְיָ:

פני האדמה אשר נתתה לאבותינו: ^אוגם אל-הנכרי אשר לא-מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך: ^בכי ישמעון את-שמך הגדול ואת-ידך התנקה ונרעה הנטייה ובא והתפלל אליהבית הזה: ^גאתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר-יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל-עמי הארץ את-שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי-שמך נקרא עליהבית הזה אשר בגייתי: ^דכי-יצא עמך למלחמה על-איביו בדרך אשר תשלחם והתפללו אלי-הנה דרך העיר אשר בחרת בזה והבית אשר-בגיתי לשמך: ^הושמעת השמים את-תפלתם ואת-תחנונתם ועשית משפטם: ^וכי יחטאו-לך כי אין אדם אשר לא-יחטא ואנפת בם ונתתם לפני אויב ושכום שביהם אל-ארץ האויב רחוקה או קרובה: ^זוהשיבו אל-לבם בארץ אשר נשבו-שם וישבו וקתחנונו אליך בארץ שביהם לאמר חטאנו והענינו רשענו: ^חושבו אליך בכל-לבבם ובכל-נפשם בארץ איביהם אשר-שבו אתם והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתתה לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר-בגיתי לשמך: ^טושמעת השמים מכון שבתך את-תפלתם ואת-תחנונתם ועשית משפטם: ^יוסלחת לעמך אשר חטאו-לך ולכל-פשעיהם אשר פשעו-בך ונתתם לרחמים לפני שביהם ורחמים: ^{יא}כי-עמך ונחלתך הם אשר הוצאתם מצרים מתוך כור הברזל: ^{יב}להיות עיניך פתחת אל-תחנונת עבדך ואל-תחנונת עמך ישראל לשמע אליהם בכל קראם אליך: ^{יג}כי-אתה הבדלתם לך לנחלה מכל עמי הארץ כאשר דברת ביני משה עבדך בהוציאך את-אבותינו ממצרים א-דני י-הוה: ^{יד}ויקהי ככלות שלמה להתפלל אלי-הנה את כל-התפלה והתחנונה הזאת קם מלפני מזבח י-הוה מפרע על-ברכיו וכפיו פרשות השמים: ^{טו}וישמד ויברך את כל-קהל ישראל קול גדול לאמר: ^{טז}ברוך י-הוה אשר נתן מנוחה לעמו ישראל בכל אשר דבר לא-נפל דבר אחד מפל דברו הטוב אשר דבר ביני משה עבדו: ^{יז}יהי י-הוה א-להינו עמנו כאשר היה עם-אבותינו אל-יעזבנו ואל-ישחנו: ^{יח}להטות לבבנו אליו ללכת בכל-דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטי אשר צוה את-אבותינו: ^{יט}ויהיו דברי אלה אשר התחנונתי לפני י-הוה קרבים אלי-הנה א-להינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט

עמו ישראל דבר-יום ביום: ^כלמען דעת כל-עמי הארץ כי י-הוה הוא הא-להים אין עוד: ^{כא}והיה לבבכם שלם עם י-הוה א-להינו ללכת בחקיו ולשמר מצותיו כיום הזה: ^{כב}והמלך וכל-ישראל עמו זבחים זבח לפני י-הוה: ^{כג}ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לי-הוה בקר עשרים ושנים אלה וצאן מאה ועשרים אלה ויחנכו את-בית י-הוה המלך וכל-בני ישראל: ^{כד}ביום ההוא קדש המלך את-תוך החצר אשר לפני בית-י-הוה כפי-עשה שם את-העלה ואת-המנחה ואת חלבי השלמים כפי-מזבח הנחשת אשר לפני י-הוה קטן מהכיל את-העלה ואת-המנחה ואת חלבי השלמים: ^{כה}וינעש שלמה בעת-ההיא את-החג וכל-ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת | עד-גחל מצרים לפני י-הוה א-להינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום: ^{כו}ביום השמיני שלח את-העם ויברכו את-המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל-הטובה אשר עשה י-הוה לדוד עבדו ולישראל עמו:

ט וַיְהִי כְּכֹלֹת שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת-בֵּית-יְהוָה וְאֶת-בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת כָּל-חֲשֵׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת: ^בוַיֵּרָא יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה שְׁנֵית כַּאֲשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בַּגִּבְעוֹן: ^גוַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו שָׁמַעְתִּי אֶת-תַּפְלִתְךָ וְאֶת-תַּחֲנוּנְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לִּפְנֵי הַקֹּדֶשֶׁתִי אֶת-הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתָ לְשׁוֹם-שְׁמִי שָׁם עַד-עוֹלָם וְהָיוּ עֵינֵי וְלִבִּי שָׁם כָּל-הַיָּמִים: ^דוְאַתָּה אִם-תֵּלֵךְ לִפְנֵי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אֲבִיךָ בְּתֵם-לֵבָב וּבִישׁוֹר לַעֲשׂוֹת כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ חֲקִי וּמִשְׁפָּטִי תִשְׁמֹר: ^הוְהִקְמַתִי אֶת-כִּסֵּא מַמְלַכְתְּךָ עַל-יִשְׂרָאֵל לְעֹלָם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵי-דָוִד אֲבִיךָ לֵאמֹר לֹא-יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: ^ואִם-שׁוֹב תֵּשְׁבוּן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם מֵאַחֲרַי וְלֹא תִשְׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֲקֵמִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וְהִלַּכְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: ^זוְהִכְרַתִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת-הַבַּיִת אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לְשְׁמִי אֲשַׁלַּח מֵעַל פָּנָיו וְהָיָה יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁגֵּל וּלְשִׁנְיָה בְּכָל-הָעַמִּים: ^חוְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֲלִיּוֹן כָּל-עֹבֵר עָלָיו יִשָּׁם וְשָׂרָק וְאָמְרוּ עַל-מֶה עָשָׂה יְהוָה כֹּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת וּלְבַיִת הַזֶּה: ^טוְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיא אֶת-אֲבֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּחֲזִקוּ

בא-להים אחרים וישתחוו להם ויעבדם על-פן
הביא י-הוה עליהם את כל-הרעה הזאת: ויהי
מקצה עשרים שנה אשר-בנה שלמה את-שני
הבתים את-בית י-הוה ואת-בית המלך: «חירם
מלך-צור נשא את-שלמה בעצי ארזים ובעצי
ברושים ובוזה לכל-חפצו אז יתן המלך שלמה
לחירם עשרים עיר בארץ הגליל: וינצא חירם מצר
לראות את-הערים אשר נתן-לו שלמה ולא ישרו
בעיניו: ויאמר מה הערים האלה אשר-נתתה לי
אחי ויקרא להם ארץ כבול עד היום הזה: וישלח
חירם למלך מאה ועשרים פגר זהב: וזה דבר-המס
אשר-העלה | המלך שלמה לבנות את-בית י-הוה
ואת-ביתו ואת-המלווא ואת חומת ירושלים ואת-
חצר ואת-מגדו ואת-גזר: ופרעה מלך-מצרים עלה
וילכד את-גזר וישרפה באש ואת-הפנעני הישב
בציר הרג ויתנה שלחים לבתו אשת שלמה: ויבן
שלמה את-גזר ואת-בית חרן תחתון: ואת-בעלת
ואת-תדמר במדבר בארץ: ואת כל-ערי המסכנות
אשר היו לשלמה ואת ערי הרכב ואת ערי הפרשים
ואת | חשק שלמה אשר חשק לבנות בירושלם
ובלבנון ובכל ארץ ממזלותו: כל-העם הנותן מן-
האמרי החתי הפרזי החני והיבוסי אשר לא-מבני
ישראל המה: ויבניהם אשר נתרו אחריהם בארץ
אשר לא-יכלו בני ישראל להחרימם ויעלם שלמה
למס-עבד עד היום הזה: ומבני ישראל לא-נתן
שלמה עבד כיי-הם אנשי המלחמה ועבדיו ושוריו
ושלישיו ושרי רכבו ופרשיו: אלה | שרי הנצבים
אשר על-המלאכה לשלמה חמשים וחמש מאות
הרדים בעם העשים במלאכה: אך בת-פרעה
עלתה מעיר דוד אל-ביתה אשר בנה-לה אז בנה
את-המלווא: והעלה שלמה שלש פעמים בשנה
עלות ושלמים על-המזבח אשר בנה לי-הוה
והקטיר אתו אשר לפני י-הוה ושלם את-הבית:
והאני עשה המלך שלמה בעציון-גבר אשר את-
אלות על-שפת ים-סוף בארץ אדום: וישלח חירם
באני את-עבדיו אנשי אניות ידעי הים עם עבדי
שלמה: ויבאו אופירה ויקחו משם זהב ארבע-
מאות ועשרים פגר ויבאו אל-המלך שלמה:

י ומלכת-שבא שמעת את-שמע שלמה לשם י-הוה
ותבא לנסתו בחידות: ותבא ירושלמה בחיל כבד

מאד גמלים נשאים בשמים וזהב רב-מאד ואבן
יקרה ותבא אל-שלמה ותדבר אליו את כל-אשר
היה עם-לבבה: ויגד-לה שלמה את-כל-דבריה לא-
היה דבר נעלם מן-המלך אשר לא תגיד לה: ותרא
מלכת-שבא את כל-חכמת שלמה והבית אשר בנה:
ומאכל שלחננו ומושב עבדיו ומעמד משרתו
ומלבושיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית י-הוה
ולא-היה בה עוד רוח: ותאמר אל-המלך אמת הנה
הדבר אשר שמעתי בארצי על-דבריה ועל-
חכמתה: ולא-האמנתי לדברים עד אשר-באתי
ותראינה עיני והנה לא-הגדלי החצי הוספת חכמה
וטוב אל-השמועה אשר שמעתי: אנשי אנשי
אשרי עבדיו אלה העמדים לפניך תמיד השמעים
את-חכמתך: יהי י-הוה א-להיך ברוך אשר חפץ
בך לתתך על-כסא ישראל באהבת י-הוה את-
ישראל לעלם וישימך למלך לעשות משפט וצדקה:
ותתן למלך מאה ועשרים | פגר זהב ובשמים
הרבה מאד ואבן יקרה לא בא כבשם שהוא עוד לרב
אשר-נתנה מלכת-שבא למלך שלמה: וגם אני
חירם אשר-נשא זהב מאופיר הביא מאפיר עצי
אלמגים הרבה מאד ואבן יקרה: וינעש המלך את-
עצי האלמגים מסעד לבית-י-הוה ולבית המלך
וכנרות ונבלים לשרים לא בא-כו עצי אלמגים ולא
נראה עד היום הזה: והמלך שלמה נתן למלכת-
שבא את-כל-חפצה אשר שאלה מלבד אשר נתן-
לה כנד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא
ועבדיה: ויהי משקל הזהב אשר-בא לשלמה
בשנה אחת שש מאות וששים ושש פגר זהב: ללבד
מאנשי התרים ומסחר הרכלים וכל-מלכי הערב
ופחות הארץ: וינעש המלך שלמה מאתים צנה זהב
שחוט שש-מאות זהב יעלה על-הצנה האחת:
וישלש-מאות מגנים זהב שחוט שלשת מגנים זהב
יעלה על-המגן האחת ויתנם המלך בית יצר
הלבנון: וינעש המלך כסא-שן גדול ויצפהו זהב
מופז: שש מעלות לפסה וראש-עגל לפסה מאחוריו
וינת מזה ומזה אל-מקום השבת ושנים אריות
עומדים אצל הידות: ושנים עשר אריות עומדים שם
על-שש המעלות מזה ומזה לא-נעשה כן לכל-
ממלכות: וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל
כלי בית-יצר הלבנון זהב סגור אין כסף לא נחשב
בימי שלמה למאומה: כי אני תרשיש למלך בים

עם אני חירם אחת לשלש שנים תבוא | אני תרשיש נשאת זהב וכסף שנהבים וקפים ותכנים:
 "ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעשר ולחקמה: "וכל-הארץ מבקשים את-פני שלמה לשמע את-חכמתו אשר-נתן א-להים בלבו: "והמה מבאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושלמות ונשק ובשמים סוסים ופרדים דבר-שנה בשנה:
 "ויאסף שלמה רכב ופרשים ויהי-לו אלה וארבע מאות רכב ושנים-עשר אלה פרשים וינחם בערי הרכב ועם-המלך בירושלם: "ויתן המלך את-הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב: "ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים ומקוה סחרי המלך יקחו מקנה במקור:
 "ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה וכן לכל-מלכי החתים ולמלכי ארם בידם יצאו:

יא "והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת-פרעה מואביות עמניות אדמיות צדניות חתיות: מן-הגוים אשר אמר-י-הוה אל-בני ישראל לא-תבאו בהם והם לא-יבאו בכם אכל יטו את-לבבכם אחרי א-להיהם בהם דבק שלמה לאהבה: ויהי-לו נשים שרות שבע מאות ופלגשים שלש מאות ויטו נשיו את-לבו: ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את-לבבו אחרי א-להים אחרים ולא-היה לבבו שלם עם-י-הוה א-להיו כלבב דניד אביו: "והמלך שלמה אחרי עשתרת א-להי צדנים ואחרי מלכם שקץ עמנים: ויעש שלמה הרע בעיני י-הוה ולא מלא אחרי י-הוה כדנד אביו: אז יבנה שלמה במה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על-פני ירושלם ולמלך שקץ בני עמון: וכן עשה לכל-נשיו הנכריות מקטירות ומזבחות לא-להיהן: ויתאנה י-הוה בשלמה כיינטה לבבו מעם י-הוה א-להי ישראל הנראה אליו פעמים: וצוה אליו על-הדבר הזה לבלתי-לכת אחרי א-להים אחרים ולא שמר את אשר-צוה י-הוה: "ויאמר י-הוה לשלמה יען אשר היתה-זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקתי אשר צויתי עליך קרע אקרע את-הממלכה מעליך ונתתיך לעבדה: "אך-בימיה לא אעשנה למען דנד אביו מיד בנה אקרענה: "רק את-כל-הממלכה לא אקרע שבת אחד אתו לבנה למען דנד עבדי ולמען

ירושלם אשר בחרתי: "ויקם י-הוה שטן לשלמה את הדד האדמי מזרע המלך הוא באדום: "ויהי בהיות דוד את-אדום בעלות יואב שר הצבא לקבר את-החללים ויד כל-זכר באדום: "כי עשת חדשים ישב-שם יואב וכל-ישראל עד-הקרית כל-זכר באדום: "ויברח אדד הוא ואנשים אדמיים מעבדי אביו אתו לבוא מצרים וחדד גער קטון: "ויקמו ממדון ויבאו פארן ויקחו אנשים עמם מפארן ויבאו מצרים אל-פרעה מלך-מצרים ויתן-לו בית ולחם אמר לו וארץ נתן לו: "וימצא חדד תן בעיני פרעה מאד ויתן-לו אשה את-אחות אשתו אחות תחפניס הגבירה: "ותלד לו אחות תחפניס את גנבת בנו ותגמלהו תחפניס בתוך בית פרעה ויהי גנבת בית פרעה בתוך בני פרעה: "והדד שמע במצרים כי-שכב דוד עם-אבתיו וכי-מת יואב שר-הצבא ויאמר חדד אל-פרעה שלחני ואלך אל-ארצי: "ויאמר לו פרעה כי מה-אתה חסר עמי והנה מבקש ללכת אל-ארצי ויאמר לא כי שלח תשלחני: "ויקם א-להים לו שטן את-רזון בן-אליזע אשר ברח מאת חדדעזר מלך-צובה אדניו: "ויקבץ עליו אנשים ויהי שר-גדוד בהרג דוד אתם וילכו דמשק וישבו בה וימלכו בדמשק: "ויהי שטן לישראל פליימי שלמה ואת-הרעה אשר חדד ויקץ בישראל וימלך על-ארם: "וירבעם בן-נבט אפרתי מן-הצרזה ושם אמו צרועה אשה אלמנה עבד לשלמה ונרם יד במלך: "ונה הדבר אשר-הרים יד במלך שלמה בנה את-המלוא סגר את-פרץ עיר דנד אביו: "והאיש ירבעם גבור חיל ופרא שלמה את-הנער כיי-עשה מלאכה הוא ויפקד אתו לכל-סבל בית יוסף: "ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אתו אחיה השילני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה: "ויתפש אחיה בשלמה החדשה אשר עליו ויקרעה שנים עשר קרעים: "ויאמר לירבעם חת-לך עשרה קרעים כי כה אמר י-הוה א-להי ישראל הנני קרע את-הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השבטים: "והשבת האחד יהיה-לו למען | עבדי דוד ולמען ירושלם העיר אשר בחרתי בה מכל שבטי ישראל: "יען | אשר עזבוני וישתחוו לעשתרת א-להי צדנין לכמוש א-להי מואב ולמלכם א-להי בני-עמון ולא-הלכו בדרך לעשות הישר בעיני וחקתי ומשפטי

כְּדוֹד אָבִיו: "וְלֹא־אָקַח אֶת־כָּל־הַמַּמְלָכָה מִיָּדוֹ כִּי ו
נָשִׂיא אֲשֶׁתָּנוּ כָּל יָמֵי חַיָּיו לַמֶּעַן דָּוִד עַבְדִּי אֲשֶׁר
בְּחֶרְתִּי אֹתוֹ אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֹתַי וְחֻקֹּתַי: "וְלִקְחֹתִי
הַמְּלוּכָה מִיָּד בָּנוּ וְנִתְּתִיהָ לָךְ אֵת עֲשֻׁרֹת הַשָּׂבָטִים:
"וּלְבָנוּ אֶתוֹ שָׁבֹט־אֶחָד לַמֶּעַן הִיֹּת־גִּיר לְדוֹיד־עַבְדִּי
כָּל־הַיָּמִים לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי לִי
לְשׁוֹם שָׁמִי שָׁם: "וְאֵתְךָ אֶקַּח וּמַלְכָּתְךָ בְּכָל אֲשֶׁר־
תֵּאֵוָה נִפְשָׁךָ וְהָיִיתָ מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: "וְהָיָה אִם־
תִּשְׁמַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי וְעָשִׂיתָ
הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי לְשִׁמּוֹר חֻקֹּתַי וּמִצְוֹתַי כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
דָּוִד עַבְדִּי וְהָיִיתִי עִמָּךְ וּבְגִיתִי לָךְ בֵּית־נְאֻמָּן כַּאֲשֶׁר
בְּגִיתִי לְדָוִד וְנִתְּתִי לָךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל: "וְאֵעֲנֶה אֶת־גִּזְרֵעַ
דָּוִד לַמֶּעַן זֹאת אֲךָ לֹא כָל־הַיָּמִים: "וַיִּבְקֹשׁ שְׁלֹמֹה
לְהָמִית אֶת־יִרְבֵּעַם וַיָּקָם יִרְבֵּעַם וַיִּבְרַח מִצָּרִים אֶל־
שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיְהִי בַּמִּצְרִים עַד־מוֹת שְׁלֹמֹה:
וְיִתֵּר דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְחֻקֵּמָתוֹ הַלּוֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה: "וְהַיָּמִים אֲשֶׁר
מָלַךְ שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלַם עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים
שָׁנָה: "וַיִּשָּׁכַב שְׁלֹמֹה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בָּעִיר דָּוִד
אָבִיו וַיִּמְלֹךְ רְחַבְעָם בָּנוּ תַּחֲתָיו:

יב "וַיִּלְךָ רְחַבְעָם שָׁכָם כִּי שָׁכָם בָּא כָל־יִשְׂרָאֵל
לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ: "וַיְהִי כַּשְּׁמֶעַ | יִרְבֵּעַם בֶּן־נֹבֶט וְהוּא
עוֹדְנוּ בַּמִּצְרִים אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיָּשָׁב
יִרְבֵּעַם בַּמִּצְרִים: "וַיִּשְׁלַחוּ וַיִּקְרְאוּ־לוֹ וַיָּבֹא יִרְבֵּעַם
וְכָל־קַהֲלֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדְבְּרוּ אֶל־רְחַבְעָם לֵאמֹר: "אֲבִיךָ
הִקְשָׁה אֶת־עַלְנוּ וְאֵתָה עָתָה הִקָּל מֵעֲבֹדֹת אֲבִיךָ
הַקְשָׁה וּמַעֲלֹו הַכֶּבֶד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעֲבֹדָךְ:
"וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לְכוּ־עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים וָשׁוּבוּ אֵלַי
וַיֵּלְכוּ הָעָם: "וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת־הַזִּקְנִים אֲשֶׁר־
הָיוּ עִמָּדִים אֶת־פָּנָיו שְׁלֹמֹה אָבִיו בְּהִיתוֹ חַי לֵאמֹר
אִיךָ אַתֶּם נֹוֹעָצִים לְהַשִּׁיב אֶת־הָעָם־הַזֶּה דְּבַר: ,
וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו לֵאמֹר אִם־הָיִים תִּהְיֶה־עֹבֵד לָעָם הַזֶּה
וְעַבְדָּתָם וְעַנִּיתָם וּדְבַרְתָּ אֲלֵיהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ
לָךְ עֲבָדִים כָּל־הַיָּמִים: "וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזִּקְנִים
אֲשֶׁר יַעֲזֹהוּ וַיִּוָּעַץ אֶת־הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אֹתוֹ
אֲשֶׁר הָעִמָּדִים לִפְנָיו: "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מָה אַתֶּם
נֹוֹעָצִים וְנָשִׁיב דְּבַר אֶת־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דְּבָרוּ אֵלַי
לֵאמֹר הִקָּל מִן־הָעֹל אֲשֶׁר־נָתַן אֲבִיךָ עָלֵינוּ: "וַיִּדְבְּרוּ
אֵלָיו הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־תֹאמַר לָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר דְּבָרוּ אֵלָיךָ לֵאמֹר אֲבִיךָ הַכְּבִיד אֶת־עַלְנוּ

וְאֵתָה הִקָּל מֵעָלֵינוּ כֹּה תִּדְבֹּר אֲלֵיהֶם קִטְנֵי עֲבָה
מִמֶּתְנֵי אָבִי: "וְעָתָה אָבִי הָעָמִים עָלֵיכֶם עַל כֶּבֶד וְאֲנִי
אוֹסִיף עַל־עַלְכֶם אָבִי יִסֹּר אֶתְכֶם בַּשּׁוּטִים וְאֲנִי
אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בַּעֲקָרָבִים: "וַיָּבֹו יִרְבֵּעַם וְכָל־הָעָם אֶל־
רְחַבְעָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר
שׁוּבוּ אֵלַי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי: "וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת־הָעָם
קֹשָׁה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזִּקְנִים אֲשֶׁר יַעֲזֹהוּ: "וַיִּדְבֹּר
אֲלֵיהֶם כַּעֲצַת הַיְלָדִים לֵאמֹר אָבִי הַכְּבִיד אֶת־עַלְכֶם
וְאֲנִי אוֹסִיף עַל־עַלְכֶם אָבִי יִסֹּר אֶתְכֶם בַּשּׁוּטִים וְאֲנִי
אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בַּעֲקָרָבִים: "וְלֹא־שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶל־הָעָם
כִּי־הָיְתָה סִפְּהָ מֵעַם ו־הָיָה לַמֶּעַן הָקִים אֶת־דְּבָרוֹ
אֲשֶׁר דִּבֶּר ו־הָיָה בֵּיד אַחִיָּה הַשִּׁילֹנִי אֶל־יִרְבֵּעַם בֶּן־
נֹבֶט: "וַיִּרְא כָל־יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶלְהֶם
וַיָּשׁוּבוּ הָעָם אֶת־הַמֶּלֶךְ דְּבַר לֵאמֹר מִה־לָּנוּ חֵלֶק
בְּדָוִד וְלֹא־נִחַלָה בְּבֶן־יִשִׁי לֹאֲהֲלִיךְ יִשְׂרָאֵל עָתָה
רְאֵה בֵּיתְךָ דָּוִד וַיִּלְךְ יִשְׂרָאֵל לֹאֲהֲלִיו: "וַיָּבֹנוּ יִשְׂרָאֵל
הַיֹּשְׁבִים בָּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עָלֵיהֶם רְחַבְעָם:
"וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת־אֲדָרָם אֲשֶׁר עַל־הַמָּס
וַיִּרְגְּמוּ כָל־יִשְׂרָאֵל בּוֹ אֶבֶן וַיָּמָת וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם
הִתְאַמֵּץ לַעֲלֹת בַּמָּרְכָּבָה לָנוֹס יְרוּשָׁלַם: "וַיִּפְּשְׁעוּ
יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד הַיּוֹם הַזֶּה: "וַיְהִי כַּשְּׁמֶעַ כָּל־
יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁב יִרְבֵּעַם וַיִּשְׁלַחוּ וַיִּקְרְאוּ אֹתוֹ אֶל־
הָעֵדָה וַיִּמְלִיכוּ אֹתוֹ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה אַחֲרֵי
בֵּית־דָּוִד זֹולָתִי שִׁבְט־יְהוּדָה לְבָדוֹ: "וַיָּבֹא רְחַבְעָם
יְרוּשָׁלַם וַיִּקְהַל אֶת־כָּל־בֵּית יְהוּדָה וְאֶת־שָׁבֶט בִּנְיָמִן
מֵאָה וּשְׁמֹנִים אָלֶף בָּחֹר עָשָׂה מִלְחָמָה לְהִלָּחֵם עִם־
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְהַשִּׁיב אֶת־הַמְּלוּכָה לְרְחַבְעָם בֶּן־
שְׁלֹמֹה: "וַיְהִי דְבַר הָאֵל־לְהִים אֶל־שָׁמְעִיָה אִישֵׁי־
הָאֵל־לְהִים לֵאמֹר: "אֲמַר אֶל־רְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ
יְהוּדָה וְאֶל־כָּל־בֵּית יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וַיִּתֵּר הָעָם
לֵאמֹר: "כֹּה אָמַר ו־הָיָה לֹא־תַעֲלֹו וְלֹא־תִלָּחֲמוּן עִם־
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ כִּי מֵאֲתִי נִהְיָה
הַדְּבַר הַזֶּה וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־דְּבַר ו־הָיָה וַיָּשָׁבוּ לָלֶכֶת
כְּדָבָר ו־הָיָה: "וַיָּבֹו יִרְבֵּעַם אֶת־שָׁכָם בָּהָר אֶפְרַיִם
וַיָּשָׁב בָּהּ וַיַּצֵּא מִשָּׁם וַיָּבֹו אֶת־פְּנוּאֵל: "וַיֹּאמֶר
יִרְבֵּעַם בָּלְבֹו עָתָה תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד: "אִם־
יַעֲלֶה | הָעָם הַזֶּה לַעֲשׂוֹת זִבְחִים בְּבֵית־יְהוָה
בִּירוּשָׁלַם וְשָׁב לֵב הָעָם הַזֶּה אֶל־אֲדֹנֵיהֶם אֶל־
רְחַבְעָם מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהִרְגָּנִי וְשָׁבוּ אֶל־רְחַבְעָם מֶלֶךְ־
יְהוּדָה: "וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם מַעֲלֹת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה אֶ־לְהִיךְ יִשְׂרָאֵל

אשר העליוה מארץ מצרים: ויגשם את-האחד בבית-אל ואת-האחד נתן בדן: ויהי הדבר הזה לחטאת וילכו העם לפני האחד עד-דן: ויגשם את-בית במות ויגשם כהנים מקצות העם אשר לא-היו מבני לוי: ויגשם ירבעם חג בתדש השמיני בתמשה-עשר יום לתדש כחג אשר ביהודה ויעל על-המזבח כן עשה בבית-אל לזבח לעגלים אשר עשה והעמיד בבית אל את-כהני הבמות אשר עשה: ויעל על-המזבח אשר עשה בבית-אל בתמשה עשר יום בתדש השמיני בתדש אשר-בדא מלבדו ויגשם חג לבני ישראל ויעל על-המזבח להקטיר:

יג והנה איש א-להים בא מיהודה בדבר י-הוה אל-בית-אל וירבעם עמד על-המזבח להקטיר: ויקרא על-המזבח בדבר י-הוה ויאמר מזבח מזבח כה אמר י-הוה הנה-בן נולד לבית-דוד יאשיהו שמו וזבח עליה את-כהני הבמות המקטרים עליה ועצמות אדם ישרפו עליה: ונתן ביום ההוא מופת לאמר זה המופת אשר דבר י-הוה הנה המזבח נקרע ונשפך הדשן אשר-עליו: ויהי כשמע המלך את-דבר איש-הא-להים אשר קרא על-המזבח בבית-אל וישלח ירבעם את-ידו מעל המזבח לאמר תפשהו ותיבש ידו אשר שלח עליו ולא יכל להשיבה אליו: והמזבח נקרע ונשפך הדשן מן-המזבח כמופת אשר נתן איש הא-להים בדבר י-הוה: ויען המלך ויאמר אל-איש הא-להים חל-נא את-פני י-הוה א-להיה והתפלל בעדי ותשב ידי אלי ויחל איש-הא-להים את-פני י-הוה ותשב ידי המלך אליו ותהי כבראשנה: ויזכר המלך אל-איש הא-להים באה-אתי הביתה וסעדה ואתנה לך מתת: ויאמר איש-הא-להים אל-המלך אם-תתן-לי את-חצי ביתך לא אבא עמך ולא-אכל לחם ולא אשתה-מים במקום הזה: כי-כן אצנה אתי בדבר י-הוה לאמר לא-תאכל לחם ולא תשתה-מים ולא תשוב בדבר אשר הלכת: וילך בדבר אחר ולא-שב בדבר אשר בא ביה בית-אל: ויבא אחר זמן ישב בבית-אל ויבוא בנו ויספר-לו את-כל-המעשה אשר-עשה איש-הא-להים היום בבית-אל את-הדברים אשר דבר אל-המלך ויספרום לאביהם: ויזכר אליהם אביהם אי-נה הדבר הלא ויראו בניו

את-הדרך אשר הלך איש הא-להים אשר-בא מיהודה: ויאמר אל-בניו חבשו-לי החמור ויתבשו-לו החמור וירכב עליו: וילך אחרי איש הא-להים וימצאוהו ישב תחת האלה ויאמר אליו האתה איש-הא-להים אשר-באת מיהודה ויאמר אני: ויאמר אליו לך אתי הביתה ואכל לחם: ויאמר לא אוכל לשוב אתך ולבוא אתך ולא-אכל לחם ולא-אשתה אתך מים במקום הזה: כי-דבר אלי בדבר י-הוה לא-תאכל לחם ולא-תשתה שם מים לא-תשוב ללכת בדרך אשר-הלכת בה: ויאמר לו גם-אני נביא כמותך ומלאך דבר אלי בדבר י-הוה לאמר השבהו אתך אל-ביתך ויאכל לחם וישתה מים כחש לוי: וישוב אתו ויאכל לחם בביתו וישתה מים: ויהי הם יושבים אל-השלחן ויהי דבר-י-הוה אל-הנביא אשר השיבו: ויקרא אל-איש הא-להים אשר-בא מיהודה לאמר כה אמר י-הוה לעו כי מרית פי י-הוה ולא שמרת את-המצוה אשר צוה י-הוה א-להיה: ונתשב ותאכל לחם ותשתה מים במקום אשר דבר אליה אל-תאכל לחם ואל-תשתה מים לא-תבוא נבלתך אל-קבר אבתיך: ויהי אחרי אכלו לחם ואחרי שתותו ויתבשו-לו החמור לנביא אשר השיבו: וילך וימצאוהו אריה בדרך וימיתוהו ותהי נבלתו משלכת בדרך והחמור עמד אצלה והארלה עמד אצל הנבלה: והנה אנשים עברים ויראו את-הנבלה משלכת בדרך ואת-הארלה עמד אצל הנבלה ויבאו ויזכרו בעיר אשר הנביא הזקן ישב בה: וישמע הנביא אשר השיבו מן-הדרך ויאמר איש הא-להים הוא אשר מרה את-פי י-הוה ויתנהו י-הוה לארלה וישברהו וימתו כדבר י-הוה אשר דבר-לו: ויזכר אל-בניו לאמר חבשו-לי את-החמור ויתבשו: וילך וימצא את-נבלתו משלכת בדרך וחמור והארלה עמדים אצל הנבלה לא-אכל הארלה את-הנבלה ולא שבר את-החמור: וישא הנביא את-נבלת איש-הא-להים וינתהו אל-החמור וישיבהו ויבא אל-עיר הנביא הזקן לספד ולקברו: וינח את-נבלתו בקברו ויספדו עליו חוי אחי: ויהי אחרי קברו אתו ויאמר אל-בניו לאמר במותי וקברתם אתי בקבר אשר איש הא-להים קבור בו אצל עצמותי הנחו את-עצמותי: כי היה יהיה הדבר אשר קרא בדבר י-הוה על-המזבח אשר בבית-אל ועל כל-בתי

הַבָּמוֹת אֲשֶׁר בְּעָרֵי שְׁמֶרֶן: «אֲחֵר הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־
יָשָׁב יִרְבָּעָם מִדְּרָכּוֹ הָרָעָה וַיָּשָׁב וַיַּעַשׂ מִקְצֹת הָעָם
כַּהֲנֵי בָמוֹת הַחֹפֶל יִמְלֹא אֶת־יָדוֹ וַיְהִי כַּהֲנֵי בָמוֹת:
וַיְהִי בַדָּבָר הַזֶּה לַחֲטָאת בַּיִת יִרְבָּעָם וּלְהַכְחִיד
וּלְהַשְׁמִיד מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:

יֵד «בָּעֵת הַהִיא חָלָה אֲבִיהָ בֶן־יִרְבָּעָם: וַיֹּאמֶר
יִרְבָּעָם לְאִשְׁתּוֹ קוּמִי נָא וְהַשְׁתַּנִּיתִי וְלֹא יָדְעוּ כִּי־אֵת
אִשְׁתּוֹ יִרְבָּעָם וְהִלְכָתְּ שָׁלֹה הִנֵּה־שָׁם אַחֲתָהּ הַנְּבִיאָה
הוּא־דָּבָר עָלִי לְמַלְךְ עַל־הָעָם הַזֶּה: וּלְקַחְתָּ בְּיָדְךָ
עֲשֻׁרָה לָחֶם וּנְקָדִים וּבִקְבֹקֶב דָּבָשׁ וּבָאֵת אֵלָיו הוּא
יָגִיד לְךָ מִה־יְהִינָה לְנֹעַר: וַתַּעַשׂ כֵּן אִשְׁתּוֹ יִרְבָּעָם
וַתִּקֶּם וַתֵּלֶךְ שָׁלֹה וַתִּבָּא בֵּית אַחֲתָהּ וְאַחֲתָהּ לֹא־יָכֹל
לְרֹאוֹת כִּי קָמוּ עֵינָיו מִשִּׁיבּוֹ: וַיֹּהִי־הָיָה אָמַר אֶל־
אַחֲתָהּ הִנֵּה אִשְׁתּוֹ יִרְבָּעָם בָּאָה לְדָרֶשׁ דָּבָר מֵעֲמֻךְ
אֶל־בְּנָהּ כִּי־חָלָה הוּא כְּנָה וְכִנָּה תִּדְבָּר אֵלֶיהָ וַיְהִי
כַּבָּאָה וְהָיָה מִתְנַפְּרָה: וַיְהִי כַשְׂמֹעַ אַחֲתָהּ אֶת־קוֹל
רַגְלֶיהָ בָּאָה בַּפֶּתַח וַיֹּאמֶר בָּאִי אִשְׁתּוֹ יִרְבָּעָם לָמָּה זֶה
אֵת מִתְנַפְּרָה וְאַנְכִּי שָׁלוֹם אֵלֶיךָ קָשָׁה: וְלֹכִי אִמְרִי
לְיִרְבָּעָם כֹּה־אָמַר יֹהֵאֱלֹהִי יִשְׂרָאֵל יַעֲזֹר אֲשֶׁר
הִרְמִיתִיךָ מִתּוֹךְ הָעָם וְאַתָּנֶנֶךָ נִגִּיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל:
וְאַקְרַע אֶת־הַמַּמְלָכָה מִבֵּית דָּוִד וְאַתָּנֶנֶךָ לְךָ וְלֹא־
הָיִיתָ כַּעֲבָדִי דָּוִד אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֹתַי וְאַשְׁרֵי־הִלַּךְ
אַחֲרַי בְּכָל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת רַק הִיָּשֵׁר בְּעֵינָי: וַתִּרְעַע
לַעֲשׂוֹת מִכָּל אֲשֶׁר־הָיוּ לִפְנֶיהָ וַתֵּלֶךְ וַתַּעֲשֶׂה־לָּהּ
אֶל־לֵהִים אֲחֵרִים וּמִסְכּוֹת לְהַכְעִיסֵנִי וְאֵתִי הִשְׁלַכְתָּ
אֲחֵרֵי גֹד: לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל־בֵּית יִרְבָּעָם
וְהַכְרַתִּי לְיִרְבָּעָם מִשְׁתִּין בְּקִיר עֲצוּר וְעֲזוּב בְּיִשְׂרָאֵל
וּבְעִרְתִּי אֲחֵרֵי בֵּית־יִרְבָּעָם פֶּאֶשֶׁר יִבְעֹר הַגָּלִל עַד־
תַּמּוֹ: «הֵמָּה לְיִרְבָּעָם בָּעִיר יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים וְהֵמָּה
בַּשָּׂדֶה יֹאכְלוּ עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי יֹהֵאֱלֹהֵי דָבָר: וְאַתָּה
קוּמִי לְכִי לְבֵיתְךָ בְּבָאָה רַגְלֶיךָ הָעִירָה וּמֵת הַיֵּלֶד:
«וַיִּסְפְּדוּ־לוֹ כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ כִּי־זֶה לְבָדּוֹ יָבֹא
לְיִרְבָּעָם אֶל־קֶבֶר יַעֲזֹר נִמְצָא־בּוֹ דָּבָר טוֹב אֶל־יֹהֵאֱלֹהֵי
אֶל־הָיָה יִשְׂרָאֵל בְּבֵית יִרְבָּעָם: וְהַקִּים יֹהֵאֱלֹהֵי לֹו מַלְךְ
עַל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִכְרִית אֶת־בֵּית יִרְבָּעָם זֶה הַיּוֹם
וַיְהִי גַם־עֲתָתָה: «וְהָפָה יֹהֵאֱלֹהֵי אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוּד
הַקֶּנֶה בְּפִמִּים וַנִּתֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לְאַבְרָהָם וְיִצְחָק מֵעַבְדֵּךְ לְנֶגֶד יַעֲזֹר
אֲשֶׁר עָשׂוֹ אֶת־אֲשֵׁרֵיהֶם מִכְּעִיסִים אֶת־יֹהֵאֱלֹהֵי: וַיִּתֵּן
אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּגָלִל חֲטָאוֹת יִרְבָּעָם אֲשֶׁר חָטָא וְאֲשֶׁר

הַחֲטִיִּיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: וַתִּקֶּם אִשְׁתּוֹ יִרְבָּעָם וַתֵּלֶךְ
וַתִּבָּא תְּרַצָּתָהּ הִיא בָּאָה בְּסֶף־הַבַּיִת וְהַנֹּעַר מֵת:
«וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ וַיִּסְפְּדוּ־לוֹ כָּל־יִשְׂרָאֵל כַּדָּבָר יֹהֵאֱלֹהֵי
אֲשֶׁר דָּבָר בְּיַד־עַבְדּוֹ אַחֲתָהּ הַנְּבִיאָה: וַיִּתֵּר דְּבָרֵי
יִרְבָּעָם אֲשֶׁר גָּלַח וְאֲשֶׁר מָלַךְ הֵנָּה כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ
יִרְבָּעָם עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה וַיִּשָּׁכַב עִם־אֲבֹתָיו
וַיִּמָּלֶךְ נָדָב בְּנוֹ תַחֲתָיו: «וַיִּרְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה מָלַךְ
בִּיהוּדָה בֶּן־אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רַחֲבָעָם בְּמַלְכוֹ
וַשְּׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה | מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר־בְּחֵר
יֹהֵאֱלֹהֵי לְשׁוֹם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁם
אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמְּנִית: «וַיַּעַשׂ יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינָי
יֹהֵאֱלֹהֵי וַיִּקְנָאוּ אֹתוֹ מִכָּל אֲשֶׁר עָשׂוֹ אֲבֹתָם בַּחֲטָאוֹת
אֲשֶׁר חָטְאוּ: «וַיִּבְנוּ גַם־הֵמָּה לָחֶם בָּמוֹת וּמִצְבּוֹת
וְאַשְׁרִים עַל כָּל־גִּבְעָה גְּבוּהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַענָן:
«וְגַם־קִדְּשׁ הָיָה בָּאָרֶץ עָשׂוֹ כָּל־הַתּוֹעֲבֹת הַגּוֹלִים
אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יֹהֵאֱלֹהֵי מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: «וַיְהִי בַשָּׁנָה
הַחֲמִישִׁית לְמַלְךְ רַחֲבָעָם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
עַל־יְרוּשָׁלַם: «וַיִּקַּח אֶת־אַצְרוּת בֵּית־יֹהֵאֱלֹהֵי וְאֶת־
אוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת־הַכֶּלֶל לָקַח וַיִּקַּח אֶת־כָּל־
מִגְנֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה: «וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ רַחֲבָעָם
תַּחֲתָם מִגְנֵי נְחֹשֶׁת וְהַפְקִיד עַל־יָד שְׁרֵי הָרָצִים
הַשְּׂמָרִים פֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ: «וַיְהִי מִדִּי־כָא הַמֶּלֶךְ בֵּית
יֹהֵאֱלֹהֵי יִשְׁאוּם הָרָצִים וְהַשִּׁיבּוּם אֶל־תֵּא הָרָצִים:
«וַיִּתֵּר דְּבָרֵי רַחֲבָעָם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הִלֵּא־הֵמָּה
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה:
«וּמִלְחָמָה הִיָּתָה בֵּין־רַחֲבָעָם וּבֵין יִרְבָּעָם כָּל־הַיָּמִים:
«וַיִּשָּׁכַב רַחֲבָעָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּר עִם־אֲבֹתָיו בָּעִיר
דָּוִד וְשָׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמְּנִית וַיִּמָּלֶךְ אַבְיָם בְּנוֹ
תַחֲתָיו:

הלכות גרושין פרק יג

יג, א האשה שאמרה לבעלה, גרשתני בפני פלוני ופלוני, ובאו אותן העדים והבחישוה, ואחר כך הלכה היא ובעלה, ושלום בעולם, ובאה ואמרה, מת בעלי אינה נאמנת: שזו החזקה שקרנית, ורוצה להשמיט מתחת בעלה. בא עד אחד, והעיד לה שמת בעלה לא תנשא, שמה היא שכרה אותו; ואם נשאת, לא תצא, שהרי יש לה עד.

יג, ב וכן אם חיתה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה, מת בעלי במלחמה אינה נאמנת, ואף על פי שהיה שלום בינו לבינה: שמה תסמוך דעתה על דברים שרבן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה באמצעו, שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו נהרג בכללן. לפיכך אינה נאמנת, ואפלו אמרה, מת במלחמה וקברתי; אבל אם אמרה, מת על מטתי נאמנת.

יג, ג לא החזקה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה, מלחמה חיתה במקום פלוני, ומת במלחמה לא תנשא לבתחלה; ואם נשאת, לא תצא. וכן האשה שאמרה, מת בעלי תחת המפלת אינה נאמנת. וכן אם היה שלוח נחשים ועקרבים, ואמרה, נשכו נחש או עקרב, ומת אינה נאמנת, שמה תסמוך דעתה על רב אנשים שמתו כך בנשיבה.

יג, ד אמרה עשנו עלינו בית, או מערה, הוא מת, ואני נצולתי אינה נאמנת: בשם שנעשה לה גם, כך נעשה לו גם. חיתה שנת רעבון ואמרה, מת בעלי אינה נאמנת; מת וקברתי, נאמנת. אמרה נפלו עלינו גזים, או לסטים, הוא נהרג, ואני נצולתי נאמנת: שאין דרבן להרג הנשים כדי שנאמר בשם שנצולה היא, כך נצול הוא.

יג, ה היה דבר בעולם ובאה ואמרה, מת בעלי נאמנת: שהדבר פשוט בפני כל אדם שבשנת הדבר, זה חויה וזה מת, ואפשר שימותו בדבר גברים חזקים, וינצלו חלולים; ולפי זה אין חוששין לה, שמה סמכה דעתה על רב המתים.

יג, ו כבר אמרנו שעד מפי עד, פשר לעדות אשה;

במה דברים אמורים, ששמע מפי בן דעת שמת פלוני, כגון עבד או שפחה. אבל אם שמע מפי שוטה או קטן, אינו מעיד ואין סומכין על דבריהם.

יג, ז שמע מן התינוקות שהן אומרים, עכשו באנו מהספד פלוני, כך וכך ספדנין היו שם, ופלוני החכם, ופלוני עלה אחר מטתו, כך וכך עשו במטתו חרי זה מעיד מפיהן על פי הדברים האלו וכיוצא בהן, ומשיאין את אשתו. וישראל שאמר, הרגתי פלוני חרי זו תנשא על פיו: שאין אדם משים עצמו רשע, וחרי העיד שמת.

יג, ח כבר אמרנו שהגוי שהסיח לפי תמו, משיאין על פיו. ביצר: היה הגוי מסיח ואומר, אוי לפלוני שמת, במה היה נאח וכמה טובה עשה עמי; או שהיה מסיח ואומר, פשהייתי בא בדרך נפל פלוני שהיה מחלף בדרך עמנו ומת, ותמהנו לדבר זה ביצר מת פתאום. וכיוצא בדברים אלו, שהן מראין שאין פונתו להעיד חרי זה נאמן. וישראל ששמע מגוי המסיח לפי תמו, מעיד ששמע ממונה; ותנשא על פיו.

יג, ט במה דברים אמורים, שלא חיתה שם אמתלה בשיחת הגוי שמה לא נתפון אלא לדבר אחר: כגון שאמר לאחד, עשה לי כך וכך שלא אהרג אותך בדרך שהרגתי פלוני אין זה מסיח לפי תמו, שפונתו להטיל אימה על זה. וכן אם שמע מערפאות שלגזיים שאמרו, הרגנו פלוני אין נאמנין, שהן מחזקין ידי עצמן בכזב כדי להטיל אימה. וכן כל כיוצא בדברים אלו.

יג, י גוי שהתחיל להסיח לפי תמו תחלה אף על פי ששאלו אותו אחר כך, ובדקוהו עד שפרש כל המאדע חרי זה נאמן, ומשיאין על פיו.

יג, יא כבר הודענו שהעד שאמר, שמעתי שמת פלוני, אפלו שמע מאשה ששמעה מעבד חרי זה פשר לעדות אשה, ומשיאין על פיו. אבל אם אמר העד או האשה או העבד, מת פלוני ואני ראיתי שמת שואלין אותו היאך ראית, ובמה ידעת שמת: אם העיד בדבר ברור, נאמן; ואם העיד

בדברים שרפן למיתה, אין משיאין את אשתו
שאין מעידין על האדם שמת אלא בשראוהו
שמת ודאי, ואין בו ספק.

וג, יב ביצד: ראוהו שנפל לים, אפלו טבע בים
הגדול אין מעידין עליו שמת, שמו יצא במקום
אחר; ואם נפל למים מקבצים כגון בור או מערה,
שעומד ורואה כל סביביו, ושהה כדי שתצא
נפשו, ולא עלה מעיד עליו שמת, ומשיאין את
אשתו.

וג, יג וכן אם השליכוהו בים, והשליכו מצודה
אחריו, והעלו ממנו אבר שאי אפשר שינטל אותו
אבר מן החי, ויחיה חרי זה מעיד עליו שמת,
ומשיאין את אשתו.

וג, יד ראוהו שנפל לגב אריות ונמרים וכיוצא
בהן, אין מעידין עליו אפשר שלא יאכלוהו; נפל
לחפירת נחשים ועקרבים, או לתוך כבשן האש,
או לתוך יורה רותחת מלאה יין או שמן, או
ששחטו שני סימנין או רב שני סימנין אפלו
עמד וברח, מעידין עליו שמת: שודאי סופו
למות. וכן כל כיוצא בזה מדברים שאי אפשר
שיחיה, אלא ימות מיד בזמן קרוב חרי אלו
מעידין עליו.

וג, טו ראוהו צלוב, והעוף אוכל בו אף על פי
שהקרוהו או ירו בו חצים, אינו מעיד עליו שמת;
ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה
בנטילתו, כגון מוחו או לבו או בני מעיו חרי זה
מעידין עליו שמת.

וג, טז עד אחד שאמר, ראיתיו שמת במלחמה, או
במפלת, או שטבע בים הגדול ומת, וכיוצא באלו
מדברים שרפן למיתה אם אמר קברתיו, נאמן;
ותנשא על פיו. ואם לא אמר קברתיו, לא תנשא;
ואם נשאת, לא תצא.

וג, יז וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה
במים שאין להם סוף, ולא עלה, ואבד זכרו,
ונשתקע שמו חרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו
שבארנו; ואם נשאת, לא תצא. ואפלו היה הגוי
הוא שהסיח לפי תמו ואמר, טבע פלוני בים,

ונשאת על פיו חרי זו לא תצא; וחקם שהורה
להשיא אותה, לכתחלה מנדין אותה.

וג, יח מצאוהו הרוג, או מת אם פדחתו וחטמו
ופרצוף פניו קימין, והפירוהו בהן שהוא פלוני
מעידין עליו; ואם נטל אחד מאלו אף על פי שיש
להם סימנין בגופו ובכליו, ואפלו שומה אין
מעידין, שמו אחר הוא. במה דברים אמורים,
שראוהו בתוך שלושה ימים אחר הריגתו, או
מיתתו; אבל אחר שלושה, אין מעידין עליו, מפני
שפרצוף פניו משתנה.

וג, יט טבע בים, והשליכו הים ליבשה, אפלו אחר
במה ימים אם הכירו פניו וחטמו, מעידין עליו,
שאינו משתנה במים, אלא אחר זמן מרבה; ואם
שהה ביבשה אחר שהשליך מן הים שעות, ונתפח
אין מעידין עליו, שחרי נשתנה.

וג, כ בשמסתפלין בצורתו כדי להפירו להעיד
עליו, בודקין אותו ורואין אותו, אפלו בלי לה
לאור הנר, או לאור הלבנה. ראו אחד עומד
מרחוק ואומר שהוא פלוני בן פלוני במקום
פלוני, וחרי נשכו נחש וחרי הוא מת, וחלכו
ומצאוהו שנשתנה, ולא הפירוהו חרי אלו
משיאין את אשתו.

וג, כא בא אחד ואמר, אמרו לי בית דין, או
אנשים, כשתלך למקום פלוני, אמר להם שמת
יצחק בן מיכאל, ובא השליח ואמר לנו, והשליח
אינו יודע מי הוא זה הואיל ואנו יודעים פלוני
הידוע בשם זה, חרי אשתו מתרת, ואין אומרים,
שמו יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת.

וג, כב יצא ישראל וגוי מעמנו למקום אחד, ובא
הגוי והסיח לפי תמו ואמר, איש שיצא עמי מכאן
מת משיאין את אשתו, ואף על פי שאין הגוי
יודע אותו האיש; והוא שיאמר, קברתיו.

וג, כג וכן אם יצאו עשרה בני אדם כאחד במקום
למקום, והן אסורין בקלר, או נושאים גמלים,
וכיוצא בדברים אלו, והסיח הגוי לפי תמו ואמר,
שעשרה אנשים שהלכו במקום פלוני למקום
פלוני, והם נושאים כד ופד, מתו כלם, וקברנום

משויאין את נשותיהן.

להקל משום התרת עגנות.

וג, כד ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו במקום פלוגי, כף ופך צורתו, ופך ופך חיו סימניו אין אומרין באמרו חרעת, הוא פלוגי, עד שיעיד העד שהוא פלוגי, ויכיר שמו ושם עירו. אבל אם אמר, אחד יצא עמנו מעיר פלוגית ומת מחפשיין באותה העיר: אם לא יצא משם אלא הוא, תנשא אשתו.

וג, כח מצאו כתוב בשטר, מת איש פלוגי בן פלוגי, או נחרג איש פלוגי, ונודע שזה כתב ישראל חרי זו תנשא אשתו; וכן מי שנשתתק, ובדקו אותו בדרך שבדקין לגטין, ונמצאת דעתו מכוננת, וכתב שמות פלוגי בן פלוגי סומכין על בתיבתו, ותנשא. ואין בודקין עדי אשה בדרישא וחקירה שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר, אלא

וג, כו אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערה החמורה בעדות אשה, אפלו שפחה, ועד מפי עד, ומפי חבתב, ובלא דרישה וחקירה כמו שבארנו: שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות, אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בריו אלא מפי העדים ובעדותן, כגון שהעידו שזה חרג זה, או הלוח את זה.

וג, כז אבל דבר שאפשר לעמוד על בריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמיט אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמות פלוגי לא הקפידה תורה עליו: שדבר רחוק הוא, שיעיד בו העד בשקר. לפיכך הקילו חכמים בדבר זה, והאמינו בו עד אחד, מפי שפחה, ומן חבתב, ובלא דרישה וחקירה כדי שלא ישארו בנות ישראל עגנות.

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלוש מצוות שתי מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרט: ליבם; לחליץ; שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסור רשות חיבם מעליה. והאשה שהיא ראוייה ליבום, נקראת זקוקה ליבם; ורשות חיבם, נקראת זיקה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות יבום וחליצה פרק א

א, א מצוות עשה מן התורה, שייבם אדם אשת אחיו מאביו, בין מן הנשואין בין מן הארוסין, אם מת בלא זרע שנאמר "ובן אין לו..." יבמה יבא עליה". ומן התורה, אינו צריך לקדש יבמתו, שזו אשתו היא שהקנו לו מן השמים, אלא יבוא עליה; וכתבתה, על נכסי בעלה שמות.

א, ב לא רצה ליבם, או שלא רצת היא חרי זה חולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת להנשא לאחר; ומצוות עשה מן התורה, לחליץ אם לא רצה ליבם שנאמר "וחליצה נעלו..." ומצוות יבום, קודמת למצוות חליצה.

א, ג זה שנאמר בתורה "ובן אין לו" אחד הבן ואחד חבת, או זרע הבן או זרע חבת: הואיל ויש לו זרע מכל מקום, בין מאשה זו בין מאשה אחרת חרי זה פוטר את אשתו מן החליצה, ומן חיבום.

א, ד אפלו היה לו זרע ממזר, או עובד עבודה זרה חרי זה פוטר את אשתו. אבל בנו מן השפחה, ומן הנכרית אינו פוטר: שזרע הבא מן השפחה, עבדים, והבא מן הגויה, גויים; וכאלו אינם. חרי הוא אומר בשפחה "האשה וילדיה, תהיה לאדניה", מלמד שילדה פמוה; ובגויה הוא אומר "פי יסיר את בנה מאחרי", מסיר אותו מלחשב בקהל. ואף על פי שנשתחרר בנו מן השפחה, או נתגרר בנו מן הגויה חרי הן פשאר הגרים והמשחררין, ואינן פוטרין את אשתו.

א, ה חרי שחיה לו בן מן השפחה שלו, ושחררו, ושחררה, ונשאה, ומת בלא זרע חרי זו תתיבם לאחיו, ואף על פי שפנה ממנו קיום שכבר שחררו.

א, ו מי שמות והניח אשתו מעברת אם הפילה אחר מותו, חרי זו תתיבם; ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם אפלו מת בשעה שנולד חרי אמו פטורה מן החליצה, ומן חיבום. אבל מדברי סופרים, עד שיודע בודאי שכלולו חדשיו, ונולד

לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים גָּמוּרִים. אָבֵל אִם לֹא נֹדַע לְכַמֵּה
נָלַד אִם שָׁחָה שְׁלוּשִׁים יוֹם חָרִי זֶה וְלֹד קִימָה,
וּפּוֹטֵר אֶת נָשִׁי אָבִיו מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם; וְאִם
מֵת בְּתוֹךְ הַשְּׁלוּשִׁים, אֶפְלוּ בְּיוֹם הַשְּׁלוּשִׁים בֵּין
שְׁמֵת מַחֲלִי, בֵּין שְׁנֵפֶל מִן חֲגֹג אוֹ אָכְלוּ אֶרֶי חָרִי
זֶה סֶפֶק נֶפֶל, סֶפֶק בֶּן קִימָה; וְלִפְיָךְ אִמּוֹ חוֹלָצָת
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְלֹא מִתִּיבָמָה.

א,ז מִי שֵׁשׁ לוֹ אֶחָ מִכָּל מְקוֹם אֶפְלוּ מִמִּזְרָ אוֹ
עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל מוֹשִׁיָּצָא
רִאשׁוֹ וְרַבּוֹ לְאַוִּיר הָעוֹלָם קֶדֶם שְׁיִמּוֹת אָחִיו, חָרִי
זֶה זֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ לְיִבּוּם. וְאִם הָיָה לוֹ אֶחָ מִן
הַשְּׁפָחָה, אוֹ מִן הַנְּכָרִית אֵינּוּ אָחִיו לְדָבָר מִן
הַדְּבָרִים, וְאֵינּוּ זֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאִם עַל פִּי
שְׁחִיתָה לִידָתוֹ בְּקַדְשָׁהּ, הוּאִיל וְחִיתָה הוֹרָתוֹ שְׁלֹא
בְּקַדְשָׁהּ, אֵינּוּ אָחִיו.

א,ח אֲחִים מִן הָאֵם אֵינָן חֲשׁוּבִין אֲחִים אֲלֵא
לְאֵבִלוֹת, וְלַעֲדוּת; אָבֵל לַעֲנִין יִרְשָׁה, אוֹ לְיִבּוּם
וְחֲלִיצָה חָרִי הֵן בָּמִי שְׂאִינָן, שְׂאִין אַחֻהָ אֲלֵא
מֵאֵב. גָּרִים שְׁנֵת־גִּירוֹ, וְעַבְדִּים שְׁנֵשְׁת־חֲרָרוּ אֵין
לָהֶן אַחֻהָ כָּלֵל, וְחָרִי הֵן בָּזָרִים זֶה לָזֶה. וְאֶפְלוּ אֶחָד
מֵהֶן הוֹרָתוֹ שְׁלֹא בְּקַדְשָׁהּ וְלִידָתוֹ בְּקַדְשָׁהּ, וְחֲשִׁנִּי
הוֹרָתוֹ וְלִידָתוֹ בְּקַדְשָׁהּ חָרִי הֵן בָּזָרִים; וְאֶפְלוּ
תַּאֲוָמִים וְנָלְדוּ בְּקַדְשָׁהּ, אֵין בֵּינֵיהֶן אַחֻהָ עַד
שְׁתִּיחָה הוֹרָתָן וְלִידָתָן בְּקַדְשָׁהּ.

א,ט מִי שֶׁהָיָה לוֹ נָשִׁים רַבּוֹת, וּמֵת בִּיאָתָהּ אוֹ
חֲלִיצָתָהּ שְׁלֹא־חַת מֵהֶן, פּוֹטֵרֶת אֶת הַשָּׂאֵר; וְאֵינּוּ
מֵיבָם לְשִׁתִּים, שְׁנֵאֲמַר "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית
אָחִיו" בֵּית אֶחָד הוּא בּוֹנֶה, וְאֵינּוּ בּוֹנֶה שְׁנֵי
בָתִּים. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ אֲחִים רַבִּים אֶחָד מֵהֶן חוֹלֵץ
אוֹ מֵיבָם לְאֶחָת מִן הַיִּבְּמוֹת, וְיִתְּרוֹ שָׂאֵר הַצָּרוֹת.

א,י הָיָה בִּיבְמוֹת אֵלּוּ בְּשָׂרוֹת לְבַהֲנָה, וּפְסוּלוֹת אִם
הָיָה מֵיבָם מֵיבָם לְאִיזוֹ שִׁירָצָה; וְאִם הָיָה חוֹלֵץ
יִחְלֹץ לְפְסוּלָהּ, כִּדִּי שְׁלֹא יִסָּל אֶת הַבְּשָׂרָה לְבַהֲנָה
בַּחֲלִיצָה. מֵתוֹ לוֹ אָחִין רַבִּים, וְנִפְלוּ נִשְׁוֹתֵיהֶן
לְפָנָיו אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְיִבָּם אֶת כָּלָן, מֵיבָם; וְאִם
לֹא, חוֹלֵץ לְכָלָן, אוֹ חוֹלֵץ לְמִי שִׁירָצָה מֵהֶן וּמֵיבָם
לְמִי שִׁירָצָה, אֶחָת מִכָּל בֵּית וּבֵית.

א,יא הַכּוֹנֵם אֶת יִבְמָתוֹ נֶאֱסָרוּ צָרוֹתֶיהָ עָלָיו, וְעַל
שָׂאֵר הָאֲחִין. וְאִם בָּא הוּא אוֹ אֶחָד מֵאֲחָיו עַל
צָרָתָהּ, חָרִי זֶה עוֹבֵר בַּעֲשָׂה שְׁנֵאֲמַר "יִבְמָה יִבֹּא
עָלֶיהָ", לֹא עָלֶיהָ וְעַל צָרָתָהּ; וְלֹא הִבָּא מִכָּלֵל
עֲשָׂה, עֲשָׂה.

א,יב וְכֵן חוֹלֵץ לְיִבְמָתוֹ נֶאֱסָרָה חֲחִלוּצָהּ הִיא וְכָל
צָרוֹתֶיהָ, עַל חוֹלֵץ וְעַל שָׂאֵר הָאֲחִין. וְכָלֵן
אֲסוּרוֹת עָלֶיהֶן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, בְּשָׁנִיּוֹת, שְׁמֵאֲחָר
שְׁמֵת אָחִיו כָּלֵא וְלֹד, נִסְתַּלֵּק אֲסוּר עֲרוּחַ מַעַל כָּל
נָשִׁיו; לְפִיָּךְ תּוֹפְסִין בָּהֶן הַקְדוּשִׁין, בְּשָׁנִיּוֹת.

א,יג חוֹלֵץ לְיִבְמָתוֹ בְּשֵׁם שְׁחִיא אֲסוּרָה עָלָיו, כֶּף
קְרוֹבוּתֶיהָ, כְּגוֹן אִמָּה וּבִתָּהּ; וְכֵן הִיא אֲסוּרָה
לְבָנָהּ, וְלֵאָחִיו. וְאֶפְלוּ שְׁנֵיּוֹת שְׁלֹשׁ אֲסוּרוֹת, כְּגוֹן
בֵּת בֵּת בִּתָּהּ; וְכֵן הִיא אֲסוּרָה לְבֶן בֶּן־בָּנוֹ. כָּלֵל
שְׁלֵדָבָר, חָרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ שֹׁגֵרָשָׁה. וְכֵן אִם מֵתָה
יִבְמָתוֹ וְעַדִּין הִיא זְקוּקָה לוֹ אֲסוּר בְּקְרוֹבוּתֶיהָ,
כְּאֵלּוּ חִיתָה אִשְׁתּוֹ וּמֵתָה תַּחְתָּיו. וְכָל הָאֲסוּרִין
הָאֵלּוּ, מִדְּבָרֵיהֶן. וּמִתֵּר אָדָם לִשְׂאֵ אַחֻת צָרָת
חֲלוּצָתוֹ, וְשָׂאֵר קְרוֹבוּתֶיהָ.

א,יד אֲסוּר לְיִבָּם לִשְׂאֵ קְרוֹבָת זְקוּקָתוֹ, כְּגוֹן אִמָּה
אוֹ בִּתָּהּ, עַד שְׁיִיבָם אֶחָד מֵאֲחָיו לָהּ, אוֹ יִחְלֹץ
וְתַסּוּר זִקְתּוֹ מֵעָלֶיהָ; וְיִשְׂאֵ אִמָּה אוֹ בִּתָּה אוֹ שָׂאֵר
קְרוֹבוּתֶיהָ, אִם עַל פִּי שְׁחֵן כָּלֵן אֲסוּרוֹת עַל אָחִיו
שְׁחָלֵץ אוֹ יִבָּם, כְּמוֹ שִׁבְאַרְנִי.

א,טו הַכּוֹנֵם יִבְמָתוֹ, וְגִרָשָׁה אִם רָצָה לְהַחְזִירָה,
יִחְזִירָהּ: מִפְּנֵי שְׁחִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וְלֹא נִשְׂאֵר
עָלֶיהָ שֵׁם אֲסוּר מִפְּנֵי אָחִיו כָּלֵל לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה,
וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

א,טז כָּכָר בְּאַרְנֵי בַּחֲלָפוֹת אִישׁוֹת שָׁכָן תִּשְׁע
שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד, בִּיאָתוֹ בִּיאָהּ; וְדָבָר זֶה, חֲלָכָה
מִפִּי חֲקִיבָלָה. לְפִיָּךְ יִבָּם קָטָן שָׂרָצָה לְיִבָּם אִשְׁת
אָחִיו אִם הָיָה בֶּן תִּשְׁע שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד, מֵיבָם,
אָבֵל אֵינּוּ חוֹלֵץ עַד שִׁיגְדִיל וַיִּבְדֵּק, שְׁחָרִי "אִישׁ"
כְּתוּב בַּפֶּרֶשָׁה לַעֲנִין חֲלִיצָה; וְאִם הָיָה פָחוֹת מִזֶּה,
אֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָהּ. וּבִיאָת בֶּן תִּשְׁע, אֵינָה קוֹנֶה
קָנִין גָּמוּר; לְפִיָּךְ אֵין יִבְמָתוֹ נִתְּרָת לְזָר, עַד
שִׁיבּוֹא עָלֶיהָ אַחֵר שִׁיגְדִיל, אוֹ עַד שְׁתִּחְלֹץ, כְּמוֹ

כָּשֶׁר. וְאִם בָּא עָלֶיהָ אַחֵר שְׂוִלָּדָהּ, הַבָּנִים שְׂוִיבֹאוּ אַחֲרָיו סֶפֶק מִמּוֹזְרִים.

הַלְבוֹת יְבוּם וְחִלּוּץ פָּרֶק ב

ב,א מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שְׁלֹא יִבֹּא חֵיבֵם עַל יְבֻמָּתוֹ, עַד שִׁיקְדֵּשׁ אוֹתָהּ בִּבְנֵי שְׁנֵי עֲדִים בִּפְרוּטָה, אוּ בְשׁוּחָה פְרוּטָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא מֵאֲמֵר. וְאִין הַמֵּאֲמֵר קֹנֶה בִּיְבֻמָּה קִנְיָן גָּמוּר, כִּמּוֹ שְׁתִּיתָ בָּאֵר; וְהַעוֹשָׂה מֵאֲמֵר בִּיְבֻמָּתוֹ שְׁלֹא מוֹדַעְתָּהּ לֹא עֹשֶׂה כְּלוּם, שְׂאִין הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת אֲלָא לְרִצּוֹנָה. וְקִטְנָה מִן הָאֲרוּסִין, אִין עוֹשִׂין בָּהּ מֵאֲמֵר אֲלָא מוֹדַעְתָּ אֲבִיחָ.

ב,ב וּכְשֶׁם שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יְבֻמָּתוֹ, כֶּךָ הוּא מְבָרֵךְ בְּרֵכֶת נְשׂוֹאִין בְּעֶשְׂרָה; וְכוּתֵּב בְּתֵבָה, כְּדִין כָּל נִשְׂאָא אִשָּׁה. וְאִם בָּא עַל יְבֻמָּתוֹ, וְלֹא עֹשֶׂה מֵאֲמֵר קֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר, וְאִינוּ צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְקַדֵּשׁ אַחֵר הַבְּעִילָה; וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת, וְכוּתֵּב לָהּ בְּתֵבָה.

ב,ג חֲבֵא עַל יְבֻמָּתוֹ בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזְדָּה, בֵּין בְּאִנָּם בֵּין בְּרִצּוֹן, בֵּין שְׁחִיחָה הוּא מְזִיד וְחִיא שׁוּגָגָת אוּ אִנּוּסָה, בֵּין שְׁחִיחָה הִיא מְזִידָה וְחִיא שׁוּגָג אוּ אִנּוּסָה, בֵּין שְׁחִיחָה יִשְׁנָה בֵּין שְׁחִיחָה עָרָה, בֵּין שָׂבֵא עָלֶיהָ בְּדַרְפָּה בֵּין שְׁלֹא בְּדַרְפָּה, אֶחָד הַמַּעֲרָה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר קִנָּה.

ב,ד כִּמְחָ דְּבָרִים אֲמִוּרִים, שְׁנֵתִּיבּוֹן לְבַעַל; אֲבָל אִם נָפַל וְנִתְקַע בָּהּ, אוּ שָׂבֵא עָלֶיהָ שְׂפֹר שְׂאִינוּ מִכִּיר כְּלוּם, אוּ יִשֵּׁן לֹא קִנָּה. נִתְּפֹן לְחִטִּים בְּבוֹתָל, וְחִטִּים בִּיְבֻמָּתוֹ לֹא קִנָּה; לְחִטִּים בְּבִחְמָה, וְחִטִּים בִּיְבֻמָּתוֹ קִנָּה, שְׁחִירֵי נִתְּפֹן לְשֵׁם בְּעִילָה מִכָּל מְקוֹם.

ב,ה יְבֻמָּה שְׁנֵתִּיבּוֹמָה, וְאַמְרָה בְּתוֹךְ שְׁלוֹשִׁים יוֹם, לֹא נִבְעֵלְתִי וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר, בְּעֵלְתִי כּוֹפִין אוֹתוֹ שִׁיחֲלִין לָהּ, הוֹאִיל וְקִדָּם וְגִרְשָׁה בָּנִט; וְאִם עֲדִין לֹא גִרְשָׁה, כּוֹפִין אוֹתוֹ שְׂוִיבֵעַל, אוּ יַחֲלִין וְיִוצִיא בָּנִט.

ב,ו גִּרְשָׁה לְאַחֵר שְׁלוֹשִׁים יוֹם, וְחִיא אוֹמְרָת, לֹא נִבְעֵלְתִי מִכִּקְשִׁים מִמֶּנּוּ שִׁיחֲלִין לָהּ; וְאִם הָיָה מוֹדָה

אִיזוּ וְכֵן חֵיבָמָה חֲקִטָּנָה אִם רָצָה חֵיבֵם לִיבֵם אוֹתָהּ, מִיָּבֵם; אֲבָל אִינָה חוֹלָצֶת, עַד שְׁתִּגְדִּיל וְתִבְדֹּק; וְאִפְלוּ נִבְעֵלָה אַחֵר שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אִינָה חוֹלָצֶת, עַד שְׁתִּבְדֹּק, וְיִמָּצְאוּ בָּהּ חִסִּימָנִין. כְּשֶׁם שְׂאִין חֵיבֵם חוֹלִין, עַד שִׁיעֲשֶׂה אִישׁ כֶּךָ חֵיבָמָה, לֹא תַחֲלִין עַד שִׁתַּעֲשֶׂה אִשָּׁה גְדוּלָּה; וְיָבֵם קִטָּן שָׂבֵא עַל יְבֻמָּה קִטְנָה, וְגִדְלוּ זֶה עִם זֶה.

א,יח חֵיבָמָה לֹא תִתֵּיבֵם וְלֹא תַחֲלִין, עַד שְׁתִּמָּתִין תִּשְׁעִים יוֹם, חוּץ מִיּוֹם הַמִּיתָה, וּמִיּוֹם חֵיבּוֹם אוּ יוֹם חִלּוּצָהּ כְּשֶׁאֵר כָּל הַנָּשִׁים. וּמִפְּנֵי מַח לֹא תַחֲלִין בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם מִפְּנֵי שְׂאִינָה רְאוּיָה לִיְבוּם, וְנֵאמָר "וְאִם לֹא יַחֲפִין הָאִישׁ..." "וְחִלּוּצָהּ נִעְלָה..." בָּעֵת שֶׁחִיא עוֹלָה לִיְבוּם, עוֹלָה לְחִלּוּצָהּ; וְכָל זְמַן שְׂאִינָה עוֹלָה לִיְבוּם, אִינָה עוֹלָה לְחִלּוּצָהּ. וְאִם יָבֵם אוֹתָהּ אוּ חָלִין בְּתוֹךְ הַשְּׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים הוֹאִיל וְאִינָה מוֹעֲבֶרֶת חֲרִי זֶה נִפְטָרָה, וְאִינָה צָרִיכָה כְּלוּם.

א,יט חֲחֻלִין לִיְבֻמָּתוֹ, וְנִמָּצְאוּ מוֹעֲבֶרֶת וְיִלְדָהּ אִם הָיָה וְלֹד שְׁלִקְנִימָה, חֲרִי זֶה כִּמִּי שְׁלֹא נִחְלָצָה לוֹ מוֹעֲלָם; וּמִתְרַת לְבַחְנָה, וּמִתְרַת בְּקִרְבוּתִיהָ. וְאִם הַפִּילָה, אוּ שְׁלֹא שְׁחָה שְׁלוֹשִׁים יוֹם אַחֵר שְׁנִלְד חוֹזֵר וְחוֹלִין לָהּ, הוּא אוּ אֶחָד מֵאֲחִיו: שְׁחִלּוּצָהּ מוֹעֲבֶרֶת, אִינָה חִלּוּצָהּ; וּבִיאַת הַמַּעֲבֶרֶת, אִינָה יְבוּם. לְפִיכָךְ הַכּוֹנֵם אוּ חֲחֻלִין לִיְבֻמָּתוֹ מוֹעֲבֶרֶת לֹא תִנְשָׂא צָרָתָהּ, עַד שְׁתִּלַּד זֶה, שְׂאִין הוֹלֵךְ מִתִּיר, עַד שִׁיֻּצָּא לְאִוִּיר הָעוֹלָם.

א,כ הַכּוֹנֵם אֶת יְבֻמָּתוֹ, וְנִמָּצְאוּ מוֹעֲבֶרֶת מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ, וּמִמִּיתִינִין לָהּ: אִם הַפִּילָה, יַחֲזֹר וְיִקְנִים; וְאִם יִלְדָהּ, אִפְלוּ מֵת בְּיוֹם שְׁנִלְד חֲרִי זֶה מוֹצִיאָהּ בָּנִט וְחוֹלִין לָהּ, וְאַחֵר כֶּךָ תַּחֲיָה מִתְרַת לְאַחֲרִים. וְאִם נִתְּקִים הוֹלֵךְ שְׁלוֹשִׁים יוֹם אַחֵר שְׁנִלְד, חֲרִי זֶה וְלֹד שְׁלִקְנִימָה; וְאִינָה צָרִיכָה מִמֶּנּוּ גִט, מִפְּנֵי שֶׁחִיא עָרָה עָלָיו.

א,כא יִלְדָהּ לְאַחֵר שְׁשָׁה חֳדָשִׁים מִשְׁנֵתִיבּוֹמָה, וְלֹד שְׁלִקְנִימָה חֲרִי הוֹלֵךְ סֶפֶק אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן, אִם בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן; לְפִיכָךְ יוֹצִיא בָּנִט, וְחוֹלֵךְ

שלא בעל, בופין אותו לחלין. היא אומרת, נבעלתי, והוא אומר, לא בעלתי אינה צריכה חליצה: שאין זה נאמן לאסרה על כל אדם, אחר שבנסה.

בז מי שמת והניח אחים רבים מצוה על הגדול ליבם או לחלין, שנאמר "והיה, הבכור אשר תלד...": מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בבכור שלאחיו, כלומר גדול האחין יקום על שם אחיו המת; וזה שנאמר "אשר תלד" משמעו אשר ילדה האם, עם משמעו אשר תלד היבמה.

בח לא רצה הגדול ליבם, מחזירין על כל האחין; לא רצו חוזרין אצל הגדול ואומרים לו, עליך מצוה, או חלין או יבם. ואין בופין את היבם ליבם, אבל בופין אותו לחלין.

בט אמר הגדול, המתין עד שיגדיל הקטן, או עד שיבוא החולץ, או עד שיבריא החרש, ונמלכין בו, ואם לא ירצה, אני איבם או אחלין אין שומעין לו; אלא אומרים לו, עליך מצוה, או יבם או חלין.

בי וכן אם היה הגדול במדינה אחרת אין אחיו הקטן יכול לומר, על אחי הגדול היא המצוה, המתין לו עד שיבוא; אלא אומרים לזה שהוא כאן, יבם או חלין.

ביא יבמה הראויה ליבום שלא רצת לחתובם דינה בדיון מורדת על בעלה, ובופין את יבמה לחלין לה; ותצא בלא כתובה. הניח אחיו נשים רבות כל מי שתבע היבם מהן ליבום ולא רצת היא המורדת, וחולץ לה; ותצא בלא כתובה. ושאר צרותיה שלא נתבעו, נוטלות כתבתן כשאר האלמנות.

ביב היו היבמין רבים, ותבע אותה הגדול ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורוצה באחיו אין שומעין לה, שמצוה בגדול. אמר הגדול, איני רוצה לא לחלין ולא ליבם, הרי אחי לפניך, ותבע אותה אחד מן האחין ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורצת באח אחר, והוא רוצה בה אין זו מורדת: מאחר שנסתלק הגדול שמצוה בו, הרי בלן ראויין;

והואיל והיא רוצה באחד מהן, והוא רוצה בה הרי זו לא מורדת.

ביג ולא עוד, אלא אם היה אחד מהן במדינה אחרת, ואמרה, הריני ממתנת עד שיבוא ויבם אותי, אבל זה איני רוצה בו אין זו מורדת. ואומרים לזה שאינו הגדול שתובע אותה, אם תרצה לחלין לה ולתן לה כתובה, חלין; ואם לאו, הרי רצת שתשב עד שיבוא אחיה הואיל ואין לך דיון קדימה עליו.

ביד בא זה שתלתה בו, ולא רצה בה חוזרין אצל זה שתבע אותה ליבום, והיא אינה רוצה בו. ואומרים לה, אין כאן מי שרוצה ליבם אלא זה, ומצות יבום קודמת או תתיבם לו, או תצא בלא כתובה בדיון כל מורדת.

בטו כל יבמה שאמרנו שדינה שתחלין ולא תתיבם הרי זו נוטלת כתובה, אם יש לה כתובה, כשאר כל האלמנות. וכן אם היה יבמה מכה שחין, או שיש בו שאר מומי אנשים חולץ לה, ונוטלת כתובה. נלדו בה מומין, כשחיה שומרת יבם נסתחפה שדחה; ואם לא רצה ליבם, יחלין ויתן כתובה.

בטז יבמה שנדרה חניה מיבמה בחיי בעלה, או שנדרה חניה מכל היהודים בופין אותו שייחלין לה, ותטל כתובה. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה, מבקשין ממנו שייחלין לה; ואם לא רצה, הרי זו מורדת. וכן אם נתפונה בנדרה, אפלו בחיי בעלה, כרי שלא יבם אותה אין בופין אותו לחלין, אלא אם כן מרדה ותצא בלא כתובה.

בזז יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת, איני חולצת ולא נוטלת כתובה, אלא אשב בבית בעלי כשאר האלמנות אין שומעין לה: שחרי הקנו אותה לזה מן השמים; ורצה מיבם, רצה חולץ ונותן כתובה. ולא עוד, אלא אפלו אמרה, אני נזנת משלי, ואשב עגנה כל ימי אין שומעין לה: שחרי היבם אומר לה, כל זמן שאת זקוקה בי, אין נותנין לי אשה; ואפלו היה נשוי, אפשר שישא אשה אחרת, או תהיה לו מריבה בתוך

הלכות יבום וחליצה פרק ג

ג,א האומר זה בני, או שאמר יש לי בנים הרי זה נאמן; ופוסט את אשתו מן החליצה, ומן היבום. אמר זה אחי, או שאמר יש לי אחין אינו נאמן לאמר אשתו, ולחניהה זקוקה ליבם: שהרי זה מתכוון לאסרה, לאחר מותו.

ג,ב היה מחזק שיש לו אחין, ואמר בשעת מיתתו, אין לי אחין אינו נאמן; וכן אם אמר על מי שהחזק אחיו, אין זה אחי אינו נאמן. לא היה מחזק באחין, ויצא עליה קול שיש שם עדים שיעידו שיש לבעלה אחין, והעדים במדינה אחרת אפלו אמר הוא בשעת מיתתו, אין לי אח הרי זו חוששת, ותמתין עד שיבואו העדים שאמרו וישאלו.

ג,ג מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר, זה העבר ממני הוא, ואפלו היא מודה לו אף על פי שהוא בנו לענין ירשה הרי זה ספק לענין יבום: בשם שזנת עמו, כך זנת עם אחר, ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי, והרי אין לו חזקה; אלא לעולם ספק הוא, ולחזמיר דנין בו וחולצת, ולא מתבכמת.

ג,ד נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה, ומתבכמת על פיו; או שמת יבמה, או שנתן לבעלה בן לחתירה לזר. ואפלו עבר, או אשה, או גוי מסיח לפי תמו מעיד במיתת היבם, כמו שמעיד לאשת איש לחתירה, כמו שבארנו בהלכות גרושין. וחמש הנשים שאין מעידות זו לזו שמת בעלה, כך אין מעידין לה שמת יבמה; ודין עדות זו, בדין אותה עדות, לענין עדים שמכחישין זה את זה במיתת היבם, ולכל דבר.

ג,ה שתי יבמות שבאו ממדינת חים, זו אומרת מת בעלי, וזו אומרת מת בעלי זו אסורה מפני בעלה שלזו, וזו אסורה מפני בעלה שלזו: שאין יבמותה נאמנות להעיד לה שמת יבמה, כמו שאמרנו.

ב,יח יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה, מפני שהיתה אסורה עליו, והרי היא מתרת ליבם, כמו שיתבאר אם רצה היבם ליבם, מיבם; ואין לה עליו כתובה, כדרך שלא היה לה על בעלה. ודינה עם יבמה בתוספת, כמו שהיה עם בעלה; אבל אם לא כתב לה בעלה כתובה, או שמכרה לו כתובה, או מחלה אותה צריך היבם לכתב לה כתובה, כשאר האלמנות.

ב,יט היבמה קדם שיבוא עליה יבמה, או קדם שיחליץ לה הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר "לא תהיה אשת חמת החוצה, לאיש זר". ואם נשאת לאחר, ובעלה לוקה הוא והיא, ומוציאה בגט, ואפלו היו לה במה בנים; ונאסרה עליו, ועל יבמה. ויבמה חולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים.

ב,כ נתקדשה לאחר, לא נאסרה על יבמה; אלא נותן לה חזר שקדשה גט, ויבמה מיבם או חולץ. ואם היה יבמה בוחן, שאינו יכול לשא גרושה תצא מן חזר בגט, כדי שלא יהיה תחוטא נשכר; ויחליץ לה יבמה.

ב,כא חזר חזר שגרשה מן הארוסין, ונשאה אחר שחליץ לה יבמה אין מוציאין אותה מידו. אבל אם גרשה מן הנשואין, וחזר ונשאה אחר שחלצה מוציאין אותה מידו: מפני שהיא דומה לאשת איש שנשאת, ובא בעלה, שהיא אסורה על זה ועל זה, כמו שבארנו. והיבמה שזנת, והיא זקוקה לא נאסרה על יבמה; אלא רצה חולץ, רצה מיבם.

ב,כב כל יבמה שהיא ספק מדבריהם אם יש עליה זיקת יבם, או אין עליה זיקת יבם בגזן יבמה שילדה ולד שלא פלו לו חדשיו ומת בתוך שלושים יום, שדינה שתחליץ מספק מדבריהם כמו שבארנו אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם חליצה, חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה; ואם נתקדשה לכוהן שהוא אסור בחליצה, אינו חולץ לה, שאין אוסרין על זה אשתו, מספק דבריהם. גרשה כפוחן, או מת הרי זו חולצת, ואחר כך תנשא

ג,ו הִיָּה לְאַחַת מֵהֶן עַד שָׁמַת בַּעֲלָהּ זֶה שֵׁשׁ לָהּ
הָעֵד, עֹמֶדֶת בְּאַסּוּרָה: שְׂאִינָה אֲסוּרָה מִפְּנֵי בַּעֲלָהּ,
אַלֹּא מִפְּנֵי יִבְמָה. וְזֶה שְׂאִין לָהּ עַד, מִתְּרַת: שְׁחָרִי
הָעֵד הָעֵד שָׁמַת יִבְמָה; וְהִיא נֶאֱמָנָה לֹמֵר, מֵת
בַּעֲלִי.

ג,ז לָזֶה בָּנִים, וְלָזֶה אֵין בָּנִים זֶה שֵׁשׁ לָהּ בָּנִים,
מִתְּרַת; וְזֶה שְׂאִין לָהּ בָּנִים, אֲסוּרָה.

ג,ח הִיָּה לָהֶן יָבָם אַחֵר בֶּן, חָרִי זֶה מִיָּבָם לְשִׁתְּיָהֶן.
מֵת זֶה הִיָּבָם שְׂיָבָם אוֹתָן אֲסוּרוֹת לְהַנָּשָׂא לָזֶר,
בְּשָׁחִיו בַּתְּחִלָּה. נִתְּיָבָמוּ וְנִתְּגָרְשׁוּ, חָרִי אֵלֹו
מִתְּרֹות לָזֶר.

ג,ט אַף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לֹמֵר, מֵת בַּעֲלִי,
וְתַנְשֵׂא אוֹ תִּתְיָבָם אֵין הִיָּבְמָה נֶאֱמָנָה לֹמֵר, מֵת
יָבָמִי, שֶׁתַּנְשֵׂא לָזֶר: הוֹאִיל וְהוּא אֲסוּר לָאוּ, שְׂמָא
יְחִיָּה קָל בְּעִינֵיהָ. וְכֵן אֵין הִיָּבָם נֶאֱמָן לֹמֵר, מֵת
אֲחִי, שְׂיָיָבָם אֵת אֲשֶׁתּוֹ שְׂמָא עֵינָיו נָתַן בָּהּ. וְאֵין
הָאִשָּׁה נֶאֱמָנָה לֹמֵר, מֵתָה אַחֹותִי, שֶׁתַּכְּנִים
לְבֵיתָהּ, וְאֵין הָאִישׁ נֶאֱמָן לֹמֵר, מֵתָה אֲשֶׁתִּי,
שִׁישָׂא אֵת אַחֹותָהּ עַד שִׁיעִידוֹ שְׁנֵי עֲדִים שָׁמַתָּה
אַחֹותָהּ, וְאַחֵר כֶּךָ תַּכְּנִים לְבֵיתָהּ: שְׁלֹא הָאִמּוּנָה עַד
אַחֵר, אֲלֹא מִשּׁוֹם הַתְּרַת עֲגוּנָה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ג,י לְפִיכָף הָאִשָּׁה שֶׁחֲלָכָה הִיא וּבַעֲלָהּ וְיִבְמָה
לְמַדִּינַת חַיִּים, וּבָאָה וְאִמְרָה, מֵת בַּעֲלִי וְאַחֵר כֶּךָ
מֵת יָבָמִי, אוֹ שֶׁאִמְרָה מֵת יָבָמִי וְאַחֵר כֶּךָ מֵת
בַּעֲלִי חָרִי זֶה אֵינָה נֶאֱמָנָה. אֲבָל אִם חֲלָכָה הִיא
וּבַעֲלָהּ בְּלָבָד, וּבָאָה וְאִמְרָה, נָתַן לִי יָבָם בְּמַדִּינַת
חַיִּים וּמֵת בֵּין שֶׁאִמְרָה מֵת הִיָּבָם וְאַחֵר כֶּךָ מֵת
בַּעֲלִי, בֵּין שֶׁאִמְרָה מֵת בַּעֲלִי וְאַחֵר כֶּךָ מֵת הִיָּבָם
שָׁנִיתָ לִי חָרִי זֶה נֶאֱמָנָה, שֶׁחֶפֶה שְׂאֵסֵר הוּא חֶפֶה
שֶׁחֶתִיר.

ג,יא הָאִשָּׁה שֶׁחֲלָכָה הִיא וּבַעֲלָהּ וּבָנָה לְמַדִּינַת
חַיִּים, וּבָאָה וְאִמְרָה, מֵת בַּעֲלִי וְאַחֵר כֶּךָ מֵת בָּנִי
נֶאֱמָנָה, שְׁחָרִי הִיָּתָה בְּחֻזְקַת הָתֵר לָזֶר. אִמְרָה מֵת
בָּנִי וְאַחֵר כֶּךָ מֵת בַּעֲלִי אֵינָה נֶאֱמָנָה לְהִתְיָבָם,
וְחֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֶיהָ; וְחֹלְצָת, וְלֹא מִתְיָבָמָה.

ג,יב חֲלָכָה הִיא וּבַעֲלָהּ בְּלָבָד, וּבָאָה וְאִמְרָה, נָתַן
לִי בֶן בְּמַדִּינַת חַיִּים, וּמֵת וְאַחֵר כֶּךָ מֵת בַּעֲלִי

נֶאֱמָנָה וּמִתְיָבָמָה, שְׁחָרִי הִיָּתָה בְּחֻזְקַת הָתֵר
לְיִבְמָה בָּעֵת שֶׁחֲלָכָה. אִמְרָה, מֵת בַּעֲלִי וְאַחֵר כֶּךָ
מֵת חֶבֶן שָׁנִיתָ לִי אֵינָה נֶאֱמָנָה לְפִטוֹר עֲצוּמָה מִן
חִיבּוּם וּמִן חֲחִלְצָהּ, וְחֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֶיהָ; וְחֹלְצָת,
וְלֹא מִתְיָבָמָה.

ג,יג כְּמוֹ דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשָׁחִיתָה פְּסוּלָה לְכַהֲנָה
מִתְחַלְּתָהּ, כְּגוֹן שֶׁחִיתָה גְּרוּשָׁה אוֹ חֲלָלָה, אוֹ
שֶׁאִמְרָה בְּמַעֲרָה חֵינּוּ בְּשִׁמְתָּהּ. אֲבָל אִם אֵין
הַדָּבָר כֵּן, אֵינָה חֹלְצָת שְׂמָא תַּחֲלִין וְיִבּוֹאוּ עֲדִים
וְיַעֲיִדוּ שֶׁחֲדָבָר כְּמוֹ שֶׁאִמְרָה וְהַפֶּעַל מֵת תַּחֲלָה,
וְנִמְצָאת חֲלִיצָה זֶה אֵינָה כְּלוּם; וְתַנְשֵׂא לְכוּהֶן,
וְיִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ שֶׁחֲלָצָה וְנִשְׂאת לְכוּהֶן,
וְיִדְמָה שֶׁחֲחִלְצָה מִתְּרַת לְכַהֲנָה, וְהוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ
בְּעֲדִים שְׂבָאוֹ: לְפִיכָף לֹא תַּחֲלִין, וְלֹא תִּתְיָבָם, אֲלֹא
תִּשְׁאֵר בְּחֻזְקַת זְקוּקָה בְּשִׁינְצָאתָ, עַד שִׁיבּוֹאוּ עֲדִים.
ג,יד וְכֵן אִשָּׁה שֶׁחֲלָהּ בַּעֲלָהּ וְצָרְתָהּ לְמַדִּינַת חַיִּים,
וּבָאוּ וְאִמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלֶיךָ חָרִי זֶה לֹא תַּחֲלִין, וְלֹא
תִּתְיָבָם לְעוֹלָם, עַד שִׁיּוֹדֵעַ אִם יִלְדָה צָרְתָהּ, אוֹ לֹא
יִלְדָה.

ג,טו וְלָמָּה לֹא תַּחֲלִין אַחֵר תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים מִמִּיתַת
הַפֶּעַל, וְתַחֲיָה מִתְּרַת לָזֶר עַל כָּל פְּנִים שְׂאֵם יִלְדָה
צָרְתָהּ, חָרִי נִפְטָרָה זֶה; וְאִם לֹא יִלְדָה, חָרִי נִחְלָצָה:
גִּזְרָה שְׂמָא יוֹדֵעַ אַחֵר חֲחִלְצָה שִׁיּוֹלְדָה צָרְתָהּ וְלֹד
שֶׁלְקִימָה, וְנִמְצָאת זֶה שְׂאִינָה חֲלִיצָה וְתַנְשֵׂא לְכוּהֶן
אַחֵר שֶׁנִּחְלָצָה, וְיִאֲמַר הָרֹאֶה שְׁלֹא יוֹדֵעַ בְּעֲדִים
שְׂבָאוֹ שֶׁחֲחִלְצָה מִתְּרַת לְכוּהֶן, וְיַעֲיִד שֶׁרָאָה
אוֹתָהּ נִשְׂאת לְכַהֲנָה עַל פִּי בֵית דִּין. לְפִיכָף אִם
הִיָּתָה אֲסוּרָה לְכַהֲנָה מִתְחַלְּתָהּ חָרִי זֶה חֹלְצָת
לְאַחֵר תִּשְׁעָה, וְתַנְשֵׂא לָזֶר.

ג,טז אֲבָל זֶה הַצָּרָה שֶׁחִיתָה עִם בַּעֲלָהּ בְּשִׁמְתָה
תַּמְתִּין תִּשְׁעִים יוֹם בְּשִׁאֵר הִיָּבָמוֹת, וְתַחֲלִין אוֹ
תִּתְיָבָם; וְלֹא תַּחֲשֹׁשׁ לְצָרְתָהּ שֶׁבְּמַדִּינָה הָאֲחֵרָה,
הוֹאִיל וְלֹא הִיָּה בַּעֲלָהּ עִמָּה בְּמַדִּינָה.

ג,יז הָאִשָּׁה שָׁמַת בַּעֲלָהּ, וְחִיתָה לָהּ חֲמוּת בְּמַדִּינַת
חַיִּים אֵינָה חֹשְׁשֶׁת שְׂמָא יִלְדָה חֲמוּתָהּ, וּכְבָר נָתַן
לָהּ יָבָם בְּמַדִּינָה אַחֲרָת: שְׁלֹא גִזְרוּ בַּדָּבָר זֶה; אֲלֹא
נַעֲמִיד אוֹתָהּ עַל חֻזְקָתָהּ, וְחָרִי הִיא מִתְּרַת. וְהוּא

הדין לאשה שמת בעלה, והיה לו בן במדינה אחרת הרי זו מתרת לזר; ואין חוששין שמא מת הבן, אלא העמד אותה על חזקתה.

ג, יח יצאת חמותה מעברת הרי זו חוששת, ולא תנשא לזר עד שתדע מה היה סוף עבור חמותה, שמא נלד לה יבם, קדם מיתת הבעל.

ג, יט האשה שהלך בעלה ובנה למדינת חים, ובאו ואמרו לה, מת בעליך ואחר כך מת בנה, ונשאת, ואחר כך נודע שחלופה היו הדברים תצא, ותולד פשר; אמרו לה, מת בנה ואחר כך מת בעליך, ונתיבמה, ואחר כך נודע שחלופה היו הדברים תצא, ותולד שנלד לפני השמועה או לאחר השמועה ממזר.

הלכות יבום וחליצה פרק ד

ד, א פיצד מצות חליצה: חיבמה חולכת אחר יבמה למקום שהוא שם, ובאה לדינין, וכן קוראין לו, ונותנין לו עצה ההוגנת לו ולה. אם עצה טובה ליבם, יועצין אותו ליבם; ואם עצה טובה לחליץ בגזן שהיתה היא ילדה והוא זקן, או היא זקנה והוא ילד יועצין אותו לחליץ.

ד, ב וצריכין הדינין לקבע מקום שישבו בו, ואחר כך תחליץ שם בפניהם, שנאמר "ועלתה יבמתו חשערה..." לא נועדו ולא קבעו מקום, אלא נקראו נקרה ונקראת היא והוא לפניהן, וחליצו חליצתה בשרה.

ד, ג ומלמדין אותה ואת היבם לקרות, עד שיהיו רגילין; ותהיה יכולה לקרות "לא אבה" בנשימה אחת, ואחר כך תאמר "יבמי" כדי שלא יהיה משמע דבריה, אבה יבמי. ומאחר שתהיה רגילה לקרות, אף על פי שלא קראת בנשימה אחת, אין מקפידין על זה; אבל אם אינה יכולה, מרגילין אותה עד שתדע.

ד, ד והחליצה ביום, ולא בלילה, ובפני שלושה שידעין להקרות בשורה. ואם היה אחד מן השלושה גר פסול, ואפלו היה אביו גר ואמו ישראלית: עד שיהיה אביו ואמו מישראל.

ומצותה בחמשה, כדי לפרסם הדבר; ואותן השנים, אפלו היו עמי הארץ.

ד, ה פיצד חולצין: מביאין לו מנעל שלעור שיש לו עקב, ואינו תפור בפשתן; ולובשו בימין, וקושר רצועותיו על רגלו; ועומד הוא והיא בבית דין, ומקריין ליבמה בלשון הקדש "מאן יבמי..." ואחר כך מקריין ליבם "לא חפצתי לקחתה"; ונועץ רגלו בארץ, והיא יושבת ופושטת ידה בבית דין, ומתרת רצועות המנעל מעל רגלו, וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ; ומשישםט רב העקב, התרה היבמה לזר.

ד, ו ואחר כך עומדת ויורקת בארץ כנגד פניו, רק הנראה לדינין שמצות חליצה שיהיו שניהן עומדין בשעת קריאה, ובשעת ריקקה; וצריכין הדינין לראות הרק יוצא מפיה. ואחר כך מקריין לה "ככה יעשה לאיש... ונקרא שמו, בישראל..." חבל בלשון הקדש, שנאמר "ככה" בלשון הזה; וכל היושבין שם עוזין אחריה "חלוץ הנעל" "חלוץ הנעל", שלושה פעמים.

ד, ז וצריך שתתבון חיבמה שתחליץ לו, ויתבון הוא שיתחליץ לה; ויעשו מעשים אלה, לשמן. והפומה אינו חולץ, שנאמר "יורקה בפניו"; ואין זה רואה הרק.

ד, ח נמצא סדר חליצה כך הוא: קוראה היא תחלה "מאן יבמי..."; ואחר כך קורא הוא "לא חפצתי..."; ואחר כך תחליץ, ואחר כך תרק; ואחר כך תקרא "ככה יעשה לאיש... ונקרא שמו...". ואין הסדר מעכב, אלא אם לא קראה בתחלה, לא היא ולא הוא, או שרקקה ואחר כך חלצה, או שקראה ואחר כך רקקה חליצתה בשרה. ולמה לא תחזור ותרק על הסדר, שמא יאמרו, ריקקה לבדה אינה כלום, ואינה פוסלת מן האחין.

ד, ט חלצה בלבר, ולא קראה ולא רקקה חליצתה בשרה; ואין צריך לומר, שחלצה וקראה ולא רקקה, או שחלצה ורקקה ולא קראה שחליצתה בשרה. במה דברים אמורים, בשחיו יכולין לדבר, שהרי הן ראויין לקרות. אבל אלקמת או אלה, אינן

חולצין; ואם חלצו, חליצתן פסולה; ואינן בחרש או חרשת שחלצו, שלא עשו פלוס לפי שהחרש וחרשת, אינן בני דעת.

ד,י רקקה בלבד, או שרקקה וקראה ולא חלצה חרי זו בחליצה פסולה. קראה היא והוא, ולא חלצה ולא רקקה לא עשה פלוס: שנאמר "ככה יעשה לאיש" המעשה שהוא החליצה והרקקה, הוא שמועיל; אבל הקריאה אינה מעכבת, ואינה מועלת.

ד,יא חלצה ורקקה וקראה, והן יושבין או מטין על צדיהן, או שחיה שרוף הנעל קשור על שוקו מן הארבעה ולמטה, או שחלצה בפני שלושה עמי הארץ שאינן יודעין להקרות, וכן הסומא שחלצה חליצתה בשרה.

ד,יב חלצה בלילה, או שחלצה בפני שנים, או בפני שלושה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול, או שחיה המנעל קשור למעלה מן הארבעה, או שהתיר הוא ושמטה היא, או שהתירה היא ושמט הוא, או שנתפונה היא ולא נתפון הוא, או שנתפון הוא ולא נתפונה היא, וכן קטנה שחלצה לגדול חליצתה פסולה.

ד,יג וכן אם חלצה בפני יחיד, ואפלו בינו לבינה, ובלילה חרי זו חליצה פסולה; אבל חרש שוטח וקטן שחלצו, וכן החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה ומן היבום אינה חליצה.

ד,יד יבם שרגלו הימנית חתובה, אינו חולץ בשמאל; ואם חלצה מעל שמאלו, חליצתה פסולה. חיתה רגלו עקומה לאחור, או הפוכה על צדה, או שחיה מחלה על ראשי אצבעות רגליו חרי זה אינו חולץ, שחולץ צריף לנעץ עקבו בארץ וזה אינו יכול; ואם חלצה למי שרגלו כה, חליצתה פסולה. ויבמה שידיה חתובות חולצת לבתחלה ואפלו בשניה, שלא נאמר וחלצה בידה.

ד,טז חלצה במנעל שלבגד, אינה חליצה; אבל אם חלצה במנעל שאין לו עקב, או שהיה תפור בפשתן, או שחיה מנעל שלשער או שלסיב או שלשעם או שלעץ, או שחיה מנעל גדול שאינו

יכול להלך בו, או קטן שאינו חופה רב רגלו, או מנעל פרום שאינו חופה רב הרגל, או נפחת שאין מקבל רב הרגל חליצתה פסולה.

ד,טז חלצה בסנדל שלעץ ומחפה עור, או שהיתה קרקעיתו עור ולחיו שלשער, או שחלצה סנדל שלשמאל מעל רגלו הימנית, או שלא היה המנעל שלו, או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו, או קטן שחופה רב רגלו, או נפרם שחופה רב הרגל, או נפחת שמקבל רב הרגל חליצתה בשרה.

ד,יז סנדל המסגר והמחלט, ושלעבודה זרה שמניחין אותו ברגלי הצורה לא תחליץ בו; ואם חלצה חליצתה בשרה, ואף על פי שהוא אסור בהניה. אבל סנדל שלתקרבת עבודה זרה, ושלעיר הנדחת, או שנעשה למת שיקבר בו אם חלצה בו, חליצתה פסולה; שחרי אינו עומד להלך בו.

ד,יח קרעה המנעל מעל רגלו, או ששרפתה, או שחיה לבוש שני מנעלין וחלצה העליון אף על פי שקרעה התחתון עד שנתגלתה רגלו, חרי זו חליצה פסולה.

ד,יט יבמה שאכלה שום וגרגיר וכיוצא בהן מדברים שמזיבין את חרקה, והיה חרקה זב מפיה אינו פלוס, עד שיהיה חרקה מעצמו. רקקה דם, או שחיה שותת מפיה אינו פלוס; אבל אם מצצה ורקקה פשר, שאי אפשר לדם שנמצא בלא צהצוהי רק. רקקה וקלטתו הרוח קדם שיהייע לכנגד פניו, כגון שחיתה ארוכה והוא קצר אינו פלוס; ואם אחר שהגיע לנגד פניו אף על פי שלא הגיע לארץ, פשר. וכן אם לא ראו הדיינין חרקה פשיצא מפיה, פשר.

ד,כ חליצה מטעית, פסולה. פיצד כגון שאמרו לו, חליץ לה ובכף אתה פונסה, או שאמרו לו, חליץ לה שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליה פלוס, ואם רצית אחר כך ליבם תיבם, וכיוצא בדברים אלו. אבל אם הטעוהו ואמרו לו, חליץ לה על מנת שתתן לה מאתים זוז, או על תנאי כה וכה אף על פי שלא נתנה ולא נתנים התנאי, חליצתה בשרה; שחרי נתפון לחליץ לה.

ד, כב המוסר מודעה על החליצה, חליצתו פסולה; לפיכך ראוי להניין לומר לו לבטל המודעה, בדרך שעושים בגט. לחצוהו ישראל, והפוחו עד שחליץ אם פדין עשו, חליצתו פשרה; ואם שלא פדין, בגזן שטעו או שהיו הדיוטות חליצתו פסולה. ואם הגויים אנסוהו מעצמן אם היה הדין נותן שיחליץ, חליצתו פסולה; ואם שלא פדין, אינה חליצה.

ד, כב כל מקום שאמרנו אינה חליצה, או לא עשה כלום, או אינה כלום הרי היא כאלו לא נחלצה לו, ולא נאסרו עליו קרובותיה, ולא נפסלה מן הכהנה, ומתרת להתיבם. וכל מקום שאמרנו חליצתה פסולה נאסרו עליו קרובותיה, ונפסלה מן הכהנה, ונאסרה על האחין, ואינה מתיבמת; ואינה מתרת להנשא לזר, עד שתחליץ חליצה פשרה. עברה ונשאת הרי זה חולץ לה חליצה פשרה, והיא תחת בעלה; ואין מוציאין אותה מידו.

ד, כג יבמה שגדלה בין האחין, הרי זו מתרת להתיבם; ואין חוששין לה שמה חלצה לאחר מהן בינו לבינה, ונפסלה עליהן. אבל אם ראינוה שחלצה געלו שלאחר מהן נפסלה, שמה נתפונה לחליצה; וצריכה חליצה פשרה, לחתירה לזר.

ד, כד גט חליצה שאנו פותבין אינו אלא מעשה בית דין, כדי שיהיה בידה ראייה שנהלצה. ואין הדינין חולצין, אלא אם בן מבירין. לפיכך מי שראו זאת שנהלצה פותבין לה גט חליצה, אף על פי שאינן מבירין שזו היא אשת פלוני ושזה שחליץ לה אחיו: שחרי הדינין שחלצה בפניהם הפירו זה, ואחר כך חלצה.

ד, כה וזה הוא נסח גט חליצה שנהגו בו העם: ביום פלוני כך וכך לירח פלוני שנת כך וכך למנין פלוני למנינא די רגילנא לממני ביה במקום פלוני, אנחנו דיני דמקצתנא חתימין לתתא, במותב תלתא בחדא הוינא יתבין בבי דינא, וסליקת לקדמנא פלונית בת פלוני ארמלת פלוני, ואקריבת לקדמנא גברא חד די שמיא פלוני בן

פלוני, וכן אמרת לנא פלונית דא. פלוני בר פלוני דנא אחוה דפלוני מאבוחה הוא דהוינא נסיבנא ליה, ושכיב וחי לרבנן ולכל ישראל שבק, ובר וברת ירית ומחסין ומוקים שמה בישראל לא שבק. והדין פלוני אחוהי חזי ליבומי יתי. בען רבנן אימרו ליה אי צבי ליבומי יתי ייבם, ואי לא יטלע לי קדמיכון רגליה דימינא ואשרי סיניה מעל רגליה וארוק באנפוחי. ואשתמודענהי לפלוני דנא דאחוהי דפלוני מיתנא מאבוחי הוא, ואמרנא ליה אי צבית ליבומי יתה ייבם, ואי לא אטלע לה קדמנא רגלה דימינא ותשרי סינה מעל רגלה ותרוק באנפך. ועני ואמר לית אנא צבי ליבומי יתה. מיד אקרינוחא לפלונית דא מאן יבמי לחקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. ואף להאיי פלוני אקרינא ליה לא חפצתי לקחתה, ואטלע לה רגליה דימינא ושרת סיניה מעל רגליה ורקת באנפוחי רוקא דאתחזי לנא מפמה על ארעא. ותוב אקרינוחא פכה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל. ואנחנו דיני וכל דתו יתבין קדמנא ענינא בתרה חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל תלתא זמני. ומדאיתעביד עובדא דא קדמנא שרינוחא לפלונית דא למחה לחתנסבא לכל מאן דתצבי, ואנש לא ימחא בידה מן יומא דנן ולעלם. ובעת מננא פלונית דא גטא דחליצותא דא, ובתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו בדת משה וישראל.

ד, כו ומעידין עליו שלושה, או שנים מן השלושה, או שנים שראו החליצה אף על פי שאינן הדינין שחלצה בפניהן, כמו שבארנו. ואפלו אשה, או עבד, או קטן שחוא מביר ונבון נאמנין לומר, זה הוא פלוני וזה היא יבמתו, וחולצין על פיהן; וכן בשאר עדיות שלתורה, בין לעדות ממזן בין לעדות אסור שזה דבר העשוי להגלות הוא; ואפשר לידע אמתת הדבר שלא מפיהן, בענין שבארנו בסוף הלכות גרושין.

ד, כז ואם רצה חיבם ליבם, מקדש ומיבם; וכוותב

לָהּ כְּתִיבָהּ, כִּמּוֹ שְׁחַדְעֵנוּ.

ד, כח וְזֶה הוּא נֶסֶח כְּתִיבַת יְבָמִין שְׁנֵהֲנוּ בּוֹ הָעַם:
בְּיוֹם פְּלוֹנִי... אִיךָ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי אֵתָא לְקַדְמָנָא
וְכֵן אָמַר לָנָא. אַחֵי דְמוֹן אַבָּא שְׂכִיב, וְחַיִּי לְרַבְּנָן
וּלְכָל יִשְׂרָאֵל שְׂבַק, וְכֵן וּבִרְתָּ וּמִזִּירִית וּמַחְסִין
וּמִזְקִים שְׂמָא בְּיִשְׂרָאֵל לָא שְׂבַק, וּשְׂבַק חֲתָא
אֵתָא דִּי שְׂמָא פְּלוֹנִית בֵּת פְּלוֹנִי, וְחַאזִי לִי מִן
אוּרִיתָא לִיבּוֹמִי יִתָּה בְּדַכְתִּיב בְּסַפֵּר אוּרִיתָא
דְּמוֹשָׁה יְבָמָה יבֵּא עָלֶיהָ. וְצָבִיאֵת פְּלוֹנִית דָּא
וְאַתִּיבְמַת לְפְלוֹנִי בֶר פְּלוֹנִי יְבָמָה לְאוּקְמוֹי שְׂמָא
בְּיִשְׂרָאֵל בְּדַכְתִּיב וְחִיָּה חֲבָכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל
שֵׁם אַחֵיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחַה שְׂמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכִתְבָּ
לָהּ פְּלוֹנִי יְבָמָה לְפְלוֹנִית יְבָמַתִּיהָ כֶּסֶף זִוְיָ מֵאֲתָן
דְּחַאזִּי לָהּ דְּחִוּוֹ כְּתִיבִין בְּכִתְבַתָּהּ דְּכִתְבָּ לָהּ בַּעֲלָהּ
קְדָמָא, וְאוֹסִיף לָהּ מְדִילִיהָ כְּךָ וְכָךְ. וְדָא נְדוּנְיָא
דְּהִנְעִילַת לִיהָ... כִּשְׂאֵר טַפְסֵי כְּתִיבֹת.

ד, כט טַפְס חֲכִיתָבָהּ: בְּיוֹם פְּלוֹנִי... אִיךָ פְּלוֹנִי בֶן
פְּלוֹנִי אָמַר לָהּ לְפְלוֹנִית בְּתוּלָתָא כְּתִיבָהּ חִוּי לִי
לְאַנְתּוֹ בְּדַת מוֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאַנָּא בְּמִימְרָא דְשְׂמָיָא
אֲפֻלַּח וְאַיְקָר וְאַסְבֹּר וְאַזְזוֹן וְאַפְרַנְס וְאַכְסִי יִתִּיבִי
בְּחִלְפַת גְּבָרִין יְהוּדָאִין דְּפִלְחִין וּבְמִיקְרִין וּבְמִסְבְּרִין
וְזִנִין וּבְמַפְרַנְסִין וּבְמַכְסִין יִת גְּשִׁיחוֹן בְּקִשּׁוּט,
וְיַחְבְּנָא לִיכִי מַחְרִי בְּתוּלִיכִי כֶּסֶף זִוְיָ מֵאֲתָן דְּאֶנּוֹן
מִזִּוְיָ כֶּסֶף טָבָא עֲשִׂרִין וְחִמּוּשָׁה זִוְיָ דְּחַאזִּי לִיכִי
וּמִזִּוְיָכִי וּכְסוּתִיכִי וְסַפּוּקִיכִי וּמִיּוֹעַל עֲלִיכִי בְּאוּרַח
כָּל אֲרַעָא. וְצָבִיאֵת כְּתִיבָהּ פְּלוֹנִית דָּא וְהוּת לִיהָ
לְאַנְתּוֹ. וְרַצָּה וְהוֹסִיף לָהּ תוֹסַפַּת עַל עֵיקַר כְּתִיבָהּ
עַד מוֹשֶׁלֶם כְּךָ וְכָךְ, וְדָא נְדוּנְיָא דְּהִנְעִילַת לִיהָ כְּךָ
וְכָךְ, חֲכַל נִתְקַבַּל חֲתָן זֶה וּבֵּא לִירֹד וְנַעֲשֶׂה
בְּרִשּׁוֹתוֹ וְזִקָּה חֲכַל עַל עֲצָמוֹ בְּמִלּוּחַ וּרְשׁוֹ. וְכָךְ
אָמַר לָנָא חֲתָנָא דְּנָן אַחֲרִיּוֹת כְּתִיבָהּ דָּא כִּלְהָ עֵיקַר
וּנְדוּנְיָא וְתוֹסַפַּת עִם שְׂאֵר תְּנָאִי כְּתִיבָהּ קַבְלִית
עֲלָאִי וְעַל יִרְתָּאִי בְּתִרָאִי וְעַל כָּל שְׂפֵר אֲרַג נְכֻסִין
וּקְנִינִין דָּאִית לִי תַּחֲוֹת כָּל שְׂמָיָא, דְּקִנִּיתִי וְדַעֲתִיד
אָנָּא לְמִקְנִי, מִקְרָקֵי וּמִטְלָטְלִי, וּמִטְלָטְלִי אֲגַב
מִקְרָקֵי, כִּלְחֹן יְהוֹן אַחֲרָאִין וְעֶרְבָאִין לְכְּתִיבָהּ דָּא
כִּלְהָ עֵיקַר וּנְדוּנְיָא וְתוֹסַפַּת לְאַתְפְּרָעָא מִנְּחֹן בְּחִי

וּבְכֵתֵר מוֹתִי וְאַפְלוֹ מִגְּלִימָא דְאַכְתָּפָאִי, וְקִנִּינוּ
מִפְּלוֹנִי דְּנָן עַל כָּל מוֹאִי דְּכְתִיב וּמִפְּרִשׁ לְעִיל קִנִּין
שְׁלָם דְּלֹא כְּאַסְמִכְתָּא וְדְלֹא כְּטַפְסֵי דְשְׂטִרִי, אֲלֹא
כְּחִמְר חֲזָק כָּל שְׂטִרִי כְּתִיבֹת הַנּוֹחֲגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל
וְכַהֲגֹן וּבְכִתְקוֹן רַבּוּתִינוּ ז"ל. וְחֲתָמְנוּ עַל שְׂטִר
כְּתִיבָהּ זֶה בְּזִמְנָן חֲנֻכָּר לְמַעֲלָה וְחֲכַל בְּרִיר וְשְׂרִיר
וְקִיבִים.

ד, ל וְאַם חִיתָה כְּתִיבַת אֶלְמָנָה, כוֹתֵב פְּלוֹנִית
אֶרְמִלָּתָא; וְאַם חִיתָה כְּתִיבַת גְּרוּשָׁה, כוֹתֵב
פְּלוֹנִית חֲגוּרָשָׁה בְּדִי שְׁלֹא יִפְשֵׁל בָּהּ כּוֹהֵן. וְכוֹתֵב
וְיַחְבְּנָא לִיכִי מַחְרִיכִי כֶּסֶף זִוְיָ מֵאֲתָה דְּאֶנּוֹן מִזִּוְיָ
כֶּסֶף טָבָא תְּרִיסָר זִוְיָ וּפְלַג זִוְיָ דְּחַאזִּי לִיכִי...

ד, לא כִּשְׂבוֹתָבִין גִּט יְבָמִין, אוֹ כְּתִיבַת יְבָמִין
מִשְׁרִטָּה מִקּוּם הַפְּסוּקִים, שְׂאִסוֹר לְכִתְבָּ שְׁלוּשׁ
תְּבוֹת בְּלֹא שְׂרִטוּט. וְיְבָמָה שְׁחֻלְצָה, מִתְּרַת
לְחַנְשָׁא בְּיוֹם חֲלִיצָתָהּ, שְׁחֲרִי אֵינָה חוֹלְצָת, עַד
שְׁתִּשְׁלִים תְּשָׁעִים יוֹם.

חֲלִיצָה וְיָבוֹם וְחִלְצָה פֶּרֶק ח

הא הַיְבָמָה שְׁנָתָן לָהּ חֵיכָם גִּט כְּרִיתוֹת פְּסָלָה,
וּפְסָל אֶת צְרוּתֶיהָ, עָלֶיהָ, וְעַל שְׂאֵר הָאֲחִיו: שְׁחֲרִי
נַעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁחָלִץ לָהּ. וְאִין חֲגִט מוֹעִיל בְּיְבָמָה
אַלֹּא מִדְּבָרִיחוֹ, הוֹאִיל וְחֲגִט מִגְרֵשׁ אִשָּׁה אִישׁ. וְכָל
גִּט שְׁפוּסָל אִשְׁתּוֹ מִן חֲכִיחָהּ, פּוֹסֵל אֶת יְבָמָתוֹ;
וְאֵינָה נִתְּרַת לְזָר, עַד שְׁיַחְלִץ לָהּ.

הב הַמֵּאֲמָר אַף עַל פִּי שְׂאִינּוּ קוּנָה בְּיְבָמָה קִנִּין
גְּמוּר, וְאֵינָה נַעֲשִׂית בּוֹ אִשָּׁה גְּמוּרָה צְרִיכָה
מִמֶּנּוּ גִט, וְאֵינָה נִתְּרַת לְזָר אֲלֹא בְּחִלְצָהּ. כִּיצַד:
הַעוֹשֶׂה מֵאֲמָר בְּיְבָמָתוֹ, וְלֹא רָצָה לְבַעַל צְרִיךָ
לְכִתְבָּ לָהּ גִּט, שְׁחֲרִי נִתְקַדְּשָׁה לוֹ. וְצְרִיךָ לְחָלִץ לָהּ,
כְּדִי לְחִתִּירָה לְאַחֲרִים, שְׂאִין חֵיכָמָה נִתְּרַת לְזָר
אַלֹּא אַחֵר בַּעֲלִית חֵיכָם, אוֹ אַחֵר חֲלִיצָהּ. אֲכָל חֲגִט
פּוֹסֵלָה לִיבּוֹם, וְאֵינּוּ מִתִּירָה לְזָר; וְהַמֵּאֲמָר אֵינּוּ
קוּנָה בָּהּ קִנִּין גְּמוּר, כִּבְעִילָהּ.

הג נִתֵּן מֵאֲמָר לִיבְמָתוֹ, וְחִזּוֹר וְנָתַן גִּט לְמֵאֲמָרוֹ
מִה שְׁעָשָׂה, חֲרִי כְּשִׁלּוֹ וְחִתְרָהּ. וְיִרְאֶה לִי, שְׁלֹא
חִתְרָה אֲלֹא לְאַחִיו; אֲכָל זֶה שְׁנָתָן חֲגִט, נִאֲסְרָה

עָלָיו. נָתַן גַּם לְזִיקָתוֹ, וְלֹא לְמֵאמְרוֹ פְּסָלָה עָלָיו
וְעַל שְׂאֵר הָאֲחִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְצָרִיכָה גַם
לְמֵאמְרוֹ, וְחִלּוּצָהּ לְחֵתִירָה לְזָר.

הִדּוּ הַמֵּאמָר שְׁנֵתָן לִיבֻמָּה תַּחֲלָה, וְלֹא קִדְמוּ דָּבָר
אַחֵר, וְלֹא נַעֲשֶׂה אַחֲרָיו דָּבָר אַחֵר, אֲלֵא אִם בַּעַל
אוֹתָהּ זֶה שְׁנֵתָן לָהּ הַמֵּאמָר הוּא הַנִּקְרָא מֵאמָר
כָּשֶׁר. וְאִם קִדְמוּ גַם אוֹ חִלּוּצָהּ, בֵּין מִיָּבֶם זֶה בֵּין
מִיָּבֶם אַחֵר, בֵּין בֶּהּ בֵּין בְּצֶרֶתָהּ, וְכֵן אִם קִדְמֹתָיו
בַּעֲלִיָּהּ בְּצֶרֶתָהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאַחֲיוֹ, אוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה
אַחֲרָיו גַּם אוֹ חִלּוּצָהּ, בֵּין בֶּהּ בֵּין בְּצֶרֶתָהּ, בֵּין
מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאַחֲיוֹ, אוֹ שֶׁבַעַל אוֹ נָתַן מֵאמָר אַחֵר
לְצֶרֶתָהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֲיוֹ, אוֹ שְׁנֵתָן לָהּ אַחֲיוֹ
מֵאמָר אַחֵר אוֹ בַּעֲלָהּ חֲרִי זֶה נִקְרָא מֵאמָר פְּסוּל:
בֵּין הַמֵּאמָר שֶׁקִּדְמוֹתָיו הַמַּנְעִשִׁים הָאֵלֶּה, בֵּין הַמֵּאמָר
שֶׁנִּתְאַחֲרוּ אַחֲרָיו.

הִנֵּה בִּיצָד: נָתַן גַּם אוֹ חֲלִין לִיבֻמָּתוֹ, וְחֹזֵר וְנָתַן
מֵאמָר לָהּ אוֹ לְצֶרֶתָהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֲיוֹ, אוֹ שֶׁבַעַל
עַל יִבֻמָּתוֹ אוֹ נָתַן לָהּ מֵאמָר, וְחֹזֵר וְנָתַן מֵאמָר
אַחֵר לְצֶרֶתָהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֲיוֹ, אוֹ שְׁנֵתָן מֵאמָר
לִיבֻמָּתוֹ, וְחֹזֵר אַחֲיוֹ וְנָתַן לָהּ מֵאמָר אַחֵר אוֹ בַּעֲלָהּ
חֲרִי זֶה מֵאמָר פְּסוּל, בֵּין הַמֵּאמָר הָרִאשׁוֹן בֵּין
הַמֵּאמָר הָאַחֲרוֹן.

הִנֵּה נִמְצְאָתָה לְמַד, שֶׁהַמֵּאמָר בֵּין שֶׁקִּדְמוּ מֵאמָר
אַחֵר, אוֹ גַּם, אוֹ חִלּוּצָהּ, אוֹ בַּעֲלִיָּהּ, בֵּין שֶׁקִּדְמָה
הַמֵּאמָר לְאַחֵד מֵאֵלֶּה חֲרִי זֶה מֵאמָר פְּסוּל: חוּץ מִן
הַנִּתְּנָה מֵאמָר, וּבַעַל לְבַעֲלָתָהּ הַמֵּאמָר שֶׁזֶּה הוּא
כֶּהָלָכָתָהּ.

הִנֵּה הַבַּעֲלָה שֶׁבִּזְעַל הִיבָּם אֶת יִבֻמָּתוֹ תַּחֲלָה, אוֹ
אַחֵר מֵאמְרוֹ בֶּהּ, וְלֹא קִדְמָה דָּבָר אַחֵר נִקְרָאת
בַּעֲלִיָּהּ כָּשֶׁרָה. וְאִם קִדְמָה מֵאמָר מֵאַחֲיוֹ, אוֹ גַּם
בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאַחֲיוֹ, בֵּין בֶּהּ בֵּין בְּצֶרֶתָהּ, אוֹ אִם
קִדְמָה מֵאמָר בְּצֶרֶתָהּ, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאַחֲיוֹ חֲרִי
זֶה נִקְרָאת בַּעֲלִיָּהּ פְּסוּלָה.

הִנֵּה הַחִלּוּצָה שֶׁחֲלִין הִיבָּם לִיבֻמָּתוֹ תַּחֲלָה, אִם לֹא
קִדְמָה דָּבָר אַחֵר נִקְרָאת חִלּוּצָהּ מְעֻלָּה. וְאִם קִדְמָה
גַּם אוֹ מֵאמָר, בֵּין מִיָּבֶם זֶה בֵּין מֵאַחֲיוֹ, בֵּין בֶּהּ
בֵּין בְּצֶרֶתָהּ חֲרִי זֶה נִקְרָאת חִלּוּצָהּ פְּחוּתָהּ.

הִנֵּה יִבֻמָּתוֹ רַבּוֹת הַפְּאוֹת מִבֵּית אַחֵר, בֵּין
שֶׁנִּבְעֵלָה אַחַת מֵהֶן בַּעֲלָהּ כָּשֶׁרָה, אוֹ נִחְלָצָה
חִלּוּצָהּ מְעֻלָּה חֲתָרוּ חֶבֶל, וְנִסְתַּלְקָה זִיקָתָה הַיָּבוּם
מִבְּעִלָּהּ. וְאִם נִבְעֵלָה אַחַת מֵהֶן בַּעֲלָהּ פְּסוּלָה, אוֹ
נָתַן לָהּ מֵאמָר פְּסוּל נִאֲסְרוּ כֻּלָּן לִיָּבוּם; וְצָרִיכָה
גַּם זֶה שֶׁנִּבְעֵלָה, אוֹ שְׁנֵתָן לָהּ הַמֵּאמָר, וְצָרִיכָה
אַחַת מֵהֶן חִלּוּצָהּ לְחֵתִירָן לְזָר, שְׂאִין זִיקָתָה הַיָּבוּם
מִסְתַּלְקָת בְּבַעֲלָהּ פְּסוּלָה.

הִנֵּה נִחְלָצָה אַחַת מֵהֶן חִלּוּצָהּ פְּחוּתָהּ הַתִּרָּה לְחַנּוּשָׁא
לְזָר, זֶה שֶׁנִּחְלָצָה. אֲבָל צֶרֶתָהּ אֲסוּרָה עַד שֶׁתַּחֲלִין
גַּם הִיא, אוֹ עַד שֶׁיִּחְלְצוּ כָּל הָאֲחִין לְרִאשׁוֹנָה
שֶׁנִּחְלָצָה חִלּוּצָהּ הַפְּחוּתָהּ, שְׂאִין חִלּוּצָהּ פְּחוּתָהּ
מִסְתַּלְקָת זִיקָתָה הַיָּבוּם מִבֵּית זֶה עַד שֶׁתַּחֲזֹר עַל כָּל
הָאֲחִין, אוֹ עַד שֶׁתַּחֲלִין כָּל אַחַת מֵהֶן.

הִנֵּה כָּל יִבֻמָּה שֶׁנִּבְעֵלָה לִיבֻמָּה, בֵּין בַּעֲלָהּ כָּשֶׁרָה
בֵּין בַּעֲלָהּ פְּסוּלָה, וְאֲפִלּוּ בַּעֲלָהּ אַחֵר שֶׁחֲלִין לָהּ,
בֵּין הוּא בֵּין אַחֲיוֹ, בֵּין לְשֵׁם אִישׁוֹת בֵּין לְשֵׁם
יִבֻמָּתָהּ, וְאֲפִלּוּ בַּעַל צֶרֶתָהּ אַחֵר שֶׁבַעַל בַּעֲלָהּ
כָּשֶׁרָה, בֵּין הוּא בֵּין אַחֲיוֹ חֲרִי זֶה צָרִיכָה גַּם, שֶׁחֲרִי
נַעֲשֶׂה אִשָּׁתָה אִישׁ בְּבַעֲלָהּ.

הִנֵּה וְכֵן כָּל יִבֻמָּה שְׁנֵתָן לָהּ מֵאמָר, בֵּין מֵאמָר
כָּשֶׁר בֵּין מֵאמָר פְּסוּל חֲרִי זֶה צָרִיכָה גַּם מִפְּנֵי
הַמֵּאמָר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְאַחֵר כִּדּוּס יָסוּר אֲפֹרָה
הַמֵּאמָר.

הִנֵּה בְּכָר בִּאֲרָנוּ שֶׁחֲנֻט, אִינוּ דוֹחָה חִיבֻמָּה דְּחִיָּה
גְּמוּרָה, וְכֵן הַמֵּאמָר, אִינוּ קוֹנֶה בֶּהּ קִנְיָן גְּמוּרָה;
אֲבָל הַבַּעֲלָה, קוֹנֶה קִנְיָן גְּמוּרָה, וְהַחֲלִיצָה, דוֹחָה
אוֹתָהּ דְּחִיָּה גְּמוּרָה. לְפִיכָךְ גַּם אַחֵר גַּם בִּיבֻמָּה,
אוֹ מֵאמָר אַחֵר מֵאמָר מוֹעִיל; אֲבָל בַּעֲלָהּ אַחֵר
בַּעֲלָהּ בֶּהּ, וְחִלּוּצָהּ אַחֵר חִלּוּצָהּ אִין הָאֲחֵרוֹנָה
מוֹעִילָתָה כָּלּוּם. וְכֵן גַּם אוֹ חִלּוּצָהּ אַחֵר הַבַּעֲלָהּ,
אִינוּם כָּלּוּם.

הִנֵּה בִּיצָד: יָבֵם שְׁנֵתָן גַּם לִיבֻמָּתוֹ, וְחֹזֵר וְנָתַן גַּם
לְצֶרֶתָהּ חֲרִי זֶה אֲסוּר בְּקִרְוֹת שְׁתִּיחָן. וְכֵן שְׁנֵי
יָבֵמִין שְׁנֵתָנוּ שְׁנֵי גִטִּין לִיבֻמָּה אַחַת, זֶה אַחֵר זֶה
חֲרִי זֶה בְּגִירוּשָׁה לְשְׁתִּיחָן, וְשְׁתִּיחָן אֲסוּרִין
בְּקִרְוֹבוֹתֶיהָ; וְאַחֵר מֵהֶן חֲלִין. וְכֵן אִם נָתַן גַּם

ליבמתו, ונתן אחיו גט לצרתה כל אחד אסור בקרובות זו שנתן לה חגט; וכן אם נתנו מאמר אחר מאמר, כמו שבארנו.

הטו אבל חיבם שחלץ ליבמתו, וחזר וחלץ לצרתה בין הוא בין אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה אחר זה, ליבמה אחת אין חליצה אחרונה כלום, ואין החולץ אותה אסור בקרובותיה, שזה בחולץ לשאר הנשים, שאין לו עליהן זיקה.

הטו וכן הובעל יבמתו, וחזר בין הוא בין אחיו וחלץ לה או לצרתה אין חליצה זו כלום; וכן אם חזר אחיו ונתן גט לה או לצרתה, אינו כלום. חזר אחיו ונתן לה מאמר, או בעל לא עשה כלום: מאחר שבעל אחיו תחלה, קנה קנין גמור; ואין הקדושין תופסין באשת איש. אבל אם נתן מאמר לצרתה, או בעל צרתה צריכה גט, כמו שבארנו.

היו שני יבמין שיבמו שתי יבמות הפאות מבית אחד, ולא נודע מי יבם תחלה שניהן יוציאו בגט; ויתרו לזרים, ואסורות ליבמין. לפיכך ראובן שחיה בירושלים, ולו שתי נשים, אחת בעכו ואחת בצור, ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור, ושמעון שמות ראובן חדין נותן שלא ייבם אחד מהן עד שידע מה עשה אחיו, שמוא קדם ויבם קדם אחד מהן, ויבם אין מוציאין מידו, עד שיודע שאחיו יבם תחלה. רצה האחד לחלץ, קדם שיודע מה עשה אחיו אין מונעין אותו.

היה יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד ביאתו במאמר מן הגדול, שאינו קונה קנין גמור. ומאמר בן תשע שנים ויום אחד אם נתנו תחלה, מועיל וחרי הוא פוסל בו על הגדול; אבל אם נתנו בסוף, אינו כלום. וגטו וחליצתו אינם כלום, בין בתחלה בין בסוף.

היט פיצד: בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, או שנתן לה מאמר תחלה פסלה על שאר האחין. אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחזר בן תשע שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר לא עשה כלום, ולא פסלה על אחיו הגדול; חזר בן תשע ובא עליה או על צרתה, אחר מאמר

אחיו הגדול פסלה על הגדול: פשני גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, כמו שבארנו.

הכ בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, וחזר אחיו הגדול ובא עליה, או חלץ, או נתן גט או בעל לה או לצרתה חרי זה פסלה על הקטן; וכן אם חזר הקטן ובא על צרתה, או בא אחיו האחר שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה או על צרתה נפסלה עליו, כדין מאמר ומאמר.

הכא בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, והגדיל ולא בא עליה משגגדיל צריכה גט, וחליצה: גט, מפני ביאתו שהוא במאמר; וחליצה לחתירה לזר, שהרי לא נבעלה בעילה שקונה קנין גמור. ואם בא עליה משגגדיל, חרי זו צריכה גט בלבד. ואחד בן תשע שנים ויום אחד, ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות ולא גלדו בו סימני סרים, כמו שבארנו בתחלת הספר.

הכב קטנה שראויה למאן, וחרשת אף על פי שקדושי שתייהן מדברי סופרים כמו שבארנו שני מיני קדושין הן: קטנה יש לה קדושין, כדי שלא ינחמו בה מנהג הפקר; וקדושיה, תלוין עד שתגדיל. וחרשת תקנו לה נשואין, כדי שלא תשאר פנויה לעולם. לפיכך אם היו כל היבמות הפאות מבית אחד קטנות או חרשות ביאתה שלאחת מהן, פוטרת את כלן. היתה אחת חרשת ואחת קטנה אין ביאת אחת מהן, פוטרת צרתה. וכיצד תקנתן: מלמדין את הקטנה שתמאן, וכונס את החרשת; ואם רצה לגרשה פותב לה גט אחר שיבוא עליה, ויתגר לזר.

הכג היתה אחת פקחת ואחת חרשת ביאת הפקחת או חליצתה, פוטרת את החרשת; ואין ביאת החרשת, פוטרת את הפקחת, שאין קדושיה, אלא מדבריהן. וכן גדולה וקטנה ביאת הגדולה או חליצתה, פוטרת את הקטנה; ואין ביאת הקטנה, פוטרת את הגדולה.

הכד היו שתייהן קטנות הראויות למאן, ובא חיבם על אחת מהן, וחזר ובא הוא או אחיו על השניה לא פסל את הראשונה; אבל מלמדין את

השנייה שתמאן, ויקים זה יבמתו הקטנה שנבעלה תחלה.

הבה וכן הדין בקטנה וחרשת, שבא חיבם תחלה על הקטנה, וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל את הקטנה; וחרשת, צריכה גט: שביאת הקטנה מעלה מביאת החרשת, שהקטנה ראויה לאחר זמן; לפיכך יקים הקטנה, שנבעלה תחלה. בא חיבם תחלה על החרשת, וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה פסל את החרשת; ומלמדיו את הקטנה שתמאן, וחרשת יוצאה בגט.

הכו חיו אחת פקחת ואחת חרשת, בא חיבם על הפקחת, וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל את הפקחת; וחרשת, צריכה גט. בא חיבם על החרשת, וחזר ובא הוא או אחיו על הפקחת פסל את החרשת, וחרשת יוצאה בגט; והפקחת, בגט וחליצה.

הכו חיו גדולה וקטנה, בא על הגדולה, וחזר הוא או אחיו ובא על הקטנה לא פסל את הגדולה; ומלמדיו את הקטנה שתמאן. בא על הקטנה, וחזר ובא הוא או אחיו על הגדולה מלמדיו את הקטנה שתמאן; ויקים הגדולה, שבעילתה קונה קנין גמור.

הלכות יבום וחליצה פירק ו

ואיש אחיו שחן ראויין ליבום, או לחליצה; ויש אחיו שאינן ראויין, לא ליבום ולא לחליצה, ואין להן זיקה כלל, אלא יבמתו מתרת לזר. ויש אחיו שחן ראויין לחליצה, ואינן ראויין ליבום; ויש אחיו שחן ראויין ליבום, ואינן ראויין לחליצה.

ובואלו שאין להן זיקה כלל סרים חמה, ואנדרגינוס, מפני שאינן ראויין לולד, ולא היתה להן שעת הכשר.

וגואלו מיבמין ולא חולצין חרש וחשוטה וחקטן, מפני שאין בהן דעת לחליץ. וכשייבם חרש, אינו מוציא לעולם, מפני שבעילתו עושה אותה אשת איש גמורה, ואין גרושיו גמורין; וכן תשע שנים ויום אחד שייבם, אינו יכול לגרש עד

שיגדיל, כמו שבארנו.

ורואלו חולצין ולא מיבמין הספקות בגון שחיתה ספק ערוה, ופצוע דבא וברות שפכה וכיוצא בהן ממיני הסרוס, והזקן ביותר שתשש פוחו וכשל; ואם פעל סרים אדם קנה, שהרי היתה להן שעת הכשר, ומוציא בגט, מפני שהוא אסור לבוא בקהל. והטמטום חולץ ולא מיבם, מפני שהוא ספק; ואם נקרע ונמצא זכר רצה חולץ, רצה מיבם. ושאר כל האחין או חולצין או מיבמין.

והיש יבמות שחן ראויות לחליצה, או ליבום; ויש יבמות שחן ראויות ליבום, לא לחליצה; ויש יבמות שחן ראויות לחליצה, לא ליבום; ויש יבמות שאינן ראויות, לא לחליצה ולא ליבום, ואין עליהן זיקה כלל, ומתרות להנשא לזר.

ורואלו שמת יבמות ולא חולצות החרשת וחשוטה וחקטנה, לפי שאין בהן דעת לקרות ולחבו; ואם רצה חיבם לגרש את החרשת בגט אחר שיבעל אותה, הרי זה מגרש.

ורואלו חולצות ולא מת יבמות אסורי לאוין, וחשניות, ואסורי עשה, כמו שיתבאר. וכל אשה שהיא ספק מגרשת, חולצת ולא מת יבמת שמוא יפגע בערוה, שאשת אחיו שגרשה אסורה עליו משום ערוה.

והאכל מי שהיא מקדשת לאחיו בספק קדושין הרי היא כשאר כל היבמות, וחולצת או מת יבמת: שאין כאן דבר לחוש לו. וכן אשת חרש וזקנה ועקרה, הרי הן כשאר כל היבמות רצה חולץ, רצה מיבם: שזקנה ועקרה, היתה להן שעת הכשר.

וטואלו שחן פטורות מן החליצה ומן היבום אשת סרים חמה ואנדרגינוס, ואשת חשוטה, ואשת חקטן, ואילנית, ומי שהיא ערוה: שנאמר "ולא ימחה שמו, מישראל" פרט לסרים חמה ואנדרגינוס, שישמם מחיו, הואיל ואינן ראויין לולד מתחלת ברייתן, הרי הן כמין בפני עצמו. "והיה, הבכור אשר תלד" פרט לאילנית, שאינה

ראויה ללד מתחלת ברייתה. "לא תהיה אשת חמת" פרט לאשת שוטת וקטן, מפני שאין להם אישות כלל. "ולקחה לו לאשה" פרט לערוה, שאין לו בה לקוחין.

וי כיצד יבמה שהיא ערוה על יבמה: כגון שהיתה אחות אשתו, או אמה, או בתה חרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום; ואין לו עליה זיקה כלל, שנאמר "ולקחה לו לאשה ויבמה" מי שראויה ללקוחין וקדושין תופסין בה, היא שהיא זקוקה ליבם.

ו, יא היתה היבמה אסורה על יבמה אסור לאו, או אסור עשה, או שהיתה שניה חרי זו חולצת, ולא מתלבמת: ומפני מה צריכה חליצה, מפני שיש בה לקוחין; הואיל וקדושין תופסין בהן, חרי הן זקוקות ליבם.

ו, יב ומן הדין היה שיתלבמו, שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, יבוא עשה וידחה את לא תעשה; אבל חכמים גזרו, שלא יתלבמו חיבי לאוין ולא שניות גזרה שמה יבוא עליה ביאה שניה, וחרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה: שאין מצות עשה, אלא ביאה ראשונה בלבד.

ו, יג לפיכך אם עבר ובעל יבמתו האסורה משום לאו, או משום עשה, ואין צריך לומר שניה חרי זה קנה קנין גמור, ומוציאה בגט; וחיא וכל צרותיה מתרות לזר, שהרי נפטרו. ויבמה שהיא אלמנה מן הגשואין, ובא עליה כוהן גדול לא נפטרה צרתה, שאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה, והואיל ולא קנה מן התורה קנין גמור, לא התרה צרתה לזר עד שתחליץ.

ו, יד היתה היבמה ערוה על בעלה, כגון שעבר או טעה ולקח אחותו מאביו, ונפלה לפני אחיו אין זו אשתו, שאין קדושין תופסין בה, ואינה לא בת יבום, ולא בת חליצה; ואם היתה לה צרה, חולצת או מתלבמת. ואם היתה זו שהיא ערוה על הבעל, מתרת ליבם, ורצה היבם לשא אותה, וליבם צרתה חרשות בידו.

ו, טז היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו, או משום עשה, או שהיתה שניה לבעל, ולא היתה אסורה על היבם מצד מאלו הצדדים חרי זו מתרת ליבם: חוץ ממוחזיר גרושתו משנשאת, ומת שהיא חולצת, ולא מתלבמת.

ו, טז וכן יבמה שהיא ספק ערוה על היבם, או ספק ערוה על בעלה חרי זו חולצת, ולא מתלבמת. לפיכך מי שקדש אשה בספק קדושין, ואחר כך מת אחיו שהיה נושא אחותה, ונפלה לו זו ליבום שהיא ספק אחות אשתו חרי זו חולצת, ולא מתלבמת; ומוציא את אשתו בגט מספק. ושתייהן אסורות עליו יבמתו, מפני שהיא ספק ערוה; וארוסתו, מפני שהיא ספק קרובת חלוצתו, שהיא פשניה, כמו שבארנו.

ו, יז מי שמת אחיו והניח שתי נשים, האחת אסורה על יבמה משום ערוה, והשניה אינה ערוה בשם שהערוה פטורה מן החליצה ומן היבום, כך צרתה פטורה; ולא נפלה לו זיקה על בית זה כלל, שנאמר "אשר לא יבנה את בית אחיו": בית שיש לו לקוחין באיזו מהן שירצה, הוא שיש לו עליו זיקה; ובית שמקצתו אינו יכול לבנותו, שהרי אין לו לקוחין אינו בונה אפילו מקצתו שהיה מתר. ונמצאת צרת הערוה ערוה עליו, משום אשת אחיו שהרי אין לו עליה זיקה.

ו, יח לפיכך ראובן שמת והניח שתי נשים, האחת ערוה על שמעון ושתייהן ראויות ללוי אין לשמעון זיקה על בית זה, וחרי שתייהן תחת זיקת לוי; יבם לוי האחת מהן שהיא צרת ערוה שלשמעון, והיתה לו אשה אחרת, ומת לוי, ונפלו שתייהן לפני שמעון שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום משמעון: האחת, מפני שהיתה צרת ערוה; והשניה, מפני שהיא צרתה. וכן הדין בצרת צרתה עד סוף העולם שכל אשה שאין לו עליה זיקה, באסור אשת אח עומדת לעולם.

ו, יט וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו, הואיל ואין לו עליה זיקה שנאמר "כי ישבו אחים יחדיו", עד שישבו שניהן בעולם. ואם לא היה ביניהן ישיבה

בעולם חרי זו ערוה עליו לעולם, משום אשת אח; ופוטרת צרתה.

ו, כ, כיצד: ראובן שמת והניח אשה, נפלה לפני שמעון, ואחר שמת ראובן נלד לוי, בין שנלד קדם שייבם שמעון אשת ראובן בין שנלד אחר שייבמה חרי אשת ראובן ערוה על לוי לעולם; לפיכך אם מת שמעון, ונפלה זו וצרתה לפני לוי שתייחן פטורות מן החליצה, ומן היבום.

ו, כא, עשה שמעון מאמר ביבמתו אשת ראובן, ומת קדם שייבנם אותה חרי לוי חולץ לצרתה, ולא מייבם: שאין המאמר קונה ביבמה קנן גמור, כמו שבארנו.

ו, כב, אשה שזנת תחת בעלה ברצון ובעדים, ומת קדם שיגרשנה, ונפלה לפני יבם חרי היא פטורה מן החליצה, ומן היבום; וכן צרתה כאלו היתה ערוה על היבם: מפני שטמאה כתובה בה פעריות, שנאמר "והיא נטמאה". אבל סוטה שמת בעלה קדם שישקנה מי המרים, או שאינה בת שתייה אלא בת גרושין חרי זו חולצת, ולא מתייבמת; ואם היתה לה צרה חרי צרתה מתרת, וחולצת או מתייבמת.

ו, כג, וכן שתי יבמות הפאות מבית אחד, שהיתה האחת מהן שניה על היבם, או מחיבי לאוין, או מחיבי עשה, או אילונית חרי צרתה מתרת, וחולצת או מתייבמת.

ו, כד, אבל החולץ ליבמתו, וחלכה אחות חלוצתו, או אמה, וכיוצא בהן ונשאת לאחיו, ולו אשה אחרת, ומת ונפלו שתייחן לפניו כשם שקרובת חלוצתו אסורה עליו, כך צרתה אסורה; וחרי שתייחן בשניות לו, וחולצות ולא מתייבמות. ומפני מה אסרו צרת קרובת חלוצתו, מפני שמתחלפת בצרת חלוצתו.

ו, כה, שתי יבמות הפאות מבית אחד, שהאחת מהן ערוה על היבם, וחרי הערוה אילונית צרתה מתרת, וחולצת או מתייבמת: הואיל והאילונית אינה בת יבום חרי זו פמי שאינה, ונפלה זיקתו על צרתה בלבד.

ו, כו, וכן אם גרש אחיו את הערוה או מאנה בו קדם שימות, או שמתה בחיי בעלה, ואחר כך מת אחיו חרי צרתה מתרת, וחולצת או מתייבמת: ואין אומרים הואיל ונעשת צרה לערוה שעה אחת, תאסר לעולם, שאין הצרה אסורה, עד שתהיה צרת ערוה בשעת נפילה ליבום.

ו, כז, היתה זו שהיא ערוה על היבם מקדשת לאחיו שמת בספק, או מוגרשת ממנו בספק, או שהיתה קטנה הראויה למאן ולא מאנה באחיו בחייו, אף על פי שמאנה ביבם צרתה חולצת, ולא מתייבמת.

ו, כח, חלכה צרת הערוה, ונשאת לאחר, ואחר כך נמצאת הערוה אילונית תצא הצרה מבעלה, ומייבמה; וצריכה גט מבעלה, וחליצה מייבמה כדי להתירה לשוק. יבם היבם הצרה מפני שהמו שהערוה אילונית, ונמצאת הערוה שאינה אילונית תצא מייבמה בגט, וחולד ממזר.

ו, כט, שלשה אחיו, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית מת הנשוי נכרית, ואחר כך מת אחד מבעלי אחיות חרי הנכרית חולצת, ולא מתייבמת, מפני שהיא צרת אחות אשתו, בזיקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד אלא אפלו גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו, אחר שמת הנשוי נכרית ומת המגרש חרי הנכרית חולצת, ולא מתייבמת: הואיל ונעשת צרת אחות אשתו בזיקה שעה אחת שאם תתייבם, שמו יבואו ליבם אותה ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו.

ו, ל, ומפני מה לא גזרו דבר זה בנשואין, שהרי צרת ערוה בנשואין, אם גרש את הערוה ומת צרתה מתרת ליבם, כמו שבארנו: מפני שאסור צרת הערוה בנשואין, ידוע לכל, ואינן באין להתיר הצרה, אם לא גרש הערוה; ואסור צרת ערוה בזיקה, אינו ידוע לכל, ובאין להתיר הצרה, ואפלו לא נתגרשה הערוה.

ו, לא, שלשה אחיו נשואין שלוש נשים נכריות, מת אחד מהן, ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת

קָדָם שְׂיִכְנַם, וְנָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לְפָנֵי הַיָּבֵם הָרִי אֵלּוּ
חוֹלְצוֹת, וְלֹא מַתִּיבָמוֹת: מִפְּנֵי שֶׁבַעֲלַת הַמֶּאֱמָר
עָלֶיהָ זִיקַת שְׁנֵי יָבָמִין, וְנִמְצָאָתָא בְּאֵלּוּ הִיא אִשְׁתִּי
שְׁנֵי מֵתִים; וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ "אִשְׁתִּי הַמֵּת",
לֹא אִשְׁתִּי שְׁנֵי מֵתִים. לְפִיכָךְ כָּל אִשָּׁה שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת
שְׁנֵי יָבָמִין, חוֹלְצַת וְלֹא מַתִּיבָמַת; וְכֵן צָרְתָּהּ:
וְאֶפְסָרֶן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

ו, לֵב וּמִפְּנֵי מַה לֹּא יִחַלֵּץ לְבַעֲלַת הַמֶּאֱמָר שֶׁעָלֶיהָ
זִיקַת שְׁנֵי יָבָמִין, וַיִּיבָם צָרְתָּהּ גְּזֵרָה שְׁלֵא יֹאמְרוּ
שְׁתֵּי יָבָמוֹת הִבְאוֹת מִבֵּית אֶחָד, אַחַת חוֹלְצַת
וְאַחַת מַתִּיבָמַת; וְלְפִיכָךְ אָסְרוּ אֶף צָרְתָּהּ.

ו, לֵב עָשָׂה מֶאֱמָר בִּיבָמַתּוֹ, וְנָתַן גֹּט לְמֶאֱמָרוֹ, וּמֵת
חֲזָרָה לְחֲתָרָה, שֶׁהַמֶּאֱמָר שֶׁאִסְרָהּ הָרִי בְּטָלוֹ; וְרָצָה
חוֹלֵץ לָהּ, רָצָה מִיָּבָם.

ו, לֵד בֶּן תִּשְׁעַ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל יָבָמַתּוֹ,
וּמֵת כְּשֶׁהוּא קָטָן, וְנָפְלָה פַּעַם שְׁנִיָּה לְפָנֵי אַחִיו
הַגָּדוֹל הָרִי זֶה חוֹלְצַת, וְלֹא מַתִּיבָמַת: שְׁבִיאוֹת בֶּן
תִּשְׁעַ כְּמֶאֱמָר מִן הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ; וְנִמְצָא
עָלֶיהָ, זִיקַת שְׁנֵי יָבָמִין.

ו, לֵה מִי שֶׁחֲצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בֵּת חוֹרִין,
שְׁנֵת־קֹדֶשׁ לְרֹאשִׁי, וְנִשְׁתַּחֲרָרָה, וְחֲזָרָה וְנִתְקַדְּשָׁה
לְשִׁמְעוֹן, וּמֵתוּ שְׁנֵיהֶם מַתִּיבָמַת לָלוּי, וְאִינָהּ אִשְׁתִּי
שְׁנֵי מֵתִים: אִם קֹדֶשִׁי רֹאשִׁי וְקֹדֶשִׁי, אִין קֹדֶשִׁי
שִׁמְעוֹן כָּלּוּם; וְאִם קֹדֶשִׁי שִׁמְעוֹן קֹדֶשִׁי, אִין
קֹדֶשִׁי רֹאשִׁי כָּלּוּם.

די גרעסטע און די בעסטע מתנה וואס מיר האבן באקומען פון רבין איז די עצה פון "התבודדות", אז א איד זאל זיך אויסרעדן צום אייבערשטן אויף זיין אייגענע שפראך, ער זאל דערציילן פאר'ן אייבערשטן אלעס וואס גייט אויף אים דורך ברוחניות ובגשמיות אזוי ווי מען רעדט זיך אויס פאר א גוטער פריינד. דער רבי זאגט אז דאס רעדן צום אייבערשטן דאס איז די גרעסטע זאך וואס א מענטש קען טון, עס איז גרעסער און חשובער פון אלעס.

מען זעט אין טאג טעגליכן לעבן אז ווען א מענטש גייט צו זיין חבר און זאגט אים: "איך וויל רעדן מיט דיר א שעה", וועט אים דער חבר זאגן: "איך האב נישט אזויפיל צייט צו רעדן א שעה", אויב אבער וועט מען סתם אנהייבן צו רעדן אן קיין באשטימטע צייט, דאן קען זיך פארצייען א שמועס אפילו פאר עטליכע שעה.

די זעלבע איז ווען עס קומט צו רעדן צום אייבערשטן, ווען א מענטש מאכט אפ אז ער גייט רעדן צום אייבערשטן א שעה, וועט ער געווענליך נישט האבן קיין געדולד צו רעדן בכלל, אבער ווען מען הייבט אן רעדן עטליכע דיבורים צום אייבערשטן, קען זיך עס יא פארצייען לענגער, און אפילו ווען עס בלייבט נאר ביי עטליכע ווערטער, איז עס אויך זייער חשוב ביים אייבערשטן, יעדע ווארט וואס מען רעדט צום אייבערשטן איז א געוואלדיגע הצלחה וואס מען קען זיך גארנישט פארשטעלן.

אפילו ווען א מענטש קען גארנישט רעדן, ער קען נאר זאגן איין ווארט צום אייבערשטן, זאל ער זיין זייער שטארק מיט דעם און איבערזאגן דעם ווארט איינמאל און נאכאמאל, אפילו פאר לאנגע טעג און וואכן, און סוף כל סוף וועט אים דער אייבערשטער העלפן אז ער וועט ווערן אן ערליכער איד.

==הזמנים לפי אופק חו"ל==

			בבלי: בכורות טז ירושלמי: שבועות לח תוספתא: קרבנות ב נ"ך: מלכים ח רמב"ם: גירושין יג	Simchas Torah	שפחת תורה
4 OCT	ראשון Sunday	כג 23		נץ החמה 5:56 סו"ז קרי"ש - גר"א 9:49 סו"ז תפלה - גר"א 10:47 צה"כ לשיטת ר"ת 7:45	עלות השחר 5:43 סו"ז קרי"ש - פג"א 9:13 סו"ז תפלה - פג"א 10:23 שקיעה 6:32
Shabbos Ends 7:45 זמן מוצי"ט					
			בבלי: בכורות יז ירושלמי: שבועות ט תוספתא: קרבנות ג נ"ך: מלכים ט רמב"ם: יבום וחליצה א	אסרו חג	
5 OCT	שני Monday	כד 24		נץ החמה 6:57 סו"ז קרי"ש - גר"א 9:50 סו"ז תפלה - גר"א 10:48 צה"כ לשיטת ר"ת 7:44	עלות השחר 5:44 סו"ז קרי"ש - פג"א 9:14 סו"ז תפלה - פג"א 10:24 שקיעה 6:31
6 OCT	שלישי Tuesday	כה 25		נץ החמה 6:58 סו"ז קרי"ש - גר"א 9:50 סו"ז תפלה - גר"א 10:48 צה"כ לשיטת ר"ת 7:42	עלות השחר 5:46 סו"ז קרי"ש - פג"א 9:14 סו"ז תפלה - פג"א 10:24 שקיעה 6:29
3:00 PM תקופת תשרי					
7 OCT	רביעי Wednesday	כו 26	בבלי: בכורות יט ירושלמי: שבועות מא תוספתא: קרבנות ה נ"ך: מלכים יא רמב"ם: יבום וחליצה ג	נץ החמה 6:59 סו"ז קרי"ש - גר"א 9:50 סו"ז תפלה - גר"א 10:48 צה"כ לשיטת ר"ת 7:40	עלות השחר 5:47 סו"ז קרי"ש - פג"א 9:14 סו"ז תפלה - פג"א 10:24 שקיעה 6:28
8 OCT	המישי Thursday	כז 27	בבלי: בכורות כ ירושלמי: שבועות מב תוספתא: קרבנות ו נ"ך: מלכים יב רמב"ם: יבום וחליצה ד	נץ החמה 7:00 סו"ז קרי"ש - גר"א 9:51 סו"ז תפלה - גר"א 10:48 צה"כ לשיטת ר"ת 7:39	עלות השחר 5:48 סו"ז קרי"ש - פג"א 9:15 סו"ז תפלה - פג"א 10:24 שקיעה 6:26
9 OCT	שישי Friday	כח 28	בבלי: בכורות כא ירושלמי: שבועות מג תוספתא: קרבנות ז נ"ך: מלכים יג רמב"ם: יבום וחליצה ה	נץ החמה 7:01 סו"ז קרי"ש - גר"א 9:51 סו"ז תפלה - גר"א 10:48 צה"כ לשיטת ר"ת 7:37	עלות השחר 5:49 סו"ז קרי"ש - פג"א 9:15 סו"ז תפלה - פג"א 10:24 שקיעה 6:24
Candle Lighting 6:07 הדלקת הנרות					
10 OCT	שבת Shabbos	כט 29	בבלי: בכורות כב ירושלמי: שבועות מד תוספתא: קרבנות ח נ"ך: מלכים יד רמב"ם: יבום וחליצה ו	נץ החמה 7:02 סו"ז קרי"ש - גר"א 9:52 סו"ז תפלה - גר"א 10:48 צה"כ לשיטת ר"ת 7:36	בראשית, פבה"ח עלות השחר 5:50 סו"ז קרי"ש - פג"א 9:16 סו"ז תפלה - פג"א 10:24 שקיעה 6:23
Shabbos Ends 7:36 זמן מוצי"ק					

מברכים חודש חשון המולד: זונטאג צופרי 43 מינוט און 2 חלקים נאך 9. ראש חודש: ראשון ולמחרתו ביום השני

ווען אַ מענטש שמועסט זיך אויס מיט'ן אייבערשטן, וועט דאס שפעטער העלפֿן און אויסלייזן זיינע קינדער.
(ספר המדות אות התבודדות חלק ב' סימן א')